ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1914

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1915

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩΙ ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX
ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΡΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
GEORGES CLEMENCEAU
Α Ε Η GOEKDOP

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Α. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁδὸς Ἴωνος 2. Ἀθῆναι.

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΤΟΥ SAX-MEININGEN.—Breslau.

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΟΥ HESSEN.—Frankfurt a Main. (Schloss Rumperheim).

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ROLAND BONAPARTE—Paris.—10 Avenue d'Iena.

Ο ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ. Ἀθῆναι.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

E. Babélon—Paris. 30 Rue de Vermeuil.
J. Beloch.—Roma. Via Pompea Magno 5.
James Gordon Bennett.—New York.
Erich Bethe.—Leipzig. Davidstrasse 1.
F. W. Von Bissing.—München. Georgenstrasse 10.
G. Bonni.—Roma. Via Genova 30.
Max Bonnet.—Montpellier. Villa aux Roses (Pierre Rouge).
R. C. Bosanquet.—Liverpool.—Bedford Street 40.
Alfred Brückner. Berlin. Friedenau. Sponholz Str. 11.

M. Ronald Burrows—London. King's College.
G. Clémenceau, ancien Président du Conseil. Rue Franklin 6.—Paris.
Giuseppe Ang. Colini.—Roma. Via Farini 17, int 7.
Max. Collignon.—Paris. Ve Boulevard St Germain 88.
Domenico Comparetti.—Firenze. Via La Marmora 20.
† **Alex. Conze.**—Berlin W. Cornelius Strasse 2 II.
Alfred Croiset.—Paris. Rue de Cassette 13, VIe.
Ludwig Curtius.—Erlangen. Burgbergstrasse 45.
Δαγκλῆς Παναγιώτης.—Ἀντιστράτηγος. Ὁδὸς Κανάρη.
R. M. Dawkins.—Athens. British School.
Charles Diehl.—Paris, VIIIe. Square du Roule 4.
Hermann Diels.—Berlin W. 50, Nürnbergerstrasse 65.
Ὁ Παν. Ἐπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος.
Wilhelm Dörpfeld.—Berlin Friedenau. Niedstrasse 22.
Δούσμανης Βίκτωρ—Ὑποστράτηγος, ὁδὸς Μενάνδρου 35.
H. Dragendorff.—Berlin. Gr. Lichterfelde. Zehlendorferstr. 55.
Eug. Drerup.—München. Kaiserstrasse 2 I[e].
Fr. von Duhn.—Heidelberg. Neunheim Werrgasse 7.
Mgr. Duchesne.—Rome. École Française. Palais Farnèse.
Joseph Durm.—Karlsruhe. Technische Hochschule.
Félix Dürrbach.—Toulouse. Rue du Japon 40.
Adolf Ermann.—Berlin. Dahlem, Peter Lenéstrasse 72.
Arthur Evans.—Oxford. Ashmolean Museum.
Joseph Eydoux.—France.
Ernst Fabricius.—Freiburg-i-Baden. Göthestrasse 44.
Paul Foucart.—Paris. Rue Jacob 19.
Gustave Fougères.—Athènes. École Française.
Fr. Hiller von Gaertringen.—Berlin. Ebereschen Allee 11.
Ernst Gardner.—Tadworth (Surry) Farm Corner.
Percy Gardner.—Oxford. Banbury Road 105.

Ricciotti Garibaldi.—Roma. Via Pontefici 57.
Jos. Chamonard.—Paris. 4 Square Croisie.
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος.
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γερβάσιος.
Gherardo Ghirardini. — Bologna. Via dell' Indipendenza 54.
B. G. Gildersleeve. -Baltimore U. S. A. (Maryland).
† **A. E. H. Goekoop.** —La Haye. Huize Zorgvliet.
Botho Graef.—Jena. Erfurterstrasse 64.
Angelo de Gubernatis. —Roma. Università.
Federico Halbherr. —Roma. Via Arenula 21.
M^ss Jane Ellen Harrisson. — Cambridge. Newnham College.
B. Haussoullier. —Paris. 8 Rue Ste Cecile, IX.
Rudolph Heberdey.—Graz. Mandell Strasse 26.
Paul Hermann.—Dresden. Stephanienstrasse 13.
Léon Heuzey.—Paris. Auteil. 90 Boulevard Exelmans.
B. Hodge Hill. —Athens. American School.
Otto Hirschfeld.—Berlin. Charlottenburg Mommsenstrasse 6.
David G. Hogarth.—Oxford. Ashmolean Museum.
Maurice Holleaux. — Paris. Quai de la Tournelle 27.
Théophile Homolle.—Paris. Rue de Petits Champs 8.
André Joubin.—Montpellier. 10 Avenue du Stand.
Take Jonesco.— Bucarest.
† **Κ. Καραπᾶνος.** — Ἀθῆναι.
Georg Karo.-Athen. Deutsches Archäologisches Institut.
Bruno Keil.—Leipzig Universität.
Georg Frederig Kenyon.— London.
Wilhelm Klein. - Prag. Deutsche Universität.
Hubert Knackfuss. —Deut. Archäolog. Institut. Athen.
Gustav Körte.—Göttingen. Wilhelm Werberstrasse 11.
Παῦλος Κουντουριώτης.—Ἀρχηγὸς Στόλου. Ἀθῆναι. Βουλῆς 47.

Rodolfo A. Lanciani.—Roma. Piazza Sallustio 24.
Henri Lechat.—Lyon. Quai Gailleton 22.
Philippe Legrand.—Lyon. 60. Avenue de Noailles.
Georg Loeschcke.—Berlin NW. 40, Hindersinstr. 6.
Emman. Loewy.—Roma. Via del Progresso 23.
G. A. Mackmillan.—London. St Martin's Street.
Lucien Magne.—Paris. Rue de l'Oratoire du Louvre 6.
Rev. J. P. Mahaffy.—Dublin (Ireland), Trinity College.
Lucio A. Mariani.—Roma. Via Pierluigi di Palestrina 55.
E. Martini.—Leipzig. Universität.
Horace Marucchi.--Roma. Santa Maria in Via 7 A.
G. Mendel.—Paris. Rue de l'Observatoire 8.
Ed. Meyer.--Berlin. Gr. Lichterfelde W. Mommsenstr. 7/8.
† **Luigi A. Milani.**—Firenze. (Museo Archeologico).
William Miller.—Roma. 36 Via Palestro.
Gabriel Millet.—Paris. 34 Rue Hallé XIV.
Oscar Montelius.—Stockholm. Museum für Altertümer.
Jean de Mot.—Bruxelles. Rue Gérard 214.
Eduard Naville.—Genève. Université.
Φωκίων Νέγρης.—Ἀθῆναι. Τρικόρφων 3.
Charles Nizet.—Paris. 7 Avenue de Bréteuil.
Ulisse de Nunzio.—Roma. Bosco Parassio.
Jules Nicole.—Genève. 9 Chemin de Roches.
Théodore Ouspensky.—Constantinople. Rue Imam 8.
Ettore Pais.—Roma. Via di Ripetta 102.
S. D. Papadimitriou.—Odessa. Université.
R. Paribeni.—Roma. Via dei Prefetti 22.
Joseph Partsch.—Leipzig. Universität.
Giovanni Patroni.—Pavia, Università.
Paul Perdrizet.—Nancy. Avenue de la Garrenne 2.
Giuseppe Pellegrini.—Padua. Via Massimo 9.
Luigi A. Pernier.—Atene. R. Scuola Arch. Italiana.
† **Georges Perrot.**—Paris. Institut de France.

Giulio de Petra.—Napoli.—Pallonette. Via S. Chiara 32.
Ernst Pfuhl.—Basel. Schönbeinstrasse 42.
Alfred Philippson.—Bonn. Königstrasse 1.
Luigi Pigorini.—Roma. Via del Collegio Romano 26.
Edmond Pottier.—Paris. 72 Rue de la Tour.
Ant. v. Premerstein.—Prag-Smichow, Presslgasse 13.
Karl Purgold.—Gotha. Reinhardtsbrunnerstr 43.
G. Radet.—Bordeaux. 9bis Rue de Cheverus.
W. M. Ramsay.—Aberdeen Scotland. University.
Reeves Pember W.—London.
Salomon Reinach.—Boulogne sur Seine. Avenue Victor Hugo 16.
Théodore Reinach.—Paris. 9 Rue Hamelin.
E. Reisch.—Wien XVIII. Carl Ludwig Strasse 28.
La Comtesse de Riencourt.—Ἀθῆναι.
C. Ricci.—Roma. Piazza Venezia 11.
R. B. Richardson.—Woodstok Connecticut.
A de Ridder.—Paris. 22 Rue de Marignan.
W. Ridgeway.—Cambridge. Fen Ditton.
Al. Rostowitz. Bey.—Le Caire.
Antonio Salinas.—Palermo. Via Emerico Amari 130.
Ὁ Σ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Κλεόβουλος. Κων/πολις.
Bruno Sauer.—Kiel. Lornsenstrasse 30.
Rev. A. H. Sayce.—Oxford. Queen's College.
L. Savignoni.—Roma. Via dell'Anima 50.
Gustave Schlumberger.—Paris. 37 Avenue d'Antin.
Hans Schrader.—Frankfurt. a. Main. Schumannstr. 49.
Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Σεβαστιανός.
Cecil Smith.—London. South Kensington Museum.
Κωνσταντῖνος Σμολένσκης.—Γεωργίου Σταύρου 4.
Antonio Sogliano.—Napoli. Via Avvocata à piazza Dante 25.
Vittorio Spinazzolla.—Napoli. Museo Nazionale.
E. von Stern.—Halle a. Saale. Lindenstrasse 63.

M^{ss} S. Arthur Strong — Roma. British School.
F. Studniczka. — Leipzig. Leibniz Strasse 11.
Ludwig von Sybel. — Marburg-i-H. Sybelstrasse 1.
Hermann Thiersch. Freiburg-i-Br. Zascherstr. 67.
Trapman Albert.
Georg. Treu. — Dresden. Weisser Hirsch. Heinrichstr. 21.
Sir Charles Waldstein. — Cambridge. Newton. Newton Hall.
Otto Walter. — Oester. Archäolog. Institut. Athen.
Carl Watzinger. — Giessen. Gr. Steinweg 23.
Th. Wiegand. — Berlin, Dahlem, Peter Lennéstr. 30.
Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff. Excellenz — Westend bei Berlin. Eichen Allee 12.
Wilhelm Wilberg. — Oester. Archäolog. Institut. Athen.
Adolph Wilhelm. — Wien. IX Schlickgasse 5.
A. Willems. — Bruxelles. Université.
Paul Wolters. — München. Teng Strasse 20/1.
Γεώργιος Ζωγράφος Χρηστάκη. — Ἀθῆναι.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Σημ. Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι εἶνε ἑταῖροι ἰσόβιοι.

Ἀγγελόπουλος Ἀθαν. Θρασύβουλος. Ἀγορά.
Ἀγγελόπουλος Ἠλίας. Ζωοδόχου Πηγῆς 5.
Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος. Λουκιανοῦ 43.
Ἀθανασάκης Ἰωάννης. Κανάρη 2.
Ἀμπελᾶς Τιμολέων. Πειραιῶς 56.
* **Ἀνδρόπουλος Σταῦρος.** Ἀγχέσμου 19.
* **Ἀνέζης Δημήτριος.** Σαρρῆ 41.
Anthes Eduard. Darmstadt.
Ἀντωνιάδης Δημήτριος. Λυκαβηττοῦ 21.
Ἀντωνόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἁγίου Κωνσταντίνου 20.
Ἀποστολάκη Ἄννα. Λεωφόρος Κωνσταντίνου Διαδόχου 5.
Ἀρβανιτόπουλος Ἀπόστολος. Βόλος.—Μουσεῖον.
Βακράτσας Εἰρήναρχος. Σωκράτους 3.
† **Βαλαωρίτης Ἰωάννης.** Ἐθνικὴ Τράπεζα.
* **Βάσος Τιμολέων.** Ναυαρίνου-Χ. Τρικούπη.
Battle William. Austin Texas. U. S. A.
Βέης Κωνσταντῖνος. Ναυαρίνου 20.
Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος. Ἱπποκράτους 2.
* **Βερναρδάκης Γρηγόριος.** Λαμάχου 5.
Βερσάκης Φρειδερῖκος. Πειραιῶς 61.
Bissing Fr. München. Georgen Strasse 10.
* **Βολονάκις Μιχαήλ.** Ὑπουργεῖον Παιδείας.
* **Βούκρας Δημήτριος.** Κάνιγγος 31 Α.
† **Βουλπιώτης Δημήτριος.** Ὁμήρου 34 Α.
Brueckner Alfred. Berlin. (Friedenau) Sponholzstr. 11.
H. Bulle. Würzburg. Conradstr. I.

* Ὅπου δὲν ἀναγράφεται ἡ πόλις ὑπονοοῦνται αἱ Ἀθῆναι.

Γαρδίκας Γεώργιος. Σμύρνης 20.
* Γεννάδιος Ἰωάννης. London Kensington Palace.
Γενοβέλης Παναγιώτης. Σοφοκλέους 8.
Hiller v. Gaetringen Fr. Berlin. W. Ebereschen Allee 11.
Γεωργακόπουλος Ε. — Ἀθῆναι. Κατακουζηνοῦ.
Γεωργιάδης Ἀθανάσιος. Ἰουλιανοῦ 9.
Girard Paul. Paris. Rue du Cherche-midi 55.
Γκίζης Βαρθολομαῖος. Χαρ. Τρικούπη 8.
Groh Friderich. Prague. Bohême Vinohrady 411.
Γούδας Μιχαήλ. Λεωχάρους.
* Δαμβέργης Ἀναστάσιος. Φαρμακεῖον. Ὁδὸς Πανεπιστημίου
Δαμβέργης Νικόλαος. Πλατεῖα δημοπρατηρίου.
Δελακοβίας Νικόλαος. Ὁμήρου 36.
* Δεληγεώργης Λεωνίδας. Κανάρη 1.
* Δεληγιάννης Ἐπαμεινώνδας. Πειραιῶς 4 β.
Δέλιος Ἰωάννης. Ἀκαδημίας 56.
* Δεμερτζῆς Ἀλέξανδρος. Νικοδήμου 6.
* Δέρβος Γεώργιος. Καλλιδρομίου 20.
* Δημητρακόπουλος Νικόλαος. Κολοκοτρώνη.
Δημητριάδης Χρῆστος. Ὁμήρου 12.
* Dörpfeld Wilhelm. Berlin. Friedenau, Niedstrasse 22 III.
Δουκάκης Δημήτριος. Ἁγ. Κωνσταντίνου 56.
* Δραγάτσης Ἰάκωβος. Ὁδὸς Φιλελλήνων (Λύκειον).
* Δραγούμης Στέφανος. Λεωφόρος Ἀμαλίας.
Doucet Jacques. Paris. 19 Rue Spontini.
Δυοβουνιώτης Γεώργιος. Τζώρτζ 10.
Δυοβουνιώτης Κωνσταντῖνος. Σατωβριάνδου 11.
* Ἐλευθεριάδης Σωκράτης. Περικλέους 3.
* Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης. Μεθώνης 52.
* Εὐταξίας Ἀθανάσιος. Προαστείου 2.
* Εὐταξίας Ἰωάννης. Ἐθνικὴ Τράπεζα.
* Ζαΐμης Ἀλέξανδρος. 3ης Σεπτεμβρίου. Μέγαρον Ζαΐμη.
* Ζαΐμης Θεόδωρος. Φιλελλήνων.
Ζάννος Κλεάνθης. Οἰκονόμου 4.
Ζησίου Κωνσταντῖνος. Σωτῆρος 6.
Ζυγομαλᾶς Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 5 Β.
Ἠλιάδης Μιλτιάδης. Ἁγ. Κωνσταντίνου 36.

Ἠλιόπουλος Χρῆστος. Ζαλόγγου 3.
Haupt H. Giessen. Kepler Strasse 1.
† Θανόπουλος Παναγιώτης. Αἰόλου 153.
Θεοδωρακάκης Στυλιανός. Παπαρρηγοπούλου.
Θεοδωράκης Γεώργιος. Σατωβριάνδου 16.
* Θεοτόκης Γεώργιος. Πανεπιστημίου 51.
Θεοφανόπουλος Δημήτριος. Σατωβριάνδου 12.
Judeich Walter. Jena Universität, Sedan Strasse 8.
* Καββαδίας Παναγῆς. Καπλανῶν 9.
* Καβαλιερᾶτος Ἄννινος Μιλτιάδης. Δερβενίων 6.
Καγκάδης Ἰάκωβος. Πολυγνώτου 3.
* Καζάζης Νεοκλῆς. Φιλελλήνων 4 Α.
* Καλαποθάκης Οἰκ. Δημήτριος. Σοφοκλέους.
Καλβοκορέσης Μιχαὴλ. Κηφισσίας 33.
Καλογερόπουλος Νικόλαος. Λυκαβητοῦ 18.
* Καλλικούνης Νικόλαος. Ἁγ. Κωνσταντίνου 4.
Καλλιοντζῆς Εὐάγγελος. Πανεπιστημίου 79 Α.
† Καραπᾶνος Κωνσταντῖνος. Σταδίου 31.
Καρέλλας Δημήτριος. Ἀναβρυτηρίου 2.
Καρκούλιας Ἡρακλῆς. Εὐριπίδου 12.
Κάρο Γεώργιος. Φειδίου 1.
* Καρυτινὸς Γεώργιος. Καπνοκοπτηρίου-Ἀβέρωφ.
* Καστόρχης Δημήτριος. Μέγα Ξενοδοχεῖον.
* Καρολίδης Παῦλος. Ἀθῆναι.
* Καστριώτης Παναγιώτης. Ἀβέρωφ 9.
† Κατριβάνος Ἀθανάσιος. Ἀχαρνῶν 72.
Καυταντζόγλους Ἰωάννης. Ακαδημίας 27.
Κεραμόπουλος Ἀντώνιος. Ζαΐμη 24 Α.
Kinch Friedr. Copenhague Torhusgade 3.
Κλοντηρόπουλος Γεώργιος. Ἱπποκράτους 4.
* Κολυβᾶς Ἀλέξιος. Ἀγγέλου Γέροντα 5.
Κουλουμόπουλος Κωνσταντῖνος. Β. Ἡρακλείου 4.
* Κουμανούδης Πέτρος. Ζαλοκώστα 8.
* Κουμανούδης Ἰωάννης. Πειραιεύς.
Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος. Ἀναγνωστοπούλου 11.
Κούσολας Γεώργιος. Κυκλοβόρου 43 α.
Κριεζῆς Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 72.

Κριεζῆς Ἐμμανουήλ. Τζώρτζ 5.
Κύρης Μιχαήλ. Στοὰ Ἀποστολοπούλου 7.
Κυπαρίσσης Νικόλαος. Ἰωακεὶμ Πατριάρχου 44.
Κυριαζῆς Σπυρίδων. Φερρῶν 18.
* Κωνσταντινίδης Πάνος. Κάνιγγος 26.
* Λάππας Μίνως. 3ης Σεπτεμβρίου 73.
* Λαμπρόπουλος Ἀλέξανδρος. Ἀσκληπιοῦ 20.
* Λάμπρος Σπυρίδων. Μαυροκορδάτου 10.
* Λαμπρινίδης Μιχαήλ. Μαυρομιχάλη 8.
Λεκὸς Γεώργιος. Στουρνάρα.
Λεονάρδος Βασίλειος. Προαστείου 59.
Loeschcke Georg. Hindersinstrasse 6. Berlin NW. 40.
Loewy Emmanuel. Via del progresso 23. Roma.
Λιόλιος Γεώργιος. Σατωβριάνδου καὶ Ἴωνος.
Λυκάκης Ἀλέξανδρος. Θουκυδίδου 10.
* Λυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἀσκληπιοῦ 45.
Μαγιάσης Ἰωάννης, Σόλωνος 97.
* Μακκᾶς Δημήτριος. Σόλωνος 28.
Μακκᾶς Νικόλαος. Σόλωνος 10.
Μαλτέζος Κωνσταντῖνος. Χαρ. Τρικούπη 18.
* Μαντζᾶκος Χρῆστος. Πατησίων 92.
Μαντζούφας Ἀνδρέας. Κολοκοτρώνη 36.
Μανωλίδης Σωκράτης. Προαστείου 76.
Μαρκόπουλος Βασίλειος. — Καρδίτσα.
* Μαρκόπουλος Ἰωάννης. Βουλῆς 9.
Ματάλας Ἀθανάσιος. Πατησίων 81.
* Μαυρομιχάλης Κυριακούλης. Ἀμαλίας 4.
Μαυρουκάκης Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 71.
* Μερκούρης Σπῦρος. Πανεπιστημίου.
* Μητσόπουλος Χρῆστος. Σολωμοῦ 2.
* Μιστριώτης Γεώργιος. Στουρνάρα 47.
Müller Kurt. Goettingen, ¡Plankstrasse 18.
* Μυστακίδης Βασίλειος. Constantinople (Musée Imp. Ottoman).
* Μούσης Ἰωάννης. Προαστείου 45.
Μουτζουρίδης Ἰωάννης. Ζαΐμη 34.
Μπὰρτ Γουλιέλμος. Πλατεῖα Συντάγματος.
Μπενάκης Ἐμμανουὴλ. Κουμπάρη 1.

Μπότασης Ἰωάννης. Κηφισίας 47.
† Μυλωνᾶς Κυριάκος. Ἀκαδημίας 17.
Νάζος Γεώργιος Ἱπποκράτους 2.
Νεγρεπόντης Μιλτιάδης. Ὄθωνος 14.
Νικολαΐδης Ἰωάννης. Πραξιτέλους 33.
Νικολαΐδης Λουδοβῖκος. Τράπεζα Ἀνατολῆς.
Νικολόπουλος Σωτήριος. Τράπεζα Γ. Σκουζέ.
Noack Ferdinand. Tübingen. (Gartenstrasse 59).
Ξανθουδίδης Στέφανος. Ἡράκλειον Κρήτης.
* Οἰκονόμος Παναγιώτης. Ἡρακλείτου 24.
Οἰκονόμος Γεώργιος.
* Παγανέλης Σπυρίδων Πειραιῶς 42.
* Πάλλης Ἀγαμέμνων. Πατησίων 60.
* Παναγιωτόπουλος Ἀνδρέας. Ἀχαρνῶν 27.
Παντελίδης Ἐμμανουὴλ. Αἰόλου 154.
Παπαβασιλείου Γεώργιος. Πολυγνώτου 3.
Παπαδάκης Νικόλαος. Μουσεῖον Θῆβαι.
† Παπαδημητρακόπουλος Θεόδωρος. Οἰκονόμου 11.
* Παπαμιχαλόπουλος Κωνσταντῖνος. — Ἀθῆναι
Παπανδρέου Γεώργιος Δεινοκράτους 5.
Παπούλιας Δημήτριος. Βαλτετσίου 59.
Πατσουρᾶκος Ἰωάννης. Λεωφόρος Χατζηκυριακοῦ 57. Πειραιεύς.
* Πὼπ Γεώργιος. Σταδίου 6.
Pernice Erich. Greifswald.
† Περρῆς Σπυρίδων. Φιλελλήνων 2.
Πολίτης Ἰωάννης. Ἀλεξ. Σούτσου 2.
* Πολίτης Νικόλαος. Μητροπόλεως 38.
* Πολυγένης Κωνσταντῖνος. Ἀκαδημίας 52.
Πουρῆς Μιλτιάδης. Πειραιεύς.
* Ραγκαβῆς Κλέων. Βερολῖνον.
Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος. Χανία Κρήτης.
* Ράλλης Δημήτριος. Πανεπιστημίου 41.
Ρεδιάδης Περικλῆς. Σόλωνος 36.
Robert Karl. Halle a Saale. Universität.
Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος. Μεσολόγγιον.
* Ρωμάνος Ἄθως. Paris — Légation Hellénique.
* Ρώσης Ζῆκος. Ἀχαρνῶν 44.

Σακελλαρόπουλος Σωτήριος. Β. Θῆβαι.
* Σακελλαρόπουλος Σπυρίδων. Ὁμήρου 17.
* Σβορῶνος Ἰωάννης. Γ. Γενναδίου 3 Β.
Schmidt Eduard. Galleriestrasse 4. München.
* Σημαντήρας Κωνσταντῖνος. Ἡρακλείτου 21.
Σκιᾶς Ἀνδρέας. Βαλτετσίου 7.
Σκουζὲς Ἀλέξανδρος. Ῥηγίλλης 12.
* Σκουλούδης Στέφανος. Γεωργίου Α'. 3.
Σπηλιόπουλος Χαραλάμπης. Φιλελλήνων 5.
* Σοφούλης Θεμιστοκλῆς. Θεσσαλονίκη.
* Στάης Βαλέριος. Ἐθν. Ἀρχ. Μουσεῖον.
* Στάης Σπῦρος. Τοσίτσα 2.
Σταμούλης Ἀναστάσιος. Silivrie.
Σταυρόπουλος Δημήτριος. Μύκονος.
Steele Daniel. Ὁμήρου 32.
Στέφανος Κλὼν. Σόλωνος 20.
* Στέφανος Κυπάρισσος. Σόλωνος 20.
* Στρέϊτ Γεώργιος. Γεωργίου Σταύρου 1.
Στρέϊτ Στέφανος. Γεωργίου Σταύρου 1.
Studniczka Franz. Leibnizstrasse 11. Leipzig.
* Σφακιανάκης Παναγιώτης. Σατωβριάνδου 42.
Σχλίεμαν Ἀγαμέμνων. Πανεπιστημίου 10.
Σωτηριάδης Γεώργιος. Λουκιανοῦ 21.
Ταβουλάρης Θεμιστοκλῆς.
Τραπάντζαλης Γεώργιος. Πατησίων 73.
Τριανταφυλλᾶκος Νικόλαος. Λυκούργου 10.
Τρικούπης Σπυρίδων. Ἀριστοτέλους 28.
Τσάτσος Ἰωάννης. Ὁμήρου 8.
* Τσιβανόπουλος Δημοσθένης. Ἴωνος 2.
* Τυπάλδος Μπασιᾶς Ἀθανάσιος. Ὁμήρου 14.
* Τσίλλερ Ἐρνέστος. Κανάρη 2.
* Τσούντας Χρῆστος. Ζωοδόχου Πηγῆς 105.
Fabricius Ernst. Freiburg. i Baden. Cöthestrasse 44.
Frickenhaus August. Universitaet. Strassburg.
Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος. Κάνιγγος 18.
Φιλαδελφεὺς Θεμιστοκλῆς. Βουλῆς 16.
* Φιλάρετος Γεώργιος. Ὁμήρου 11.

Χατζῆς Ἀντώνιος. Προαστείου 81.
* Χατζιδάκης Γεώργιος. Σκουφᾶ 10.
* Χατζιδάκης Ἰωάννης. Ἡρακλείτου 3.
Wide Sam. Upsala. Univers. Bibliotheket.
Wiegand Theodor. Berlin. Koenig. Museen.
Zahn Robert. Berlin. K. Museum am Lustgarten.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1914

ΜΕΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ

Προϋπολογισμοῦ Κεφ.	*Προϋπολογισμοῦ* Ἄρ.	*Εἶδος ἐσόδων*	*Προϋπολογισθέντα*		*Εἰσπραχθέντα*		*Εἰσπραχθέντα* Ἐπὶ πλέον		*Εἰσπραχθέντα* Ἐπὶ ἔλαττον	
Α	1	Εἰσφοραὶ ἐτήσιαι ἑταίρων. . . .	2 200		2 314		114	–		
	2	Τόκοι καὶ μερίσματα.	30 571	50	29 651	70			919	80
	3	Ἔσοδα ἐξ ἀκινήτων κτημάτων. .	123						123	–
	4	» ἐκ δημοσιευμάτων. . . .	3 500		2 456	70			1 043	30
	5	» διάφορα	250		579	70	329	70		
	6	» ἐκ συνδρομῆς τοῦ Δημοσ.	30.000	–	15 000	–			15 000	–
	7	» ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων	105	–	38	15			66	85
		Τὸ ὅλον	66 749	50	50.040	25	443	70	17 152	95

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914

Ὁ Ταμίας
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1914

Προϋπολογισμοῦ Κεφ.	Προϋπολογισμοῦ Ἄρ.	Εἶδος ἐξόδων	Προϋπολογισθέντα		Χορηγηθεῖσαι συμπληρωματικαὶ πιστώσεις		Σύνολον πιστώσεων		Ἐνταλθεῖσαι πληρωμαί		Διαφορὰ ἐπὶ ἔλαττον	
Α΄		Ἔξοδα γραφείων										
	1	Μισθοὶ προσωπ. Γραφ. Ἑταιρ..	7.680	—			7.680	—	7.680			
	2	Ἔξοδα διαχειρίσεως.	2.000	—			2.000	-	1.391	40	608	60
	3	Ἐπιχορήγησις τοῦ Γραμματέως.	720	—			720	—	720	—		
	4	[illegible]	100	—			100	-	87	—	13	—
Β΄		Ἔξοδα Βιβλιοθήκης										
	1	Μισθοὶ προσωπικοῦ Βιβλιοθήκης	3.000				3.000	-	2.460		540	-
	2	Ἔξοδα πλουτισμοῦ καὶ συντηρήσεως Βιβλιοθήκης	7.000	—			7.000	—	4.272	10	2.727	90
Γ΄	Μ	Συνδρομαὶ εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικὰ	1.000	—			1.000	—	120	—	880	-
Δ΄		Ἔξοδα ἀνασκαφῶν										
	1	Ἀνασκαφαὶ καὶ πᾶσα πρὸς ἀνασκαφὰς σχετιζομένη δαπάνη .	21.377	50	7.000		28.377	50	28.108	40	269	10
	2	Ἀγορὰ ἀρχαίων.	2.000	—			2.000	—				
Ε΄	Μ	Δημοσιεύματα	17.000	—			17.000		8.572	60	8.427	40
ΣΤ΄		Διάφορα ἔξοδα										
	1	Τέλη χαρτοσήμου.	200	—			200		100	-	100	—
	2	Συντάξεις	972	-			972	-	972			
	3	Ἔκτακτα ἔξοδα.	3.000	-			3.000	—	2.859	95	140	05
Ζ΄	Μ	Ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων .	700	—	130	90	830	90	688	80	142	10
		Τὸ ὅλον	66 749	50	7.130	90	73.880	40	58.032	25	13.848	15

Ὁ Λογιστὴς
Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1914

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἄρθρον 1.

ΕΙΣΦΟΡΑΙ

Εἰσπραχθέντα ἐξ εἰσφορῶν τακτικῶν ἑταίρων. . . . Δρ. 2,314,— Δρ. 2,314,—

Ἄθρον 2.

ΤΟΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

Εἰσπραχθέντα:		
Ἀπὸ μέρισμα 77 μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης β' ἑξαμηνίας π ἔτους καὶ α' ἑξαμηνίας ἐ. ἔτους. . .	Δρ. 15,400 —	
Ἀπὸ τόκους 1697 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου ἑνοποιήσεως 1898 β ἑξαμηνίας π ἔτους καὶ α' ἑξαμηνίας ἐ. ἔτους	» 8,470,70	
Ἀπὸ τόκους 150 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 20 ἑκατομμ ἔτους 1907 β' ἑξαμηνίας π. ἔτους καὶ α' ἑξαμηνίας ἐ. ἔτους.	» 750 —	
Ἀπὸ τόκους 365 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 125 ἑκατομμ. ἔτους 1889 λήξεως 1 Ἀπριλίου καὶ 1 Ὀκτωβρίου ἐ. ἔτους.	» 3,212 —	
Ἀπὸ τόκους τῶν ἐξοφληθεισῶν 64 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομμ. ἔτους 1913 α' ἑξαμηνίας ἐ. ἔτους.	» 1,121,60	
Ἀπὸ τόκους 64 ὁμολογιῶν Ἐθικοῦ Δανείου ἔτους 1914 τῶν 500 ἑκατομμ. λήξεως 1 Σεπτεμβρίου 1914.	» 686,40	
Ἀπὸ τόκους δανείου κεφαλαιοποιήσεως 1914	» 11	Δρ. 29,651,70
Εἰς μεταφορὰν . . , , , . Δρ.		31,965,70

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.		31,965,70

Ἄρθρον 4.

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Εἰσπραχθέντα:			
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος	Δρ.	2,010,70	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἑταιρείας	»	91,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων 6 ἀντιτύπων τοῦ συγγράμματος Καββαδία καὶ Καβεράου «Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως»	»	210,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων 3 ἀντιτύπων τοῦ συγγράμματος Χ. Τσούντα «Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου».	»	105,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων 10 ἀντιτύπων τοῦ ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου συνταχθέντος Καταλόγου τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας	»	30,—	
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντος ἀντιτύπου τοῦ συγγράμματος Γ. Παπαβασιλείου «Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων».	»	10,—	2,456,70

Ἄρθρον 5.

ΕΣΟΔΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

Εἰσπραχθέντα:			
Ἐκ πωλήσεως ἀχρήστων λίθων τῶν ἀνασκαφῶν Μενδρεσὲ καὶ Ὠδείου Περικλέους	Δρ.	490,20	
Ἀπὸ διαφόρους διὰ κατανάλωσιν ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος κατὰ τὰς διαλέξεις αὐτῶν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Καταστήματος	»	17,—	
Ἀπὸ δωρηθείσας τῇ Ἑταιρείᾳ ἀμοιβὰς τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Γ. Μιστριώτου, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, δι' ἄρθρα αὐτοῦ δημοσιευθέντα ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερ	»	37,50	
Ἀπὸ φωτογράφον Ἀντώνιον Πετρίτσην πρὸς ἀπόδοσιν ὀφειλομένων ἐκ φωτογραφιῶν Ἠπείρου.	Δρ.	35,—	579,70
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.		35,002,10

Ἐκ μεταφορᾶς . . . . . . Δρ. 35,002,10

Ἄρθρον 6.

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Εἰσπραχθέντα:

Ἀπὸ τὸ Δημόσιον κατὰ τὸν Νόμον ΓΨΚΘ «περὶ ἱδρύσεως εἰδικοῦ Ἀρχαιολογ. Ταμείου διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, τὸν πλουτισμὸν κλπ. τῆς Βιβλιοθήκης καὶ δι' ἄλλας ἀνάγκας. . . Δρ. 15,000,-- Δρ.15,000,--

Ἄρθρον 7.

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Εἰσπραχθέντα:

Ἀπὸ Τράπεζαν Ἀνατολῆς δι' ὑπόλοιπον τόκων παρελθόντων ἐτῶν τῶν παρ' αὐτῇ καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας. . . . . Δρ. 38,15 38,15

Σύνολον ἐσόδων. . . . . . . » 50,040,25

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΝ 1914

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἔξοδα Γραφείων.

Ἄρθρον 1.

ΜΙΣΘΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δαπανηθέντα	Δρ.	7,680,—	7,680,—

Ἄρθρον 2.

ΕΞΟΔΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ

Δαπανηθέντα	εἰς	θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν τοῦ Καταστήματος	Δρ.	197,70	
»	»	χάρτην καὶ τυπωτικὰ διαφόρων ἐντύπων.	»	186,50	
»	»	ταχυδρομικὰ τέλη καὶ ἔξοδα διαχειρίσεως	»	241,55	
»	»	καθαρισμὸν τοῦ Καταστήματος . .	»	150,65	
»	»	φόρον ἐπιτηδεύματος τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἑταιρείας.	»	263,35	
»	»	ἀξίαν θερινῶν ἐνδυμασιῶν τῶν κλητήρων τῆς Ἑταιρείας.	»	90,—	
»	»	φύλακτρα χρεωγράφων τῆς Ἑταιρείας	»	57,—	
»	»	Δημαρχίαν διὰ δικαίωμα ὕδατος τοῦ Καταστήματος ἑ. ἔτους.	»	80,—	
»	»	γραφικὴν ὕλην.	»	32,15	
»	»	δημοσιεύσεις εἰς τὰς ἐφημερίδας. .	»	40,—	
»	»	Μ. Χαλκοκονδύλην διὰ προμήθειαν ὕδατος.	»	34,50	
		Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	1,373,40	7,680,—

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	1,373,40	7,680,—
» » Ἐφημερίδα «Ἀθῆναι» διὰ ἐτησίαν συνδρομήν.	Δρ.	18,—	1,391,40

Ἄρθρον 3.

ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Δαπανηθέντα εἰς ἐπιχορήγησιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.	Δρ.	720,—	720,—

Ἄρθρον 4.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΔΑΠΑΝΑΙ

Δαπανηθέντα διὰ τὰς ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ ἐπιστημονικὰς διαλέξεις, προβολὰς φωτεινῶν εἰκόνων κλπ.	Δρ.	87.—	87.—
	Δρ.		9,878,40

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἔξοδα βιβλιοθήκης

Ἄρθρον 1.

ΜΙΣΘΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δαπανηθέντα	Δρ.	2,460,—	2,460,—

Ἄρθρον 2.

ΕΞΟΔΑ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Δαπανηθέντα εἰς ἀγορὰν βιβλίων	Δρ.	3,399,80	
» » δετικὰ βιβλίων.	»	530,50	
» » θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν τῆς Βιβλιοθήκης.	»	300,—	
» » ταχυδρομικὰ καὶ λοιπὰ μικροέξοδα.	Δρ.	41,80	4,272,10
			6,732,10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἄρθρον μόνον.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Δαπανηθέντα εἰς συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά.	Δρ.	120,—	120,—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ἔξοδα ἀνασκαφῶν καὶ ἀγορᾶς ἀρχαίων.

Ἄρθρον 1.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΠΑΣΑ ΣΧΕΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ

Ἀνασκαφὴ παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων.	Δρ.	9,832,90	
» » ἀποζημίωσιν τοῦ ἐπιτηρητοῦ διαχειριστοῦ Χρήστου Ἠλιοπούλου . . .	»	952.75	
» » ὁδοιπορικὰ τοῦ διευθύνοντος Συμβούλου Π. Καστριώτου.	»	120,—	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν.	»	56,—	
» » ἀγορὰν σπυρίδων, σχοινίου κλπ . .	»	101,45	
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	8,70	11,071,80

Ἀνασκαφὴ τοῦ κτιριου τοῦ καλουμένου Μενδρεσέ.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων.	Δρ.	10,104,25	
» » ἀποζημίωσιν τοῦ ἐπιτηρητοῦ διαχειριστοῦ Χρήστου Ἠλιοπούλου . . .	»	886.45	
» » Ἐμμ. Κοκόλην διὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ κτιρίου	»	500,—	
» » δημοσίευσιν δημοπρασίας περὶ κατεδαφίσεως	»	10,—	
» » ἀποζημιωσιν φύλακος Σταύρου Μονηφόρου.	»	123,25	
Εἰς μεταφοραν	Δρ.	11,623,95	11,071,80

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	11,623,95	11,071,80
Δαπανηθέντα εἰς ἀγορὰν καὶ ἐπισκευὴν διαφόρων ἐργαλείων.	»	29,90	
» » ἀγορὰν σπυρίδων, σχοινίου καὶ λοιπῶν ὑλικῶν	»	43,70	
» » ἀξίαν καὶ τοποθέτησιν ξυλίνης θύρας ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου.	»	15,65	11,713,20

Ἀνασκαφὴ ἐν Νικοπόλει Ἠπείρου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν.	Δρ.	1,252,—	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ διευθύνοντος Συμβούλου Ἀλεξάνδ. Φιλαδελφέως.	»	424,10	
» » ἐπισκευὴν οἰκήματος τοῦ Δημοσίου ἐν Πρεβέζῃ πρὸς φύλαξιν τῶν ἀρχαιοτήτων.	»	150,—	
» » ἡμερομίσθια Παναγ. Κουρεμένου διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἀρχαιοτήτων . . .	»	181,50	
» » ἀξίαν καὶ ἐπισκευὴν ἐργαλείων καὶ προμήθειαν ὑλικῶν.	»	50,80	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν.	»	60,—	2,118,40

Ἀνασκαφαὶ ἐν Πέλλῃ Μακεδονίας.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	455,25	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ διευθύνοντος Ἐφόρου Γ. Οἰκονόμου.	»	146,—	
» » ἔξοδα φωτογραφήσεως	»	12,15	
» » ἀγορὰν εἰδῶν γραφικῆς ὕλης. . . .	»	13,75	
» » » διαφόρων ὑλικῶν καὶ ἐργαλ.	»	7,40	
» » μεταφορὰν τῶν εὑρημάτων ἐκ Πέλλης εἰς Θεσσαλονίκην.	»	3,25	637,80

Σχεδιαγράφησις ἀνασκαφῶν Ἀμφιαρείου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	12,-	
» » ἀποζημίωσιν τοῦ διευθύνοντος Συμβούλου Β. Λεονάρδου.	»	20,—	
» » ὁδοιπορικὰ μετάβασεως αὐτοῦ εἰς Ἀμφιάρειον καὶ ἐπιστροφῆς. . . .	»	35,20	67,20
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.		25,608,40

Ἐκ μεταφορᾶς . . . . . . Δρ.			25,608,40

Ἀγορὰ κτημάτων πρὸς ἀνασκαφάς.

Δαπανηθέντα εἰς Ἑλένην Δ. Βασιλείου διὰ τίμημα μικρᾶς οἰκίας αὐτῆς κειμένης παρὰ τὴν ὁδὸν Θρασύλλου, ἣν ἠγόρασεν ἡ Ἑταιρεία πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἐκεῖ ἐκτελουμένων ἀνασκαφῶν . .	»	1800.—	
» Κωνστ. Ι. Μαλτέζον διὰ τίμημα οἰκοπέδου αὐτοῦ κειμένου ἐντὸς τοῦ σχεδίου τῆς κωμοπόλεως Νέων Ψαρρῶν, ὅπερ ἠγόρασεν ἡ Ἑταιρεία πρὸς ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἀντὶ ἴσου ποσοῦ καταβληθέντος τῇ Ἑταιρείᾳ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου πρὸς ἐκτέλεσιν ἀνασκαφῶν ἐν Ἀθήναις	Δρ.	700.—	2,500,—
			28,108,40

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Δημοσιεύματα.

Ἄρθρον μόνον.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 1913 (ἐξακολούθησις ἐκδόσεως).

Δαπανηθέντα:

Εἰς Π. Δ. Σακελλάριον διὰ τυπωτικὰ 3ου καὶ 4ου τεύχους	Δρ.	1,307,—	
» διαφόρους συγγραφεῖς τῶν ἄρθρων τοῦ 3ου καὶ 4ου τεύχους δι' ἀμοιβὰς αὐτῶν	»	1,075,—	
» ταχυδρομικὰ τέλη ἀποστολῆς τῶν τευχῶν εἰς καθιδρύματα καὶ ἑταίρους ἐξωτερικοῦ.	»	75,70	
» ἁμαξαγώγια ἐπιμελητοῦ ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος	»	14,50	2,472,20

2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 1914.

Δαπανηθέντα:

Εἰς Π. Δ. Σακελλάριον διὰ τυπωτικὰ 1ου καὶ 2ου τεύχους	Δρ.	1,325,—	
» διαφόρους συγγραφεῖς τῶν ἄρθρων τοῦ 1ου καὶ 2ου τεύχους δι' ἀμοιβὰς αὐτῶν	»	1,016,25	
» Ἐλευθέριον Καζάνην διὰ κατασκευὴν διαφόρων μεταλλογραφημάτων	»	874,80	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	3,216,05	2,472,20

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	3,216,05	2,472,20
Εἰς Β. Παπαγιαννόπουλον διὰ ἐκτύπωσιν διαφόρων φωτοτυπικῶν πινάκων.	»	300,—	
» Ε. Gillieron δι' ἐκπόνησιν διαφόρων πινάκων. .	»	150,—	
» ἀμοιβὴν τοῦ βοηθοῦ περὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἐφημερίδος Ἰωάννου Κασσελίδου	»	135,—	
» Γ. Χατζῆ - Σάββαν διὰ ἐκτύπωσιν διαφόρων λιθογραφικῶν πινάκων	»	655,—	
» Ἀντώνιον Πετρίτσην διὰ φωτογράφησιν διαφόρων ἀρχαιοτήτων πρὸς δημοσίευσιν.	»	616,10	
» ταχυδρομικὰ ἀποστολῆς τῶν τευχῶν εἰς καθιδρύματα καὶ Ἑταίρους ἐξωτερικοῦ	»	56,95	
» ἀρχιτέκτονα Α. Ὀρλάνδον διὰ ἐκπόνησιν σχεδιαγράμματος ἀνασκοφῆς Ὠδείου Περικλέους . . .	»	60,—	
» Στ. Ξενόπουλον διὰ ἐκπόνησιν σχεδιαγραμμάτων ἀρχαιοτήτων Σέσκλου καὶ Μητροπόλεως	»	30,—	
» Α. Ἀρβανιτόπουλον διὰ κατασκευὴν 12 μεταλλογραφημάτων ἐπιγραφῶν Περραιβίας	»	37,—	
» ἁμαξαγώγια ἐπιμελητοῦ ἐκδόσεως Ἐφημερίδος .	»	5,90	5,262,—

3) Πρακτικὰ 1913.

Δαπανηθέντα:

Εἰς Ἐλευθέριον Καζάνην διὰ κατασκευὴν διαφόρων μεταλλογραφημάτων.	Δρ	407,95	
» φωτογράφον Ἀντώνιον Πετρίτσην διὰ φωτογράφησιν διαφόρων ἀρχαιοτήτων πρὸς δημοσίευσιν.	»	112,—	519,95

4) Σύγγραμμα ἐφόρου Α. Ἀρβανιτοπούλου «περὶ στηλῶν Παγασῶν».

Δαπανηθέντα:

Εἰς Ἐλευθέριον Καζάνην διὰ κατασκευὴν διαφόρων μεταλλογραφημάτων	Δρ.	166,60	
» Ἀ. Ἀρβανιτόπουλον διὰ φωτογράφησιν στηλῶν καὶ ἐρειπίων Παγασῶν	»	120,—	
» ἴδιον δι' ἀξίαν λιθοκόλλης πρὸς συγκόλλησιν στηλῶν	»	31,85	318,45
			8,572,60

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Διάφορα ἔξοδα.

Ἄρθρον 1.

ΤΕΛΗ ΧΑΡΤΟΣΗΜΟΥ

Δαπανηθέντα εἰς κατανάλωσιν χαρτοσήμου πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ χρηματικοῦ ἐντάλματος τῆς συνδρομῆς τοῦ Δημοσίου τῆς α' ἑξαμηνίας τοῦ ἔτους 1914 κατὰ τὸν Νόμον ‚ΓΨΚΘ' 1910.	Δρ.	100,—	100,—

Ἄρθρον 2.

Σ Υ Ν Τ Α Ξ Ε Ι Σ

Δαπανηθέντα εἰς σύνταξιν τοῦ πρώην κλητῆρος τῆς Ἑταιρείας Κ. Πάνου κατὰ τὸ ἄρθρον 45 τοῦ Ὀργανισμοῦ πρὸς δραχ. 81 μηνιαίως.	Δρ.	972,—	972,—

Ἄρθρον 3.

ΕΚΤΑΚΤΑ ΕΞΟΔΑ

Δαπανηθέντα εἰς ἀξίαν δύο εἰκόνων τῶν Α. Α. Μ. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης διὰ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Καταστήματος	Δρ.	76, –	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὸν Σύλλογον πρὸς προστασίαν τῆς ὑγιείας τῆς μαθητῶν .	»	500, –	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτονόμου Ἠπείρου πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ	»	1,000, –	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὴν Ἐπιτροπείαν πρὸς συλλογὴν ἐράνων διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν γυναικοπαίδων τῆς Αὐτονόμου Ἠπείρου.	»	500, –	
» εἰς συνδρομὴν εἰς Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν.	»	100,—	
» εἰς συνδρομὴν εἰς τὸν ἐξ Ἠπείρου ἱερέα Χρ. Κωνσταντίνου κακοποιηθέντα καὶ ληστευθέντα ἐν Ἠπείρῳ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν	»	10,—	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	2,186,—	1,072,—

Ἐκ μεταφορᾶς.	Δρ.	2,186. -	1,072,—
Δαπανηθέντα εἰς τὸν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἑταιρείας παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἀσθενήσαντα ἐργάτην Π. Ἀνδρεάκον πρὸς νοσηλείαν αὐτοῦ .		10,	
» εἰς ἀξίαν στεφανου κατατεθέντος ἐπὶ τῆς σοροῦ τοῦ συμβούλου τῆς Ἑταιρείας Ἀθανασίου Κατριβάνου	»	60,	
» εἰς ἀντικαταστασιν καὶ προσθήκην εἰδῶν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	91,15	
» εἰς Φίλιππον Ποθητὸν διὰ τὴν προσθήκην ἐπὶ τῶν ἐν τῷ Καταστήματι φωτογραφιῶν ἀρχαίων μνημείων ἐπιγραφῶν Ἑλληνικῶν.	»	100,—	
» εἰς Σύμβουλον Π. Καστριώτην δι' ἡμερομίσθια ἐργατῶν, ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν αὐτοῦ διὰ τὴν εἰς Ἰσθμίαν μετάβασίν του πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀνακαλυφθείσης δεξαμενῆς παρὰ τῷ φρέατι τοῦ Νέρωνος	»	49,60	
» εἰς συμβολαιογράφον Π. Γενοβέλην διὰ συμβολαιογραφικὰ δικαιώματα αὐτοῦ διὰ τὴν σύνταξιν διαφόρων συμβολαίων.	»	156,	
» εἰς Ἠλίαν Τομπρόπουλον δι' ἀξίαν 25 μεταλλίνων θηκῶν πρὸς τοποθέτησιν τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν τῆς Ἑταιρείας.	»	40,	
» εἰς Ν. Σάρδην δι' ἀξίαν καλύμματος τραπέζης αἰθούσης συνελεύσεων. . . .	»	45,50	
» εἰς Γεώργιον Νταμαδάκην δι' ἐπισκευὴν 20 ἐκ τῶν καθισμάτων τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	22,—	
» εἰς Α. Ραφτάνη διὰ χάρτην καὶ τυπωτικὰ προσκλητηρίων καὶ φακέλλων διὰ τὴν περὶ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους διάλεξιν τοῦ κ. Ἀντιπροέδρου	»	27,—	
» εἰς κλητῆρα τῆς Ἑταιρείας Θ. Παπαϊωάννου δι' ἀποζημίωσιν αὐτοῦ διὰ τὰς εἰσπράξεις τῶν εἰσφορῶν τῶν ἑταίρων ἔτους 1914.	»	25,-	
» εἰς Ἐφημερίδα «Ἀθῆναι» διὰ δημοσιεύσεις περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ ἐπιμελη-			
Εἰς μεταφορὰν	Δρ	2,812,25	1,072,—

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	2,812,25	1,072,—
τοῦ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος	»	20,—	
Δαπανηθέντα εἰς Ἀλέξανδρον Παπασπῦρον διὰ μηχανογράφησιν τοῦ πορίσματος τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ καθορισμοῦ Ἑλληνικῶν τοπωνυμιῶν Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου.	»	27,70	2,859,95
			3,931,95

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ´

Ἄρθρον μόνον.

ΕΞΟΔΑ ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Δαπανηθέντα εἰς Ἑταιρείαν Ἀεριόφωτος διὰ κατανάλωσιν ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος πρὸς φωτισμὸν τοῦ Καταστήματος κατὰ τὴν 4ην τριμηνίαν π. ἔτους 1913.	Δρ.	142,15	
» εἰς Ἑταιρείαν Ἀεριόφωτος διὰ προμήθειαν 900 ὀκάδων κὼκ ψιλοῦ πρὸς θέρμανσιν τοῦ Καταστήματος κατὰ Ὀκτώβριον π. ἔτους	»	77,25	
» εἰς δικηγόρον τῆς Ἑταιρείας Φ. Καστόρχην διὰ δικηγορικὰ δικαιώματα καὶ ἔξοδα αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ὑποθέσεων τῆς Ἑταιρείας	»	420,—	
» εἰς Μ. Χαλκοκονδύλην διὰ προμήθειαν ποσίμου ὕδατος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας . .	»	22,50	
» εἰς διάφορα μικροέξοδα τῆς διαχειρίσεως τῶν Γραφείων κατὰ Δ/βριον π. ἔτους.	»	12,40	
» εἰς ἐκτελωνισμὸν δοκιμαστικῶν ἐγχρώμων εἰκόνων Παγασῶν κατὰ Δεκέμβριον π. ἔτους	»	6,50	
» εἰς ἐπισκευὴν ἠλεκτρικῆς συσκευῆς τοῦ Καταστήματος	»	5,—	
» εἰς προμήθειαν δαδίου διὰ τὰς θερμάστρας.	»	3,—	688,80

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ 1914

Χρέωσις	*Ποσὸν*		*Πίστωσις*	*Ποσὸν*	
Ὑπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913.	1,028	40	Επληρώθησαν εἰς ἔξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμ.	58,032	25
Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἔσοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ.	50 040	25	» » ἀγορὰν 3 ἀνωνύμων Μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	13,050	—
» » κληρωθεῖσαν εἰς τὸ ἄρτιον ὁμολογίαν τοῦ πατριωτικοῦ Δανείου	10	—	» » ἀγορὰν 20 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907	1,895	—
» » ἐκποίησιν ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομμυρ. ἔτους 1913	31.880	20	» » 66 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομμυρίων ἔτους 1914	30.642	15
» » προκαταβολάς	30	—	» » καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπ.	20.000	—
» » ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπέζῃ Γ Σκουζέ	15.898	50	» » πιστωτὰς διαφόρους	700	—
» » ἐκποίησιν ἀκινήτων κτημάτ.	3.163	50	Ὑπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	2.153	55
» » καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῷ λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	23.722	10			
» » πιστωτὰς διαφόρους	700	—			
Ἄθροισις	126.472	95	Ἄθροισις	126.472	95

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ὁ Ταμίας
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστὴς
Π Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ

Ε Ξ Ο Δ Α	*Ποσὸν*	
Εἰς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῶν γραφείων τῆς Ἑταιρείας.	7,680	—
» ἔξοδα γραφείων καὶ διαχειρίσεως.	1,391	40
» ἐπιχορήγησιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Διοικητ Συμβουλίου.	720	—
» διαφόρους δαπάνας	87	—
» μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῆς Βιβλιοθήκης	2,460	—
» ἔξοδα πλουτισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῆς Βιβλιοθήκης. .	4,272	10
» συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικὰ .	120	—
» ἀνασκαφὰς καὶ πᾶσαν πρὸς ἀνασκαφὰς σχετιζομένην δαπάνην	28,108	40
» δημοσιεύματα	8,572	60
» τέλη χαρτοσήμου	100	—
» συντάξεις.	972	—
» ἔκτακτα ἔξοδα.	2,859	95
» ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	688	80
Ἄθροισις	58,032	25

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914

Ὁ Ταμίας
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

«ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ»

ΕΣΟΔΑ	*Ποσὸν*	
Ἀπὸ εἰσφορὰς τακτικῶν ἑταίρων	2,314	-
» τόκους καὶ μερίσματα	29,651	70
» ἔσοδα ἐξ ἀκινήνων κτημάτων		
» ἔσοδα ἐκ δημοσιευμάτων	2,456	70
» ἔσοδα διάφορα	579	70
» ἔσοδα ἐκ συνδρομῆς τῆς Δημοσίου	15,000	—
» ἔσοδα ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων	38	15
» ποσὸν ληφθὲν ἐκ τοῦ κεφαλαίου πρὸς ἐξίσωσιν	7,992	—
Ἄθροισις	58,032	25

Ὁ Λογιστὴς
Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ	*Ποσὸν*	
Ταμεῖον	2.153	55
Μετοχαὶ τῆς 'Εθνικῆς Τραπέζης	229,515	25
Ὁμολογίαι 'Εθνικοῦ Δανείου 'Ενοποιήσεως 1898	171 795	75
» » Παγίου Δανείου ἔτους 1889	79,025	50
» 'Εθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907	17,318	25
» Πατριωτικοῦ Δανείου 30 ἑκατυμμ	25	—
» 'Εθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως	640	—
» 'Εθνικοῦ Δανείου 1914 τῶν 100 ἑκατομμ.	30,642	15
Προκαταβολαὶ	1,932	-
'Ακίνητα κτήματα	20,064	50
Κατάστημα τῆς 'Εταιρείας	259,863	80
Χρεῶσται διάφοροι	16,100	—
Ἄθροισις	829,075	75

'Εν 'Αθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1894

'Ο Ταμίας
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1914

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		Ποσὸν	
Κεφάλαιον . . . . Δρ.	822,067,75		
» τὸ καθαρὸν περίσσευμα ἐσόδων ληγούσης χρήσεως 1914 . . »	7 008,—	829,075	75
Ἄθροισις . . .		829,075	75

Ὁ Λογιστὴς
Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

	Χρέωσις					
	Ὑπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1913		Πράξεις ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914		Τὸ ὅλον τῆς χρεώσεως	
Ταμεῖον	1,028	40	125,444	55	126,472	95
Μετοχαὶ Ἐθνικῆς Τραπέζης	216,465	25	13,050	—	229,515	25
Ομολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου Ἑνοποιήσεως 1898	171,795	75			171,795	75
Ομολογίαι Ἐθν. Παγίου Δανείου ἔτους 1899 φράγκων 125,000,000	79,025	50			79,025	50
Ὁμολογίαι Ἐθν. Δανείου ἔτους 1907 φρ. 20,000,000	15,423	25	1,895		17,318	25
Ὁμολγο. πατριωτικοῦ Δαν 30,000,000	35	—			35	—
Ομολογ. Ἐθν. Δανείου Κεφαλαιοποιήσ	640				640	—
Ομολογίαι Ἐθν. Δανείου 40 ἑκατομμυρίων ἔτους 1913	31,880	20			31,880	20
Ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομ. ἔτους 1914			30,642	15	30,642	15
Προκαταβολαὶ	1,962	—			1,962	—
Τράπεζα Γ. Π. Σκουζὲ	15,898	50			15,898	50
Ἀκίνητα κτήματα	23,228	—			23,228	—
Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	259,863	80			259,863	80
Χρεῶσται Διάφοροι	1,100		15,000		16,100	—
Ἐθνικὴ Τράπεζα (καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ)	3,722	10	20,000		23,722	10
Πιστωταὶ Διάφοροι			700		700	—
Κεφάλαιον						
	822,067	75	206,731	70	1,028,799	45

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ὁ Ταμίας

Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1914

Πίστωσις						*Ὑπόλοιπα τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914*			
Ὑπόλοιπα 31 Δεκεμβρίου 1913		Πράξεις ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914		Τὸ ὅλον τῆς πιστώσεως		Χρέωσις		Πίστωσις	
		124,319	40	124,319	40	2,153	55		
						229,515	25		
						171,795	75		
						79,025	50		
						17.318	25		
		10	—	10	—	25	—		
						640	—		
		31,880	20	31,880	20				
						30,642	15		
		30	—	30	—	1,932	—		
		15,898	50	15.898	50				
		3,163	50	3,163	50	20,064	50		
						259,863	80		
						16,100	—		
		23,722	10	23,722	10				
		700	—	700	—				
822,067	75	7,008		829,075	75			829,075	75
822,067	75	206,731	70	1,028,799	45	829,075	75	829,075	75

Ὁ Λογιστὴς
Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ

τῶν γενικῶν λογαριασμῶν, ἐφ' ὧν ἐπῆλθε μεταβολὴ ἢ οὒ κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἔτους 1914.

Α'. Ἐπὶ τῶν Γενικῶν Λογαριασμῶν τοῦ Ἐνεργητικοῦ.

Ταμεῖον.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	Δρ	1,028,40
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος μὲ τὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐνεργηθείσας εἰσπράξεις.	»	125,444,55
Τὸ ὅλον	»	126,472,95
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργηθείσας πληρωμάς	»	124,319,40
Ὑπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	2,153,55

Χρηματόγραφα

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 77 μετοχαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἀξίας	Δρ	216.465.25
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος διὰ τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τριῶν ἀνωνύμων μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἀντὶ	»	13.050.00
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσιν 80 μετοχαὶ ἀξίας. . .	»	229.515.25
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 1697 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου ἑνοποιήσεως 1898 ἀξίας	Δρ.	171,795.75
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914	»	171.795.75
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 365 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Παγίου Δανείου ἔτους 1889 ἀξίας	Δρ	79,025,50
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914	»	79 025.50
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 150 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907 ἀξίας	Δρ.	15,423 25
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος διὰ τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας 20 νέων ὁμολογιῶν ἀντὶ	»	1.895.—
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσιν 170 ὁμολογίαι ἀξίας. . .	»	17.318 25
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 64 ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ Δανείου 40.000,000 ἔτους 1913 ἀξίας	Δρ.	31.880,20
αἵτινες ἐξωφλήθησαν ἅπασαι ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἀντὶ	»	32,221,80
Ὑπόλοιπον μεταφερθὲν εἰς τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ Κεφ. Α-2.	»	341.60

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχον 35 ὁμολογίαι τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου τῶν 30 000.000 ἀξίας	Δρ	35, –
ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν ὑπ' ἀριθ. 81885 παρεγράφη, κληρωθεῖσα ἐν ἔτει 1896 ἡ δὲ ὑπ' ἀριθ. 81908 ἐκληρώθη εἰς τὸ ἄρτιον ἀντὶ	»	10,—
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσι 33 ὁμολογίαι.	»	25,—
Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπῆρχον ὁμολογίαι 'Εθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως ἀξίας	Δρ.	640,—
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	640 —
'Εντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἠγοράσθησαν 66 ὁμολογίαι τοῦ 'Εθνικοῦ Δανείου τῶν 500 ἑκατομμυρίων τοῦ 1914 ἀντὶ	Δρ.	30,642,15
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή. σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	»	30 642,15

Προκαταβολαὶ ἐπὶ ἀποδόσει λ/σμοῦ εἰς 'Εφόρους, ἐπιστάτας καὶ λοιπούς.

Τῇ 31 Δβρίου 1913 ὠφείλοντο εἰς τὴν 'Εταιρείαν προκαταβολαὶ	Δρ.	1.962. –
'Επιστώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος μὲ τὰς ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 γενομένας ἀποδόσεις.	»	30.—
'Υπόλοιπον ἀποδοτέον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	1 932.

Τράπεζα Γ. Π. Σκουζὲ (ἔντοκος κατάθεσις).

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 τὸ ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπέζῃ Γ. Π. Σκουζὲ ἀνήρχοντο εἰς	Δρ.	15,898,50
ἀπεδόθη δὲ ὅλον ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914.	»	15,898,50
'Υπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	μηδὲν

'Ακίνητα κτήματα.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	Δρ.	23.228 —
ἐπιστώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος μὲ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκποιηθέντων 3 οἰκοπέδων τοῦ παρὰ τὸν "Αγιον Δανιὴλ κτήματος τῆς 'Εταιρείας ἀντὶ	»	3.163,50
'Υπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	»	20,064,50

ἀποτελούμενον

1) ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ εἰς θέσιν Μολυβᾶ κτήματος.	Δρ	7,955,40	
2) » » » » παρὰ τὸν "Αγιον Δανιὴλ »	»	4,740,35	
3) » » » » ἐν Κηφισίᾳ κτήματος	»	6,768,75	
4) » » » μιᾶς οἰκίας ἐν 'Ελευσῖνι	»	600,—	20.064,50

Κατάστημα τῆς 'Εταιρείας.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ἡ ἀξία τοῦ Καταστήματος τῆς 'Εταιρείας ἀνήρχετο εἰς	Δρ.	259,863,80

ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτοῦ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914	»	259,863,80

Χρεῶσται διάφοροι.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	Δρ	1,100,—
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ὀφειλομένων τῇ Ἑταιρείᾳ διὰ συνδρομὴν β' ἑξαμηνίας ἐ.ἔ. συμφώνως τῷ νόμῳ ,ΓΨΚΘ' «περὶ ἱδρύσεως εἰδικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου 1910»	»	15,000,—
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὀφείλονται τῇ Ἑταιρείᾳ	»	16,100,

Ἐθνικὴ Τράπεζα (καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ)

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	Δρ.	3,722,10
ἐχρεώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος μὲ τὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 γενομένας καταθέσεις	»	20,000,—
Τὸ ὅλον τῆς χρεώσεως	»	23,722,10
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος γενομένας ἀναλήψεις	»	23,722,10
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	μηδὲν

Β'. Ἐπὶ τῶν λογαριασμῶν τοῦ παθητικοῦ.

Πιστωταὶ διάφοροι.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον		
ἐπιστώθη ὁ λογαριασμὸς οὗτος διὰ τῶν ὀφειλομένων εἰς διαφόρους	Δρ.	700,—
καὶ ἐχρεώθη μὲ τὰς γενομένας ἀποδόσεις	»	700,—
Ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	μηδὲν

Πληρωτέα ἐντάλματα.

Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐξεδόθησαν ἐντάλματα ἀξίας	Δρ.	124,314,40
ἅτινα καὶ ἐξωφλήθησαν	»	

ΠΙΝΑΞ ἐμφαίνων τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας
κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ἡ περιουσία τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1913 ἀνήρχετο εἰς			Δρ 822,067 75
ἀποτελεσμένη ἐκ τῶν ἑξῆς:			
1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρ.	1,028,40	
2) » 77 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. . .	»	216,465,25	
3) » 1697 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου ἑνοποιήσεως 1898.	»	171,795,75	
4) » 365 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Παγίου Δανείου 1889	»	79,025,50	
5) » 150 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου 1907. .	»	15,423,25	
6) » 34 ὁμολογίας Πατρ. Δανείου 30,000,000.	»	35,-	
7) » μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἕνα ὁριστικὸν τίτλον τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου κεφαλοποιήσεως.	»	640,-	
8) » 69 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομ. ἔτους 1913	»	31,880.20	
9) » προκαταβολὰς ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ.	»	1,962,-	
10) » ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπέζῃ Γ.Π. Σκουζέ	»	15,898,50	
11) » ἀκίνητα κτήματα	»	23,228,–	
12) » κατάστημα τῆς Ἑταιρείας.	»	259,863,80	
13) » χρεώστας διαφόρους	»	1,100,—	
14) » καταθέσεις εἰς πρώτην ζήτησιν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.	»	3.722,10	
Τὸ ὅλον	Δρ.	822,067,75	Δρ. 822,067,75
Ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἐπῆλθον αἱ ἑξῆς αὐξομειώσεις:			
1) Εἰς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ταμείου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1913	Δρ.	1,028,40	
προσετέθησαν αἱ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐνεργηθεῖσαι εἰσπράξεις κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν κατάστασιν τῆς κινήσεως τοῦ Ταμείου.	»	125,444,55	
Τὸ ὅλον	Δρ	126,472,95	
ἀφαιρουμένων δὲ τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργηθεισῶν πληρωμῶν	»	124,319,40	
ἔμεινεν ὑπόλοιπον κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.	»	2,153,55	» 2,153,55
2) ἐπὶ τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης 77 τὸν ἀριθμὸν ἀξίας.	»	216,465,25	
προσετέθησαν τρεῖς ἀνώνυμοι μετοχαὶ τῆς Ἐθνι-			
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	216,465,25	Δρ. 2,153,55

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	216,465,25	Δρ	2,153,55
κῆς Τραπέζης ἀγορασθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀντὶ	Δρ.	13,050,—		
Τὸ ὅλον			»	229,515,25
3) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου ἑνοποιήσεως 1898 τὸν ἀριθμὸν 1697 οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν . .			»	171,795,75
4) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Παγίου Δανείου 1889 τὸν ἀριθμὸν 365 οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν . . .			»	79,025,50
5) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907 φρ. 20 ἑκατ. τὸν ἀριθμὸν 150 ἀξίας . .	Δρ	15,423,25		
προσετέθησαν αἱ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀγορασθεῖσαι 20 ὁμολογίαι ἀντὶ	»	1,895,—		
Τὸ ὅλον			»	17,318,25
6) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου 30,000,000 τὸν ἀριθμὸν 35	»	35,—		
ἡ μὲν ὑπ' ἀριθ 81.885 παρεγράφη, κληρωθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1896 ἡ δὲ ὑπ' ἀριθ. 81,908 ἐκληρώθη εἰς τὸ ἄρτιον ἀντὶ	»	10,—		
καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὑπάρχουσι 33 ὁμολογίαι ἀντὶ			»	25,—
7) ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου κεφαλοποιήσεως οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν.			»	640,—
8) αἱ ὁμολογίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1913 τὸν ἀριθμὸν 64 ἀξίας	Δρ.	31,880,20		
ἐξωφλήθησαν ἅπασαι.	»	31,880,20		
ὑπόλοιπον		μηδὲν		
9) Ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἠγοράσθησαν 66 ὁμολογίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου τῶν 500 ἑκατομ. ἀντὶ δραχ. 30 642,25, ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.			»	30,642,15
10) ἐκ προκατοβολῶν εἰς ἐφόρους ἐπιστάτας καὶ λοιποὺς ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ ὠφείλοντο τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913	Δρ.	1,962,—		
ἀπεδόθησαν δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1914	»	30,—		
ἑπομένως ὀφείλονται κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.			»	1,932,—
11) τὸ ὑπὸ τῆς Τραπέζης Γ. Π. Σκουζὲ ὀφειλόμενον τῇ Ἑταιρείᾳ ὑπόλοιπον ἐξ ἐντόκων καταθέσεων	Δρ	15,898,25		
ἀπεδόθη	»	15,898,25		
ὑπόλοιπον	»	μηδὲν		
Εἰς μεταφορὰν				533,047,45

Ἐκ μεταφορᾶς		Δρ. 533,047,45
12) ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν ἀκινήτων κτημάτων . . .	» 23,228,—	
ἀφηρέθησαν τὰ εἰσπραχθέντα ἐκ τῆς πωλήσεως τριῶν οἰκοπέδων τοῦ παρὰ τὸν Ἅγιον Δανιὴλ κτήματος τῆς Ἑταιρείας.	» 3,163,50	
Ὑπόλοιπον ἀξίας κινητῶν κτημάτων τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.		» 20,064,50
13) ἐπὶ τῆς γενομένης δαπάνης μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1898 τοῦ ἀνεγερθέντος καταστήματος τῆς Ἑταιρείας οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ αὕτη		» 259,863,80
14) εἰς τὸ παρὰ διαφόρων χρεωστῶν ὀφειλόμενον τῇ Ἑταιρείᾳ ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 δρ. 1.100 προσετέθησαν αἱ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ὀφειλόμεναι τῇ Ἑταιρείᾳ διὰ συνδρομὴν β' ἑξαμηνίας ἐ. ἔ. . . .	Δρ. 15,000,—	
ἑπομένως τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ὀφείλονται τῇ Ἑταιρείᾳ.		» 16,100,—
15) ἐπὶ τοῦ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ ὑπολοίπου καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ	» 3,722,10	
προσετέθησαν αἱ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1914 ἐνεργηθεῖσαι καταθέσεις	» 20,000,—	
τὸ ὅλον	» 23,722,20	
καὶ ἀφηρέθησαν αἱ γενόμεται ἀναλήψεις	» 23,722,10	
ἑπομένως οὐδὲν ἔμεινεν ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	» μηδὲν	
16) εἰς πιστωτὰς διαφόρους οὐδὲν ὠφείλετο τῇ 31 Δεκεμβρ. 1913, ἐπιστώθη δ' ὁ λογαριασμὸς οὗτος διὰ τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὸ ἔτος 1914	» 700,—	
καὶ ἐχρεώθη μὲ τὰς γενομένας ἀποδόσεις . . .	» 700,—	
ἑπομένως οὐδὲν ἔμεινεν ὑπόλοιπον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.	» μηδὲν	Δρ. 829,075,75

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβριου 1914 ἀποτελεῖται:

1)	ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρ. 2,153,55
2)	» 80 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	» 229,515,25
3)	» 1697 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου Ἑνοποιήσ 1898 ἀξίας	» 171,795,75
4)	» 365 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Παγίου Δανείου ἔτους 1889 »	» 79,025,50
5)	» 170 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907 ἀξίας . .	» 17,318,25
6)	» 33 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου 30,000,000	» 25,—
7)	» μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἕνα ὁριστικὸν τίτλον τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου κεφαλοποιήσεως	» 640,—
	Εἰς μεταφορὰν	Δρ. 500,473,30

4

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . . . . Δρ.	500,473,30
8)	ἀπὸ 60 ὁμολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1914 τῶν 500 ἑκατομμυρίων	30,642,15
9)	» προκαταβολὰς ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ . . . . »	1,932,—
10)	» ἀκίνητα κτήματα ἀξίας . . . . »	20,064,50
11)	» κατάστημα τῆς Ἑταιρίας . . . . »	259,863,80
12)	» χρεώστας διαφόρους. . . . . Δρ.	16,100,—
		829,075,75

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.

Ὁ Ταμίας — Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστὴς — Π. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

Πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῶν Ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Κύριε Πρόεδρε

Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀποτελοῦντες τὴν ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπείαν τῆς Ἑταιρείας, προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 256 τῆς 27 Δεκεμβρίου 1914 ἐγγράφου τοῦ Ἀντιπροέδρου, ἐπελήφθημεν τῆς ἐξελέγξεως τῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1914 οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας, ἐκ τῶν λογαριασμῶν καὶ λογιστικῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Α'. ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΝ

α') Χρέωσις

Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1913 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας . .	Δρ.	1,028.40
Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἔσοδα Γενικοῦ προϋπολογισμοῦ	»	50,040.25
» » κληρωθεῖσαν εἰς τὸ ἄρτιον ὁμολογίαν τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου	»	10.—
» » ἐκποίησιν ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 40 ἑκατομμυρίων ἔτους 1913	»	31,880.20
» » προκαταβολάς.	»	30.—
» » ὑπόλοιπον καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπέζῃ Γ. Σκουζέ	»	15,898.50
» » ἐκποίησιν ἀκινήτων κτημάτων	»	3,163.50
» » καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.	»	23,722.10
» » πιστωτὰς διαφόρους.	»	700.—
Τὸ ὅλον	»	126,472.95

β') Πίστωσις.

Πληρωθέντα εἰς ἔξοδα Γενικοῦ προϋπολογισμοῦ	Δρ.	58,032.25
» » ἀγορὰν 3 ἀνωνύμων μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	»	13,050.—
» » ἀγορὰν 20 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 1907.	»	1,895.—
» » ἀγορὰν 66 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομμυρίων ἔτους 1914	»	30,642.15
» » καταθέσεις ἐπὶ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	20,000.—
» » πιστωτὰς διαφόρους		700.—
Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν	»	2,153.55
Τὸ ὅλον	»	126,472.95

Β'. ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ

α') Ἔσοδα.

Ἀπὸ εἰσφορὰς	Δρ.	2,314.—
» τόκους καὶ μερίσματα	»	29,651,70
» ἔσοδα ἐκ δημοσιευμάτων	»	2,456.70
» ἔσοδα διάφορα	»	579.70
» ἔσοδα ἐκ συνδρομῆς τοῦ δημοσίου	»	15,000.—
» ἔσοδα ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων	»	38.15
» ποσὸν ληφθὲν ἐκ τοῦ κεφαλαίου πρὸς ἐξίσωσιν	»	7,992.—
Τὸ ὅλον	»	58,032.25

β') Ἔξοδα.

Εἰς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῶν γραφείων	Δρ.	7,680.—
» ἔξοδα γραφείων καὶ διαχειρίσεως	»	1,391.40
» ἐπιχορήγησιν τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου	»	720.—
» διαφόρους δαπάνας	»	87.—
» μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῆς βιβλιοθήκης	»	2,460.—
» ἔξοδα πλουτισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῆς βιβλιοθήκης	»	4,272.10
» συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικὰ	»	120.—
» ἀνασκαφὰς καὶ πᾶσαν σχετικὴν δαπάνην	»	28,108.40
» δημοσιεύματα	»	8,572.60
» τέλη χαρτοσήμου	»	100.—
» συντάξεις	»	972.—
» ἔκτακτα ἔξοδα	»	2,859.95
» ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	»	688.80
Τὸ ὅλον	»	58,032.25

Γ' ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.

α') Ἐνεργητικόν

Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ἀνήρχετο εἰς . . . . Δρ 829,075.75

ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:

1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	»	2,153.55
2) » μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	»	229,515 25
3) » ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου Ἑνοποιήσεως 1898	»	171,795 75
4) » » » Παγίου Δανείου ἔτους 1889	»	79,025.50
5) » » » Δανείου ἔτους 1907	»	17,318.25
6) » » » πατριωτικοῦ Δανείου 30 ἑκατομμ.	»	25.—
7) » » » δανείου Κεφαλαιοποιήσεως	»	640 —
8) » » » Δανείου 500 ἑκατομμ. ἔτους 1914	»	30,642.15
9) » προκαταβολὰς	»	1,932.—
10) » ἀκίνητα κτήματα	»	20,064 50
11) » κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	»	259,863.80
12) » χρεώστας διαφόρους	»	16,100.—
Τὸ ὅλον	Δρ	829,075.75

β) Παθητικόν.

Τὸ δὲ παθητικὸν τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ἀνήρχετο εἰς . . . . . Δρ. 829,075.75

ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸ Κεφάλαιον . . . . » 829,075.75

Δ'. ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ περιουσία τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914 ἀνήρχετο εἰς Δρ. 829,075.75

ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς:

1) ἀπὸ ὑπόλοιπον Ταμείου τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914	»	2 153.55
2) » 80 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	»	229 515 25
3) » 1697 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου ἑνοποιήσεως 1898	»	171.795.75
4) » 365 » Παγίου Δανείου ἔτους 1889	»	79,025 50
5) » 170 » Ἐθνικοῦ Δανείου ἔτους 1907	»	17,318.25
6) » 33 » πατριωτικοῦ Δανείου 30 ἑκατομμυρίων	»	25.—
7) » μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἕνα ὁριστικὸν τίτλον Ἐθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως	»	640,—
8) » 66 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου 500 ἑκατομμ. ἔτους 1914	»	30,642 15
9) » προκαταβολὰς	»	1,932.—
10) » ἀκίνητα κτήματα	»	20,064.50
11) » κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	»	259,863 80
12) » χρεώστας διαφόρους	»	16,100.—
Τὸ ὅλον	»	829,075.75

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω περιουσίας ἡ Ἑταιρεία κέκτηται καὶ διάφορα δημοσιεύματα· ἤτοι Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα, Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, κλπ. καταγεγραμμένα ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ, ἐξ ὧν ἐπωλήθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1914 καὶ εἰσεπράχθησαν δραχμαὶ δύο χιλιάδες τετρακόσιαι πεντήκοντα ἓξ καὶ λεπτὰ ἑβδομήκοντα (2,456.70), αἵτινες ἐνεγράφησαν εἰς τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸ Κεφάλαιον Α', ἄρθρον 4, ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον τῶν προϋπολογισθέντων κατὰ δραχμὰς 1.043 30

Ἡ γενομένη ἐξέλεγξις ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ διαχείρισις εἶναι κατὰ πάντα ἀκριβὴς καὶ ὅτι ἐτηρήθησαν ἀνελλιπῶς τὰ βιβλία τοῦ Ταμείου καὶ τοῦ Λογιστηρίου. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν καθῆκον νὰ προτείνωμεν, ὅπως ἡ Συνέλευσις ἐγκρίνῃ τὴν διαχείρισιν τοῦ λήξαντος ἔτους 1914 ὡς ὀρθῶς γενομένην, ἐπικυρώσῃ τὸν Ἰσολογισμὸν καὶ Ἀπολογισμὸν τοῦ ἔτους 1914, καὶ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, συνάμα δὲ καὶ τὴν εὐαρέσκειαν αὐτῆς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰανουρίου 1915.

Τὰ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας

Μ. ΚΥΡΗΣ

Α. Τ. ΜΠΑΣΙΑΣ

Γ. ΚΛΟΝΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΩΤΗ ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

τῆς 11 Ἰανουαρίου 1915.

Τῇ 11 Ἰανουαρίου 1915 ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ 10ῃ π. μ. συνῆλθον οἱ Ἑταῖροι εἰς πρώτην γενικὴν συνέλευσιν ἐν τῷ καταστήματι τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὰ ἄρθρα 31 καὶ 32 τοῦ Ὀργανισμοῦ, ἵνα ἐκλέξωσι τὸ προεδρεῖον τῆς συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐξελεγκτικὴν καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπείαν διὰ τὸ ἔτος 1915, καὶ ἀκούσωσι τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας καὶ τὴν λογοδοσίαν τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις κατὰ τὸ ἔτος 1914.

Ἡ συνεδρίασις ἤρξατο τῇ 10 ὥρᾳ πρὸ μεσημβρίας παρόντων 20 Ἑταίρων, εἰς οὓς διενεμήθη ἔντυπος γενικὸς ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1914 μετὰ ἀναλυτικῶν πινάκων.

Γενομένης ψηφοφορίας ἐξελέγησαν Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Κ. Πολυγένης, Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Φιλάρετος, Α' Γραμματεὺς ὁ κ. Χρῆστος Ἠλιόπουλος καὶ Β' Γραμματεὺς ὁ κ. Μιχαὴλ Κύρης

Εἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἀνεδείχθησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπείας διὰ τὸ ἔτος 1915 οἱ κ. κ. Ἀθανάσιος Τυπάλδος Μπασιᾶς, Μιχαὴλ Γούδας, Μιχαὴλ Κύρης, Γεώργιος Κλοντηρόπουλος καὶ Πάνος Κωνσταντινίδης.

Μετὰ ταῦτα ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως ἀνέγνωσε τὴν ἐν σελ. 51 ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1914, ἡ δὲ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην.

Μετὰ μικρὰν διακοπὴν ἐπανελήφθη ἡ συνεδρίασις, εἰς ἣν προσῆλθον ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεύς, Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας, ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος Γεώργιος καὶ ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πρίγκιψ Νικόλαος. Τὴν Α. Μεγαλειότητα προσεφώνησεν ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Μιστριώτης, ὅστις ἐν τέλει ἀνεκοίνωσε πρότασιν τοῦ Συμβουλίου, ὅπως ἡ συνέλευσις ἐκλέξῃ ἐπιτίμους ἀντιπροέδρους τῆς Ἑταιρείας τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον Γεώργιον καὶ τὴν Α. Β. Υ. τὸν Πρίγκιπα Νικόλαον. Ἡ συνέλευσις ἐδέξατο ὁμοφώνως καὶ μετ' ἐπευφημιῶν τὴν πρότασιν ταύτην.

Εἶτα ὁ Γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου κ. Π Καββαδίας ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1914.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΠΡΟΣ ΕΚΛΟΓΗΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Τῇ 18 Ιανουαρίου 1915, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ 10 π. μ. συνῆλθον οἱ Ἑταῖροι εἰς Β' τακτικὴν συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Κ. Πολυγένους καὶ προέβησαν διὰ ψηφοδελτίων κατὰ τὸ ἄρθρον 32 τοῦ Ὀργανισμοῦ εἰς ἐκλογὴν νέου διοικητικοῦ Συμβουλίου διὰ τὴν τριετίαν 1915 1917. Ἐψήφισαν Ἑταῖροι ἑβδο-

μήκοντα, ἐξελέγησαν δὲ ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Μιστριώτης διὰ ψήφων 69, μέλη δὲ τοῦ συμβουλίου οἱ κ. κ. Γ. Γαρδίκας διὰ ψήφων 68, Δ 'Αντωνιάδης διὰ ψήφων 67, Κ. Ζησίου διὰ ψήφων 67, Π. Π. Οἰκονόμος διὰ ψήφων 67, Γ. Παπαβασιλείου διὰ ψήφων 67, 'Αλ. Φιλαδελφεὺς διὰ ψήφων 67, Δ. Θεοφανόπουλος διὰ ψήφων 66, Π. Καββαδίας διὰ ψήφων 66, Π. Καστριώτης διὰ ψήφων 66, Μ. Εὐαγγελίδης διὰ ψήφων 66, Σ. 'Ανδρόπουλος διὰ ψήφων 64 καὶ Μ. Βολονάκης διὰ ψήφων 63.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Τὸ ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἑταίρων νέον Συμβούλιον συνελθὸν τῇ 19 'Ιανουαρίου εἰς συνεδρίαν πρὸς πλήρη καταρτισμὸν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξελέξατο ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ Β' 'Αντιπρόεδρον τὸν κ. Δ. Θεοφανόπουλον, γραμματέα τὸν κ. Π. Καββαδίαν, μέλη δὲ τοῦ Συμβουλίου ἐξελέξατο τοὺς 'Εταίρους κ. 'Αθανάσιον Γεωργιάδην καὶ 'Ιάκωβον Δραγάτσην, ἐν ἑπομένῃ δὲ συνεδρίᾳ τῇ 22 'Ιανουαρίου ἐ. ἔ. τὸν κ. Σπυρίδωνα Παγανέλην.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1914

Τῇ 11ῃ Ἰανουαρίου 1915, ὥρα 10ῃ π. μ. ἐγένετο ἐν τῷ καταστήματι τῆς Ἑταιρείας ἡ ἐτησία γενικὴ συνέλευσις τῶν Ἑταίρων παρουσίᾳ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου Γεωργίου καὶ τῆς Α.Β.Υ. ἡγεμονίδου Νικολάου.

Παρελθὼν ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Μιστριώτης προσηγόρευσε τὴν Α. Μεγαλειότητα διὰ τῆς ἑξῆς προσφωνήσεως·

Μεγαλειότατε, Ὑψηλότατοι ἡγεμονίδαι, ἡγέται τοῦ Ἔθνους καὶ φιλάρχαιοι Ἑταῖροι.

Ὁ Τιτὰν Προμηθεὺς ἐπὶ χιλιετηρίδας ἀπὸ τῶν ὑψηλοκρήμνων τοῦ Καυκάσου κορυφῶν κρεμάμενος ἐκαρτέρει. Ἀλλὰ πόθεν ἄρά γε ἤντλει τὴν καρτερίαν αὐτοῦ; Πόθεν ὁ εὐεργέτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐνεπνέετο τὸ ἡρωικὸν τῆς καρτερίας θάρρος;

Ἐγίνωσκεν, ὅτι ἦτο πεπρωμένον, ἵνα ὁ υἱὸς τοῦ ὑπερ-

τάτου κυβερνήτου τοῦ κόσμου λύση αὐτόν. Καὶ ὄντως ἡ πρόγνωσις τοῦ Τιτᾶνος δὲν διεψεύσθη, ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς ἔλυσεν αὐτόν. Εἶναι δὲ πολλῆς προσοχῆς ἄξιον, ὅτι οἱ Λαοί, ὁσάκις πιέζονται καὶ θλίβονται ὑπὸ τοῦ παρόντος, ἀναμένουσιν ἐν τῷ μέλλοντι τὸν σωτῆρα αὐτῶν. Ὁ Σωκράτης βλέπων τὴν διαφθοράν, ἥτις ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐλυμαίνετο τὴν πόλιν τοῦ Θησέως, προλέγει τὸν μέλλοντα διδάσκαλον (ἐν Ἀπολογ. 31 Λ) «ῥαδίως ἂν ἀπεκτείναιτε, εἶτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτ' ἄν, εἰμὴ τινα ἄλλον ὁ θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψειε κηδόμενος ὑμῶν». Καὶ ἐν Ἀλκιβιαδ. β'. 10 «Ἀναμείνωμεν ἕως ἂν ἐξ οὐρανοῦ τις ἀπεσταλμένος ἔλθῃ καὶ διδάξῃ ἡμᾶς πῶς δεῖ διακεῖσθαι πρὸς θεοὺς καὶ ἀνθρώπους καὶ ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἀποστολῆς ἐκείνης ἥξει οὐ διὰ μακροῦ». Ὡς οἱ Ἕλληνες ἀνέμενον τὸν μέλλοντα διδάσκαλον, οὕτως οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Εὐλογητόν. Οὐ μόνον δ' οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἄραβες καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ νέου κόσμου ἀνέμενον τὸν μέλλοντα Σωτῆρα (ὅρα εἰσαγωγήν μου εἰς τὸν Προμηθ. τοῦ Αἰσχύλου ἐν σελ. 38). Ἀλλ' ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς δὲν ἐνέπνευσε τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιθυμίαν, ἧς δὲν ἔδωκε τὰ μέσα τῆς πληρώσεως.

Δὲν γινώσκω, ἂν αἱ ἐλπίδες τῶν ἄλλων λαῶν ἐπληρώθησαν ἢ πρόκειται νὰ πληρωθῶσιν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ εὕρομεν τὸν Λυτρωτὴν τοῦ Κόσμου, καὶ οἱ Ἕλληνες γεγηθότες ἑορτάζομεν, ὅτι ὁ δαφνοστεφὴς ἡμῶν Βασιλεὺς ἐξετέλεσε τοῦ παρελθόντοντος τὰς ὑποσχέσεις. Χαίρει δ' ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ὅτι ὁ τελέσας τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Πρόεδρος αὐτῆς.

Ἡ γηραιὰ ὅμως αὕτη Ἑταιρεία, ἡ τιμήσασα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον ἔχει πολλὴν στενοχωρίαν, ἀφ' ὅτου ἐδημεύθησαν

οἱ πόροι αὐτῆς. Καὶ ὅμως δι' αὐστηρᾶς οἰκονομίας ἐξετέλεσεν ἔργα σπουδαιότατα, ὡς εἶναι ἡ ἀνασκαφὴ τῶν Παγασαίων στηλῶν, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους, ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ Τουρκικοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐχρησίμευσεν ὡς εἱρκτή, καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν ὀνομάτων τῆς Μακεδονίας. Ὑπὲρ τῶν ἔργων τούτων ἐδαπανήσαμεν πολλὰς μυριάδας δραχμῶν, ὧν χορηγὸς ὑπῆρξεν ἡ πολλοὺς ἐχθροὺς δημιουργοῦσα οἰκονομία.

Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ὁμοιάζει πρὸς τὴν Αἰσχύλειον Προμηθηίδα. Καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶναι Πυρφόρος, Δεσμῶτις, καὶ Λυομένη, διότι ἐκ τῆς οὐρανίας Ἀκροπόλεως κατήγαγεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸ πῦρ. Διὰ τοῦτο προσεδέθη ἐπὶ τοῦ Καυκάσου τῆς δουλοσύνης, ἐγένετο δεσμῶτις, καὶ ἐν τέλει ἀπηλλάγη τῶν δεσμῶν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Ἡρακλέους. Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ Μαραθωνομάχος τραγικὸς διὰ τῆς Προμηθηίδος τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐσχεδιογράφησεν. Ὁ δὲ ζωγράφος Εὐάνθης συνέθετο καλλίστην εἰκόνα, ἐν ᾗ τὸν λυόμενον Προμηθέα εἰκονίζει μεστὸν ἐλπίδων καὶ φόβων, καὶ ὁτὲ μὲν βλέπει πρὸς τὸ ἕλκος, ὁτὲ δὲ πρὸς τὸν Ἡρακλέα καὶ θέλει μὲν νὰ ἴδῃ δι' ὅλων τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ὁ πόνος ἕλκει τὸ ἥμισυ τοῦ βλέμματος, ὡς λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς Τάτιος (Ὅρα εἰσαγωγήν μου εἰς τὸν Προμηθέα τοῦ Αἰσχύλου ἐν σελ. 49.)

Κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Εὐάνθους δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν εἰκόνα, ἣν προσῆκον εἶναι νὰ ἀποτυπώσωμεν ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ ἀνεγερθησομένου ἀνδριάντος. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία συνέλαβε τὴν ἐπίνοιαν, ἵνα ἀνεγείρῃ ἀνδριάντα τοῦ ἐλευθερωτοῦ Βασιλέως καὶ συνέστησεν Ἐπιτροπείαν συλλέξασαν ὑπὲρ τὰς 170,000 περίπου χιλιάδας δραχμῶν. Διὰ τούτων καὶ διὰ μετάλλου τηλεβόλων δυνάμεθα νὰ ἀνεγείρωμεν μνημεῖον ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Βερολίνῳ τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου. Ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶς τοῦ βάθρου

ἁρμόζει νὰ τεθῇ ἡ εἰκὼν τοῦ Προμηθέως. Ἂν δ' ὁ δαφνοστεφὴς ἡμῶν Βασιλεὺς ἐπιτρέψῃ τοῦτο, ὁ ἀνδριὰς ἐγερθήσεται κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἐπὶ ἐπιφανεστάτου χώρου. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία περὶ τὸν καλούμενον ναὸν τοῦ Αἰόλου ἐποίησε καὶ ἄλλας ἀνασκαφὰς καὶ δὴ τελευταῖον ἀνέσκαψε τὸν καλούμενον Μενδρεσέν. Τὴν πλατεῖαν ταύτην ἐνομίσαμεν, ὅτι δυνάμεθα νὰ πλατύνωμεν διὰ τῆς ἀγορᾶς τῆς οἰκίας τοῦ μακαρίτου Λαζάνη, τῆς συνεχομένης μετὰ τοῦ ἱεροδιδασκαλείου. Καὶ ἂν ἡ οἰκία τοῦ μακαρίτου, ἥτις νῦν εἶνε ἐρείπιον, κατεδαφισθῇ, δυνάμεθα νὰ περιλάβωμεν καὶ τὴν παρακειμένην πλατεῖαν. Οὕτως ἡ πλατεῖα τοῦ ναοῦ Αἰόλου γίνεται μεγίστη, διευκολύνουσα τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, συμβαλλομένη πρὸς ὑγιείαν τῆς πόλεως καὶ παρέχουσα χῶρον πρὸς ἵδρυσιν τοῦ ἀνδριάντος.

Ἡ πλατεῖα αὕτη εἶναι περίοπτος καὶ ὁ ἀνεγερθησόμενος ἀνδριὰς ἔσται πάντοθεν ὁρατὸς καὶ κεῖται ἐν θέσει, ἣν σέβεται ὁλόκληρος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος. Ἐνταῦθα νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἱδρυθῇ ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἡμετέρου Βασιλέως. Τὸ ἀληθὲς ὅμως μνημεῖον εἶνε τὸ Σαραντάπορον καὶ τὸ φοβερὸν Κιλκὶς, ὡς ἡ Χίος εἶνε τὸ μνημεῖον τοῦ Κανάρη καὶ τὰ Δερβενάκια τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ ἱστορικὸν μνημεῖον ἔσται αἰώνιον, μήτε ὑπὸ σεισμῶν καταρριπτόμενον, μήτε ὑπὸ τῆς διπλωματίας μειούμενον.

Τὸ προσφερόμενον ὅμως μνημεῖον ἔχει ἀξίαν ὡς φιλοτίμημα διὰ τὴν πολεμικὴν τοῦ Ἔθνους ἀνατροφήν. Ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία μέλει νὰ προσβλέπῃ μετ' εὐλαβείας τὸ μνημεῖον ὡς ἰδεῶδες πολεμικοῦ ἡγεμόνος.

Καὶ τὸ μνημεῖον ἀνεγερθήσεται ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα, ὃν ἐδημιούργησεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Περικλέους, ἡ ἐπιστασία τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτίνου καὶ ἡ καρδία τῆς Πεντέλης ἐν τῇ νεανικῇ αὐτῆς ἡλικίᾳ.

Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἱερὸν καθῆκον, ὅπως τιμήσωμεν τὸν Βασιλέα ἡμῶν, διότι ἡ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τιμὴ εἶναι ἑλληνικόν, ἡ δὲ ὀλιγωρία πρὸς αὐτοὺς εἶνε βάρβαρον, ὡς λέγει ὁ φιλοσοφήσας ἀπὸ σκηνῆς Εὐριπίδης·

. . . ἡμεῖς δ', εἰ κακῶς νομίζομεν
τιμᾶν τὸν ἐσθλόν, ἀμαθίαν ὀφλήσομεν·
οἱ βάρβαροι δὲ μήτε τοὺς φίλους φίλους
ἡγεῖσθε, μήτε τοὺς καλῶς τεθνηκότας
θαυμάζεσθ' ὡς ἂν ἡ μὲν Ἑλλὰς εὐτυχῇ
ὑμεῖς δ' ἔχηθ' ὅμοια τοῖς βουλεύμασιν.

(Εὐριπ. ἐν Ἑκάβῃ 326)

Αἱ τιμαὶ αἱ ἀποδιδόμεναι τοῖς ἀγωνισαμένοις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἰδεωδῶν τοῦ Ἔθνους ἐγείρουσι τὸ φρόνημα τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας. Αἱ τιμαὶ αὗται ἀνῆψαν δίκην Ἑστιάδων τὸ ἀνήφαιστον πῦρ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἐξήστραψεν ἐν Κιλκίς. Ἐνταῦθα ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν μένος εἶναι ὅπλον, ὅπερ ὑπερέχει πασῶν τῶν πολεμικῶν ἀνακαλύψεων.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ προτείνω, ἵνα τὸν Ἡγεμονίδην Νικόλαον, εἰς οὗ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος πολλὰ ὀφείλει ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, καὶ τὸν Ἡγεμονίδην Διάδοχον, Ὅστις πρῶτος ἤκουε τὸ κέλευσμα τοῦ Στρατηγοῦ Πατρός, ἵνα προελάσῃ εἰς τὰ ἐμπρός, ἐκλέξωμεν Ἐπιτίμους Ἀντιπροέδρους. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ νῦν νεαρὸς Ἡγεμονίδης εἶναι προωρισμένος, ἵνα συμπληρώσῃ τοὺς ἄθλους τοῦ ἐνδόξου Αὐτοῦ Πατρὸς, ὡς ὁ Κίμων συνεπλήρωσεν παρὰ τῷ Εὐρυμέδοντι τὰ ἔργα τοῦ Μιλτιάδου.

Εἶτα παρελθὼν ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας ἀνέγνω τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ συνταχθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἐγκριθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1914 ἔχουσαν οὕτως:

Παρερχόμενον τὸ Συμβούλιον, ἵνα λογοδοτήσῃ περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ λήξαντος ἔτους, λόγον ποιεῖται ἐν πρώτοις, κατὰ τὰ εἰωθότα, περὶ ἑταίρων. Νέοι τακτικοὶ ἑταῖροι ἐξελέγησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 18, ὁ ὅλος δ᾽ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν ἑταίρων ἀνῆλθεν εἰς 188. Μετὰ λύπης δ᾽ ἀναφέρει τὸ Συμβούλιον ὅτι τῶν ἑταίρων ἀπεβίωσαν μέχρι λήξεως τοῦ ἔτους, οἱ *Ἰωάννης Βαλαωρίτης*, *Δημήτριος Βουλπιώτης*, *Σπυρίδων Περρῆς*, *Ἀθανάσιος Κατριβάνος*, παλαιὸς ἑταῖρος καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, καὶ ὁ *Κυριακὸς Μυλωνᾶς*, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσε μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καὶ ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, μετὰ ζήλου δὲ καὶ ἀφοσιώσεως ἐξετέλεσε καὶ ἀνασκαφικὰς ἐργασίας δαπάναις τῆς Ἑταιρείας, τὰς ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Ἀττάλου ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1902 καὶ τὰς ἐν τῇ νεκροπόλει τοῦ Κεραμεικοῦ κατὰ τὸ 1890.

Ὁ θάνατος δ᾽ ἔπληξε καὶ ἐπιτιμίους ἑταίρους καὶ δὴ δύο στυλοβάτας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς δράσεως ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, τοὺς Ἀλέξανδρον Conze καὶ Γεώργιον Perrot, ἀμφοτέρους συνομήλικας, συναδέλφους καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου αὐτῶν, μέχρι τῆς ὥρας τῆς καθόδου εἰς τὸν τάφον, ἀγαπητοὺς φίλους.

Ἡ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ δρᾶσις τοῦ ***Conze*** διήρκεσεν ὁλόκληρον ἑξηκονταετίαν. Ἀρξαμένη ἀπὸ περιηγήσεως ἀνὰ τὰς βορείους Σποράδας νήσους ἐξετάθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς Ρώμην, εἰς Γοτίγγην καὶ Χάλλην, εἰς Βιέννην ἀπὸ τοῦ 1869, καὶ τέλος εἰς Βερολῖνον ἀπὸ τοῦ 1877. Πρῶτος ὁ Conze ἐδίδαξεν ἀρχαιολογικὰ μαθήματα ἐν τῷ

Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, αὐτὸς δὲ διήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐν Αὐστρίᾳ ὑπὲρ ἐκτελέσεως ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν ὄχι μόνον ἐν ταῖς χώραις τῆς Αὐστριακῆς Μοναρχίας, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χώραις τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Δαπάναις τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἐνήργησε τῷ 1872 ἀνασκαφὰς ἐν Σαμοθράκῃ, τὰς πρώτας ἐπιστημονικῶς διεξαχθείσας καὶ πεφωτισμένως δημοσιευθείσας ἀνασκαφάς, αἵτινες προανήγγειλαν τὴν ἐν Ἑλλάδι νέαν ἐποχὴν τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν καὶ ἀνακαλύψεων ἀρξαμένην εὐθὺς διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους γενομένων ἀνασκαφῶν τῆς Ὀλυμπίας, δι' ὧν ἐπραγματοποιήθη τὸ ὄνειρον καὶ συνεπληρώθη τὸ ἔργον τοῦ Βίγκελμαν. Ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου αὐτὸς ἔδωκε τὴν προσήκουσαν κατεύθυνσιν εἰς τὸ ἵδρυμα τοῦτο (ἀπὸ τοῦ 1878) μεταβληθὲν ἀπὸ Πρωσσικοῦ ἱδρύματος εἰς ἵδρυμα τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, καὶ ἐγένετο ὁ διευθύνων νοῦς, ὁ δραστήριος καὶ ἀκάματος συνεργάτης, ὁ ὑποστηρικτὴς καὶ ἐγκάρδιος φίλος πάντων τῶν γερμανῶν ἀρχαιολόγων, εἰς οὓς ἀνετίθετο ἡ ἐν Ἑλλάδι καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ διεξαγωγὴ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀνασκαφικῶν ἔργων τοῦ Ἰνστιτούτου, ἅτινα μεγάλως ἐλάμπρυναν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην τῶν ἡμετέρων χρόνων. Ἀποθανὼν ὁ Conze καταλείπει δύο μνημεῖα, τὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ γενομένην πολύτομον δημοσίευσιν τῶν Ἀττικῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων (Die Attischen Grabreliefs, 1893-1906 1911, 1913) καὶ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Περγάμου, διότι τοῦ Conze κυρίως ἔργον εἶνε αἱ περιλάλητοι αὗται ἀνασκαφαί. Ὄπισθεν τοῦ Humann ἵστατο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Conze συνεργός, ὑποστηρικτής, σύμβουλος, μέχρις οὗ ἀνέλαβε καὶ προσωπικῶς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Δαΐρφελδ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνασκαφῶν ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τῶν τελευταίων

ἡμερῶν τοῦ βίου του. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπιστρέφων ἐκ Περγάμου, διῆλθε, κατὰ τὸ εἰωθός, ἐκ τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα ἐργασθῇ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ τελευταίου τεύχους τῶν *ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων*, ὅπερ ἐπέπρωτο νὰ εἶνε τὸ κύκνειον ᾆσμα τοῦ μεγάλου ἐργάτου τῆς ἐπιστήμης.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Conze ὅλην ὡσαύτως ἑξηκονταετίαν ἔδρασεν ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ ὁ Γεώργιος **Perrot.** Παλαιὸς ἑταῖρος ὁ Perrot τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τῆς Σχολῆς ταύτης ἱδρυθείσης τῷ 1847, ἵνα συνεχίσῃ τὰς ἐνδόξους ἐν Ἑλλάδι παραδόσεις τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς τῆς Πελοποννήσου (Expédition scientifique de Morée), ἵνα ἀνατρέφῃ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος τοὺς ἀριστεῖς τῆς Γαλλικῆς νεολαίας καὶ οὕτω μεταβάλλῃ αὐτοὺς εἰς Athéniens. Ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας, τῷ 1855, κατῆλθεν ὁ Perrot εἰς Ἑλλάδα, ἐπεδόθη ἀκράτητος εἰς τὴν ἐξερεύνησιν καὶ μελέτην τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, περιηγήθη καὶ ἐξηρεύνησε τὴν Θάσον, τὴν Κρήτην, τὴν Βυθυνίαν, Μυσίαν, Γαλατίαν καὶ Καππαδοκίαν, ἐν δὲ τοῖς σχετικοῖς δημοσιεύμασιν ἐπέδειξεν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τὰ διακρίνοντα αὐτὸν πνευματικὰ χαρίσματα, ὀξεῖαν ἀντίληψιν καὶ βαθεῖαν κρίσιν, εὔστοχον μέθοδον, εὔροιαν λόγου καὶ χάριν ἀπαράμιλλον. Ἀρχῆς οὕτω γενομένης, τὸν ὅλον του βίον ἀφιέρωσεν ὁ Perrot εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τοιαῦτα δ᾽ ἐφόδια ἔχων μεγάλως ἔδρασεν ὑπὲρ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ μακρῷ ἐν Παρισίοις σταδίῳ του, ὡς καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ Σορβόννῃ, ὡς διευθυντὴς τῆς Ecole normale καὶ τελευταῖον ὡς ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων. Τυγχάνων ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῶν συναδέλφων του, ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων, καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ τούτων

δι' ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ, μέγα ἐκτήσατο κῦρος καὶ ἰσχυρὰν προσωπικὴν ἐπιβολήν, ἧς ἐποιεῖτο ἑκάστοτε πρόθυμον χρῆσιν πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, ἧς μεθ' ὑπερηφανείας ἔβλεπε τὰ ἐν Δήλῳ καὶ ἐν Δελφοῖς τελεσθέντα ἔργα, καὶ τῶν Γάλλων ἐν γένει ἀρχαιολόγων καὶ λογίων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ξένων ἀρχαιολόγων, οὓς ἐργαζομένους ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης οὐδέποτε ἔπαυσε τιμῶν διὰ τῆς φιλίας του, θαυμάζων καὶ ἐνθαρρύνων. Ἐπισκοπῶν τις τὸν ἄνδρα ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἕδρας μέχρι τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἰδιωτικῆς καὶ οἰκιακῆς ἀναστροφῆς, ἐθαύμαζε τὸν σοφόν, εὔγλωττον καὶ καλλιεπῆ ῥήτορα, τὸν εὐγενῆ τὸ ἦθος Γαλάτην, τὸν θερμὸν φίλον, τὸν ἀείποτε ἀγαθοποιόν· εὐστόχως δ' ἐγράφη περὶ αὐτοῦ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ θανάτου του, ὅτι «δὲν παρήρχετο ἡμέρα ἐν τῷ βίῳ του, χωρὶς νὰ πράξῃ τι ἀγαθόν.» Χαλκέντερος δ' ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἐπελάβετο τῆς συγγραφῆς γιγαντιαίου ἔργου περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης (Histoire de l'Art dans l'Antiquité), οὗτινος ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1914, ἔτους τοῦ θανάτου του, δέκα ὀγκωδεστάτους τόμους. Τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον ἐξέδιδε τοὺς τόμους τούτους, θαῦμα σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀντοχῆς. Ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου (1882) προχωρεῖ εἰς Βαβυλωνίαν καὶ Ἀσσυρίαν (1884), εἰς Φοινίκην καὶ Κύπρον (1885), εἰς Ἰουδαίαν (1887), εἰς Περσίαν, ἐξακολουθεῖ δ' ἐκδίδων πέντε ἔτι τόμους (1884-1914) περὶ τῆς παναρχαίας καὶ τῆς Μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς Ἑλλάδος τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ περὶ τῆς ἀρχαϊκῆς Ἑλλάδος. Συνήγαγεν ἀπέραντον ὑλικόν, ἐπεξειργάσθη, ἐταξινόμησε, καὶ ἐσυστηματοποίησεν αὐτὸ καὶ μετέβαλεν εἰς καλοὺς ὀρθογωνίους λίθους, δι' ὧν ᾠκοδόμησε στερεόν, εὔγραμμον καὶ ἁρμονικὸν τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἱστορίας τῆς

τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων. Τοιοῦτον μέγα μνημεῖον καταλείπει ἡμῖν ὁ Γεώργιος Perrot.

Εἰς τὸ μοιραῖον τέλος ὑπέκυψε καὶ ἄλλος ἐπιτίμιος ἑταῖρος, ὁ Λουδοβῖκος ***Milani***, διευθυντὴς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου τῆς Φλωρεντίας, καθηγητὴς ἐν τῷ *Ἰνστιτούτῳ τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν* καὶ ἔφορος τῶν ἀνὰ τὴν Ἐτρουρίαν ἀρχαιοτήτων. Παλυμαθέστατος καὶ εὐφυέστατος ἀνὴρ ὁ Milani, ἐνεργητικώτατος δὲ καὶ ἐνθουσιώδης ἐργάτης παρέλαβε ταπεινὸν ἐν Φλωρεντίᾳ Μουσεῖον, τὸ Museo etrusco, ἐμεγέθυνεν αὐτὸ, ἐπλούτισε δι' ὧν περισυνήγαγε πανταχόθεν τῆς Ἐτρουρίας ἀρχαίων, ἐταξινόμησε καὶ διωργάνωσε, ἐπεξέτεινε δὲ τὸν προορισμὸν τοῦ Μουσείου καὶ μετέβαλεν αὐτὸ εἰς Museo archeologico, εἰς Μουσεῖον χρησιμεῦον πρὸς σπουδὴν ὄχι μόνον τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων λαῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνῆγεν ἀρχαῖα πανταχόθεν καὶ συνεπλήρου τὰ κενὰ δι' ἐκμαγείων, διὰ ζωγραφιῶν καὶ διὰ φωτογραφιῶν. Ἐν ᾧ δὲ κατήρτιζεν οὕτω τὸ Μουσεῖον, ἐγίνετο συγχρόνως καὶ σωτὴρ τῶν ἀρχαιοτήτων. Λείψανα ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων ἀποκαλυπτόμενα ἐν τῇ πόλει τῆς Φλωρεντίας, προωρισμένα δὲ νὰ καταστραφῶσιν ἢ καλυφθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτῶν κτιζομένων κτιρίων, μετεκόμιζεν ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Μουσείου καὶ ἀνῳκοδόμει, ὡς πρότερον εἶχον. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔσωζε καὶ ὁλόκληρα μνημεῖα, λ.χ. κτιστοὺς θολωτοὺς τάφους, κείμενα ἐν μεμακρυσμέναις χώραις τῆς Ἐτρουρίας καὶ ὑποκείμενα εἰς καταστροφήν, ἅτινα μετὰ θαυμασμοῦ καὶ μεγάλης χαρᾶς βλέπει τις σήμερον ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Μουσείου. Οὕτως ὁ Milani ἀνεδείχθη ὑπέροχος νοῦς διοικητικὸς καὶ ὀργανωτικός, εἰσήγαγε νέον σύστημα μουσειακῆς κατατάξεως καὶ διοργανώσεως ἀξιο-

μίμητον ὑπὸ πάντων, μάλιστα δὲ ὑφ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπλούτισε τὴν Φλωρεντίαν δι' Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἐφ' ᾧ ἡ πόλις αὕτη τῶν Μεδίκων δύναται νὰ σεμνύνηται.

Μετὰ λύπης δ' ἀναφέρει τὸ Συμβούλιον καὶ τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον ἐγχωρίου ἐπιτιμίου ἑταίρου, τοῦ *Κωνσταντίνου Καραπάνου*, ἀνδρὸς διακριθέντος ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ, δωρητοῦ δὲ εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἡμῶν Μουσεῖον τῆς πολυτίμου Συλλογῆς τῶν Δωδωναίων ἀρχαιοτήτων. Καὶ ἄλλος δὲ ἐπιτίμιος ἑταῖρος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ Ὀλλανδὸς Α. Goekoop, φιλέλλην, λόγιος καὶ φιλάρχαιος ἀνήρ, ζηλωτὴς δὲ καὶ θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, ἐφ' ᾧ ἡ ἡμετέρα ἑταιρεία ἔχει ἀναγράψει τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ στήλῃ τῶν ἑαυτῆς εὐεργετῶν.

Τρέπομεν νῦν τὸν λόγον εἰς τὰ ἀνασκαφικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα τῆς Ἑταιρείας.

Ἀνασκαφὰς ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐν Ἀθήναις, ἐν Πέλλῃ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν Νικοπόλει Ἠπείρου [1].

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1913 εἶχεν ἀποφασίσει τὸ Συμβούλιον προτάσει τοῦ Ἀντιπροέδρου νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφὰς *κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως* πλησίον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξερευνήσεως τοῦ χώρου ἔνθα ὑπετίθετο, ὅτι ἔκειτο τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Τὴν ἀνασκαφὴν δὲ ταύτην ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διὰ τοῦ ἐφόρου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Π. Καστριώτου. Ἀπόσπασμα τῆς πρὸς τὸ Συμβούλιον ἐκθέσεως αὐτοῦ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνασκαφῆς ἔχει ὡς ἑξῆς:

[1] Ἐκθέσεις τῶν διευθυνάντων τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας δημοσιεύονται ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου τῶν Πρακτικῶν.

» Ἐν πρώτοις ἡ ἀνασκαφὴ ἤνεγκεν εἰς φῶς λείψανα τοῦ Βαλεριανείου τείχους, ἔργου τῶν φραγκικῶν χρόνων, ἐκτισμένου ἐξ ἀρχαίων λίθων, εἰλημμένων ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου καὶ τοῦ παρακειμένου θεάτρου τοῦ Διονύσου. Βαθύτερον σκάψαντες εὕρομεν ὑδραγωγεῖον ρωμ. χρόνων, ὅπερ εἶναι συνέχεια τοῦ τῆς Ἐννεακρούνου, καὶ πλεῖστα τεμάχια σπονδύλων τοῦ Παρθενῶνος, ἐκσφενδονισθέντα ἐκεῖ κατὰ τὴν φοβερὰν αὐτοῦ καταστροφὴν ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, διεκρίναμεν δὲ ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος ἦν τεχνητῶς ἰσοπεδωμένον καὶ κανονικῶς ἐξωμαλισμένον, εἰς δὲ τὴν ΒΔ πλευρὰν αὐτοῦ ἀπέληγεν εἰς βράχον, ὅστις ἐξακολουθεῖ οὐχὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν, ἀλλὰ κυκλικῶς, σχηματίζων οὕτω κανονικὸν κύκλον, ὡς ἦτο τὸ σχῆμα τοῦ Ὠδείου περιφερές. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους εὕρομεν παχὺ στρῶμα τέφρας ἐκ ξύλων ἀπηνθρακωμένων, τεμάχια μαρμάρου κεκαυμένα καὶ σχεδὸν ἀσβεστοποιηθέντα ἐκ μεγάλης πυρᾶς.

» Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος ἐμπρησθέντος κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σύλλα πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 86 π. Χ.

» Ὡς γνωστὸν τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους ἦν ξύλινον, κατασκευασθὲν ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ Περσικοῦ στόλου, μόνον δὲ οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες καὶ τὰ ἑδώλια ἦσαν λίθινα, καὶ ὧν πλεῖστα εὕρομεν ἡμεῖς φέροντα ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως ἀναγλύπτους γλαῦκας. Ἐν δὲ τῷ περιβόλῳ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου εὕρομεν πολλὰ τεμάχια κιόνων, ἐφ' ἑνὸς δὲ σπονδύλου τούτων σῴζεται ἐπιγραφὴ τιμητικὴ ἱδρυθεῖσα ἐκ μέρους τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνην ἀποκαλοῦσα αὐτὸν μέγαν εὐεργέτην αὐτῆς. Ὡς γνωρίζομεν ὁ Ἀριοβαρζάνης οὗτος ἦτο ὁ ἀνιδρυτὴς τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος ἐμπρησθέντος Ὠδείου.

» Καίτοι τὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν εὑρήματα δὲν ἦσαν τοιαῦτα, οἷα ἀνεμένομεν καὶ σὺν ἡμῖν ἅπας ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὥστε νὰ πείσωμεν ἡμᾶς, ὅτι εὕρομεν αὐτὸ τοῦτο τὸ Ὠδεῖον, οὐχ ἧττον θεωροῦμεν ὡς πληρωθεῖσαν διακαῆ ἐπιθυμίαν ἡμῶν καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ὀλίγων τούτων, δι' ὧν ἐξηνέγκομεν θετικὸν συμπέρασμα εἰς ὁρισμὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ Ὠδεῖον διὰ τῶν αἰώνων ὑπέστη πλείστας μεταβολὰς καὶ καὶ δῃώσεις. Καὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος καὶ ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου, κατεστράφη πάλιν ἐκ βάθρων καὶ τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς οἰκοδομὴν ἄλλων κτιρίων. Ἐν αὐτῷ εὑρέθη νεκροταφεῖον, δι' αὐτοῦ διῆλθεν ὑδραγωγεῖον καὶ εἶτα τὸ Βαλεριάνειον τεῖχος. Τὸ ὑλικὸν δὲ τὸ ἐκ πασῶν τούτων τῶν ἐπιγενομένων ἐν τῷ Ὠδείῳ μεταβολῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐλεηλατήθη καὶ διεσπάρη. Ὥστε μεθ' ὅλα αὐτὰ τί ἐδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν; Ἐν τούτοις πολλαί, ὡς εἴπομεν, ἐνδείξεις ὑπάρχουσιν, ὡς π. χ. τὸ τῆς πυρᾶς παχὺ ἐκ τέφρας καὶ κεκαυμένων ξύλων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν εὑρεθὲν στρῶμα, αἱ ἡμίκαυστοι κεραμίδες ἐκ τῆς στέγης, καὶ τὸ ἐξωμαλισμένον ἔδαφος, ἅτινα πείθουσιν ὅτι ὁ χῶρος οὗτος ἦν ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἀνῆκε βεβαίως οὐχὶ εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, ἀλλ' εἰς δημόσιον οἰκοδόμημα... »

Δευτέρα ἀνασκαφὴ ἐν *Ἀθήναις* ἐξετελέσθη παρὰ τὸ Ὡρολόγιον Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου, ἐν τῷ χώρῳ ἔνθα ἵστατο ὁ «Μενδρεσές». Ἐγκρίσει καὶ ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου προέβη ἡ Ἑταιρεία εἰς τὴν κατεδάφισιν τοῦ τουρκικοῦ τούτου κτιρίου, συνεργοῦντος εἰς τοῦτο μάλιστα τοῦ μέλους τοῦ Συμβουλίου καὶ ἄλλοτε νομομηχανικοῦ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως Ἀθανασίου Γεωργιάδου, καὶ εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ὑπ' αὐτὸν χώρου γενομένην ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Β. Λεονάρδου, ἐφόρου διευθυντοῦ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου, Κ. Κουρουνιώτου,

τμηματάρχου τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, καὶ Α. Κεραμοπούλου, ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς, ὅστις δι' ἐκθέσεώς του ἀνακοινοῖ περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τὰ ἑξῆς:

«Τὸ παλαιὸν Τουρκικὸν κτίριον τοῦ Μενδρεσέ, ὅπερ μέχρις ἐσχάτων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυλακή, κατηδαφίσθη, τὸ δ' ἔδαφος αὐτοῦ ἀνεσκάφη τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς στάθμης τῆς ὁδοῦ Αἰόλου. Ἐντὸς τῶν κατεδαφισθέντων τοίχων καὶ ἐν τοῖς χώμασιν εὑρέθησαν ἀτάκτως ἐρριμμένα ἢ ἐνεκτισμένα διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφα μνημεῖα, περὶ ὧν γενήσεται λόγος ἀλλαχοῦ. Ἐν τῷ παρόντι δύναται νὰ ῥηθῇ συντόμως, ὅτι πλὴν τοίχων τινῶν νεωτέρων ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα εὑρέθησαν ποικίλα, οἷον σπόνδυλοι κιόνων, πολλαὶ σῖμαι μετὰ λεοντοκεφαλῶν μαρμάριναι ἐκ μικροῦ νεωτέρου κτιρίου, δύο ἑδώλια θεάτρου, βάθρων ἐνεπίγραφα μέλη κ.τ.λ. Γλυπτὰ μνημεῖα εὑρέθησαν θραύσματά τινα ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων, καὶ δύο ἢ τρία τεμάχια κορμῶν ἀνήκοντα εἰς ἀξιόλογον ἀνάγλυπτον μνημεῖον, ἴσως γνωστὸν ἐκ τῆς βιβλιογραφικῆς παραδόσεως. Ἐνεπίγραφα μνημεῖα εὑρέθησαν πλὴν λίθου τινὸς τῶν καλῶν χρόνων, τεμάχιον αὐτοκρατορικῆς ῥωμαϊκῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἄλλα τινὰ λείψανα ἐπιγραφῶν ῥωμαϊκῶν καὶ πολλὰ τεμάχια δύο ἢ ἴσως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μακρᾶς ἀγωνιστικῆς ἐπιγραφῆς διατηρούσης πολλαχοῦ ζωηρὰ λείψανα ἐρυθροῦ χρώματος ἐντὸς τῶν γραμμάτων.»

Τρίτην ἀνασκαφήν, συνέχειαν ἐργασιῶν ἀπὸ τοῦ 1913, ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία ἐν *Νικοπόλει* τῆς Ἠπείρου διὰ τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως, ὅστις καθ' ἣν ὑπέβαλεν ἔκθεσιν ἀνεκάλυψε τὰ ἑξῆς:

α') Μέγα κτίριον ὀρθογωνίου τετραπλεύρου σχήμα-

τος μετὰ ἡμικυκλικῆς ἀψῖδος καὶ ἐσωτερικῆς στοᾶς. Πρόκειται περὶ ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς Βασιλικῆς.

β') Κτίριον τετράγωνον, ἔσωθεν δὲ κυκλικόν, μετὰ τεσσάρων ἀψίδων ἐν ταῖς γωνίαις καὶ τριῶν εἰσόδων, ἄνωθεν δὲ θολωτόν. Ἐν μιᾷ τῶν εἰσόδων εὑρέθη ὡραιότατον μέγα κιονόκρανον κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ. Τὸ κτίριον τοῦτο κείμενον παρὰ τὴν *Βασιλικὴν* πιθανὸν νὰ ἦτο «Βαπτιστήριον» ὡς εἴθιστο κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους.

γ') Μέγαν Βυζαντινὸν ναὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀνάληψις» ἄνωθεν τοῦ ἰχθυοτροφείου «Μαζώματος» Ὁ Ναὸς οὗτος εἶχε πέντε τρούλλους καὶ ἐσωτερικὴν στοάν, διετηρήθη δὲ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, κατεστράφη δὲ πιθανὸν πρὸ αἰῶνος ἐμπρησθείς. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὁ ἀνασκαφεὺς ἀνεῦρε τὸ Ἅγιον Βῆμα, τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, γλυπτὰ κοσμήματα βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς.

δ) Πολλοὺς τάφους καὶ πολλὰς λάρνακας σεσυλημένας μὲν παλαιόθεν καὶ τεθραυσμένας, ἀλλὰ φερούσας θαυμαστὸν γλυπτικὸν διάκοσμον, οἷον ἐξόχου ἐργασίας πελωρίαν ἄκανθαν, ἀγαλμάτιον Σατύρου ὁλόσωμον, πολλὰς δὲ κεφαλάς, χεῖρας, πόδας καὶ λοιπὰ μέλη ἀναγλύπτων μορφῶν καλλίστης τέχνης.

Τετάρτην τέλος ἀνασκαφήν, κατ' ἀπόφασιν ληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ τοῦ 1913, ἐπεχείρησεν ἡ Ἑταιρία κατὰ τὸν λῆξαν ἔτος ἐν *Πέλλῃ* τῆς Μακεδονίας, τῇ πατρίδι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀνασκαφῆς ἀνετέθη εἰς τὸν ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονία Γεώργιον Οἰκονόμον, ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακριβώσῃ ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο ἡ Πέλλα ἤρξατο ἀνασκαφῶν ἐν τῷ χώρῳ τῷ παρὰ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, ὑπέβαλε δὲ περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

«Πρῶτον ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ ἐξερευνήσω ὑπόγειον κατασκεύασμα ἔν τινι ἀγρῷ δεξιὰ τῆς εἰς Γιανιτσὰ φερού-

σης ὁδοῦ. Ἡ ἐργασία προέβη ἤδη ἱκανόν, ἀπεκάλυψε δὲ ὑπόγειον λαξευτὸν σπήλαιον, εἰς ὃ κατέρχεταί τις δι᾽ ὡσαύτως ἐν τῷ μαλακῷ βράχῳ λαλαξευμένης κλίμακος, ἐχούσης περὶ τοὺς εἴκοσι πέντε ἀναβαθμοὺς καὶ φερούσης κάτω εἰς πλείονα τοῦ ἑνὸς διαμερίσματα. Εἶναι πιθανώτατον, ὅτι πρόκειται περὶ τάφου ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Πέλλης. Ἐκτὸς ὀστράκων ἀγγείων τινῶν ἀγανώτων καὶ ἄλλων μελαμβαφῶν, οὐδὲν ἄλλο κινητὸν εὕρημα ἔχομεν ἐκεῖ μέχρι τοῦδε.

»Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνέῳξα εἰς μικρὰν πρὸς Β. τοῦ τόπου τούτου ἀπόστασιν δοκιμαστικὴν τάφρον πρὸς βολιδοσκόπησιν τοῦ ἐδάφους. Μετ᾽ ἐλαχίστην σκαφὴν ἀνεκαλύψαμεν λείψανα τοίχου, ὃν παρακολουθήσαντες ἀπεκαλύψαμεν μέχρι τοῦδε εὐμέγεθες οἰκοδόμημα μετὰ τριῶν αἰθουσῶν, ἔχον τοὺς πωρίνους δόμους κανονικῶς ἐπιτεθειμένους κατ᾽ ἰσοδομικὸν σύστημα, μὴ δεικνῦον δὲ ἀνάμιξιν μετ᾽ ἄλλου προτέρας χρήσεως ὑλικοῦ, οὕτως ὥστε εἶναι προφανές, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ προχείρου κατασκευάσματος μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ περὶ κτίσματος καλῆς ἐποχῆς, παθόντος ὑπὸ μεγάλης πυρκαϊᾶς, τῆς ὁποίας εἶναι πάμπολλα καὶ ἀδρότατα τὰ ἴχνη σχεδὸν καθ᾽ ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ κτίσματος καλυπτομένου ὑπὸ στρώματος τέφρας καὶ γῆς κεκαυμένης περιεχούσης πυρίκαυστα τά τε κεράμεια καὶ τὰ ἄλλα γενόμενα ἐκεῖ εὑρήματα. Ὡς δεικνύουσι τεμάχια ἀγγείων μελαμβαφῶν μετὰ καλοῦ μέλανος καὶ στιλπνοῦ γανώματος, ὡσαύτως δὲ καὶ τεμάχια ἐρυθροβαφῶν ἀγγείων, εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸ κτίσμα εἶναι καλῶν μακεδονικῶν χρόνων. Εἶναι δ᾽ ἄξιον προσοχῆς, ὅτι μεταξὺ τῶν κινητῶν εὑρημάτων οὐδεμία παρατηρεῖται ἀνάμιξις μετὰ πραγμάτων νεωτέρων οἱωνδήποτε.

»Ἐκ τῶν κινητῶν τούτων εὑρημάτων μνημονεύω σφό-

δρα κατιωμένον σιδηροῦν κλίβανον (;) καὶ συμπεπιεσμένον, ἀλλ' ἀκέραιον χαλκοῦν πύραυνον.

»'Αλλὰ καὶ ἐμμέσως ἡ εὕρεσις κτίσματος Ἑλληνικῶν χρόνων εἶναι, νομίζω, μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Πέλλης ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς πόλεως.

»Προχωρούσης τῆς ἐργασίας, εὑρέθησαν ἀξιόλογα τορευτικὰ ἔργα ἐκ χαλκοῦ, ἐν οἷς ὡραία προτομὴ Διονύσου ἐστεμμένου κισσῷ καὶ κρατοῦντος πρὸ τοῦ στήθους κάνθαρον, ἀναπαύοντος δὲ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς ἀνειμένης δεξιᾶς »

Ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου

Ἐν σχέσει δὲ πρὸς ταύτας τὰς κατὰ τὴν νέαν Ἑλλάδα ἐργασίας, ἀνακοινοῖ ὑμῖν τὸ Συμβούλιον τὰ ἑξῆς κατ' ἔκθεσιν τῶν συμβούλων Γ. Γαρδίκα καὶ 'Αθ. Γεωργιάδου.

« Ἐκ τῶν σπουδαίων μελημάτων τῆς Ἑταιρίας ἡμῶν ἦτο καὶ ἡ ἀποκάθαρσις τῆς χώρας ἐκ τῶν *βαρβαρωνυμιῶν*, δι' ὃ εὐθὺς ὡς ὁ στρατηλάτης ἡμῶν βασιλεὺς ἀπηλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἤπειρον, τὸ Συμβούλιον ἐνεπνεύσθη τὴν ἰδέαν, ἵνα εἰς τὴν *πανένδοξον* τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου καὶ τοῦ Πύρρου χώραν ἀποδοθῶσιν αἱ εὐκλεεῖς Ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι· τὸ δὲ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, εἰς ὃ ἱεραρχικῶς ἀνηνέχθη ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Συμβουλίου, προεθυμήθη νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἀσμένως τὴν φιλότιμον ταύτην ἐργασίαν ἀπεκδέχεται.

« Δι' ὃ καὶ εὐθὺς τὸ Συμβούλιον συνέστησε πρὸς τοῦτο Ἐπιτροπείαν ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιστημόνων ἀνεγνωρισμένης ἀξίας καὶ ἐνθουσιώντων διὰ πᾶν Ἑλληνικόν· οὕτω δὲ τὴν ἐπιτροπείαν ἀπήρτισαν ἐκ μὲν

τῶν Συμβούλων τῆς Ἑταιρείας ὁ κ. Γ. Παπαβασιλείου, Ἀθ. Γεωργιάδης, Κ. Ζησίου, Β. Λεονάρδος, Κλὼν Στέφανος καὶ Γ. Γαρδίκας· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἐπιστημόνων ὁ κ. Γεώργιος Φιλάρετος, πρῴην Ὑπουργός, ὁ Θ. Βορέας, Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὁ Μ. Βολονάκης, Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, Λ. Παπαζαχαρίου, καθηγητὴς τοῦ Διδασκαλείου, καὶ Ἀντ. Κεραμόπουλος, ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων.

«Η Ἐπιτροπεία ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς ἐπεδίωξε τρία τινα:

α΄) νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἀναμφισβητήτως παραδεδομένας Ἑλληνικὰς τοπωνυμίας, αἵτινες αὐτοδικαίως πρέπει νὰ εἰσαχθῶσιν ἀντὶ τῶν βαρβάρων ἐπηλύδων·

β΄) τίνες ἄλλαι Ἑλληνικαὶ ὀνομασίαι περισῴζονται, καίπερ μὴ ἐξ ἀρχαίων πηγῶν μαρτυρούμεναι, αἵτινες ἐπίσης δικαιοῦνται νὰ μένωσι.

γ΄) αἱ ξενικαὶ τοπωνυμίαι, αἱ Τουρκικαί, Σλαυικαὶ καὶ Ἀλβανικαί, ἔνθα μὴ ἔχομεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος Ἑλληνικάς, πῶς δύνανται νὰ ἐξελληνισθῶσι.

« Ἡ ἐπιτροπεία εἰς τὸ α΄ μόνον εἶδος ἀσχοληθεῖσα ἐξεῦρε πλείστας ἀρχαίας τοπωνυμίας ὡς πρὸς τὰς ἐπαρχίας, πόλεις, ποταμοὺς καὶ ὄρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου.

«Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπαρχιῶν ὑπέδειξε 32 ὀνομασίας, οὕτω λ.χ. προτείνει νὰ ὀνομασθῇ ***Ἀλμωπία*** (ἡ ἐπαρχ. Καρατζόβας) ***Περραιβία*** (ἡ ἐπαρχ. Ἐλασσόνος), ***Ὀρεστία*** (ἡ ἐπαρχ. Καστορίας), ***Θεσπρωτία*** (ἡ ἐπαρχ. Μαργαριτίου), καὶ ***Κασσωπία*** (ἡ ἐπαρχ. Πρεβέζης) κ.τ.λ.

Β΄

« Ὡς πρὸς δὲ τὰς πόλεις, αἵτινες φέρουσι βαρβαρικὰ ὀνόματα ἡ Ἐπιτροπεία προέτεινε περὶ τὰ 30 ὀνόματα·

οὕτω λ. χ. ὑποδεικνύει νὰ ὀνομασθῇ *Φίλιπποι* (τὸ *Φιλιππιτσίκ*), *Ἀμφίπολις* (τὸ Γενίκιοϊ), *Στάγιρα* (ἡ Λειψάσδα), *Ἀντιγόνεια* τὸ Λιόπεσι).

Γ′

« Καὶ ὡς πρὸς τὰ ὄρη δὲ καὶ τοὺς ποταμοὺς ἡ ἐπιτροπεία συνέστησε ἀρχαῖα ὀνόματα ἀντὶ τῶν βαρβαρικῶν περίπου τριάκοντα. Οὕτω λ. χ. προτείνει νὰ ὀνομασθῇ *Κερκίνη* τὸ Μπέλες, *Κεραύνια* τὰ ὄρη τῆς Χειμάρας, *Ἀθαμανικὰ* τὰ Τσουμέρκα, *Ὠρωπὸς* ὁ Λοῦρος ποταμός, καὶ *Πρασιὰς* ἡ λίμνη τῆς Δοϊράνης.

Δ′

« Ἐπειδὴ δὲ ἐπέκειτο καὶ ἡ ψήφισις τῆς Συμβάσεως τῶν τῆς Πιερίας σιδηροδρόμων, ἤτοι ἀπὸ Παπαπούλι μέχρι Γιδᾶ, ἡ Ἐπιτροπεία προὐνόησε καὶ περὶ τῶν ὀνομασιῶν τῶν ἀποδοτέων εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς· οὕτω λ. χ. προτείνει νὰ ὀνομασθῇ *Ἡράκλεια* ὁ σταθμὸς Πούρλια, *Δῖον* ὁ σταθμὸς Μαλαθριᾶς, *Πύδνα* ὁ τοῦ Κίτρου καὶ *Μεθώνη* ἀντὶ Ἐλευθεροχῶρι.

« Τριμελὴς δ' Ἐπιτροπεία ἐκ τῶν κ. κ. Ἀθ. Γεωργιάδου, Γ. Γαρδίκα καὶ Ἀγ. Παπαζαχαρίου ἐξεπόνησε καὶ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου χάρτου τῆς Μακεδονίας τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου ἐκδεδομένου διὰ ζωηρῶν ἐγχρώμων ὁρίων καθώρισε τὰς ἐπαρχίας τῆς χώρας μετὰ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ὀνομασιῶν. Ἡ δὲ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία οὐδεμιᾶς φειδομένη δαπάνης σκοπεῖ, ἵνα πολλαπλασιάσῃ τὰ ἀντίτυπα τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου χάρτου χάριν τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων καὶ παντὸς φιλομούσου καὶ φιλαρχαίου ἰδιώτου».

Μεταβαίνοντες νῦν εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα

τῆς Ἑταιρείας ἀνακοινοῦμεν ὅτι τῆς *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος* ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τέσσαρα τεύχη τὸ Γ' καὶ Δ' τοῦ 1913 καὶ τὸ Α' καὶ Β' τοῦ 1914. Ἐξεδίδετο δὲ ἡ Ἐφημερὶς μέχρις Ἰουνίου ὑπὸ τοῦ κ. Λεονάρδου ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου ὑπὸ τοῦ κ. Καστριώτου. Τὰ *Πρακτικὰ* τῆς Ἑταιρείας θέλουσιν ἐκδοθῇ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Ἤρξατο δὲ ἀπὸ τοῦ λήξαντος ἔτους καὶ ἐντὸς βραχέος, ὡς ἐλπίζομεν, χρόνου θέλει περατωθῇ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐκδιδομένου συγγράμματος τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου περὶ τῶν *ἐγχρώμων στηλῶν τῶν Παγασῶν*.

Τὴν ἀπὸ τοῦ 1913 ἀρξαμένην ἐπιστημονικὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἤπειρον Βυζαντιακῶν μνημείων δὲν ἐδυνήθη ἡ Ἑταιρεία νὰ συνεχίσῃ καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, διότι ὁ ἐκτελῶν τὴν ἐργασίαν ταύτην κ. Ζησίου, μέλος τοῦ Συμβουλίου, ἠσχολεῖτο δι' ὅλου τοῦ θέρους περὶ τὴν ἐκπόνησιν δημοσιευομένης ὅσον οὔπω ἐν τοῖς Πρακτικοῖς πραγματείας περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ πορισμάτων τῆς κατὰ τὸ 1913 περιηγήσεως αὐτοῦ.

Τέλος ἀνακοινοῦμεν Ὑμῖν, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ περὶ Σωματείων νόμου τῆς 23 Ἰουνίου 1914, ἀνεκοινώθη ἡμιεπισήμως τῷ Συμβουλίῳ, ὅτι ὑπάγεται καὶ ἡ Ἑταιρεία εἰς τὸν νόμον τοῦτον καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὀφείλει νὰ προβῇ αὕτη εἰς ὅ,τι διατάσσει ὁ νόμος, ἵνα οὕτω ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἀλλ' ἡ ὀγδοηκονταετῆ βίον ἀριθμοῦσα Ἑταιρεία ἱδρύθη ἐνεργείᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ συντρέχῃ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν συντήρησιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἐτελέσθησαν μετὰ μεγάλης πομπῆς ἐν αὐτῷ τῷ Παρθενῶνι ὑπὸ τὴν τακτικὴν προεδρείαν τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἰακώβου Ῥίζου Νερουλοῦ. Τὸ Διάταγμα τοῦ 1837, τὸ

ἐγκρίνον τὴν σύστασιν τῆς Ἑταιρείας καὶ παρέχον αὐτῇ προνόμια, ἐπέχει ἰσχὺν νόμου. Ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἀνεγνωρίσθη ἡ Ἑταιρεία διὰ πολλῶν νόμων, δι' ὧν ἐξελήφθη ὡς ἵδρυμα δημόσιον. Οὕτω λ. χ. ὁ ψηφιζόμενος ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Προϋπολογισμὸς αὐτῆς κατὰ τὸν ἰσχύοντα νόμον ἐγκρινόμενος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύεται ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, τὰ δ' ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας χρηματικὰ ἐντάλματα ἐξελέγχονται καὶ θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Οὕτως ὑπήχθη ἡ Ἑταιρεία εἰς τὰς αὐτὰς διατάξεις, εἰς ἃς καὶ τὸ Πανεπιστήμιον.

Ἐναντίαν ἄρα γνώμην εἶχε τὸ Συμβούλιον, ἀλλ' ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἡ Ἑταιρεία δὲν σπεύδει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸν ῥηθέντα νόμον, ἐὰν τυχὸν ἔχῃ τοιαύτην ὑποχρέωσιν, ἐκάλεσε συνέλευσιν τῶν ἑταίρων, ἥτις προέβη εἰς τὰς κατὰ τὸν νόμον τροποποιήσεις τοῦ Ὀργανισμοῦ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ζητηθῇ ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐντεταλμένου νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν περὶ οὗ λόγος νόμον. Τοιαύτην δ' αἴτησιν ὑπέβαλεν ἤδη τὸ Συμβούλιον εἰς τὸ δικαστήριον.

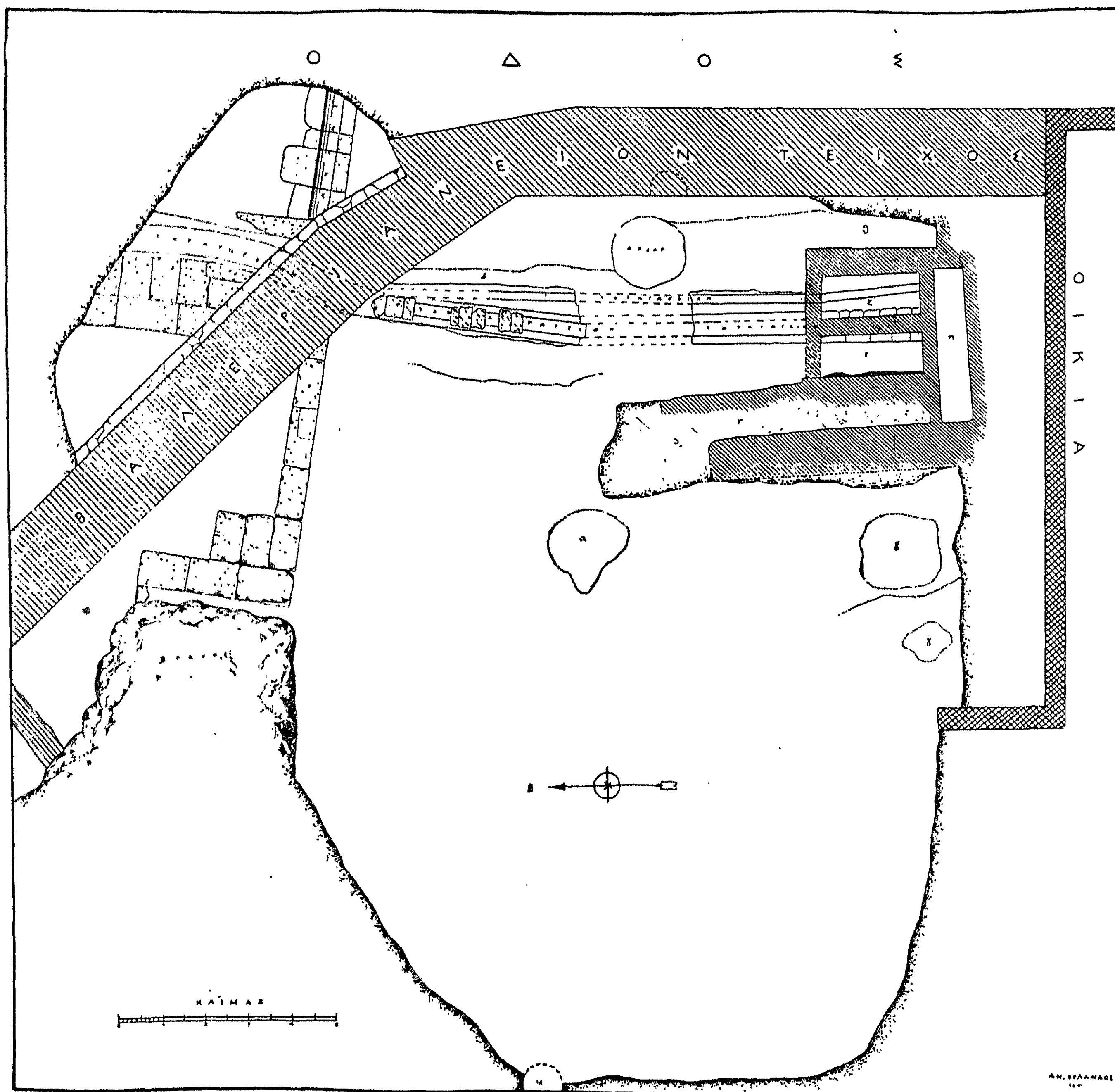
Τὸ Συμβούλιον καὶ ἡ συνέλευσις τῶν ἑταίρων φρονοῦσι καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ Ἑταιρεία δὲν εἶνε σωματεῖον, διότι δὲν ἐργάζεται οὔτε ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν ἑταίρων, οὔτε ὑπὲρ τῶν σκοπῶν αὐτῶν. Ἐργάζεται ὑπὲρ σκοποῦ ἐθνικοῦ καὶ εἶνε *ἵδρυμα* καὶ δὴ *δημόσιον ἵδρυμα* ὑπὸ μορφὴν ἰδιωτικήν. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀμέσως μὲν διὰ τῆς παρ' αὐτῷ ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἐμμέσως δὲ διὰ τῆς Ἑταιρείας. Ἀποφάσει τοῦ ἑαυτῆς Συμβουλίου καὶ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργοῦ ἐκτελεῖ ἡ Ἑταιρεία ἀνασκαφάς. Ταύτας δ' ἐκτελεῖ ἀντὶ τοῦ Κράτους καὶ εἰς ὄφελος τοῦ Κράτους, διότι τὰ ἀποκαλυπτόμενα μνημεῖα εἶνε κτῆμα τοῦ Κράτους καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἀρχαῖα κατατίθενται ἅπαντα εἰς τὰ δημόσια Μουσεῖα. Ἡ Ἑται-

ρεία ἀγοράζει ἀρχαῖα, ἅτινα κατατίθενται ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ δημόσια Μουσεῖα. Ἡ Ἑταιρεία οἰκοδομεῖ καὶ ἱδρύει ἰδίαις δαπάναις Μουσεῖα καὶ πληροῖ αὐτὰ ἀρχαίων, τὰ Μουσεῖα ὅμως ταῦτα εἶνε Μουσεῖα τοῦ Κράτους καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν διοίκησιν, διεύθυνσιν, φύλαξιν καὶ διαχείρισιν τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους. Διαφορὰ ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας τὰς γινομένας ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας μία μόνον ὑπάρχει, ἡ ἑξῆς: Δι' ἐκείνας μὲν τὰς ἐργασίας καταβάλλει τὴν δαπάνην τὸ Κράτος, ἐκ τοῦ Προϋπολογισμοῦ, διὰ ταύτας δὲ ἡ Ἑταιρεία ἐκ τοῦ ἑαυτῆς ταμείου. Ἄν ποτε περιέλθῃ ἡ Ἑταιρεία εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐργάζηται ἕνεκα ἐλλείψεως χρηματικῶν πόρων, ἢ ἄν ποτε διαλυθῇ, οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἑταῖροι κατ' οὐδὲν ζημιοῦνται, ζημιοῦται μόνον τὸ Κράτος, ὅπερ ἀπόλλυσι τὸ ἕτερον τῶν δύο ὀργάνων, δι' ὧν ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων.

Τοσαῦτα εἶχε νὰ ἀνακοινώσῃ Ὑμῖν τὸ Συμβούλιον περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ λήξαντος ἔτους.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ

Θεμέλια τῆς Σκηνῆς τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

ΤΟ ΩΔΕΙΟΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

ΚΑΙ ΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΑ ΓΩΝΙΑΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Αἱ ἀνασκαφαὶ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους ἃς ἀνέλαβον κατὰ τὴν ΜΑ γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀριστερὰ τοῦ Θεάτρου τοῦ Διονύσου παρέσχον ἡμῖν πράγματα ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀνοικοδομήσεως μικρῶν καὶ πτωχικῶν οἰκιῶν αἵτινες λάθρα κατὰ τὸ πλεῖστον κτισθεῖσαι, παρουσιάσθησαν σήμερον ὡς ἰδιοκτησίαι, ἐν ᾧ τὰ οἰκόπεδα ἐφ' ὧν ἐκτίσθησαν ἀνῆκον τῷ Δημοσίῳ. Τὸ δὲ στενὸν καὶ σκολιὸν τῶν ὁδῶν ἐνταῦθα παρεκώλυον τὰ μέγιστα τὴν μεταφορὰν τῶν χωμάτων καὶ τῶν ἄλλων ὑλικῶν ἐκ τῆς δυσκολίας τοῦ νὰ πλησιάζωσι τὰ κάρρα, ἐντεῦθεν δὲ πλεῖσται δυσχέρειαι παρουσιάζοντο ἡμῖν καθ' ἑκάστην καὶ ἔτι μείζονες προέκυπτον ἐφ' ὅσον προεβαίνομεν πρὸς τὴν ΜΑ γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ἔνθα ἠλπίζομεν νὰ εὕρωμεν τὸ ἀναζητούμενον Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Σφάλμα μέγιστον ὑπῆρξεν ἐκ μέρους τῶν Βαυαρῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ δὴ τοῦ Schubert ἐπιτρεψάντων τὴν ἐπέκτασιν τῆς πόλεως μετὰ τὸν ὡς πρωτευούσης τοῦ νέου βασιλείου καθορισμὸν τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 1835 πρὶν ἢ δι' ἀνασκαφῆς ἐξετασθῇ τὸ ἔδαφος· ἀλλ' ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ νεοτεύκτου Κράτους ἦτο τότε τοιαύτη, ὥστε ὁπωσδήποτε δικαιολογεῖ τὴν ἔλλειψιν τῆς διορατικότητος ταύτης. Ἐντεῦθεν πολλαὶ ζημίαι ἐπῆλθον διὰ τὴν ἀποζημίωσιν οἰκοδομημάτων κειμένων ἐπὶ ἀρχαίων ἱδρυμάτων, ὧν ἐκσκαφὴ διενηργήθη ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἢ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας, ἢ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα ἐγκαθιδρυμένων ἀπὸ τοῦ 1845 καὶ ἐντεῦθεν ξένων ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν.

Ἐκ τῆς δυσκολίας ταύτης δὲν καθωρίσθη τελείως ὁ τοπογραφικὸς χάρτης τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν σπουδαῖα δὲ οἰκοδομήματα μένουσιν εἰσέτι τεθαμμένα, ἀγνοουμένης τῆς θέσεως αὐτῶν, πολλῶν δὲ ἄλλων ἀμφισβητεῖται καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Ἡ θέσις τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους δὲν ἦτο ἀκριβῶς γνωστή, καθότι λείψανα τούτου δὲν διεσώθησαν, οὐδ' ἐγένοντό ποτε κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἀνασκαφαί, ἕνεκα τῶν συνοικισμῶν τῆς πόλεως, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω.

Αἱ περὶ Ὠδείου τοῦ Περικλέους μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἶναι ὀλίγισται, τούτων τρεῖς μόνον εἶναι αἱ σπουδαιόταται:

Ἐν πρώτοις ὁ Βιτρούβιος (V 21) ἀπαριθμῶν τὰ περὶ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου λέγει τὰ ἑξῆς:

Exeuntibus e theatro simistra parte Odeum, quod Themistocles [1]) columnis lapideis dispositis navium malis et antennis e spoliis persicis pertexit.

Τὸ τοῦ Ῥωμαίου ἀρχιτέκτονος ἀριστερὰ (sinistra) τοῖς ἐξιοῦσι τοῦ θεάτρου, δηλοῖ, καθ' ἡμᾶς, βορειοανατολικῶς αὐτοῦ, διότι βεβαίως ἡ εἴσοδος καὶ ἔξοδος ἦν κατὰ τὴν πρὸς τὴν πόλιν καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐστραμμένην πλευράν, νοητέον δὲ ὡς πρὸς τὸν ἐν τῷ κοίλῳ θεατὴν καὶ οὐχὶ ὡς πρὸς τὸν ἐν τῇ σκηνῇ ὑποκριτήν, οὕτως ὥστε ἀριστερὰ μὲν θεωρεῖ τὴν Α πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ δὴ τὴν ΜΑ, δεξιὰ δ' ἐπομένως τὴν Στοὰν τοῦ Εὐμένους Δ τοῦ θεάτρου, τὸ δ' ἱερὸν τοῦ Διονύσου περὶ οὗ λαλεῖ ὁ Βιτρούβιος πρὸς Μ.

Εἶτα ὡς δευτέραν μαρτυρίαν ἀξίαν λόγου ἔχομεν τὸ χωρίον τοῦ ῥήτορος Ἀνδοκίδου [2]) ἔχον ὧδε:

«*Ἐπεὶ δὲ παρὰ τὸ Πρόπυλον τοῦ Διονύσου ἦν ὁρᾶν ἀνθρώπους πολλοὺς ἀπὸ τοῦ Ὠδείου καταβαίνοντας πρὸς τὴν Ὀρχήστραν*».

Ἡ μαρτυρία αὕτη συμπίπτει πρὸς τὴν θέσιν ἔνθα ἡμεῖς ἀνεσκάψαμεν, πρὸς τὸ Ὠδεῖον δηλαδὴ τοῦ Περικλέους· διότι ὁ δοῦλος, ὅστις κατὰ τὴν νύκτα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, εἶδε τὰ γενόμενα διηγεῖται, ὅτι ἐκ τοῦ Περιβόλου τοῦ Διονύσου εἶδε τοὺς συνωμότας ἀπὸ τοῦ Ὠδείου εἰς τὴν Ὀρχήστραν τοῦ θεάτρου (τοῦ

---

[1]) Ἀντὶ Περικλέους, βεβαίως ἐκ λάθους μνήμης (lapsus memoriae).

[2]) Ἀνδοκίδου, περὶ μυστηρίων σελ. 38.

Διονύσου) *καταβαίνοντας* [1]) καὶ ἐκεῖ χορεύοντας καὶ μυκτηρίζοντας καὶ χλευάζοντας τὰ μυστήρια.

Καὶ ἐκ τοῦ Παυσανίου ἐπίσης πιστοῦται, διότι οὗτος ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν μνημείων, ἀφ' οὗ περιέγραψε τὸν περίβολον Διονύσου Ἐλευθερέως, κατὰ πρῶτον ἀνέφερε τὸ Ὠδεῖον καλῶν αὐτὸ *κατασκεύασμα* εἶτα δὲ μετέβη εἰς τὸ θέατρον ὅπερ ἐχωρίζετο ἐκείνου διὰ σκηνικοῦ τινος οἰκοδομήματος, ὅτι δὲ ἡ *πύλη*, δι' ἧς ἡ συγκοινωνία Ὠδείου καὶ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἐγένετο, ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Περιβόλου, διαπιστοῖ τὴν περιγραφὴν τοῦ Βιτρουβίου, ὅτι τὸ Ὠδεῖον ἔκειτο πρὸς Α. τοῦ Θεάτρου

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐξαγορᾶς κατὰ τὰ μέρη ταῦτα δύο μικρῶν οἰκιῶν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, κατὰ πρότασιν τοῦ ἀντιπροέδρου αὐτῆς κ. Μιστριώτου ἀπεφάσισε τὸ Συμβούλιον τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θέλει εὑρεθῇ ἐνταῦθα τὸ ἀναζητούμενον Ὠδεῖον. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἀνετέθη εἰς ἐμέ, ἡ δὲ ἐποπτεία καὶ ἡ ἐν γένει διαχείρισις εἰς τὸν κ. Χ. Ἠλιόπουλον.

Κατεδαφίσαντες πρῶτον τὰς δύο ἀγορασθείσας οἰκίας ἀνεσκάψαμεν ὁλόκληρον τὸν ὑπὸ τούτων κατεχόμενον χῶρον.

Ὡς γνωστόν, τὸ Ὠδεῖον τοῦτο ᾠκοδομήσατο ὁ Περικλῆς ἐν ἔτει 456/5 π.Χ. καὶ ἣν καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ***τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον τῇ δ' ἐρέψει περικλινὲς καὶ κάταντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγεσθαι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλικῆς σκηνῆς ἐπιστατοῦντος καὶ τούτῳ Περικλέους.***

Ἐκ δὲ τοῦ Βιτρουβίου μανθάνομεν πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ Ὠδεῖον ἔμεινεν ἐν ἀχρηστίᾳ, μετὰ τὸν ἐμπρησμόν, ἐπὶ τρεῖς περίπου δεκαετηρίδας, ἤτοι μέχρι τοῦ 52 π. Χ. ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνης Β' ὁ Φιλοπάτωρ (63/2-52/1 π. Χ.) ἀνῳκοδόμησεν αὐτὸ καὶ οὕτω ἐτέθη αὖθις εἰς χρῆσιν.

«Idem (Odeum) etiam incensum Mithridatico bello rex Ariovarzanes restituit».

---

[1]) Ἡ πρόθεσις κατὰ τοῦ *καταβαίνοντας* σημαίνει ὅτι τὸ Ὠδεῖον ἔκειτο ἀκριβῶς ὑψηλότερον τῆς Ὀρχήστρας, ἄλλη δὲ θέσις δὲν ὑπάρχει, διότι πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ θεάτρου κεῖται τὸ Ἀσκληπιεῖον καὶ πρὸς Μ τούτου ἡ Στοὰ τοῦ Εὐμένους.

Ὡς δὲ μανθάνομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου, λίθινα ἦσαν τὰ ἑδώλια ὡς καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες αὐτοῦ οἱ ὑποβαστάζοντες τὴν ὀροφὴν καὶ ἥτις ἐκ τῶν ξύλων τῶν Περσικῶν νηῶν (κατὰ

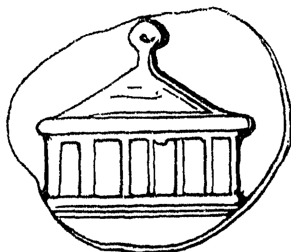

Εἰκ. 1: Ἡ ΒΑ γωνία τῆς Ἀκροπόλεως.

Βιτρούβιον) καὶ ἄλλων λαφύρων τοῦ Περσικοῦ στόλου εἶχε κατασκευασθῇ τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὡς καὶ παρ' ἡμῖν νῦν ὅτε κατασκευάζομεν ἀνδριάντας ἐκ

τηλεβόλων εἰλημμένων παρὰ τῶν ἐχθρῶν εἰς ἀνάμνησιν, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐποίουν ὁμοίως.

Τὸ Ὠδεῖον τοῦτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἄλλου συγγραφέως τοῦ Ἀππιανοῦ [1]), ἔκαυσεν ὁ στρατηγὸς τοῦ Μιθριδάτου Ἀριστίων, ὅτε ἐπολιόρκει τὰς Ἀθήνας ὁ Σύλλας τῷ 86 π. Χ. *ἵνα μὴ ἑτοίμοις ξύλοις αὐτίκα ὁ Σύλλας ἔχει τὴν ἀκρόπολιν ἐνοχλεῖν*, ὅπερ ἀποδεικνύει καὶ τὴν γειτνίασιν τούτου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τοῦτο ἀνῳκοδομήσατο, ὡς προείπομεν, ὁ Ἀριοβαρζάνης, ἴσως κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον, διὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων Γαΐου Μάρκου Σταλλίωνος καὶ Μεναλίππου, οἷς οἱ Ἀθηναῖοι ἵδρυσαν καὶ ἀναθηματικὴν στήλην (πρ. IG. III, 541). Ἐν τῷ Ὠδείῳ τούτῳ ἐγυμνάζοντο οἱ διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων μουσικοὶ χοροί, καὶ ἐν γένει ἐν αὐτῷ ἀνεπτύχθη ἡ πρώτη ἐν Ἀθήναις μουσικὴ κίνησις. Ἐν αὐτῷ ὁ κιθαρῳδὸς Φρύνις κιθαρῳδήσας δημοσίᾳ κατὰ τὰ Παναθήναια ἐνίκησε, λαβὼν τὸ πρῶτον μουσικὸν βραβεῖον (Σχολ. Ἀριστ. 971. Wachsmuth Die Stadt Athen σ. 554). Τὸ Ὠδεῖον ἐχρησίμευσε καὶ ὡς τόπος μουσικῶν συμφωνιῶν (conserts), ἐν αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι ἤκουον δημοσίᾳ ἀπαγγελίας ποιημάτων τραγῳδιῶν καὶ κωμῳδιῶν καὶ διαλέξεων πολλῷ πρότερον τῆς τῶν θεάτρων κατασκευῆς.

Εἰκ. 2. Τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους ἐπὶ νομίσματος.

Ἔχομεν δ' ὡρισμένας μαρτυρίας συγγραφέων, οἵτινες ἐκτὸς τῶν μουσικῶν ἀγώνων, ἀναφέρουσιν ὅτι καὶ εἰς ἄλλας ἀνάγκας τῆς πόλεως ἐχρησίμευεν, ἰδία ὅμως ὡς χῶρος ἔνθα ἐφυλάττετο καὶ ἐμετρεῖτο ὁ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀνήκων σῖτος, ὅστις καὶ ἐπωλεῖτο ἐν καιρῷ σιτοδείας. Ἐπίσης καὶ ὡς σκοπιὰ διὰ τοὺς ἱππεῖς. Ἐκτάκτως δὲ καὶ ὡς δικαστήριον καὶ εἰς φιλοσόφων συνεντεύξεις καὶ συζητήσεις ἐχρησίμευεν. Καὶ ταῦτα μὲν ὅσα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφέρονται. Νῦν εἴπωμεν τί ἐκ τῆς σκα-

[1]) Μιθριδατικὸς κ. 38 πρβ. καὶ Herzberg-Καρολίδου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ) τόμ. Α' σελ. 471 κατὰ μετάφρασιν Π. Καρολίδου.

πάνης ἡμῶν εἰς φῶς προήχθη κατὰ τὰς ἐπὶ ὀκτάμηνον ἀδιαλεί-

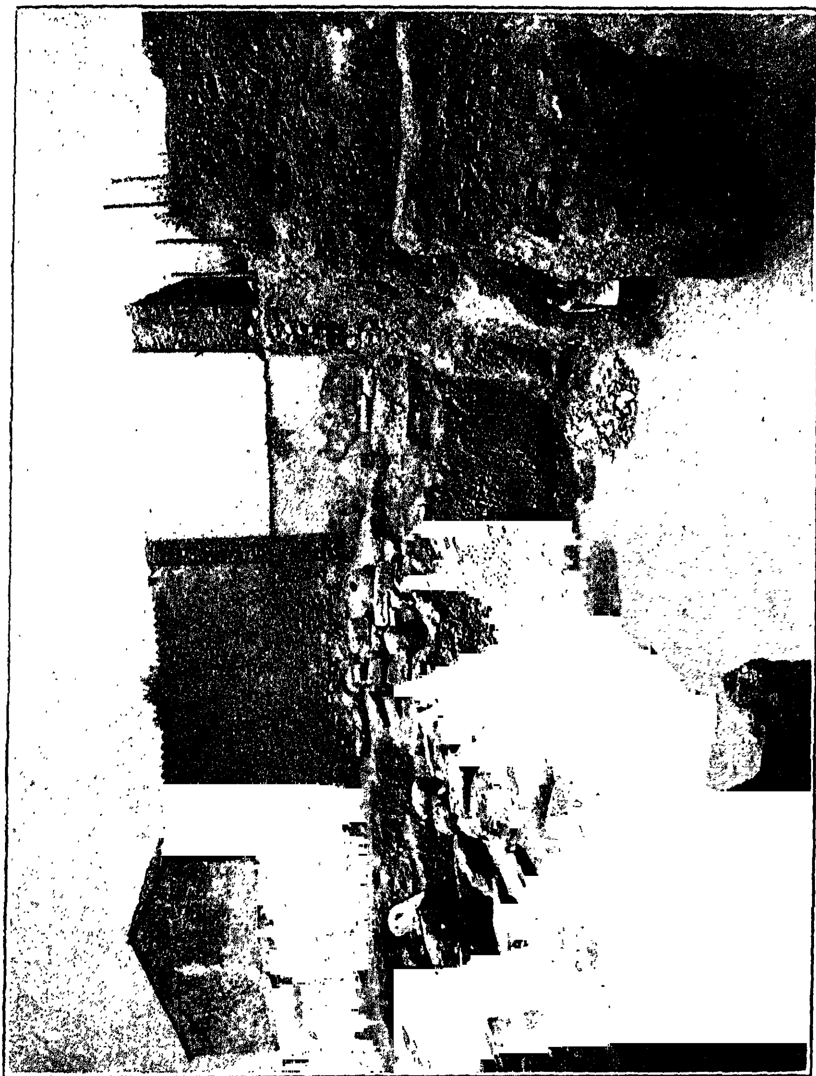

Εἰκ. 3. Τὸ Βαλεριάνειον τεῖχος.

πτως διενεργηθείσας ἀνασκαφάς.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἡμῶν ἤρξαντο τὴν 3 Φεβρουαρίου καὶ ἔληξαν

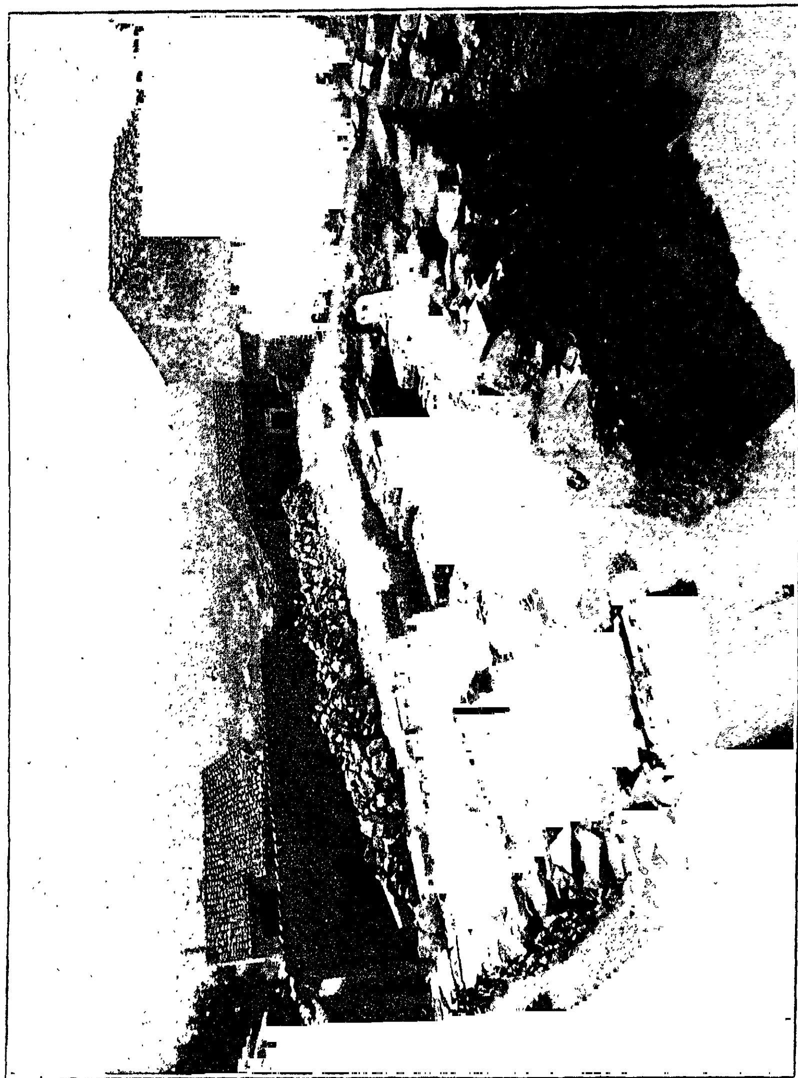
κατὰ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ἦλθον εἰς

Εἰκ. 4.

φῶς λείψανα ὀχυρωματικοῦ τείχους τοῦ κοινῶς Βαλεριανείου λεγομένου (εἰκ. 3), ὅπερ σημειοῖ καὶ ὁ Judeich (Topographie

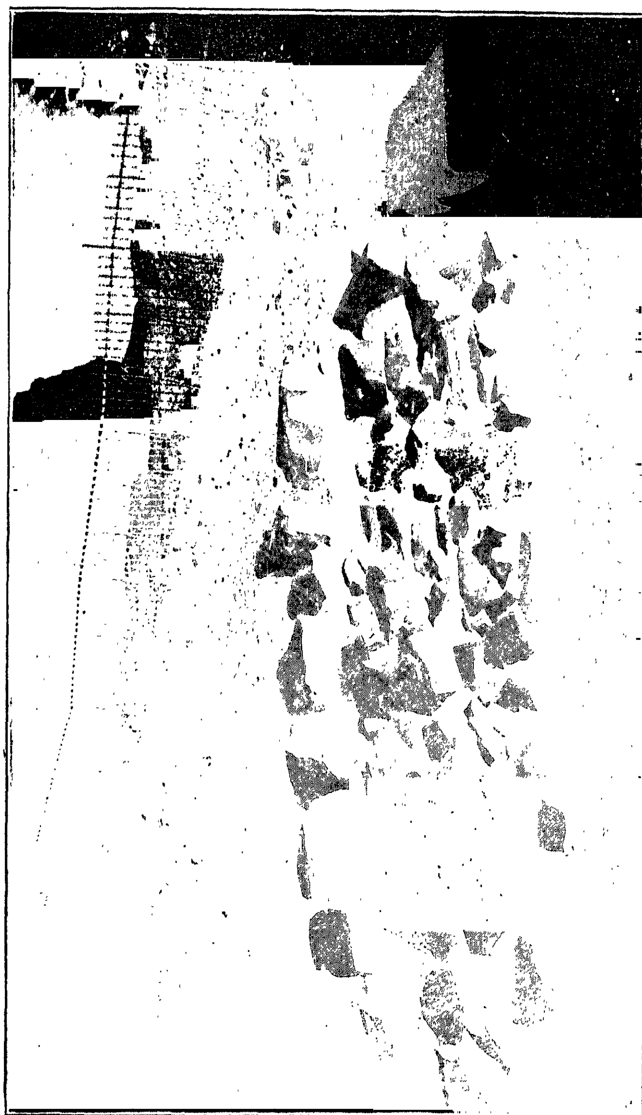
v. Athen σ. 103. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων εἰργασμένων

Εἰκ. 5.

τροχμαλοπαγῶν λίθων (Breccia) παχ. 2 μέτρων ὡς καὶ ἄλλου ἀρχαίου ὑλικοῦ. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ΒΔ τῆς 'Ακρο-

πόλεως ἄκρας ἐκτινόμενον πρὸς Β ἔνθα καὶ ἴχνη αὐτοῦ ἀνεφάνησαν

Εἰκ. 5 α. Τεμάχια σπονδύλων ἐκ τοῦ Παρθενῶνος.

(ΠΑΕ) 1901 σ. 12) προχωρεῖ μέχρι τοῦ Βορείου τοίχου τῆς

Στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ἔνθα σῴζονται ἀκόμη λείψανα αὐτοῦ· ἐκεῖδὲ κατὰ γωνίαν ὀξεῖαν ἐστρέφετο πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Κατηφόρη (Διογένειον Γυμνάσιον) καὶ ἐκεῖθεν κατὰ κλίσιν σχεδὸν ὀρθογώνιον πρὸς τὴν ΜΑ τῆς Ἀκροπόλεως ἄκραν ἔνθα αἱ ἡμέτεραι ἀνασκαφαί. Ἐν τῷ τείχει τούτῳ εὑρέθησαν πρὸ ἐτῶν, ὡς γνωστόν, πλεῖσται πολύτιμοι ἀρχαιότητες, ἰδίως ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα γλυπτά. Καὶ ἐν τῷ ὑφ' ὑμῶν ἐνταῦθα ἀποκαλυφθέντι τεμαχίῳ εὑρέθησαν ἐντετειχισμένα πολλὰ τεμάχια ἐδωλίων αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους ὡς καὶ τρίγλυφον ἀνή-

Εἰκ. 6. Τεμάχιον γείσου ἐκ τοῦ Ὠδείου.

κον εἰς τὸ γωνιαῖον ἀριστερὸν μέρος τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἤτοι ὡς παραστὰς αὐτοῦ.

Ἐν δὲ τοῖς θεμελίοις τῶν καταδαφισθεισῶν δύο οἰκιῶν εὕρομεν πλεῖστα τεμάχια ἀρχαίου ὑλικοῦ ὡς καὶ περὶ τὰ πεντήκοντα τοιαῦτα ἐκ σπονδύλων τοῦ Παρθενῶνος (εἰκ. 5 α), ἐκσφενδονισθέντα ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη ἐν ἔτει 1687 συμβᾶσαν φοβερὰν ἔκρηξιν τῆς ἐν τῷ Παρθενῶνι πυριτιδαποθήκης κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν αὐτοῦ. Πολλὰ τῶν τεμαχίων τούτων φέρουσιν εἰσέτι ζωηρὰ τὰ ἴχνη τῆς πυρκαϊᾶς.

Τὸ Ὠιδεῖον τοῦτο μετὰ τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίω-

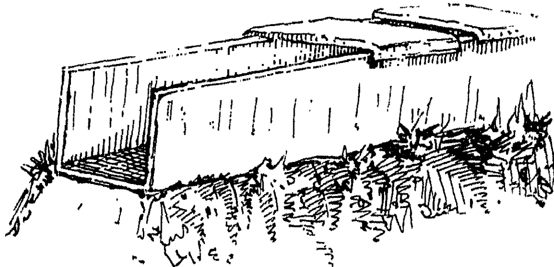

Εἰκ. 7.

νος καὶ κατόπιν σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων, ἐρείπιον γενόμενον θὰ ἐχρησίμευσεν ὡς λατομεῖον τῶν περιοίκων.

Τοιαύτην δυστυχῶς τύχην ὑπέστησαν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα πλεῖστα δὲ καὶ ἐνταῦθα ἑδώλια ἐκ τοῦ Ὠδείου παρατηροῦνται νῦν ἐντετοιχισμένα ἐν ταῖς πέριξ οἰκίαις. Ἄλλα δὲ στρογγύλα μεγάλα τεμάχια γείσου (εἰκ. 6), ἐκ περιφεροῦς οἰκοδομήματος κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Dörpfeld ἐναποκείμενα νῦν ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, ἅτινα κατ' αὐτὸν εἰς οὐδὲν ἄλλο τῶν πέριξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων προσαρμόζονται, ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ταῦτα ἀσφαλῶς προέρχονται ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους. Καὶ ὁ ἔφορος Βερσάκης (Πρβ. ΑΕ 1913 σ. 70 εἰκ. 26, 27) ἀνεῦρεν ἀπέναντι τῆς μεγάλης Στοᾶς τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ ἀνατολικῶς αὐτῆς θεμέλια περιφεροῦς οἰκοδομήματος, ὑποθέτει δὲ ὅτι καὶ ταῦτα προέρχονται ἐκ τοῦ καταστραφέντος Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

Προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς εὕρομεν εἰς βάθος 3 μέτρων καὶ παραλλήλως τοῦ φραγκικοῦ τείχους ὑδραγωγεῖον πήλινον (εἰκ. 8),

Εἰκ. 8. Πήλινον ὑδραγωγεῖον Ἐννεακρούνου.

ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἶναι δὲ τοῦτο τετράγωνος ὀχετὸς καλυπτόμενος ἄνωθεν δι' ὁριζοντίων πλακῶν ὕψ. 0,46 πλ. 0,30 παχ. 0,05. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο ἀνεγνωρίσαμεν εὐθὺς ὅτι εἶναι συνέχεια τοῦ τῆς Ἐννεακρούνου τοῦ ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου διὰ τοῦ Καθηγητοῦ Dörpfeld γενομένας ἀνασκαφὰς ἐν ἔτει 1902, ὅπερ τότε ἀνεῦρον ὅτι κατήρχετο ἀπὸ τῆς ΜΑ γωνίας τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Τὴν συνέχειαν τοῦ ὑδραγωγείου τούτου εὗρεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ὁ ἔφορος Κουρουνιώτης ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου πρὸς ΝΔ ἄκραν τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ τοῦ Διονύσου ἐκ τυχαίας ἐκεῖ καθι-

ζήσεως τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἡμῶν ἀνακαλυφθὲν ὑδραγωγεῖον, εἶναι συνέχεια ἐκείνου, κατήρχετο δὲ βορειόθεν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ Λυκαβηττοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ὑμηττοῦ ἔχον τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοτε πρὸ ἐτῶν εἶχεν εὑρεθῇ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀδριανοῦ καὶ Κυδαθηναίων, ἔνθα νῦν ἡ Ἀγορὰ τῆς συνοικίας Πλάκας.

Προχωρούσης τῆς σκαφικῆς ἐργασίας ἀνεσκάφη ὁλόκληρος ὁ χῶρος ὁ ὑπὸ τῶν κατεδαφισθεισῶν οἰκιῶν κατεχόμενος μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, βάθος 5-7 μ. διότι ποικίλει τὸ ἔδαφος ἕνεκα τοῦ ἐπικλινοῦς τῆς θέσεως. Εὑρέθη δὲ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τεχνητῶς ἐξωμαλυσμένον, κανονικῶς ἐπίπεδον ὡς λαξευτὴ πλατεῖα (εἰκ. 4), ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρξε μέγα δημόσιον κατάστημα, καὶ οὐχὶ ἰδιωτικὴ οἰκία ἑπομένως ὁ χῶρος οὗτος εἶχε χρησιμοποιηθῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκεῖ παρετηρήσαμεν ἐσκαμμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τρία λεκανοειδῆ κυλώματα βάθους 0,20 σχήματος κύκλου καὶ διαμ. τὰ μὲν δύο 1 1/2 μ. τὸ δὲ τρίτον 0,80. Κατ' ἀρχὰς ὑπεθέσαμεν ὅτι ταῦτα κατεσκευάσθησαν ἵνα δέχονται τὰ ὄμβρια ὕδατα ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔδαφος ἦν πλακόστρωτον διότι καὶ ἀριστερὰ τούτων εὑρέθη φρεατοειδὲς ὄρυγμα βάθους 3 μετρ. ὅπερ καὶ τοῦτο θὰ εἶχε σχέσιν πρὸς τὸ ὑδραγωγεῖον, ἢ ὡς καταβόθρα τῶν ὀμβρίων ὑδάτων· διὰ τὰ λεκανοειδῆ κυλώματα ὅμως πιστεύω ὅτι ἐχρησίμευον μᾶλλον πρὸς ἔνθεσιν πίθων ἐν οἷς ἀπεταμιεύοντο δημητριακοὶ καρποί.

Πήλινα εὑρήματα.

Παρὰ τὰς κοιλότητας ταύτας εὕρομεν φύρδην μίγδην ἐν τοῖς χώμασι πλεῖστα τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἀγγείων. Τούτων ἄξια μνείας εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Προτομὴ Διὸς Ἄμμωνος (εἰκ. 9, 1).

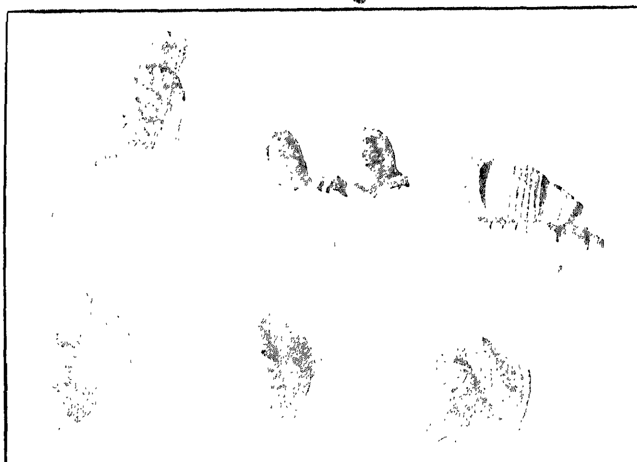
2. Σύμπλεγμα δύο μορφῶν, ὧν σώζονται μόνον αἱ κεφαλαὶ μετὰ τοῦ στήθους (εἰκ. 9, 2).

3. Δύο τραγικὰ προσωπεῖα (εἰκ. 9, 5).

4. Κεφαλὴ πλαγγόνος (εἰκ. 9, 4).

5. Τὸ ἀριστερὸν μέρος κεφαλῆς ζώου (κριός;) (εἰκ. 9, 6).

6. Θραῦσμα μουσικοῦ ὀργάνου (λύρα) (εἰκ. 9, 3).
7. Ἀγγεῖον φιαλοειδὲς (πινάκιον) μετὰ προχύτου και λαβῆς

Εἰκ. 9. Πήλινα εὑρήματα 1-5.

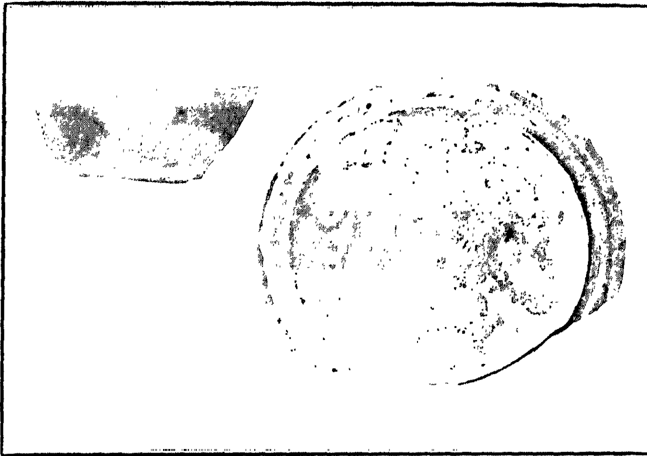

Εἰκ. 10. Πήλινα εὑρήματα 1-5.

σωληνοειδοῦς ἀποληγούσης εἰς κεφαλὴν κριοῦ. Πηλὸς ἐρυθρὸς ἄνευ ἀλοιφῆς. Ἔσωθεν φέρει διὰ λευκῆς γραφῆς ἑλικοειδὲς κό-

σμημα (εἰκ. 11). Ὅμοιαι λαβαὶ τοιούτων ἀγγείων εὑρέθησαν καὶ ἄλλαι ἀπολήγουσαι ἄλλαι μὲν εἰς κεφαλὴν κυνὸς ἕτεραι δὲ εἰς κεφαλὴν ἵππου (εἰκ. 10).

Τὰ ἀνωτέρω ἀγγεῖα καὶ τεμάχια τούτων ἀναγράφομεν καίτοι οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχοντα, ἢ πρὸς ὁρισμὸν μόνον τῆς χρονολογίας αὐτῶν, διότι ὅμοια ἐντελῶς τούτοις, μετὰ μεμαρτυρημένης χρονολογίας, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν συνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἤτοι τοῦ Β'. ἢ Γ'. μ.Χ. αἰῶνος, εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Brückner ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐν Κεραμεικῷ ἐνεργηθείσαις

Εἰκ. 11. Πήλινα εὑρήματα 1-2.

ἀνασκαφαῖς· ἐπομένως καὶ τὰ ἡμέτερα εἶναι τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων. Ἐπίσης εὕρομεν καὶ τεμάχιον χείλους ἀγγείου (λοπάδος) φέρον ἀνάγλυπτον λαγωόν, πηλὸς ἐρυθρός, ἑλληνιστικῶν χρόνων (εἰκ. 10), ἔχον ὁμοιότητα πρὸς τὰ λεγόμενα ἀρρητινὰ ἀγγεῖα (terra sigillata).

Ἕτερα μικρὰ εὑρήματα ἔχομεν τὰ ἑξῆς:

Σφραγῖδα στεατίτου λίθου, χρώματος ὑποπρασίνου, φέρουσαν γλυφὴν γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ διαμ. 0,03 (εἰκ. 12, 1).

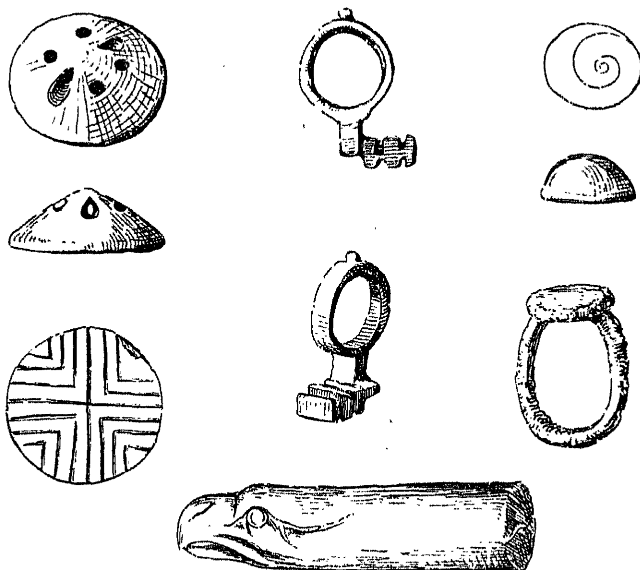
Ἐργαλεῖον λίθινον (πέλεκυς λελεασμένος), νεολιθικῆς ἐποχῆς.

Κλεῖδα χαλκῆν (εἰκ. 12).

Δακτύλιον χαλκοῦν, ἄνευ γλυφῆς ἐπὶ τῆς σφενδόνης (εἰκ. 12).

Μικρὰν ψῆφον φακοειδῆ φέρουσαν οἱονεὶ γεγλυμμένον κοχλίαν. Τοῦτο εἶναι τὸ γνωστὸν κάλυμμα (operculum) κοχλίου τῆς θαλάσσης, φυσικόν (εἰκ. 12, 3).

Τὸ ἄκρον ἐργαλείου ἐπιμήκους, λευκοῦ μαρμάρου ἀποληγοντος εἰς κεφαλὴν ἀετοῦ (εἰκ. 12, 5).

Εἰκ. 12. 1-5.

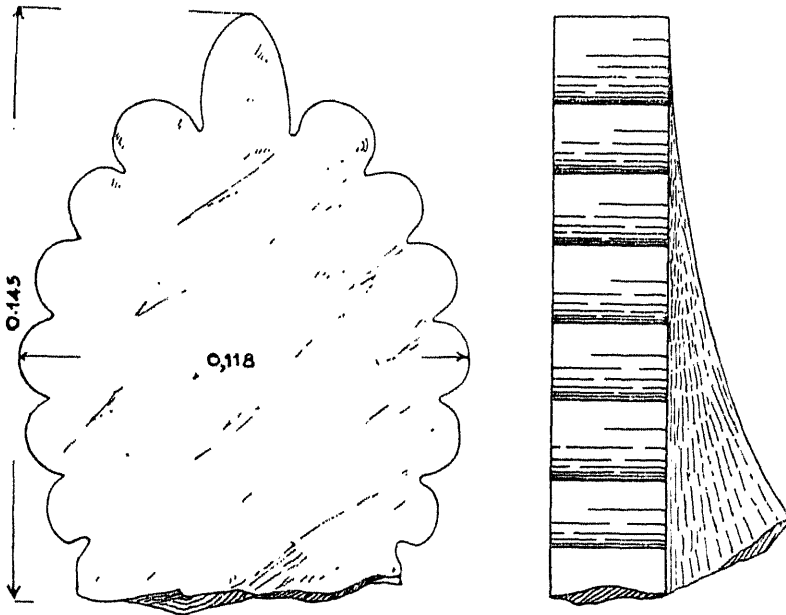
Ἀκροκέραμος μαρμάρινος μικροῦ οἰκοδομήματος ὑψ. 0,54 οὗ ὅμοια τεμάχια εὑρέθησαν καὶ ἄλλα. Νὰ προέρχεται ἄράγε ἐκ τοῦ Ὠδείου; (εἰκ. 13).

Εὑρέθησαν ἐπίσης ἐν τοῖς χώμασι καὶ 20 νομίσματα χαλκᾶ κατιωμένα διαφόρων ἐποχῶν· ἀναγόμενα, ἓν μὲν εἰς τοὺς ῥωμ. χρόνους, τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, δύο Βυζαντιακά, τῶν χρόνων Νικηφόρου Φωκᾶ, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἐντελῶς κατεστραμμένα, ἄχρηστα.

Ἄξιον μνείας θεωρῶ τὸ ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους εὑρεθὲν παχὺ στρῶμα παχ. 0,20 καθαρῶς τέφρας καὶ ξύλων ἀπηνθρακωμένων ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πυρᾶς προερχόμενα ὡς καὶ σωρείαν πηλίνων κεράμων στέγης, εὑρεθέντων εἰς μεγάλην ἔκ-

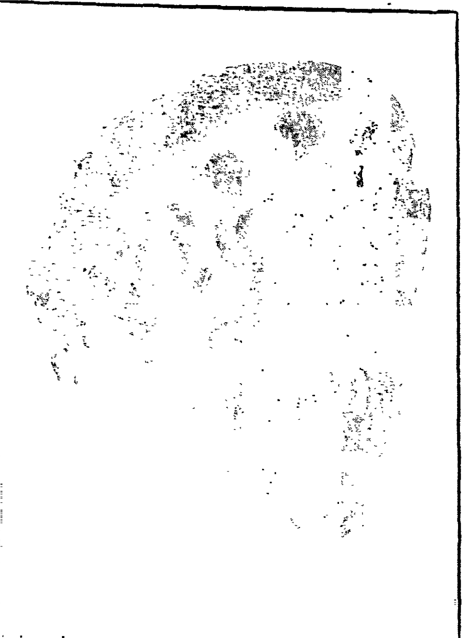
τασιν καὶ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἰδίως πρὸς τὸ ΜΔ τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου μέρος.

Τῶν ἀπηνθρακωμένων τούτων ξύλων εὕρομεν μεγάλα τεμάχια. Κατὰ πρόχειρον δὲ ἐξέτασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Μηλιαράκη, ταῦτα εἶναι ῥητινώδους ὕλης, κατάλληλα διὰ ναυπηγίαν. Εὕρομεν ἐπίσης πολλὰ τεμάχια μαρμάρου κεκαυμένα καὶ σχεδὸν εἰς ἄσβεστον μεταβεβλημένα ἐκ μεγάλης πυρκαϊᾶς. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ

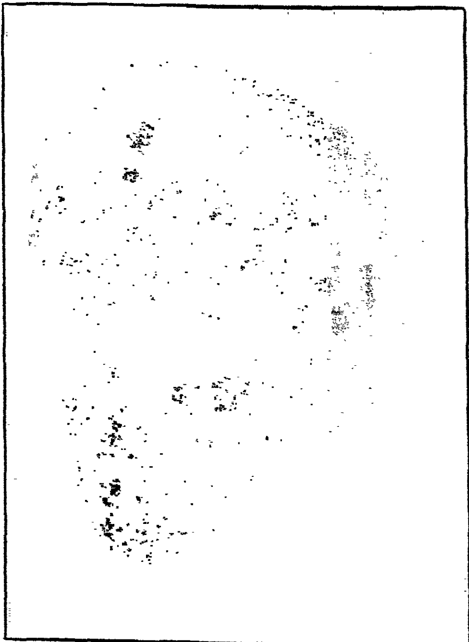

Εἰκ. 13. Μαρμάρινος ἀκροκέραμος.

ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος πυρποληθέντος Ὠδείου, καὶ οὕτω πιστοῦται τὸ ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἀναφερόμενον, ὡς καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Μιστριώτης ἐν τῇ διαλέξει αὐτοῦ τῇ γενομένῃ ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀνέφερε. Ἄξια λόγου εὑρήματα εἴχομεν ἐν τῇ βορειοδυτικῇ γωνίᾳ καὶ κάτωθεν τῶν θεμελίων τῶν κατεδαφισθεισῶν οἰκιῶν τὰ ἑξῆς:

Εἰκ. 14. Κεφαλὴ εἰκονιστική.

Ὡραίαν κεφαλὴν μαρμαρίνην νεανίου (εἰκ. 14), εἰκονιστικήν, φυσικοῦ μεγέθους, ρωμ. χρόνων ὕψ. 0,33· ἔχοντος ζωηρὰν ἔκφρασιν καὶ ἐπιμελῶς ἐξειργασμένην. Τὴν κόμην κατερχομένην εἰς βραχέα ἑλικοειδῆ βοστρύχια διαθέει στέφανος περιβάλλων αὐτήν· πρὸ τοῦ μετώπου τέσσαρα σφαιρία θυσανοειδῆ ἐξαρτώμενα οἱονεὶ ἐκ τοῦ στεφάνου δίκην κοσμήματος. Παρίστησι πιθανῶς ρωμ. αὐτοκράτορα.

Ἕτερον ἄξιον λόγου εὕρημα εἴχομεν τὸ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον (εἰκ. 14 α) ἐκ τῶν σπανίων διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παράστασιν, εἶναι ἀποκεκρουμένον ἀριστερά, ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, περισῷζον μέρος τῆς δεξιᾶς παραστάδος. Σῳζόμενον ὕψ. 0,20, πλ. 0,20, πάχ. 0,65, μαρμάρου πεντελησίου. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτου, ὡς ἐκ τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ ἀναγλύφου, δὲν σῴζεται.

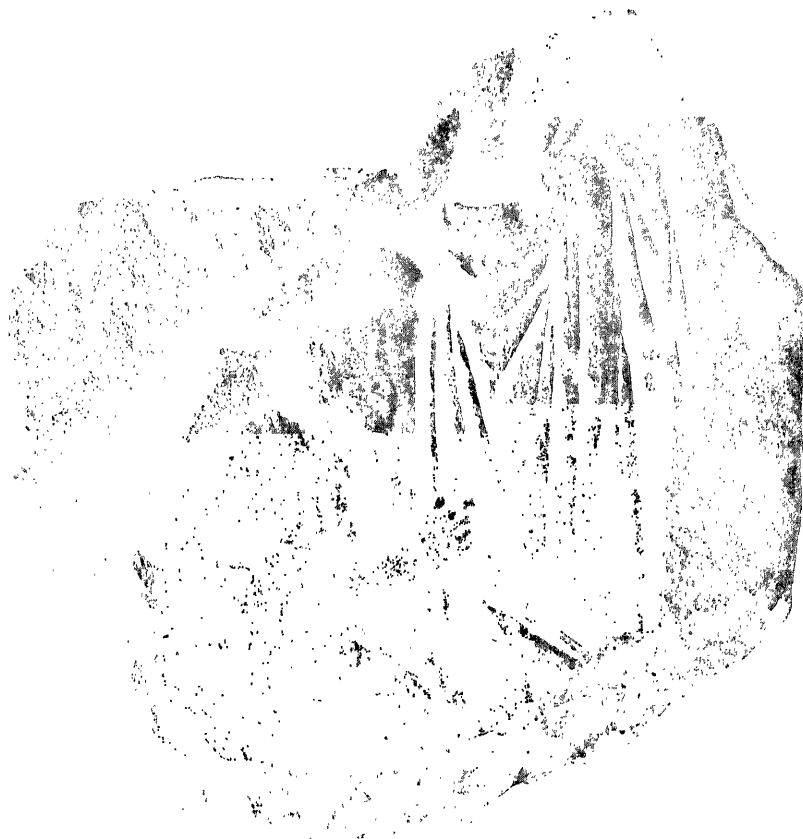
Παρίσταται Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος (λείπει ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ἄκροι πόδες ὡς καὶ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν), ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ πτυσσομένῳ ὑπο τὴν ἀριστερὰν μασχάλην καὶ καταλίποντι γυμνὸν τὸ δεξιὸν τοῦ στήθους καὶ ἔχων τὴν δεξιὰν τεταμένην καὶ ἐρειδομένην ἄνωθεν κλίνης ἀσθενοῦς. Πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ γυναικεία μορφή, ἡ μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφή, ἢ ἡ σύζυγος ἴσως τοῦ ἀσθενοῦς γονυπετής, ἐν ἱκεσίᾳ, ἁπτομένη, διὰ τῆς ὑψωμένης δεξιᾶς, τοῦ ἱματίου τοῦ θεοῦ.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο νομίζομεν ὅτι ἀσφαλῶς προέρχεται ἐκ τοῦ ἐγγὺς τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν κειμένου Ἀσκληπιείου, ἐν ᾧ ἐνεκάθευδον οἱ ἀσθενεῖς καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπεσκέπτετο αὐτούς, ὡς περιγράφει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Πλούτῳ (στ. 630 κἑ.) καὶ ὅστις πολλάκις κατ' οἶκον μετέβαινε πρὸς ἴασιν. Τοιαύτας ἐπισκέψεις τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἔχομεν ἐπὶ ἀναγλύφων[1]).Καὶ ἡμεῖς ἀνεγράψαμεν

---

[1]) Πρβ. *Π. Καστριώτου,* Κατάλογος τῶν Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1397 — V. Staïs, Marbres et bronzes du Musée National σ. 234. — Ἀραβαντινὸς «Ἀσκληπιὸς» Ἀθῆν. 1907 σ. 204. — Σβορῶνος, «Τὸ Ἐθν. Μουσεῖον» πίν. LVIII.

ὅμοια παραδείγματα ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἀσκληπιείου (πρβ. τὰ ἡμέτερα «*Μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν*» ἔκδ. β' σ. 143 κέ., καὶ Π. Καββαδία ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου, Ἀθῆν. 1891 καὶ 1900.

Εἰκ. 14 α. Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν εἰς Ἀσκληπιόν.

Ἡ παράστασις τοῦ ἀναγλύφου τούτου [1]) εἶναι, ὡς εἴπομεν,

[1]) Φέρει ἀριθ. Συλλογῆς Γλυπτῶν Ἀρχαιολ. Μουσείου 3325.

τῶν σπανίων. Ὡς γνωστὸν οἱ Ἕλληνες συνήθιζον ἱστάμενοι νὰ ἱκετεύωσι τὸ θεῖον ἐξαιτούμενοι παρ' αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν πόθου, ἢ εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ δι' οἱονδήποτε λόγον· ἐλάχιστα δὲ παραδείγματα εἶναι ἡμῖν γνωστὰ φέροντα ἱκέτας γονυπετεῖς, ἀλλὰ πάντοτε γυναῖκας, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐν τῇ δημοσιευμένῃ εἰκόνι.

Φαίνεται ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ γονυπετῶς ἱκετεύειν ἢ προσκυνεῖν ἔχει ἀσιατικὴν καταγωγήν, τῶν Περσῶν, Ἀσσυρίων καὶ Αἰγυπτίων ἐγγιζόντων διὰ τοῦ προσώπου τὸ ἔδαφος ὁσάκις προὔκειτο νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, τῶν ἡγεμόνων ἢ ἄλλων ἀρχόντων (Curt. VIII, 5 22). Τοῦτο ὅμως ἐθεωρεῖτο ἀνάξιον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ δουλοπρεπὲς (Valerius Maximus VI, 3, ext. 2.—Αἰλιανὸς Ποικίλη Ἱστορία 1, 21.—Πολύβιος 30, 19, 5.—Ἡρόδοτος Ζ' 136). Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας κατὰ μίμησιν τῶν Περσῶν ἐπεζήτησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς Βαβυλῶνα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐλῇ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς προσκυνήσεως, ἀλλ' ἀντέστησαν γενναίως οἱ Μακεδόνες, ὡς ἀναγράφει ὁ Ἀρριανὸς ἐν τῇ Ἀναβάσει Ἀλεξάνδρου (IV, 10, 5 κέ,).

Ἤδη ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ἀναφέρεται ἡ ψαῦσις τῶν τοῦ ἱκετευομένου γονάτων ὑπὸ τοῦ ἱκετεύοντος. «γουνοῦμαί σε καὶ λίσσομαί σε» λέγει ἡ Θέτις (Ὁμ. Ἰλ. Α 427 κτλ.) καὶ ἡ Ἀλθαία ἱκετεύουσα τὴν Περσεφόνην διὰ τὸν τοῦ υἱοῦ τοῦ Μενελάου θάνατον γονυπετεῖ (πρόχνυ καθεζομένη δεύατο δὲ δάκρυσιν κόλποις Ἰλ. Ι 568). Τοῦτ' αὐτὸ πράττει καὶ ἡ Ἥρα (ἐν Ὕμνῳ Ἀπόλλωνος, Πυθιονίκης 158 κέ.) ἐπικαλουμένη χθονίους θεούς· καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης παριστῶσι γονυπετοῦσαν τὴν Ἠλέκτραν καὶ Ἑλένην, ὅτε αὗται ἐπικαλοῦνται τὸν θάνατον, τοῦτ' αὐτὸ ἴσως ἔπραξαν καὶ αἱ Θηβαῖαι γυναῖκες ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στ. 95 καὶ 215 καὶ αἱ Περσίδες γραῖαι ἐν τῷ χορῷ τῶν Περσῶν ἐπικαλούμεναι τὸν Δαρεῖον. Ταῦτα πάντα τὰ παραδείγματα πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι παρὰ μὲν τοῖς ἀσιατικοῖς λαοῖς οἱ ἄνδρες ἱκετεύοντες ἐγονυπέτουν, παρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲν ἀναφέρονται ἄνδρες, εἰ μὴ μόνον γυναῖκες ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις, ἅπερ

ἐνισχύουσι καὶ χωρία ἀρχαίων συγγραφέων, ὡς τοῦ Θεοφράστου (Χαρακτήρων 16), τοῦ Πολυβίου 15, 29, 9 καὶ 32, 15, 7), τοῦ Πλουτάρχου (περὶ δεισιδαιμονιῶν 3 σ. 166 [1]), τοῦ Διογένους Λαερτίου (VI 37), δι' ὧν πληροφορούμεθα ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες προσηύχοντο ὄρθιοι καὶ ὅτι τὸ γονυπετεῖν ἐν τῇ προσευχῇ καὶ ἱκεσίᾳ ἐθεωρεῖτο γυναικοπρεπές, δεισιδαιμονιῶδες καὶ θρησκοληπτικόν.

Ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι καὶ ἐκ τῶν χωρίων τῶν συγγραφέων καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ μνημείων παραστάσεων μόνον γυναῖκες παρίστανται γονυπετεῖς ἱκετεύουσαι.

Αἱ ἐπὶ τῶν μνημείων παραστάσεις σπανίζουσιν.

Τὰ παριστῶντα γονυπετεῖς ἱκέτιδας ἀνάγλυφα τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ περιέγραψεν ὁ Otto Walter [1]). Τὸ σήμερον ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα δημοσιευόμενον ἀνάγλυφον ἐκ τῶν ὁμοίων ἀττικῶν εἶναι τὸ ἕκτον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, εὑρεθὲν εἰς τὰς πρὸς εὕρεσιν τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους ἀνασκαφὰς ἡμῶν.

Φαίνεται δ' ὅτι τὴν τοιαύτην συνήθειαν τῆς ἀρχαιότητος διετήρησεν ὁ Ἑλληνικὸς ὀρθόδοξος λαὸς μέχρι σήμερον, διότι προσευχόμενος δὲν γονυπετεῖ, ὡς πράττωσιν οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι, ἀλλ' ὀρθοστατεῖ καὶ μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, γονυπετῶς ἀκροᾶται τῶν τοῦ ἱερέως εὐχῶν. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως ἔχει μεγίστην σημασίαν ὡς πρὸς τὴν διὰ τῶν αἰώνων τήρησιν τῆς παλαιᾶς ταύτης τῶν προγόνων ἡμῶν συνηθείας. Μόνον δ' ἐν ἐξαιρετικαῖς περιστάσεσι καὶ δὴ ἐν ταῖς ἱεραῖς νηστείαις ἐπιτρέπει ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλει κανονίζουσα ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τὰς λεγομένας «*μετανοίας*» αἵτινες εἶναι εἶδος γονυπετῶς ἱκετεύοντος

---

1) Τὴν βιβλιογραφίαν ἰδὲ παρὰ Stengel. Die griechische Kultusalterthümer 73 κέ.—Sittl, Gebärden der Griechen und Römer 177 κέ.—Otto Walter, «*Knienden Adoranten auf Attischen reliefs* ἐν Jahresheften des Österreichischen arch. Instit. Band XXII 1910 σ. 230-243.—Καὶ 'Αρβανιτόπουλλον ἐν ΑΕ 1910 σ. 380.

καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἔχοντος, τῆς Περσικῆς, Ἀσσυριακῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς συνηθείας [1]).

Ἄλλο εὕρημα ἄξιον λόγου εἴχομεν παρὰ τὰ θεμέλια τῶν οἰκιῶν μεγάλην μαρμαρίνην στήλην ἑρμαϊκὴν (εἰκ. 15)· ἀποκεκρουμένην ἄνωθεν. Ταύτης σώζεται τὸ ἥμισυ μέρος τὸ πρὸς τὰ κάτω ἄριστα. ὕψ. σωζομένου 1,09 πλ. 0,61· παχ. 0,25.

Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἀναγεγλυμμέναι παραστάσεις ἄνω μὲν τὰ ἀνδρικὰ σύμβολα, κάτω δὲ πρὸς μὲν τὰ δεξιὰ κηρύκειον, σύμβολον τοῦ Ἑρμοῦ· καὶ ἀριστερὰ ἀγγεῖον, στάμνος, σύμβολον τοῦ Διονύσου. Ἡ ὅλη παράστασις χωρίζεται εἰς τὸ μέσον διὰ βαθείας ἐγχαράκτου γραμμῆς καθέτως. Ἄνωθεν δὲ ἀπέληγεν εἰς κεφαλὰς Ἑρμῶν.

Ἡ στήλη αὕτη εἶναι ἀξία λόγου ἕνεκα τῆς διπλῆς παραστάσεως Ἑρμοῦ καὶ μοναδικὴ διὰ τὸ σχῆμα αὐτῆς, τὸ πρῶτον εὑρεθεῖσα ἐν Ἀθήναις, διότι ἐν Ἀθήναις, ὡς γνωστόν, ἦτο ἐν χρήσει τὸ σχῆμα τῆς τετραγώνου ἐργασίας.

Τοιοῦτοι Ἑρμαῖ ἱδρύοντο ἐν τοῖς προθύροις τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν, ἐν τοῖς ὁρίοις ἀγρῶν, κτημάτων καὶ ἐν ταῖς πύλαις

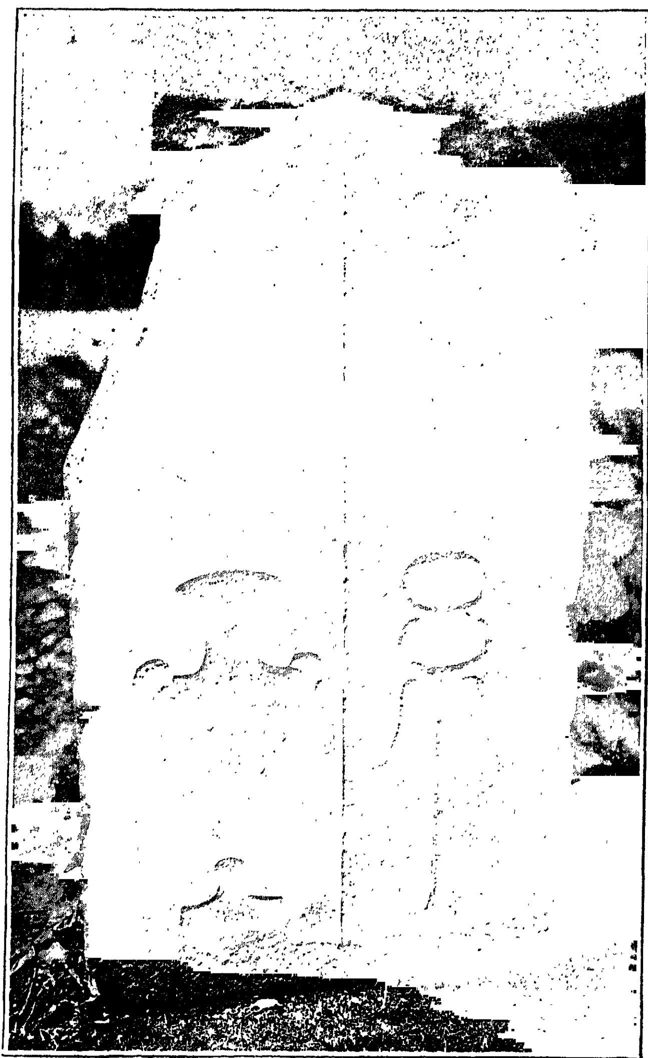
[1]) Ὁ τύπος τῆς πρὸ θεοῦ ἐν *γόνασι* γυναικός, ὁ γνωστὸς ἡμῖν ἐκ σειρᾶς ἀττικῶν ἀναγλύφων τοῦ Ε' καὶ Δ' *αἰῶνος π. Χ.* φαίνεται ὅτι ἀντιγράφει διάσημόν τι ἀττικὸν πρωτότυπον παρεμφερές, οὗ ἀντίγραφον ἴσως εἶναι τὸ βραδύτερον ἐν τῇ Πανεάδι (Καισάρεια Φιλίππου) τῆς Περαίας τῆς Παλαιστίνης ἀναφερόμενον σύμπλεγμα, ὅπερ οἱ χριστιανοὶ μετεβάπτισαν εἰς ἄγαλμα Χριστοῦ καὶ Βερονίκης. Τὸ ἄγαλμα ἀποδίδει ὁ Εὐσέβιος κατ' ἐπικρατοῦσαν μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ *παράδοσιν* εἰς τὴν αἱμορροοῦσαν Βερονίκην, ἥτις ἵδρυσε τοῦτο εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν θεραπείαν (πρβ. Λουκ. η' 43-49.

Ὁ Εὐσέβιος περιγράφει αὐτὸ ὡς ἑξῆς: (Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. VII, κεφ. 17 σελ. 287) ἔκδ. Schwarz.

Ἑστάναι, ἐφ' ὑψηλοῦ λίθου πρὸς μὲν ταῖς πύλαις τοῦ αὐτῆς οἴκου *γυναικὸς ἐκτύπωμα χάλκεον ἐπὶ γόνυ κεκλιμένον καὶ τεταμέναις ἐπὶ τὸ πρόσθεν ταῖς χερσὶν ἱκετευούσῃ ἐοικός, τούτου δὲ ἄντικρυς ἄλλο τῆς αὐτῆς ὕλης, ἀνδρὸς ὄρθιον σχῆμα, διπλοΐδα κοσμίως περιβεβλημένον καὶ τὴν χεῖρα τῇ γυναικὶ προτεῖνον* κτλ. Ἴδ. Γ. Α. Σωτηρίου «*Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ*» Ἀθῆναι 1914 σ. 22 κέ..

Καθ' ἡμᾶς τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀντίγραφον Ἀσκληπιοῦ καὶ ἱκέτιδος γυναικὸς γονυπετοῦς, ὡς τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα δημοσιευόμενον.

τῶν πόλεων. Ἐπίσης πρὸ τῶν ναῶν, παρὰ τοῖς τάφοις, ἐν τοῖς

Εἰκ. 15. Ἑρμαϊκὴ στήλη.

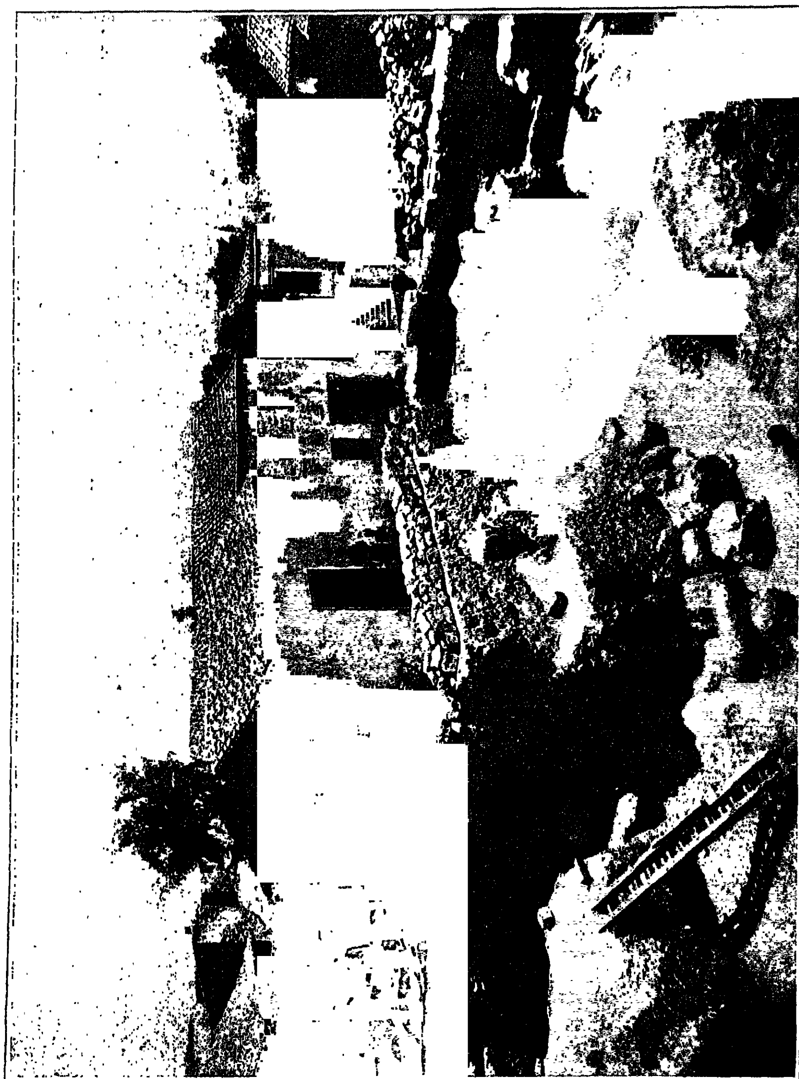
Γυμνασίοις, ταῖς Παλαίστραις, Βιβλιοθήκαις, Στοαῖς Ἀγοραῖς, γωνίαις ὁδῶν, ταῖς λεωφόροις ὡς σταθμοὺς καὶ ὁδόμετρα ἐπι-

γραφομένων ἐν αὐτοῖς τῶν ἀποστάσεων (σταδιασμοὶ) ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας νικητῶν.

Οἱ ἐν τοῖς τριόδοις ἱστάμενοι Ἑρμαῖ εἶχον ἐνίοτε τρεῖς ἢ τέσσαρας κεφαλὰς (πρβ. Ἁρποκρατίονα καὶ Ἡσύχιον ἐν λ. Ἑρμαῖ), ὥσπερ διδάσκοντες τὰς ὁδοὺς καὶ ἔχοντες διὰ τοῦτο ὑπογραφὴν ποῦ μὲν ἄγει αὕτη ἡ ὁδός, ποῦ δὲ ἐκείνη, ἑκάστης κεφαλῆς πρὸς ὁδόν τινα νεούσης· ὅθεν αἱ ὀνομασίαι τρικέφαλος καὶ τετρακέφαλος Ἑρμῆς. Ἡ ἡμετέρα Ἑρμαϊκὴ στήλη ἔχουσα ἀσφαλῶς τοιαύτην σημασίαν ἱδρυθεῖσα θὰ ἦτο τὸ μεθόριον τῶν δύο ἱερῶν, ἡ πρὸς δεξιὰ ἡ ἔχουσα καὶ τὸ διακριτικὸν σύμβολον τὸ κηρύκειον πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ δὲ πρὸς ἀριστερὰ ἔχουσα τὸ διακριτικὸν σύμβολον τὴν στάμνον, πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ στάμνος ἰδιάζει τῷ Διονύσῳ, ὡς γινώσκομεν τοῦτο ἐκ πολλῶν παραστάσεων ἐπὶ ἀγγειογραφειῶν, ἔνθα παρίσταται ὁ Διόνυσος καὶ παρ' αὐτῷ τράπεζα ἐφ' ἧς στάμνος. (Πρβ. Frickenhaus Lenaeenvasen ἐν Zweiundsiebzigstes Programm zum Winkelman's Feste 1912). Ἐξ ἄλλων γινώσκομεν ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (Βατραχ. 22 καὶ Σχολ. σ. 545 καλεῖ τὸν Διόνυσον υἱὸν σταμνίου).

Κατὰ τὴν ΜΑ πλευρὰν καὶ ἄνωθεν τοῦ Ὑδραγωγείου, ὅπερ ἀνωτέρω ἀνεφέρομεν, εὕρομεν δύο κτίσματα, ὡσεὶ δωμάτια χριστιανικῶν χρόνων (εἰκ. 16) ἐκ μικρῶν λιθαρίων καὶ κεράμων ἐκτισμένα. Οἱ τοῖχοι τούτων συγκλείοντες πρὸς τὰ ἄνω ἐσχημάτιζον τὴν θόλον, ἥτις νῦν δὲν σῴζεται. Ἐντὸς τῶν δωματίων τούτων εὕρομεν σωρείαν ὀστῶν ἀνθρωπίνων ὡς καί τινας ἐπιγραφὰς ἐπιτυμβίους χριστιανικῶν χρόνων, περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος. Ἐκ τούτων συνάγομεν ὅτι τὰ κτίσματα ταῦτα ἦσαν ὀστοθήκη νεκροταφείου ἀνήκοντος τῇ περιοχῇ ἐκκλησίας τινός, ὡς συνηθίζεται καὶ μέχρι σήμερον νὰ γίνηται. Καὶ τοιαύτη ἐκκλησία ἦτο ἡ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἥτις ἐξέλιπε νῦν. Ταῦτα μοὶ ἀνεκοίνωσαν οἱ περίοικοι, ἐκ παραδόσεως γινώσκοντες, ὅτι ἐγγύτατα τῆς θέσεως ταύτης ὑπῆρξέ ποτε μεγάλη ἐκκλησία, Μονὴ καλουμένη, ἔχουσα πολλὰ κελλία, ἣν κατέστρεψαν οἱ

Τοῦρκοι κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, πολιορκοῦντες τὴν

Εἰκ. 16.

Ἀκρόπολιν τῷ 1827 μετὰ τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων πρὸς διάσωσιν χριστιανῶν. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ

τὰ Ἀττικὰ ἢ περὶ δήμων τῆς Ἀττικῆς συγγράψας Δ. Σουρμελῆς (Ἀθῆναι 1862 σ. 134) λέγων τάδε: *ὅτι τὴν ἐκεῖ χριστιανικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἀνέτρεψαν οἱ Τοῦρκοι δι' ὑπονόμου πυρίτιδος τῷ 1827.* Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἀνήγειραν πρὸ 20ετίας περίπου τὸ νῦν σῳζόμενον μικρὸν ἐκκλησίδιον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐπίσης τιμώμενον, εἰς ἀνάμνησιν τῆς καείσης παλαιᾶς ἐκκλησίας. Προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὰς συνεχομένας πρὸς Μ οἰκίας Τρακάδα, αἵτινες εἰσὶν ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ ἐκτισμέναι, θέλουσιν ἔλθη εἰς φῶς σημαντικὰ εὑρήματα μέλλοντα νὰ διαφωτίσωσιν πληρέστερον τὰ κατὰ τὸ Ὠιδεῖον τοῦ Περικλέους.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἐξηκολούθησε καὶ περαιτέρω δυτικῶς πρὸς τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ οἰκοπέδου ἀνήκοντος τῷ Δημοσίῳ. Πρὸς τοῦτο ἀνωρύξαμεν πλατεῖαν τάφρον 7 μέτρων, εὕρομεν δὲ καὶ ἐκεῖ θεμέλια οἰκιῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐκτισμένα διὰ μεγάλων εἰργασμένων λίθων, εἰλημμένων ἐκ τοῦ καταστραφέντος Ὠιδείου. Εὕρομεν ἐπίσης ὑπερμεγέθεις πίθους ἐκτισμένους διὰ λίθων καὶ ἀσβέστου ἔσωθεν ἐπικεχρισμένους δι' ἀμμοκονίας καὶ πρὸς χρῆσιν ὑγρῶν, ὕδατος, οἴνου καὶ ἐλαίου καὶ ἑτέρους ὁμοίους, ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐπιχρίσεως· οὗτοι βεβαίως θὰ ἐχρησίμευον ὡς ἀποθῆκαι δημητριακῶν καρπῶν.

Διὰ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ βορείου μέρους τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου παρετηρήθη ὅτι οὗτος κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν ἐτερματίζετο εἰς βράχον, ὅστις ἦτο καθέτως κεκομμένος, ἀποτελῶν οὕτω οἱονεὶ τοῖχον μικ. 3 μετρ. δεξιὰ δὲ ἐφαίνοντο κατὰ χώραν δύο δόμοι τοίχου, ἐκ μεγάλων εἰργασμένων λίθων ἔνθα κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀρχιτέκτονος Ὀρλάνδου, τοῦ καὶ τὸ σχέδιον τῶν ἀνασκαφῶν ἐκπονήσαντος, ἴσως ἐνταῦθα νὰ ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ὠιδείου.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀνασκαφῶν συνεχόμενοι ὑπὸ ἀπορίας διὰ τὴν μὴ εὕρεσιν κίονός τινος ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ Ὠιδείου, οἵτινες παρεδίδοντο ἡμῖν ὄντες μαρμάρινοι, ἠρευνήσαμεν τὰς πέριξ οἰκίας καὶ τοὺς περὶ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου τόπους μήπως τυχὸν εὕρωμεν ἔστω καὶ τεμάχια ἐξ αὐτῶν· ἀλλὰ

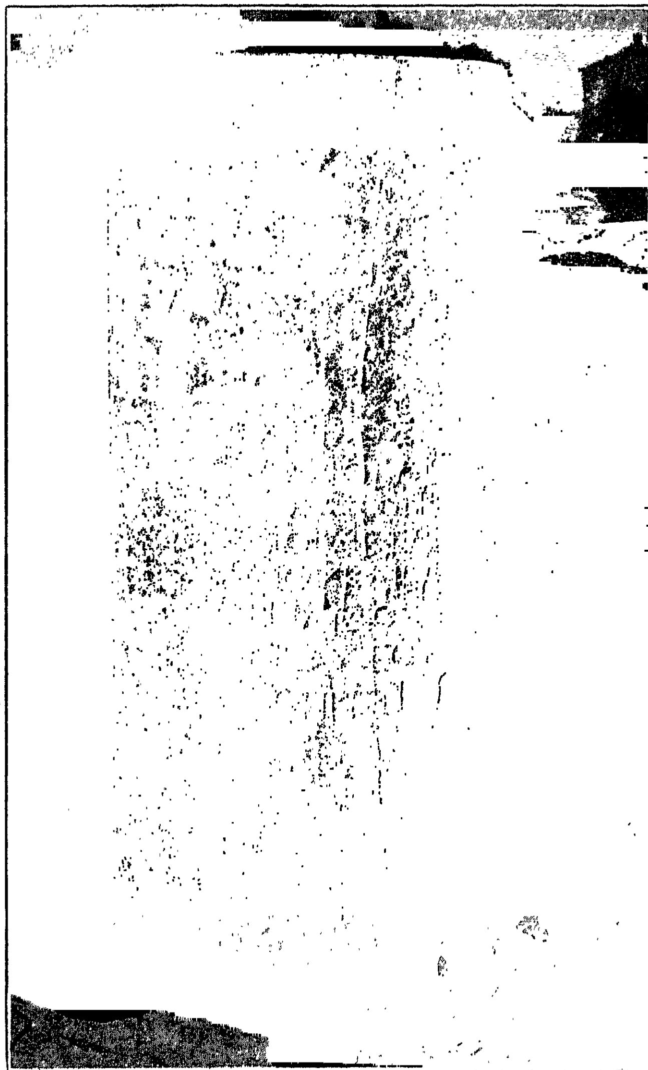
καὶ ἐν τῇ ἐρεύνῃ ἡμῶν ταύτῃ δὲν ἐπετύχομεν, ἤλπιζον ὅμως καὶ ἤμην βέβαιος ὅτι ἐν ταῖς μελλούσαις ἀνασκαφαῖς τῶν συνεχομένων οἰκιῶν θὰ εὑρεθῶσιν ἐκτὸς ἂν ἠσβεστοποιήθησαν, ἢ ἀπεκομίσθησαν διὰ δευτέραν χρῆσιν. Ἀλλὰ Ἀγαθῇ Τύχῃ! ἡμέραν τινὰ διερχόμενος διὰ τοῦ περιβόλου τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ περὶ τὰ 30 μέτρα μακρὰν τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν παρετήρησα εὐμεγέθη σπόνδυλον κίονος ἀρραβδώτου [1]) ὕψ. 1,60 διαμ. 0,75 ἐφ' οὗ φέρεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ (εἰκ. 17):

Ὁ δῆμος
βασιλέα Ἀριοβαρζάνην
φιλοπάτορα τὸν ἐκ βασι-
λέως Ἀριοβαρζάνου φι-
λορωμαῖον καὶ βασιλίσ-
σης Ἀθηναΐδος φιλιστόρ-
γου τὸν ἑαυτοῦ εὐεργέ-
την ἀνέθηκεν

Ὅτι ὁ τιμώμενος βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνης ὁ Β'. εἶναι ὁ ἀνεγείρας τὸ καὲν Ὠδεῖον τὸ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου ἀναφερόμενον, προσεπιμαρτυρεῖ ἤδη καὶ ἡ ἄνω ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα κατὰ τὰς τῷ 1862 ἀνασκαφὰς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Ὁ κίων ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη ἐντετοιχισμένος ἐν τῷ ἐν τῇ Ὀρχήστρᾳ τοῦ θεάτρου κατὰ τοὺς ἐσχάτους ῥωμ. χρόνους κατασκευασθέντι προμαχῶνι. Βεβαίως δὲν ἐνδείκνυται διὰ ποίαν εὐεργεσίαν ἀνετέθη αὐτῷ ὁ τιμητικὸς οὗτος κίων ὑπὸ τοῦ δήμου, πάντως ὅμως ἀναγράφει εὐεργεσίας μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους καὶ δι' ἄλλας ἴσως μείζονας, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ συμπεριληφθῶσι ἐν τῷ ἀναθηματικῷ κιόνι, ὅστις ἀνετίθετο τῷ Ἀριοβαρζάνῃ συλλήβδην ἐπὶ ταῖς πρὸς τὸν Δῆμον εὐεργεσίαις αὐτοῦ. Ἄλλως τοῦτο οὔτε ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐγένετο, οὔτε νῦν γίνεται προκειμένου περὶ ἐκ-

[1]) Ἐν τῷ Περιβόλῳ τοῦ θεάτρου εὕρομεν τρία ἕτερα τεμάχια ὁμοίων σπονδύλων κιόνων, ἀλλ' ἄνευ ἐπιγραφῆς.

φράσεως ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης πρός τινα. Ἀλλὰ γεννᾶται νῦν τὸ ζήτημα ποῦ ὁ Δῆμος τὸν ἀναθηματικὸν τοῦτον κίονα ἐφ' οὗ

Εἰκ. 17. Σπόνδυλος κίονος ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους ἐφ' οὗ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ εἰς Ἀριοβαρζάνην.

ἡ ἐπιγραφὴ ἵδρυσεν; ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου Ὠδείῳ ἐν ᾗ νὰ ἐπιδεικνύηται ὡς εὐεργέτης ὁ φιλαθήναιος βασιλεύς, ἢ ἀλλαχοῦ; λ. χ. ἐν τῇ Ἀγορᾷ ἢ ἐν τῷ παρακειμένῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου, ἔνθα ἐπίσης ἠδύνατο, ὡς γινώσκομεν ἐκ τῶν συγγραφέων νὰ ἐπιδεικνύηται ἡ πρὸς τὸν εὐεργέτην εὐγνωμοσύνη τοῦ δήμου; Φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ εὑρίσκετο ἀρχικῶς ἐν τῷ Ὠδείῳ καὶ ὅτι μετηνέχθη ἐκεῖθεν εἰς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ὅπως ἐντοιχισθῇ ἐν τῷ ῥηθέντι προμαχῶνι. Ὅτι ὁ σπόνδυλος, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφή, ἀνῆκεν εἰς ἵδρυμά τι καὶ δὴ εἰς τὸ Ὠδεῖον δυνάμεθα νὰ θεωρήσαμεν ὡς βέβαιον, διότι οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες αὐτοῦ ἦσαν λίθινοι ὡς καὶ τὰ ἑδώλια, καὶ ὅτι ἐφ' ἑνὸς τῶν κιόνων τούτων εἰς μνήμην ἀΐδιον τοῦ εὐεργέτου καὶ ἀνιδρυτοῦ τοῦ καέντος Ὠδείου, ἀνέγραψαν ὡς ἦτο ἑπόμενον οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριοβαρζάνου. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ σπόνδυλος οὗτος φέρει ἀναθυρώσεις καὶ τόρμους ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, δι' ὧν συνάγεται ὅτι οὗτος συνείχετο ἑκατέρωθεν πρὸς ἄλλους σπονδύλους ὁμοίου ἀρραβδώτου κίονος, πάντως ἐκ παρακειμένου οἰκοδομήματος προερχομένου. Ἐπίσης δὲ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ θεάτρου εὕρομεν τρία ἕτερα τεμάχια ὁμοίων σπονδύλων, μὴ ἀνήκοντα εἰς οὐδὲν ἕτερον οἰκοδόμημα, ἢ εἰς τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν ῥωμ. χρόνων ἴδιον εἶναι οἱ ἀρράβδωτοι κίονες.

Ἐκτὸς τῶν κιόνων, οἵτινες ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν λίθινοι, καὶ τὰ ἑδώλια ἐπίσης ἦσαν λίθινα, ὡς μανθάνομεν τοῦτο καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος, ὅτι ἦτο **πολύεδρον καὶ πολύστυλον**.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν εὕρομεν πολλὰ λίθινα τεμάχια ἑδωλίων, ἅτινα ἐξελάβομεν, ὅτι δυνατὸν νὰ ἀνήκωσι καὶ τῷ παρακειμένῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου· πάμπολλα τοιούτων εὑρίσκονται ἐντετοιχισμένα ἐν ταῖς παρακειμέναις οἰκίαις, ἀλλ' ἡ εὕρεσις μαρμαρίνου ἑδωλίου (εἰκ. 18), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς προσόψεως τοῦ ὁποίου σώζεται ἀνάγλυπτος γλαῦξ ῥίπτει ἐνδοιασμόν τινα ὡς πρὸς τὸ οἰκοδόμημα, εἰς ὃ ἀνῆκε τοῦτο. Ὡς γνωστόν, ἡ γλαῦξ ἦτο σύμβολον τῶν Ἀθηνῶν καὶ φέρεται ἐπὶ τῶν

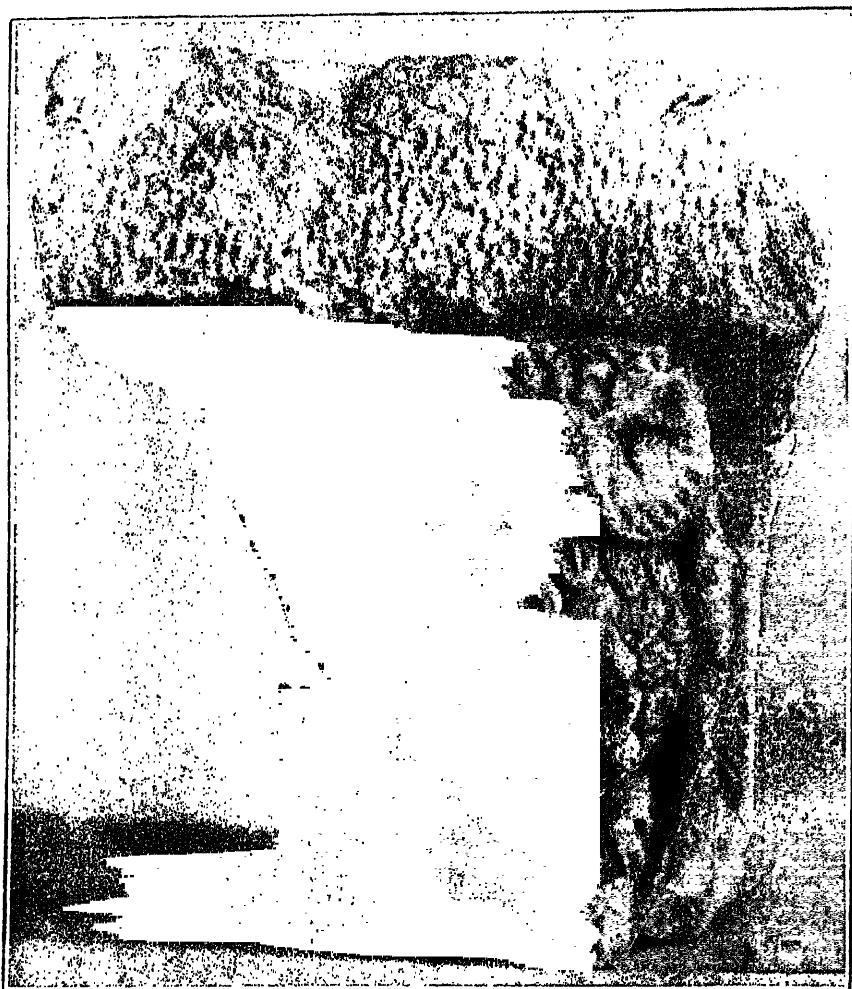
τετραδράχμων νομισμάτων αὐτῶν, ἅτινα διὰ τοῦτο καὶ *γλαῦκες* ἐκαλοῦντο. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἐπισκοπήσεως ἐν τῷ Διο-

Εἰκ. 18. Ἑδώλιον ἐκ τοῦ Ὠιδείου τοῦ Περικλέους.

νυσιακῷ θεάτρῳ παρετήρησα ὅτι οὐδεὶς θρόνος φέρει τὸ σύμβολον τοῦτο. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀσφαλῶς εἰς ποῖον οἰκοδόμημα ἀνῆκεν ὁ θρόνος οὗτος, ἀλλ' ἐπειδή, ὡς γνωστόν, τὸ ἐπὶ

Λυκούργου κτισθὲν θέατρον ἀφιερώθη τῷ Διονύσῳ Ἐλευθερεῖ, οὗ ὁ θρόνος τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου φέρει ἐν ἀναγλύφῳ τὰ

Εἰκ. 19. Ἑδώλιον ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

σχετικὰ σύμβολα, ἤτοι δύο Σατύρους ἑκατέρωθεν σταφυλῶν, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἡμέτερος θρόνος μὲ τὸ σχετικὸν σύμβολον

τῆς γλαυκὸς ἀνῆκεν εἰς ἱέρειαν τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἦτο ἀφιερωμένον τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται εὐκόλως ὁ τύπος τῆς γλαυκὸς ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ

Εἰκ. 19 α. Ἑδώλιον ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

θρόνου τῆς ἱερείας τεθεὶς καὶ ὅτι οὗτος δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ προέρχηται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

Ἡ ὕπαρξις τῆς γλαυκὸς ταύτης ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου καθ' ἡμᾶς

δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἑτέραν συμβολικὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἐπὶ Περικλέους ἱδρυθέντος Ὠιδείου, ὅστις Ἀθηναῖος ὤν, καὶ ἱδρυτὴς

Εἰκ. 20. Κεφαλὴ Ἀριοβαρζάνου (;)

συγχρόνως ἠθέλησε νὰ διαιωνίσῃ τὸ σύμβολον τῆς Πατρίδος του ἐπὶ τοῦ μαρμάρου, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ᾽ ὅσον καὶ τὰ Ἀθη-

ναϊκὰ νομίσματα, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἔφερον τὸν τύπον τοῦτον.

Εἰκ. 20. Κεφαλὴ Ἀριοβαρζάνου (;)

Τεμάχια ὁμοίων ἑδωλίων μετὰ γλαυκὸς ἐπὶ τῆς προσόψεως (εἰκ. 19 καὶ 19 α) εὕρομεν ἐν τῇ Ἀποθήκῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἐκ τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως μετακομισθέντων. Ταῦτα εἶχον κατατεθῇ ἐκεῖ προσωρινῶς περισυλλεγέντα μετ' ἄλλων γλυπτῶν ἐκ τῶν κάτωθι τῆς Ἀκροπόλεως μερῶν· ἤδη ἀπὸ τοῦ 1837 ὁ Sybel [1]) ἀναφέρων ταῦτα προστίθησι ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θεατροειδοῦς οἰκοδομήματος. Καθ' ἡμᾶς τὰ ἑδώλια ταῦτα ἐξ οὐδενὸς ἄλλου οἰκοδομήματος δύνανται νὰ προέρχωνται ἢ ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους, εἰς ὃ ἀνήκει καὶ τὸ ἀνωτέρω (εἰκ. 18) περιγραφέν.

Ἐπίσης εὑρέθη ἐν τοῖς κάτω στρώμασιν ἀνδρικὴ μαρμαρίνη εἰκονικὴ κεφαλή, φυσικοῦ μεγέθους, ἀγένειος καὶ ἀμύσταξ, στεφανηφόρος ἐκ φύλλων δάφνης. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν τοῦ προσώπου χαρακτηριστικῶν, ὅτι τὰ μῆλα τῶν παρειῶν εἶναι ἐξῳδηκότα, τὰ χείλη προτεταμένα, ἡ ῥὶς σιμὴ καὶ πλατεῖα, ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι αὕτη δὲν παρίστησιν ἕλληνα ἄνδρα, ἀλλὰ βάρβαρον, καὶ οὐχὶ κοινόν, ἀλλ' ἡγεμόνα τινα. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐν τοῖς ἡμετέροις καὶ ξένοις Μουσείοις γνωστῶν κεφαλῶν, πρὸς οὐδεμίαν ἠδυνήθην νὰ ταὐτίσω. Ἐκ παραβολῆς ὅμως πρὸς περισωθέντα νομίσματα τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνου, τοῦ ἀνιδρυτοῦ τοῦ πυρποληθέντος Ὠδείου, καὶ τοῦ τρόπου τῆς παραστάσεως τῶν ὀφθαλμῶν, ἐχόντων τι τὸ ἡγεμονικὸν καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἀτενίζον, δὲν διστάζομεν νὰ ἀποδώσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα Ἀριοβαρζάνην, οὗτινος ἀναμφιβόλως, ὡς εὐεργέτου, ἡ πόλις πλὴν τῆς γνωστῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς εἶχε καὶ δαφνοστεφῆ εἰκόνα αὐτοῦ στήσει (εἰκ. 20).

Καίτοι τὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν εὑρήματα δὲν ἦσαν τοιαῦτα, οἷα ἀνεμένομεν καὶ σὺν ἡμῖν ἅπας ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὥστε νὰ πείσωμεν ἡμᾶς ὅτι εὕρομεν αὐτὸ τοῦτο τὸ Ὠδεῖον, οὐχ' ἧττον θεωροῦμεν ὡς πληρωθεῖσαν διακαῆ ἐπιθυμίαν ἡμῶν

[1]) Katalog der Sculpturen zu Athen 1881, σελ. 188.

καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ὀλίγων τούτων, δι' ὧν ἐξηνέγκομεν θετικὰ συμπεράσματα εἰς ὁρισμὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἀπεδείχθη διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν, ὅτι διὰ τῶν αἰώνων ὑπέστη πλείστας μεταβολὰς καὶ δῃώσεις. Οὕτω ὡς εἴδομεν, καὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος καὶ ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου κατεστράφη πάλιν ἐκ βάθρων καὶ τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς οἰκοδομὴν ἄλλων κτιρίων. Ἐν αὐτῷ εὑρέθη νεκροταφεῖον, δι' αὐτοῦ διῆλθεν ὑδραγωγεῖον καὶ εἶτα τὸ 'βαλεριάνειον τεῖχος. Πασῶν δὲ τούτων τῶν ἐπιγενομένων ἐν τῷ Ὠδείῳ μεταβολῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐλεηλατήθη καὶ τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ διεσπάρη. Ὥστε μεθ' ὅλα ταῦτα τί ἐδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν; Ἐν τούτοις πολλαὶ ἐνδείξεις ὑπάρχουσιν ὡς π. χ. τὸ ἐκ τῆς πυρᾶς παχὺ ἐκ τέφρας καὶ ἀπηνθρακωμένων τμημάτων ξύλων καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου εὑρεθὲν στρῶμα καὶ αὐταὶ αἱ ἡμίκαυστοι κεραμῖδες ἐκ τῆς στέγης, αἱ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Σύλλα ἀσφαλῶς προερχόμεναι, ὡς καὶ τὸ ἐξωμαλισμένον καὶ τεχνητῶς ἰσοπεδωμένον ἔδαφος, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὅτι ἦν ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἀνῆκε βεβαίως οὐχὶ εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, ἀλλ' εἰς δημόσιον οἰκοδόμημα.

Βεβαίως ἐπιγραφὰς δὲν εὕρομεν, αἵτινες ῥητῶς καὶ κατηγορηματικῶς νὰ ἀποδείξωσι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τὰ εὑρεθέντα ὀλίγα μαρμάρινα ἑδώλια καὶ ὁ ἐνεπίγραφος σπόνδυλος κίονος, καίτοι δὲν εὑρέθησαν μὲν κατὰ χώραν, ἐν τούτοις εἰσὶ ταῦτα λείψανα ἱκανά, ἐμφαίνοντα ὅτι εὑρισκόμεθα ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους!

Ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἥτις ἀφειδῶς μέχρι τοῦδε ἀνέλαβε τὴν δαπάνην τῆς ἀπαλλοτριώσεως κατὰ τὰ μέρη ταῦτα, ὡς καὶ τὴν ἐκσκαφὴν καὶ ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου τούτου, θέλει συνεχίσει εὔελπι τὸ ἔργον πρὸς ἐντελῆ καθορισμὸν τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως κατὰ τὰ μέρη ταῦτα.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ πορίσματα τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τοῦ χώρου ἔνθα αἱ ἀγορασθεῖσαι δύο μικραὶ οἰκίαι τοῦ Μουστοπούλου.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου ἠγοράσθη ὑπὸ

τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἑτέρα μικρὰ οἰκία ΒΑ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν κειμένη ἀνήκουσα τῷ Β. Δημητρίου ἀντὶ δρ. 1800. Καὶ ταύτην κατηδαφίσαμεν καὶ ἀνεσκάψαμεν, διότι ὑπὸ τὰ θεμέλια αὐτῆς ἐξακολουθεῖ τὸ περιζωννύον τὴν Ἀκρόπολιν βαλεριάνειον λεγόμενον τεῖχος. Ἐν τῷ διακένῳ αὐτοῦ μεταξὺ πολλῶν ἀρχιτεκτονικῶν λίθων εὕρομεν καὶ ἄλλα τμήματα μαρμαρίνων ἑδωλίων τοῦ Ὠδείου. Καὶ ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐνταῦθα παρετηρήσαμεν εἰς πλεῖστα μέρη κεκαυμένα χώματα μετ' ἀνθράκων. Κάτωθεν τῆς οἰκίας ταύτης εὕρομεν τὸν βράχον καθέτως κεκομμένον, χρησιμεύοντα οὕτω ὡς τέρμα τοῦ πρὸς βορρᾶν [1]) μέρους, ἡ συνέχεια τοῦ πρὸς Α μέρους τούτου ἀπετελεῖτο διά μεγάλων εἰργασμένων κροκκαλοπαγῶν λίθων οἰκοδομήματός τινος.

Τὸν χῶρον τοῦτον θεωροῦμεν ὡς ἀποτελοῦντα τὴν σκηνὴν τοῦ Ὠδείου καὶ ἐξ ἄλλων μὲν λόγων, ἰδίᾳ ὅμως ὡς ἐκ τῆς συνεχείας τῶν λίθων ὑπὸ τὸ βαλεριάνειον τεῖχος καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον, ἀποτελούντων ἴδιον ἐπίμηκες οἰκοδόμημα καὶ ἐκ τοῦ λιθίνου δαπέδου αὐτοῦ (πρβ. Σχεδ).

Οἱ κατὰ χώραν εὑρεθέντες κατ' ἀρχὰς δύο δόμοι λίθων, προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς, ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἀπετέλουν ἁπλοῦν τεῖχος, ἀλλ' ὅτι ἀνῆκον εἰς οἰκοδόμημα τοῦ Ὠδείου καὶ δὴ εἰς αὐτὴν σκηνήν.

Ἡ καταστροφὴ καὶ ἐν τῷ οἰκοδομήματι τούτῳ ὑπῆρξε τόσον μεγάλη ἀφ' οὗ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποκαλυφθέντων θεμελίων ἀφῃρέθησαν πολλοὶ λίθοι, πλεῖστοι δὲ ἀνετράπησαν καὶ μετεκινήθησαν. Ὅτι τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ἡ σκηνὴ τοῦ Ὠδείου, πιστοῦται ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἔκ τε τοῦ σχήματος πρὸς δὲ ἐκ τῆς ἐκεῖ εὑρέσεως δύο μαρμαρίνων προσωπείων, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους (εἰκ. 21 καὶ 21 α), χρησιμευόντων ὡς ἀρχιτεκτονικὸς διάκοσμος τοῦ Προσκηνίου. Ἀμφοτέρων τῶν προσωπείων τούτων ἐλλείπουσι δυστυχῶς τὰ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν κάτω μέρη τοῦ

---

[1]) Τὸ πρὸς δυσμὰς ἄκρον τοῦ κεκομμένου τούτου βράχου ἐξακολουθεῖ οὐχὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἀλλὰ κυκλικῶς, σχηματίζον οὕτω κανονικὸν κύκλον, ὡς παραδίδεται ἡμῖν, ὅτι περιφερὲς ἦτο τὸ σχῆμα τοῦ Ὠδείου.

προσώπου, διατηροῦσιν ὅμως τὴν πλουσίαν αὐτῶν κόμην ἔμπροσθεν μὲν καὶ ἑκατέρωθεν τῶν ὤτων κυματοειδῶς κατερχομένην, ὄπισθεν δέ εἰς ὀφιοειδεῖς βοστρύχους κατὰ συνθήκην, πρὸς τὰ

Εἰκ. 21. Μαρμαρίνου προσωπείου ὄψις προσθία.

ἄνω διατυπωμένους, διατηροῦντας δ' ἔτι ζωηρῶς τὸν ἐρυθρὸν αὐτῶν χρωματισμόν.

Ὅτι πάντα τὰ Ὠδεῖα καὶ τὰ θέατρα εἶχον θυμέλην καὶ σκηνήν, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τοῦτο εἶνε ἡμῖν γνωστόν, οὐ μόνον ἐκ τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν διασωθέντων

μνημείων· ἰδίᾳ ὅμως διὰ τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους ἀναφέρουσιν οἱ συγγραφεῖς, οὓς καὶ ἐν ἀρχῇ ἐμνημονεύσαμεν. Πρὸς τούτοις γνωρίζομεν ἐκ του Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους ὅτι ὁ ἐκ Λέσβου περίφημος διθυραμβοποιὸς καὶ κιθαρῳδὸς Φρύνις, κιθαρῳδήσας ἐν τῷ Ὠδείῳ τοῦ Περικλέους κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παν-

Εἰκ. 21 α. Μαρμαρίνου προσωπείου ὄψις προσθία.

αθηναίων ἐν ἔτει 456 π. Χ. ἐνίκησε, λαβὼν τὸ πρῶτον βραβεῖον.

Ἡ *κατὰ χώραν* εὕρεσις τῆς σκηνῆς τοῦ Ὠδείου (ἔστω καὶ τῶν θεμελίων) εἶναι σπουδαιοτάτη ἀνακάλυψις καὶ θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ ὅτι κατόπιν πολυμήνου ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης καθ' ἣν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρεία οὐδεμιᾶς ἐφείσθη δαπάνης,

ἠδυνήθημεν νὰ ὁρίσωμεν ἀναμφισβητήτως τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ πολυθρυλήτου 'Ὠδείου τοῦ Περικλέους!

῾Ο χῶρος οὗτος θέλει καταστῆ μετ' ὀλίγον παγκόσμιον προσκύνημα, διότι ἐν τῷ 'Ὠδείῳ τούτῳ ἀντήχησαν τὰ μέλη καὶ ἡ φωνὴ τῶν ἀρίστων τῆς ἀρχαιότητος μουσουργῶν!

'Επιγραφαί

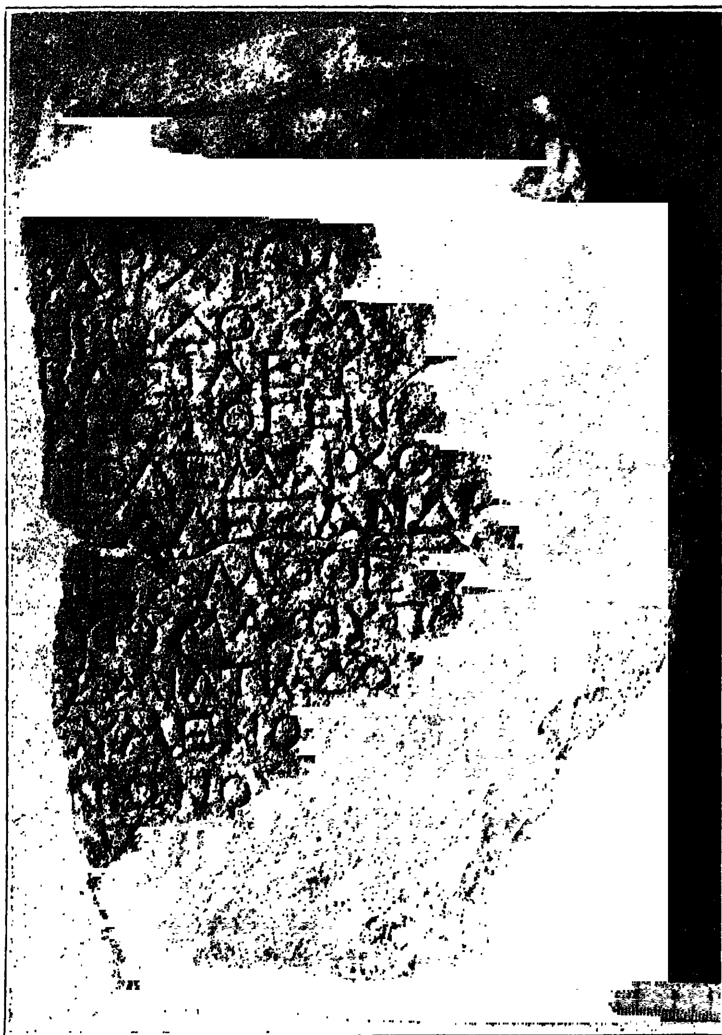
'Επιγραφὰς ἐλαχίστας εὕρομεν καὶ ταύτας κολοβὰς (εἰκ. 22).

1) ῎Αρχων......
...... ῾Ηρώδου Μ[αραθώνιος]
...... Βασιλεὺς
.. ... Πρωτογένου...
...... Πολέμαρχος
.....ς 'Αλεξάνδρο[υ]
.....ς Θεσμοθέτα[ι]......
...... Συμμάχου Παμ[βωτάδης]
.....ς Μιλτιάδου
...... Εὐμένους Αζ[ηνιεὺς]
...... νωνος...

῾Η ἄνωθι ἐπὶ στήλης λευκοῦ μαρμάρου ἐπιγραφή, ἀποκεκρουμένη δεξ. ἀριστ. καὶ κάτω, φέρει ἀνάγλυπτον ἀετωμάτιον καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀσπίδιον ὕψ. α)· 0,27 πλ. 0,19· ῥωμ. χρόνων· ἐν ᾗ ἀναγράφεται κατάλογος ὀνομάτων ἀρχῶν, τὴν σχέσιν τῶν ὁποίων δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ὡς πρὸς τὸ ἡμέτερον 'Ὠδεῖον. Πάντως ὅμως ἡ ἐπιγραφή, καίπερ ἐλλιπής, παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδόσιμον νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ἀναγομένην εἰς τὸν δημόσιον βίον τῆς πόλεως 'Αθηνῶν, ὅμοιαι τῇ ὁποίᾳ εὑρέθησαν ἤδη αἱ ἐν CIA III, Nº 1005-1013 δημοσιευθεῖσαι, ὡς καὶ τελευταίως ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Δραγούμη ἐν ΑΕ 1905 σ. 81 δημοσιευθεῖσα.

῾Η χρονολογία αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ὁρισθῆ ἀσφαλῶς, ἅτε ἐλλείποντος τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος, οὗ μόνον ὁ τίτλος καὶ

τὸ πατρωνυμικὸν *Ἡρώδου* σώζεται, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ διάσημον τότε γένος τῆς Ἀττικῆς καὶ

Εἰκ. 22. Ἐπιγραφὴ ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

τότε ὡρισμένως ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει εἰς τὸν Β΄. μ. Χ. αἰῶνα.

Ἐπίσης σώζεται τοῦ *Βασιλέως* καθὼς καὶ τοῦ *Πολεμάρχου* μόνον τὸ *πατρωνυμικόν*. Ἐπίσης καὶ τῶν *Θεσμοθετῶν* σῴζονται τὰ *πατρωνυμικὰ* τεσσάρων μόνον ὀνομάτων, ἀντὶ ἕξ, ὡς γνωστόν, ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν. Ἑπομένως ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς τύπους τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν βλέπομεν ὅτι ἡ πλὰξ ἡμῶν εἶναι κολοβὴ καὶ κάτωθεν καὶ ἐντεῦθεν γνωρίζομεν ὅτι λείπουσιν ὁ *Κῆρυξ* τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλῆς, ὁ *Αὐλητής*, *Κῆρυξ Ἄρχοντος* καὶ *Δημόσιος*.

2. Τεμάχιον ἐπιγραφῆς ὑψ. 0,20 πλ. 0,15 λευκοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουμένον πανταχόθεν (εἰκ. 23).

[καθ υ[πομνηματισμον]
[τῆς ἐξ Αρει]ου Π[αγου βουλῆς]

Πρβ. IG. 696 712α 751 894α κτλ.

3. Ἐπὶ τεμαχίου κιονίσκου ἐπιτυμβίου

Κ̣λεους Ατηρ...
Ριζονις Κουτα .

Τὸ ὄνομα *Ριζονὶς* εἶναι ἐθνικὸν πόλεως Δαλματικῆς (Πρβ. Πολύβιον-Στράβωνα).

4. Κιονίσκος ἐπιτύμβιος χριστ. χρόνων ἀποκεκρ. ἄνω. Φέρει ἀνάγλυπτον σταυρὸν καὶ ἑκατέρωθεν δύο πτηνά. Κάτωθεν ἐπιγραφήν.

[κατ]οικητηριον
COCTA

Πρβ. IG. III, 2158. Κουμανούδη Ἐπιγρ. Ἐπιτύμβιοι ἀρ. 3568.

5. [οικητη]ριον
Στεφα
νου καὶ Σο-
λομωνιδος

Τὸ ὄνομα *Σολομωνὶς* εἶναι Ἑβραϊκὸν πρβ. Σουΐδα ἐν λ. *Ἀντίοχος*. Αἱ χριστιανικαὶ αὗται ἐπιγραφαὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων προέρχονται πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐγγὺς Ἀσκληπιείου. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐγένετο, φαίνεται δευτέρα χρῆσις αὐτῶν.

Εἰκ. 23. Τεμάχια ἐπιγραφῶν.

6. Ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου σώζονται τὰ γράμματα.

[ΜΙΛΗΣ]ΕΙΟ

Ἀθήνησι τῇ 10 Νοεμβρίου 1914.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΥΡΡΗΣΤΟΥ

Κύριε Ἀντιπρόεδρε.

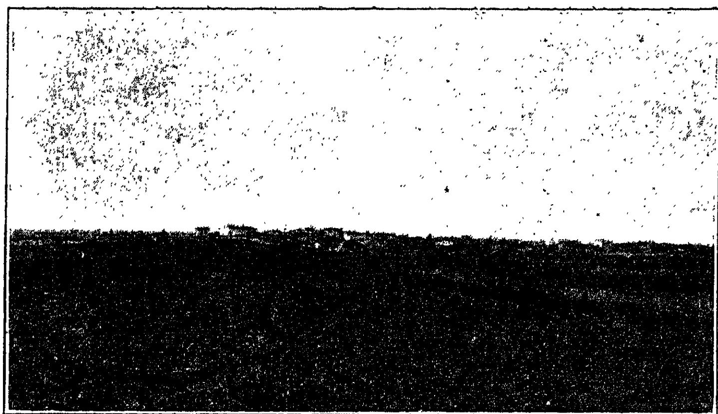
Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω σύντομον ἔκθεσιν τῶν γενομένων ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου Ἀνδρονίκου ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν δαπάνῃ τῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν κατ' ἀρχὰς μὲν τῶν κ. κ. Β. Λεονάρδου, Κ. Κουρουνιώτου καὶ ἐμοῦ, εἶτα δέ, παραιτηθέντος τοῦ κ. Λεονάρδου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Κουρουνιώτου καὶ ἐμοῦ μόνων.

Τὸ παλαιὸν τουρκικὸν κτίριον τοῦ Μενδρεσέ, ὅπερ μέχρις ἐσχάτων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυλακή, κατηδαφίσθη, πλὴν τῆς κυρίας πύλης μετὰ τοῦ ἐν δεξιᾷ θολωτοῦ θυρωρείου, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτοῦ, ὑψηλότερον τῶν περιθεουσῶν αὐτὸ ὁδῶν ὄν, ἀνεσκάφη τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς στάθμης τῆς ὁδοῦ Αἰόλου. Ἐντὸς τῶν κατεδαφισθέντων τοίχων καὶ ἐν τοῖς χώμασιν εὑρέθησαν ἀτάκτως ἐρριμμένα ἢ ἐνεκτισμένα διάφορα ἀρχιτεκτονικά, γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφα μνημεῖα, ἅτινα θὰ πραγματευθῶ διεξοδικώτερον ἐν ἰδίᾳ μελέτῃ. Ἐν τῷ παρόντι δύναται νὰ ῥηθῇ συντόμως, ὅτι πλὴν τοίχων τινῶν νεωτέρων, ἐκτισμένων ἐκ παντοδαπῶν λίθων, εἰς τὰ βαθύτατα ἀνασκαφέντα στρώματα ἀποκαλυφθέντων ἐν μέρει καὶ ἐχόντων διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἢ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς μὴ ἑρμηνευομένων ὅμως ἀκόμη δεόντως, ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα εὑρέθησαν ποικίλα, οἷον σπόνδυλοι κιόνων διαφόρων (εἷς δωρικός, ὁ κατώτατος τοῦ κίονος, διατηρῶν ὑποκάτω τὸ ἴχνος συνδέσμου ⟼), πολλαὶ σῖμαι μετὰ λεοντοκεφαλῶν μαρμάριναι ἐκ μικροῦ νεωτέρου κτιρίου, δύο ἑδώλια θεάτρου, βάθρων ἀνεπίγραφα μέλη κ. τ. λ. Γλυπτὰ μνημεῖα εὑρέθησαν θραύσματά τινα ἐπιτυμβίων

ἀναγλύφων, πολλὰ ἐλλιπῆ μικρὰ μαρμάρινα εἰδώλια μεταγενέστερα, εἷς ἀσκὸς μαρμάρινος (ἐκ διονυσιακῆς παραστάσεως βεβαίως) καὶ δύο ἢ τρία τεμάχια κορμῶν ἀνήκοντα εἰς ἀξιόλογον ἐν μέρει ἐκτύπως ἀνάγλυπτον μνημεῖον, ἴσως γνωστὸν ἐκ τῆς βιβλιογραφικῆς παραδόσεως. Ἐνεπίγραφα μνημεῖα εὑρέθησαν πλὴν λίθου τινὸς τῶν καλῶν χρόνων, τεμάχιον αὐτοκρατορικῆς ῥωμαϊκῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἄλλα τινὰ νεώτερα τὸ πλεῖστον δὲ ἀδιανόητα οἰκτρὰ λείψανα νεωτέρων ἐπιγραφῶν ῥωμαϊκῶν καὶ πολλὰ τεμάχια δύο ἢ ἴσως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μακρᾶς ἀγωνιστικῆς ἐπιγραφῆς ἐπίσης ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, διατηρούσης πολλαχοῦ ζωηρὰ λείψανα ἐρυθροῦ χρώματος ἐντὸς τῶν γραμμάτων.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς καὶ Ἀκροπόλεως

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

Εἰκ. 1. Ἄποψις τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων καὶ ὁ πρὸ αὐτῶν χῶρος τῆς ἀνασκαφῆς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν.

ΠΕΛΛΑ

Πρώτη ἔκθεσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. 1914.

Ἀπαρχὴν τῆς ἐξερευνήσεως τῆς Μακεδονικῆς γῆς ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔθηκε τὴν Πέλλαν. Τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἐγέννησε καὶ ἐξέθρεψε μεγάλα Μακεδονικὰ ὀνόματα καὶ ἐφιλοξένησε ἐπιφανεστάτους Ἕλληνας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπορεύθη ἡ μεγάλη ἀπόφασις τῆς ἑνώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ ἡ ὁποία παρέσχε τὸν Μέγαν Μακεδόνα τὸν ἄξιον νὰ φέρῃ τὸ πρὸς τὸ ἔκτατον ἐγχείρημα ἀναλογοῦν βαρὺ ξίφος, ἐξαντληθεῖσαν βαθμηδὸν μετὰ τῆς Μακεδονικῆς βασιλείας καὶ ἐν τῷ μετέπειτα δρόμῳ τοῦ μακροῦ χρόνου ἐκπεσοῦσαν εἰς ἀφανὲς πόλισμα, οὐδὲ τὸ παλαιὸν πλέον φέρον ὄνομα, ἀποβαλοῦσαν δὲ καὶ τὴν πάτριον γλῶσσαν, εὐτυχεῖς καιροὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπέδωκαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀναγεννωμένης Πατρίδος.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἰς τὰ περίπυστα ὀνόματα ἀρχαιολογικῶν αὐτῆς ἀνασκαφῶν προσθέτει νῦν καὶ τὸ ἔνδοξον ὄνομα τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης χάρις εἰς τὸν εὐκλεᾶ αὐτῆς Πρόεδρον, Ὅστις ἀποσείσας ἀπὸ τοῦ τόπου τὸ ἄχθος ψυχοφθόρου δουλείας παρέσχεν αὐτὸν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς μητρὸς παντὸς ἀνθρωπισμοῦ ἐλευθερίας.

Ἡ Πέλλα κεῖται ἐν τοῖς ΝΔ ἀγροῖς τοῦ 1 περίπου ὥραν ἀπέχοντος τῶν Γενιτσῶν χωρίου *Ἁγίων Ἀποστόλων*, ὑπὸ πτωχῶν ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν πλουσίου Ὀθωμανοῦ αὐθέντου κατοικουμένου, ἄλλως δὲ ἀναξίου παντὸς λόγου καὶ μόνον οἶκτον προκαλοῦντος διὰ τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ἀληθῶς κατάστασιν. Ἡ ἔλλειψις πάσης βλαστήσεως καὶ ἡ ἀδιατάρακτος ὁμαλότης τοῦ ἐδάφους γεννῶσιν, ἰδίᾳ ἐν καιρῷ θέρους κόρον καὶ ἀνίαν. Ὁσονδήποτε δὲ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ Πέλλα ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς πολυτελὴς καὶ μεγαλοπρεπής, πάντως ποικιλία καὶ καλλοναὶ φυσικαὶ δὲν θὰ ἀπετέλουν οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ τόπου. Μόνον δὲ ἡ παρὰ τὸν Λουδίαν ποταμὸν πρόσφορος θέσις καὶ ὁ λόγος τῆς διὰ τούτου συνδέσεως μετὰ τῆς θαλάσσης πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συγκοινωνιῶν, αἵτινες σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους καθίσταντο ἀναγκαιότεραι, δύναται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ἐκ τῆς Ἐδέσσης, τόπου τῶν γραφικωτάτων τῆς Ἑλλάδος ὅλης, μετατόπισιν τῆς πρωτευούσης εἰς Πέλλαν. Ἀναφέρει δὲ ὁ *Σκύλαξ* ἐν *Μακεδονίᾳ* ὅτι ὑπῆρχεν ὄντως συγκοινωνία ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης διὰ τοῦ Λουδίου καὶ τῆς λίμνης, ἡ ὁποία σήμερον καλεῖται λίμνη τῶν Γενιτσῶν. Φέρεται δὲ καὶ ἐν ἐπιτομῇ ἐκ τοῦ *Στράβωνος Ζ* σελ. 330. 22: *ἀπὸ δὲ Λουδίου εἰς Πέλλαν πόλιν ἀνάπλους στάδια ἑκατὸν εἴκοσιν* (Leake Travels in Northern Greece III 265) Ἡ ἐκ τοῦ ποταμοῦ προελθοῦσα πρόσχωσις, ἥτις νῦν εἶναι τοσοῦτον μεγάλη, δὲν ἦτο τοσαύτη βεβαίως καὶ ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, ὅτε ἡ θάλασσα ἔφθανε καὶ περιελάμβανε τὴν μετέπειτα σχηματισθεῖσαν λίμνην (πρβ. τοὺς διδακτικοὺς χάρτας τῆς ἐξελίξεως παρὰ Struck Makedon. Niederlande 96).

Ὅτι δὲ ἡ Πέλλα δὲν ἦτο ὑγιεινὸς τόπος, οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς λίμνης καὶ τῶν ἐκ ταύτης σχηματιζομένων ἑλῶν, λέγει ῥητῶς ἤδη ὁ *Ἀθήναιος* VIII 348 e f. 352 a *Στρατόνικος ἀπεδήμησεν εἰς Πέλλαν ποτέ, παρὰ πλειόνων ἔμπροσθε τοῦτ' ἀκηκοὼς ὡς σπληνικοὺς εἴωθεν ἡ πόλις ποιεῖν· ἐν τῷ βαλανείῳ καταμαθὼν οὖν πλείονας γυμναζομένους τῶν μειρακίσκων παρὰ τὸ πῦρ, κομψῶς τό τε χρῶμα καὶ τὸ σῶμ' ἠσκηκότας, διαμαρτάνειν ἔφασκε τοὺς εἰρηκότας αὐτῷ· καταμαθὼν δ', ἡνίκ' ἐξῄει πάλιν, τῆς κοιλίας τὸν σπλῆν' ἔχοντα διπλάσιον. . . . κλπ.* 352 a: *Ἐν Πέλλῃ δὲ πρὸς φρέαρ προσελθὼν ἠρώτησεν εἰ πότιμόν ἐστιν. εἰπόντων δὲ τῶν ἱμώντων «ἡμεῖς γε τοῦτο πίνομεν», «οὐκ ἄρ'» ἔφη «πότιμόν ἐστιν.» Ἐτύγχανον δ' οἱ ἄνθρωποι χλωροὶ ὄντες.*

Μόνον ἐφημίζοντο τὸ πάλαι ἡ Πελλαία σταφυλὴ καὶ ὁ Πελλαῖος οἶνος ὡς ἐξάγω ἐκ τοῦ Πολυδεύκους *Ὀνομαστ.* 6,82. 6,16.

Ἡ Πέλλα ἐγένετο, ὡς γνωστόν, πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ἐπὶ Ἀρχελάου (413—399 π. Χ. *Δήμιτσα Τοπογραφία τῆς Μακεδονίας* (1874) 28 μετὰ προγενεστέρας βιβλιογραφίας καὶ ἀναγραφῆς τῆς διαφωνίας τῶν παλαιοτέρων. *Μακεδονία* (1896) 99 κέ.). Πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Μακεδόνων ἐκαλεῖτο ἡ πόλις *Βούνομος* (*Στέφανος Βυζ.* ἐν λ. *Πέλλα*) τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν καὶ Ἰλλυρικὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπαντῶσι τὸ *Βοῦννος· πόλις Ἰλλυρίας* καὶ *Βούνειμα· πόλις Ἠπείρου (Στεφ. Βυζ.* Πρβ. *Kretschmer* Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache 275.286. *Hoffmann* Die Makedonen 257. *Struck* Makedon. Niederl. 85 *Fick* Vorgriechische Ortsnamen 85.142). Τίς ἡ σημασία τῆς λέξεως δὲν εἶναι σαφές, μόνον δὲ εἰκασία τοῦ Kretschmer εἶναι ὅτι τὸ νέον ὄνομα *Πέλλα* εἶναι πιθανῶς μετάφρασις τοῦ προγενεστέρου *Βούνομος*. Ζητεῖται νῦν ἡ σημασία τῆς *Πέλλης*. Γλῶσσά τις ἐλλιπὴς τοῦ Ἡσυχίου διδάσκει ὅτι *πελλάτας· λίθος σκληρὸς ἀπὸ τόπου*, σχόλιον δὲ τοῦ *Κλήμεντος Ἀλεξ.* Προτρεπτ. IV. 47.7 (ἔκδ. Stählin I 311) ἔχει:

φελλάια ἀπὸ ὄρους Φελλέως καλουμένου, ἀναλόγως πρὸς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συμπληρωθῇ καὶ τὸ χωρίον τοῦ Ἡσυχίου *ἀπὸ τόπου Πελλέως* ἢ μᾶλλον *Πέλλης καλουμένου*. Ὁ *Φελλεὺς* ἐν τῇ ἀττικῇ εἶναι *χωρίον δυσεργὲς ἢ τόπος πετρώδης μὲν κάτωθεν, ἐπιπολὴν δὲ ἔχων γῆν, ἐπιτήδειος εἰς βόσιν αἰγῶν* (Ἡσύχιος. Σουίδας. Ἁρποκρατίων) ὀρεινόν λιβάδιον, pratum montanum. Ἀλλ' ἀπὸ ταύτης τῆς λέξεως νὰ παραχθῇ ὁ Πελλάτης λίθος δὲν εἶναι νοητὸν, διότι οἱ φελλεῖς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρῆγον ἴδιόν τι εἶδος λίθου, διὰ τοῦτο δὲ φαίνεται ἀκριβεστέρα ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡσυχίου *ἀπὸ τόπου* ἤτοι ἀπὸ τοπωνυμίας παράγουσα τὸ ἐπίθετον. Ὁ τόπος οὗτος θὰ ἐκαλεῖτο *Πέλλα* ἢ *Φελλεὺς* ὁ κατ' ἐξοχὴν φελλεύς. Διὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τοῦ *Φ* καὶ *Π* ὁ Herwerden Lexicon ἐν λ. ἤκασεν ὅτι *Πελλάτης* εἶναι Κρητικόν. (Πρβ. καθ' ὅλου ὅσα ἔγραψα ἐν Athen. Mitteil. 1910 308).

Εἶναι ἐν τούτοις ἄξιον σημειώσεως τὸ εἰς Δημοσθένους περὶ τῆς Παραπρεσβείας σ. 376 σχόλιον τοῦ Οὐλπιανοῦ, καθ' ὅ «*Πέλλη δὲ πατρὶς Φιλίππου ἐκλήθη διὰ τὸ ὑπὸ βοὸς εὑρῆσθαι τὴν προσηγορίαν, πέλλης τὸ χρῶμα, ὅ ἐστι τεφρῶδες κατὰ τὴν Μακεδόνων φωνὴν* ***ἢ παρὰ τοὺς πέλλας λίθους κατὰ τὴν Μακεδόνων φωνὴν*** (*Sturz* De dialecto Macedonica et Alexandrina 45. *Δήμιτσα Τοπογραφία τῆς Μακεδονίας* 320). Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχολίου εἶναι προφανές ὅτι ἔχει ὑποστῇ ἐπίδρασιν ἐξ ἄλλης σχολαστικῆς ἑρμηνείας τοῦ παλαιοτέρου ὀνόματος τῆς Πέλλης, τοῦ *Βούνομος*, διότι ἐν τῇ περὶ τοῦ *Βούνειμα* γλώσσῃ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἑρμηνεύει *παρὰ τὸ βοῦν νεῖμαι*. Ἀπομένει δὲ ἄξιον προσοχῆς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ σχολίου τοῦ Οὐλπιανοῦ. Ὁ Kretschmer Einl. 286 σημ. 1 λέγει «Vielleicht bedeutete βουνὸς im illyrischen, wie im kyrenäischen (Herodot IV 199), Hügel und ist *Πέλλα*, in der makedon. Sprache s. v. a. «λίθος Fels (zu althochdeutsch *felis Felsen* altnord. fjall Berg) eine ungenaue Übersetzung des illyr. Wortes wie im folgenden Falle [Ἔδεσσα-Αἰγαί]». *Πέλλα ἐκ τοῦ πέλσ σανσκρ.* pas-

yam (*pars-)=λίθος κλ. πρβ. Brugmann-Thumb Griech. Grammatik [4] 141.

Νομίζω δὲ ὅτι παρὰ πάντα ταῦτα δὲν πρέπει φωνητικῶς νὰ ταράξῃ ἡ ἀντιστοιχία **πέλ-φέλ** (ἐν Μακεδονίᾳ θὰ ἀνεμενέ τις **βέλ**. Hoffmann Die Makedonen 233 κέ.) διότι ἡ αὐτὴ ρίζα ἀπαντᾷ ὡς τοπωνυμία καὶ ἄλλως καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ καθαρῶς Μακεδονικῆς λέξεως, ἀλλὰ περὶ δανείου ἐν ὑστέροις χρόνοις γενομένου. Καὶ ὁ Ἡσύχιος δὲ λέγει ἁπλῶς *πέλλα· λίθος*.

Εἶναι δὲ ἀναμφισβητήτως τῆς αὐτῆς ρίζης καὶ ἡ τοπωνυμία *Πέλη* περὶ ἧς ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει: *Πέλη πόλις Θεσσαλικὴ διττὴ μία μὲν ὑπὸ Εὐρυπύλῳ, ἑτέρα δὲ ὑπὸ Ἀχιλλεῖ* (Paton-Hicks Inscriptions of Cos· Fick Ortsn. 51. Ὁ Ταφραλῆς Thessalonique au XIVe siècle σ. 53 σημ. 4 θεωρεῖ αὐθαιρέτως τὰς πόλεις ταύτας ὡς τὰς αὐτὰς καὶ ἡ Μακεδονικὴ πρωτεύουσα). Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὡσαύτως Θεσσαλικὴ *Πέλιννα* καὶ *Πελλήνη - Παλλήνη*, ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν Χαλκιδικῇ τῆς Μακεδονίας (*Grasberger* Studien zu den griech. Ortsnamen (1888) σ. 163). Ἄλλους δὲ τόπους ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα Πέλλα ἀναφέρει ὁ Στέφ. ὁ Βυζ. καὶ ἐν ἄλλαις Ἑλληνικαῖς χώραις. Ὁ Fick αὐτ. 150 σημειοῖ ὅτι τὰ Μακεδονικὰ ὀνόματα *Αἰγαί*, *Ἀταλάντη*, *Ἀλαλκομεναί*, *Εἰδομενή*, ***Πέλλα*** φέρουσιν Ἑλληνικὸν τύπον.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν εἰρημένην ἐτυμολογίαν, Πέλλα σημαίνει τόπον πετρώδη = ὄρος = ὕψωμα. Μέρος τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ ἦτο ᾠκοδομημένη ἡ Μακεδονικὴ πρωτεύουσα εἶναι τῆς ὑπολοίπου πεδιάδος τοῦ Λουδίου ὑψηλότερος καί πως ἐξέχων, λέγει δὲ καὶ ὁ *Livius* XLIV, 46: sita est in tumulo vergente in occidentem hibernum.

Παρὰ τῷ *Stolz Schmalz* Lateinische Grammatilk 88 εὑρίσκω pûllus (rein) aus *pûr-lo nicht ***zu verwechseln mit*** *pullus* aus *plno-vgl. griech. *π ε λ λ ὸ ς* und *pullus* (***jung***) zur selben Sippe wie griechisch *πῶλος*. Ἐὰν τὸ *πελλὸς* ἐδήλου ποτὲ τὸν *νέον*, τότε Πέλλα θὰ ἦτο ἡ Νέα

(πόλις) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιοτέραν πόλιν, τὴν Βούνομον.

Ἡ πόλις διετήρησε τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ὅτε εἶναι γνωστὴ ὡς *colonia Julia Augusta Pella* (Plin N H. IV 34. Imhoof-Blumer Monn. grecques 86 ἀρ. 98. 99. Eckhel Doctr. num. II 74. CIG 1997. CIL III σελ. 116 κλπ. Pauly[2] RE IV. 549 ἀρ. 243. Head-Σβορώνου Ἱστορ. Νομ. Α 312 Head HN[2] 244). Ὁ Leake θεωρεῖ πιθανὸν ὅτι ἐπὶ βραχὺ ἡ Πέλλα ηὐνοήθη ὑπὸ τῆς οἰκοδομικῆς μανίας τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὅστις μετέβαλε τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς *Διοκλητιανούπολις = Diocletianopolis*. Κατὰ τὴν παρά τε τῷ Leake καὶ τῷ ἀνεξαρτήτως τούτου γράφοντι Philppson (Pauly RE[2] V 658) ἀρχαίαν παράδοσιν ἡ Διοκλητιανούπολις ἔκειτο μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἐδέσσης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θεσσαλίᾳ καί τέλος παρὰ τὴν λίμνην τῆς Καστορίας. Εἶναι προφανές, παραδόξως δὲ δὲν ἐλέχθη, ὅτι πρόκειται περὶ δύο τοὐλάχιστον διαφόρων πόλεων ὁμωνύμων, ἂν δὲ ἡ μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἐδέσσης κειμένη ἦτο ἡ Πέλλα, δὲν δύναται νὰ πιστωθῇ ἄλλοθεν. (Πρβ. Itinerarium Antonin. 319. 330. Itinerar. Hierosolymitanum 606. *Ἱεροκλῆς* 638. Περὶ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θεσσαλίᾳ κειμένης Διοκλητιανουπόλεως). *Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου* περὶ θεμάτων II σ. 49, ἐκδ. Βόννης). Περὶ τῆς ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ, τῆς αὐτῆς καὶ ἡ προηγουμένη *Ἱεροκλῆς* 642. Περὶ τῆς παρὰ τὴν λίμνην τῆς Καστορίας, ἥτις ἤδη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων ἦτο ἐγκαταλελειμένη, *Προκόπιος* περὶ κτισμάτων IV. 3). Ὅτι ἐν ὑστέροις χρόνοις τὸ ὄνομα *Θεσσαλία* περιελάμβανεν ἔστιν ὅτε καὶ τὴν Μακεδονίαν εἶναι γνωστόν. Τελευταῖον περὶ τούτου κατὰ τὸν Tafel Thessalon. 11 καὶ Via Egnatia 46 καὶ ὁ Ταφραλῆς Thessalonique 54.

Καὶ ἐν χριστιανικοῖς χρόνοις ἀναφέρεται ἐπίσκοπος Πέλλης παρακαθήσας ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι δ' οἰκουμενικῇ συνόδῳ τῷ 451 (*Δήμιτσα* Τοπογραφία 241).

Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ τοπωνυμία ἐκσλαβίζεται, σημείωμα δὲ Εὐαγγελίου τῆς μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης Ῥουκοπίσα τοῦ ἔτους 1368 λέγει *«τὸ τοιοῦτον θεῖον ἅγιον Εὐαγγέλιον ἦν τοῦ πανιερωτάτου ἐπισκόπου* ***Σλαντίτζης*** *ἤτοι Πέλλης Κυροῦ Ἀντωνίου* (Πρβ. Περιοδικὸν Ῥωσσικοῦ Ἀρχαιολογ. Ἰνστιτούτου Κων]πόλως 1899 σ. 131 καὶ Λάμπρου Ν. Ἑλληνομνήμ. 1911 σ. 100). Μέχρι πρό τινος δὲ ἀκόμη, ὡς παρετήρησα ἐν τῇ ἀνακαινιστικῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐν Ἐδέσσῃ μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ὁ τίτλος τοῦ ἐπισκόπου Ἐδέσσης ὡς *Ἐδέσσης καὶ Σλανίτσης.*

Μετὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 πρόσφυγες ἐκ τοῦ τόπου ἵδρυσαν τὴν ἐν Φθιώτιδι παρὰ τὴν Ἀταλάντην *Νέαν Πέλλαν.* Ἴσως δὲ ἦσαν οὗτοι λείψανα τῶν ὑπὸ τὸν Γάτσον καὶ τὸν Καρατάσον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπιτεθέντων τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1826 κατὰ τῆς Ἀταλάντης καὶ κατόπιν πάλιν ἀπομακρυνθέντων ἐκεῖθεν καὶ διασκορπισθέντων Θεσσαλομακεδόνων (*Τρικούπη* Ἱστορία Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως τόμ. 4 σ. 81).

Ἀπὸ μεταγενεστέρων χρόνων μέχρι σήμερον καλεῖται ὁ τόπος *Ἅγιος Ἀπόστολος* ἢ *Ἀπόστολοι*, σλαβιστὶ *Ποστόλ* καὶ τουρκιστὶ *Ἀλά-κλησὲ* ἢ *Ἀλακλήσια*, μετὰ τοῦ ὀνόματρς συναπολέσας τήν τε λαμπρότητα καὶ τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον. *Πέλλαν* ἢ *Πὲλ* καλοῦσι σήμερον οἱ ὡσεὶ ξένοι πρὸς τὸν τόπον καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ ζῶντες ἐκεῖ δουλοπάροικοι δεξαμενήν τινα ἀρχαίαν 20′ ἀπέχουσαν πρὸς τὰ ΒΔ τῶν Ἀποστόλων.

Ἡ Ἑλληνικὴ σκαπάνη, ἡ ὁποία μετὰ μακρὰν δουλείαν διανοίγει ἐλευθέραν πλέον τὴν Μακεδονικὴν γῆν θὰ συγκινήσῃ καὶ θὰ ἐνισχύσῃ τοὺς δυστυχεῖς ἐπιχωρίους, ὅσους ὁ τρόμος τῶν ἐπιδρομέων ἀφῄρεσε καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος.

Τὴν ἀνασκαφικὴν ἐργασίαν ἤρχισα ἐν ἀγρῷ τινι δεξιὰ τῆς εἰς Γενιτσὰ φερούσης ὁδοῦ καὶ εἰς ὀλίγην ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν,

ἔνθα ὀπή τις φαινομένη ἐν τῷ ἐδάφει ὑπεδήλου τὴν ὕπαρξιν ὑπογείου τινος κατασκευάσματος. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶδε καὶ ὁ *Struck*, ὁ ὁποῖος γράφει ἐν Makedonische Niederlande 91· «Ἀκολουθῶν τὴν ὁδὸν, ἡ ὁποία φέρει πρὸς Ν. πρὸς τὴν λεωφόρον καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ λίμνῃ νῆσον Φακὸν, διέρχεταί τις δεξιὰ διὰ λειψάνων τειχῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἀνῆκόν ποτε εἰς μέγα τι οἰκοδόμημα. Ἐν τῇ γωνίᾳ, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ ἀτραπὸς μετὰ τῆς λεωφόρου δεξιά, ὑπάρχει σῆραγξ κεκαθαρμένη ἐν μέρει ἀπὸ τῶν εἰσχωρησάντων ἐκεῖ χωμάτων καὶ ἐντὸς τῆς ὁποίας λιθίνη κλῖμαξ βάθους 15 περίπου μέτρων φέρει εἰς κατακεχωσμένους θόλους καὶ δρόμους μετὰ παρακειμένων δωματίων. Τὸν καθορισμὸν τοῦ κτίσματος ὀφείλομεν νὰ ἀναμείνωμεν παρά τινος ἀνασκαφῆς». Φαίνεται ὅτι ὀλίγον πρὶν ἐπισκεφθῇ τὸν τόπον ὁ *Struck*, εἶχε γίνει ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κτήματος ἡ ἄτεχνος ἀνασκαφή, περὶ ἧς ἤκουσα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων, οὕτω δὲ τὸ ὑπόγειον ἦτο ὁπωσδήποτε ἐν μέρει κεκαθαρμένον. Ἐγκαταλειφθὲν ὅμως καὶ πάλιν εἰς τὴν τύχην του κατεχώσθη ὅλον, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 1914 συνεργούσης καὶ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως, οὐδὲν πλέον ἐφαίνετο πλὴν ὀπῆς τινος.

Ἡ γενομένη ὑπ' ἐμοῦ ἐργασία ἀπεκάλυψεν ὅλην τὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κρύπτην κάθοδον καὶ δύο ἑκατέρωθεν ταύτης διαμερίσματα. Τοῦ ἀριστεροῦ διαμερίσματος (Α. 1 ἐν τῷ σχεδίῳ) αἱ διαστάσεις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καθορισθῶσιν ἀκριβέστερον πέρυσι, διότι ἡ ἐργασία ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι ἦτο δυσχερεστάτη διὰ τὴν ὑγρασίαν καὶ τὸν ἐκ ταύτης σχηματισθέντα πηλὸν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκσκαφὴ καὶ ἡ ἀποκόμισις δὲν ἦτο ταχεῖα. Σημειώσεως ἄξιον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἐντὸς τῆς κρύπτης ἐργασίαν τὰ εὑρήματα δὲν ἦσαν πολλά. Ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι, πάχους 0.50 περίπου, καὶ πρὶν ἀναφανῇ ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς κλίμακος, ὑπῆρχον ἄφθονα ὄστρακα ἀγανώτων χονδροειδῶν ἀγγείων. Βαθύτερον εὑρέθησαν τεμάχια μελαμβαφῶν ἀγγείων μετὰ χαρακτηριστικῶν λαβῶν τῶν ἑλληνιστικῶν ἢ Μακεδονικῶν χρόνων, ἧλοι σιδηροῖ καὶ χαλκοῖ μετὰ πλατειῶν κεφαλῶν θυραῖοι καὶ χαλκᾶ τινα νομίσματα, ὧν δύο μόνον ὁ τύπος κατὰ τὸ πρωτό-

κολλον τῆς εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον παραδόσεως, εἶναι εὐδιάκριτος. Ἓν τούτων φέρει κεφαλὴν ἥρωος Περσέως καὶ ὄπισθεν ἀετὸν ἱστάμενον ἐπὶ κεραυνοῦ, τὸ δὲ ἄλλο φέρει κεφαλὴν νεαροῦ Διονύσου καὶ ὄπισθεν τράγον πρὸς δ. (Πρβ. Head-Σβορώνου Ἱστορ. Νομισμ. Α 304.309). Τὸ ὅλον κτίσμα, ὡς ἀπε-

Εἰκ. 2. Ὕπαιθρον μέρος κλίμακος λαξευτῆς κρύπτης.

καλύφθη μετὰ τὴν ἔρευναν, εἶναι λελαξευμένον ἐν τῷ μαλακῷ ψαμμολίθῳ, κατέρχεταί τις δὲ εἰς αὐτὸ διὰ κλίμακος ἐχούσης τριάκοντα βαθμῖδας, βάθους ἑκάστης 0.25-0.28 καὶ μήκους 0.91 περίπου. Μέρος τῆς κλίμακος ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης βαθμῖδος καὶ εἰς εὐθεῖαν ἀπόστασιν μ. 4.10 εἶναι ὕπαιθρον, μόνον ἐκ τῶν

πλαγίων περικλειόμενον (εἰκ. 2). Παραιτέρω τὸ κτίσμα καθίσταται ὑπόγειον (εἰκ. 3), κατὰ δὲ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ὁ λίθος σχηματίζει θύραν, τῆς ὁποίας το ὑπέρθυρον εἶναι ἐλαφρῶς τριγωνικόν. Ἡ θύρα ἔχει ὕψ. 2.40 καὶ πλάτος 0.90. Κάτω, ἐν τῇ βαθμῖδι τῆς λαξευτῆς κλίμακος ὑπάρχουσι κατὰ τὰ πέρατα δύο κοιλότητες ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἐσφηνοῦντο τὰ σκέλη τοῦ ξυλίνου πλαισίου τῆς θύρας. Κατὰ τὰς παρειὰς τῆς καθόδου κατ' ἀποστάσεις λελαξευμέναι κόγχαι τέσσαρες, ἀνὰ δύο ἀπέναντι ἀλλήλων, πέμπτη δὲ ἀριστερὰ τῷ κατερχομένῳ, ἔχουσα ἀπέναντι αὐτῆς εἴσοδον εἰς δεξιὸν διαμέρισμα ὡς καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ δηλοῦται. Τὸ ἄνοιγμα τῶν κογχῶν τούτων εἶναι περίπου μηκ. 0.65-0.60, βάθους 0.60 καὶ ὕψους περίπου τοῦ αὐτοῦ. Ἡ τελευταία βαθμὶς τῆς κλίμακος εἶναι πλατυτέρα καὶ βραχυτέρα, ἀφίνουσα κενόν τι διάστημα κατὰ πλάτος τῆς εἰσόδου. Ἡ εἴσοδος αὕτη πλάτους 0.90 φέρει κυκλικῶς καὶ δι' ἄλλου ἀνοίγματος πάλιν πρὸς τὸν κεντρικὸν δρόμον. Ἄλλο διαμέρισμα περαιτέρω τοῦ κυκλικοῦ (ἀριθ. 2 ἐν τῷ σχεδίῳ) δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχε. Ὀφείλομεν ἐν τούτοις νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἔρευναν, ἡ ὁποία θὰ διαφωτίσῃ τά τε κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ τὰ κατὰ τὸ ἀριστερὸν διαμέρισμα (ἀριθ. 1 ἐν τῷ σχεδίῳ), οὗ αἱ διαστάσεις δὲν εἶναι ἀκόμη ἀκριβῶς καθωρισμέναι. Κατὰ μῆκος ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ὁ δρόμος δὲν ἐξετείνετο, διότι προσεκρούσαμεν εἰς λίθον αὐτοφυῆ.

Εἰκ. 3. Ὑπόγειος κάθοδος λαξευτῆς κρύπτης.

Ἄνω ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς κλίμακος εἶναι

πλατυτέρα, σχηματίζουσα πλατύ τι ἀνώφλιον, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ὑπὸ τοίχου ἐκ λίθων τῆς αὐτῆς καὶ ὁ βράχος φύσεως. Ἔξωθεν δὲ τοῦ μικροῦ τούτου ξηρολίθου περιτοιχίσματος ἦσαν ἐστρωμένοι ἐν οὐχὶ παχεῖ στρώματι, 0.30 περίπου, λίθοι ὅμοιοι. Ὕψος τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς φλιᾶς μ. 1.80.

Εἰκ. 4. Μεσημβρινὴ πλευρὰ οἰκοδομήματος Β ἀπὸ Δυσμῶν.

Ὁ προορισμὸς τοῦ λαξεύματος τούτου τῆς Πέλλης δὲν εἶναι ἀμέσως σαφής, δὲν δύναται δέ τις πάντως νὰ εἴπῃ ὅτι ἦτο τάφος τοῦ εἴδους τοῦ ὑπὸ τοῦ *Μ. Χρυσοχόου* ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ I 1896 σ. 13 περιγραφέντος (Πέλλης).

Β. Μετὰ τὴν ἔρευναν ταύτην ἐπιθυμῶν νὰ δοκιμάσω τὸ περὶ τὴν κρύπτην ἔδαφος, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἁπτὴν ἀρχαιολογικὴν ἔνδειξιν παρεῖχεν, εἶχε δὲ τὴν ὄψιν τοῦ ἀγροῦ, οἷον δεικνύει ἡ εἰκὼν 1, ἀνέῳξα εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς κρύπτης πρὸς Β ἀπόστασιν τάφρον, ἥτις εἰς βάθος 0.80 περίπου προσέκρουσεν εἰς ἴχνη κτίσματος, τοῦ ὁποίου ταχέως ἀπεκαλύφθη τὸ ὅλον διάγραμμα, οἷον καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς ἀνασκαφῆς ὑπὸ στοι-

Εἰκ. 5. Οἰκοδόμημα Β ἀπ' Ἀνατολῶν.

χεῖον Β ἀπέδωκα. Εἶναι μέγα οἰκοδόμημα μήκους περίπου μ. 19.70 διαιρούμενον εἰς τρία διαμερίσματα, μὴ συγκοινωνοῦντα πρὸς ἄλληλα, ἔχοντα δὲ εἰσόδους κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν (εἰκ. 4 καὶ 5). Τὸ ἀποκαλυφθὲν μέρος τοῦ οἰκοδομήματος δὲν φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ὅλον αὐτοῦ, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ Βορείου ἐπιμήκους τοίχου καί τινος τεμαχίου τοίχου καθέτου εἰς αὐτόν. Ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ πράγματος εἶναι ἔργον τῆς προσεχοῦς ἐπαναλήψεως τῆς ἐργασίας.

Οἱ τοῖχοι σῴζονται εἰς μέσον ὕψος 0.80 περίπου. Ἕνεκα δὲ τοῦ εἴδους τοῦ λίθου, ὅστις εἶναι, φαίνεται, ὁ ἐπιχώριος μαλακός, καὶ ἡ διατήρησις αὐτῶν δὲν εἶναι καλή. Τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τμήματος τοίχου, τοῦ κάλλιον σῳζομένου μεταξὺ τῶν εἰσόδων τοῦ μεσαίου (Β 2) καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ (Β 3) διαμερίσματος παρέχει ἡ εἰκὼν 6, ἐν τῇ ὁποίᾳ διακρίνεται καλῶς ἡ ἐκ τῆς ψαθυρότητος τοῦ Πελλάτου λίθου, ἐπελθοῦσα φθορὰ τῶν ἁρμογῶν

Εἰκ. 6. Τοῖχος μεσημβρινὸς οἰκοδομήματος Β.

καὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν δόμων. Οἱ ἐσωτερικοὶ διάμεσοι τοῖχοι εἶναι ἐκ μικροτέρων λίθων κατασκευασμένοι, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς παρατηρεῖται ὁ αὐτὸς οἰκοδομικὸς τρόπος τοῦ ἀκανονίστου πολυγώνου τῶν μεταγενεστέρων Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἐν τῷ διαμέσῳ τοίχῳ τοῦ διαμερίσματος 2 καὶ 3 παρατηρεῖται καὶ χρῆσις σειρᾶς κεραμίδων μεταξὺ δύο στρωμάτων λίθων. Καθ' ὅλου δὲ οὐδὲν παρατηρεῖται λείψανον ὑλικοῦ οἰκοδομικοῦ ἐν δευτέρᾳ χρήσει, οὐδὲ ἴχνος ἀσβέστου ὡς συνδετικῆς ὕλης.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ οἰκοδομήματος ἐπῆλθε κατόπιν πυρκαϊᾶς, ὡς ἐφάνη κατὰ τὴν ἐργασίαν ἐκ παχέος στρώματος τέφρας καὶ ἀνθράκων, καλύπτοντος σχεδὸν ἅπαν τὸ κτίριον, ἰδίᾳ τὸ μεσαῖον διαμέρισμα, εἰς ὕψος 0,40 περίπου ἀπὸ τοῦ παρθένου ἐσωτερικοῦ ἐδάφους.

Εὑρήματα κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κτίσματος B, ὧν τινα καὶ μοναδικὰ, πάντα δὲ διδακτικὰ διὰ τὴν χρονολογίαν ἐγένοντο τὰ ἑξῆς·

Ἐκτὸς πλήθους σιδηρῶν ἥλων συνδετικῶν τε καὶ διακοσμητικῶν μετὰ χαλκῶν κεφαλῶν καὶ ἄλλων σιδηρικῶν οἰκιακῆς χρήσεως, χαρακτηριστικὰ εἶναι ὄστρακά τινα ἀγγείων μελαμβαφῶν, ἀρυβάλλων μετ' ἀνθεμίων καὶ δικτυωτοῦ κοσμήματος, δίδυμα φαιόχροα ληκύθια τοῦ κακῶς λεγομένου Ῥωμαϊκοῦ, ὄντος δὲ ὑστέρου Ἑλληνικοῦ τύπου, χαρακτηριστικαὶ λαβαὶ ἀγγείων ἐν Ἡρακλείῳ ἅμματι, λύχνοι ὑστέρων Ἑλλην. χρόνων καὶ τέλος νομίσματα χαλκᾶ, ἐντὸς τοῦ κτίσματος εὑρεθέντα καὶ διὰ τοῦτο πολυτιμότερα διὰ τὴν παρεχομένην ἀσφαλεστέραν χρονολογικὴν βάσιν. Τὰ νομίσματα ταῦτα, ἀποκείμενα μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ἀνασκαφῆς νομισμ. εὑρημάτων ἐν τῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ εἶναι :

1. Δύο Φιλίππου τοῦ Β' χαλκᾶ· (κεφαλὴ Ἀπόλλωνος - Ἱππεὺς πρὸς δ. καλπάζων). Head-Σβορώνου ΙΝ. Α 292.

2. Ἓν Ἀλεξάνδρου ἀργυροῦν. (Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου Ἡρακλέους - Ζεὺς ἀετοφόρος καθήμενος ἐπὶ θρόνου. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ). Ὁ Head-Σβορῶνος ΙΝ Α 294 ἀποδίδει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὡς καὶ τὸ ἑπόμενον.

3. Ἓν Ἀλεξάνδρου χαλκοῦν (Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου Ἡρακλέους - Ῥόπαλον, τόξον, φαρέτρα. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ)

4. Δύο Ἀντιγόνου χαλκᾶ τοῦ 288 π. Χ. (κεφαλὴ Ἀθηνᾶς δεξιὰ - σάτυρος ἐγείρων τρόπαιον). Head-Σβορῶνος Α 301.

5. Δύο Βασιλέως Περσέως χαλκᾶ (κεφαλὴ ἥρωος Περσέως - ἀετὸς ἱστάμενος ἐπὶ κεραυνοῦ. ΒΑ.... ΕΡ..)

6. Ἓν Μακεδονικὸν χαλκοῦν (Μακεδονικὴ ἀσπὶς - κράνος

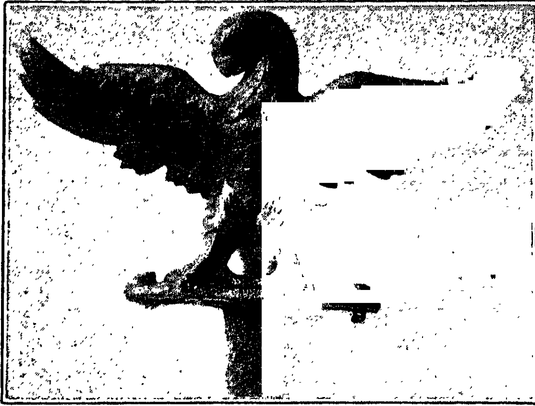
Μακεδονικὸν μετὰ λόφου ἑκατέρωθεν. ΒΑΣ), τῆς ἐποχῆς τῶν βασιλέων.

7. Ἓν τῆς Πέλλης χαλκοῦν (Ἀθηνᾶ Ἀλκίδημος μαχομένη πρὸς δ. ΠΕΛΛΗΣ-κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους) τῶν πρώτων μετὰ τὸ 168 π. Χ. χρόνων τῆς Ῥωμαιοκρατίας. Head-Σβορώνος 312.

Ἐκ τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν νομισμάτων εἶναι σαφὲς ὅτι τὸ οἰκοδόμημα κατεστράφη ἀρχομένης τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως ἤτοι ἐν Ἑλληνικοῖς ἀκόμη κατ' οὐσίαν, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν μετεπειτα, χρόνοις. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὰ κεραμεικὰ εὑρήματα, χρησιμεύει δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς χρονολογικῆς ἐντυπώσεως τῶν ἄλλων εὑρημάτων. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐξαίρω πρῶτον χαλκᾶ προσαρτήματα κλίνης τετορευμένα, τῶν ὁποίων ἓν μὲν παριστᾷ Διονυσιακὸν ὄνον ἐν προτομῇ, ἐστεμμένον διὰ κισσοῦ κορυμβοφόρου καὶ κλήματος καὶ βοτρύων μετ' ἐνθέτων ὀφθαλμῶν, ἐξαιρέτου τέχνης τὸ ὅλον καὶ τῶν ἄλλων ἔν τε τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἐθνικῷ Μουσείῳ καὶ τῶν ἐκ Πριήνης κλπ. ὁμοίων κατὰ τὴν ἀπεργασίαν ἀναμφισβητήτως ὑπερέχον, ὕψ. 0.155: πρβ. προχείρως τὸ βιβλίον τῆς Ransom Ancient Greek Furniture. Ἄλλο τεμάχιον παριστᾷ ἐν προτομῇ, Σιληνὸν ἢ Διόνυσον μεθύοντα, περιβεβλημένον νεβρίδα καὶ κρατοῦντα ἐν τῇ ἀριστερᾷ κάνθαρον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀνέχοντα ὄπισθεν τὴν οἰνοβαρῆ κεφαλήν, ὕψ. 0.12 (εἰκ. 7). Ἐκ τῆς αὐτῆς κλίνης πιθανῶς προέρχεται καὶ χαλκοῦς ἀετός, ἀντωπός, ἀναπεπταμένας ἔχων τὰς πτέρυγας καὶ τὴν κεφαλὴν κατ' ἀριστερὸν κρόταφον (εἰκὼν 8). Τῶν χαλκῶν τούτων ἀξιολογοτάτων τορευμάτων αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες διὰ τὴν σμικρότητα μόνων ἁδρομερῶς ἀποδίδουσι τὴν ὄψιν, θέλουσι δὲ προσεχῶς ἀναπληρωθῇ ἐν λεπτομερεστέρᾳ τῶν χαλκωμάτων τούτων δημοσιεύσει, ὑπ' ἄλλων, τῶν ὁποίων τὴν παρασκευὴν μετὰ φιλικωτάτου ἐνδιαφέροντος διηυκόλυνε καὶ ὁ κύριος Γεώργιος Κάρο. Εἰς τὴν τεχνικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὀφείλεται ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ συντήρησις τῶν πολυτίμων ἀρχαίων.

Εἰκ. 7. Προσάρτημα προσκεφαλαίου ἀρχαίας κλίνης.

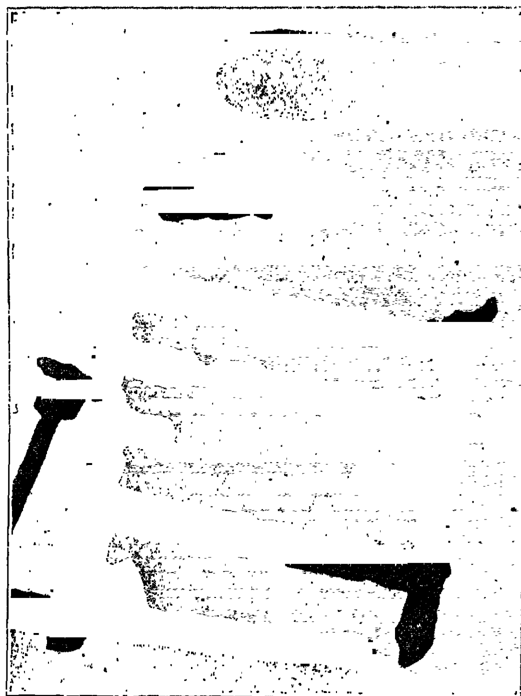

Εἰκ. 8. Χαλκοῦς ἀετός.

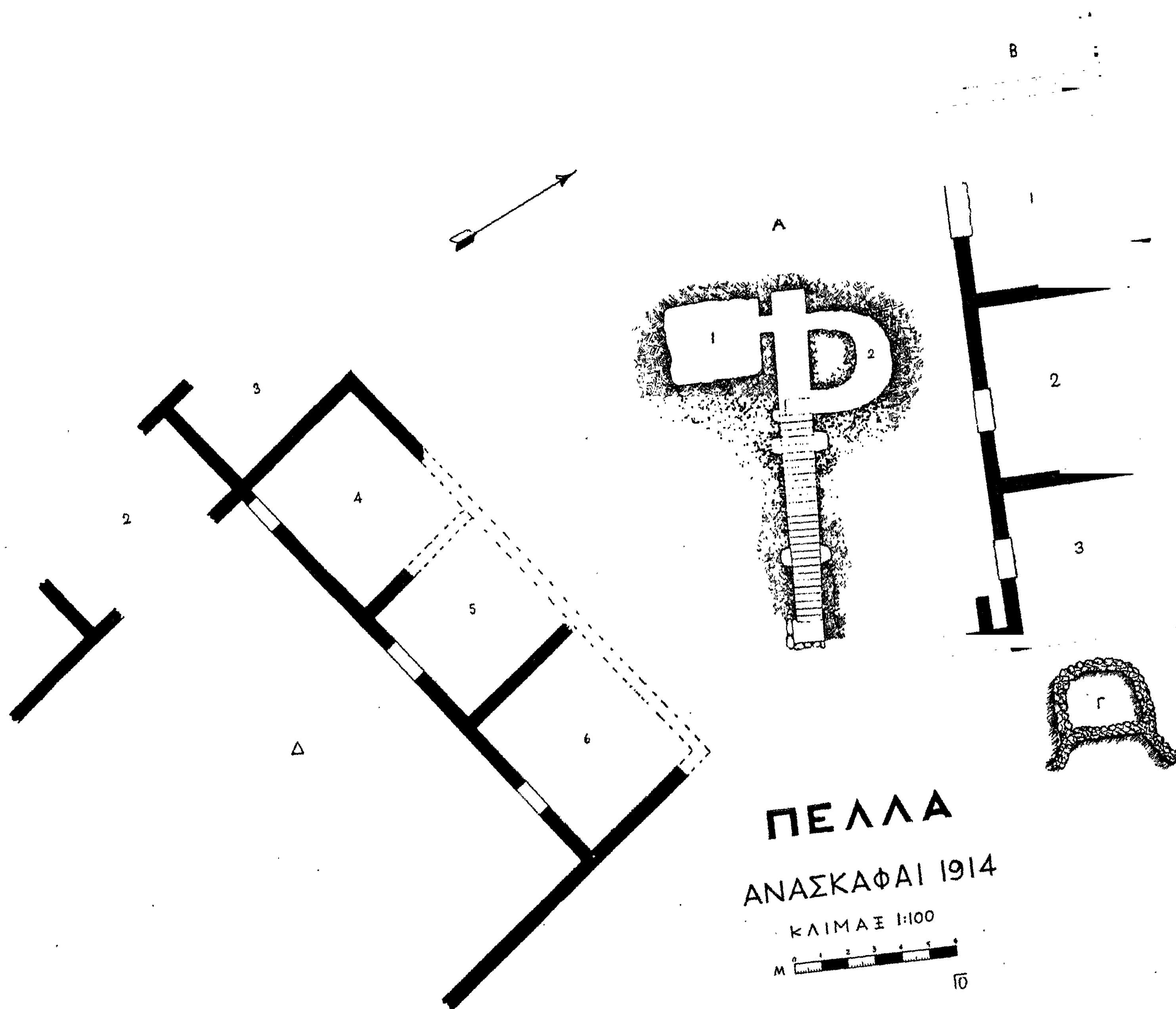
Εἰκ. 9. Κλίβανος ἢ θερμάστρα ἀρχαία.

Ὡσαύτως εὑρέθη ἐν τῷ αὐτῷ οἰκοδομήματι κατασκεύασμά τι, πρωτοφανὲς ὅλως, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐκ πηλοῦ καὶ ἐλασμάτων σιδηρῶν, ὕψ. περίπου 0.75, ἔχον κάτωθεν ἐσχάραν, ἧς περιεσώθησαν τὰ λείψανα καὶ ἄνω κυκλικὴν βάσιν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ καπνοδόχου σωλῆνος. Κλίβανός τις ἢ θερμάστρα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἂς ἀρκέσῃ ἡ παρατιθεμένη πρόχειρος εἰκὼν 9 καὶ 10.

Εἰκ. 10. Ἐσχάρα καὶ βάσις καπνοδόχου.

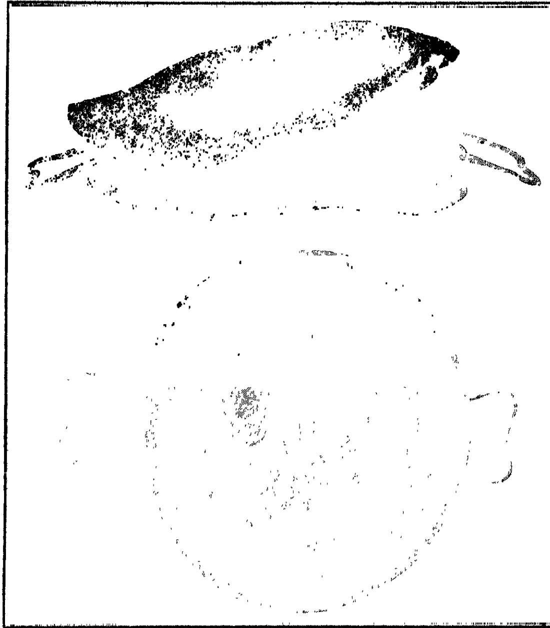
Ἐν τῷ ἀνατολικῷ διαμερίσματι 3 τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος εὗρον ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας κατακείμενον χαλκοῦν μαγγάλιον στρογγύλον ἔχον διάμετρον βάσεως 0.46, ὕψος ἐν τῇ συμπεπιεσμένῃ νῦν καταστάσει αὐτοῦ 0.20, διάμετρον τοῦ πυθμένος τῆς πυροθήκης 0.26. Ὁ χαλκοῦς οὗτος πύραυνος (εἰκ.

Β
Α
1
2
3
1
2
3
3
4
2
5
6
Δ
Γ
ΠΕΛΛΑ
ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ 1914
ΚΛΙΜΑΞ 1:100
Μ

11) εἶναι σχήματος σχεδὸν συγχρόνου ἡμῖν, δυσκόλως δὲ θὰ ἀπέδιδέ τις αὐτὸν εἰς οὕτω μεμακρυσμένην χρονικὴν περίοδον, ἂν δὲν εὑρίσκετο, ὑφ' οὓς ὅρους εὑρέθη.

Ἄλλα κινητὰ εὑρήματα ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου εἶναι φιάλη χαλκῆ ὀμφαλωτή, λεκάναι λίθιναι λειοτριδικαί, λειοτριπτῆρες λίθινοι, σμίλη χαλκῆ, μικκύλον χαλκοῦν πτυάριον φαρμακευ-

Εἰκ. 11. Χαλκοῦς πύραυνος.

τικῆς χρήσεως καὶ ἄλλα σιδηρᾶ καὶ πήλινα σκεύη ὡς καὶ ἄφθονοι πήλιναι πυραμίδες καὶ κῶνοι (ἄγνυθες) κλπ.

Γ. Πρὸς Α τοῦ οἰκοδομήματος τούτου καὶ σχεδὸν συνεχόμενα αὐτῷ εὗρον τὰ ἐν τῷ σχεδίῳ ὑπὸ στοιχεῖον Γ σημειούμενα τοιχάρια, ἐκ μικρῶν λίθων συγκείμενα καὶ ἔκ τινος ἀρχαιτέρου πιθανῶς κτίσματος προερχόμενα, καθ' ὅσον ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνου εὑρέθησαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ὄστρακα ἐρυθρογράφων

10

ἀγγείων τοῦ ὑστάτου ῥυθμοῦ, ὧν δύο μετὰ παραστάσεως Νίκης πτερωτῆς. Συμπληρωματική τις ἔρευνα ἐκεῖ πέριξ θὰ διαφωτίσῃ ἴσως περισσότερον τὸν τόπον.

Δ. Ἐκτελουμένης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἐργασίας πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ πρώτου οἰκοδομήματος ἐγένετο πρὸς Ν τῆς ὑπογείου κρύ-

Εἰκ. 11. Ἄποψις νοτίου τοίχου οἰκοδομ. Δ.

πτης ἄλλη δοκιμαστικὴ τάφρος, ἡ ὁποία ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἄλλου κτίσματος, οὗ τὸ μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθὲν μέρος περιέλαβον εἰς τὸ σχέδιον ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Δ.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι μὲν πως τακτικώτερον καὶ εὔ-

θυγραμμότερόν, ἀλλ' οἱ τοῖχοι αὐτοῦ εἶναι κατασκευασμένοι ἐκ μικρῶν ἀργολίθων, παρατηρεῖται δέ καὶ ὑλικὸν ἐν δευτέρᾳ χρήσει. Ὡσαύτως δὲν εἶναι συμμετρικὴ ἡ θέσις τῶν θυρῶν τῶν διαμερισμάτων. Μέσον πάχος τῶν τοίχων 0.50. Σῳζόμενον αὐτῶν ὕψος 0.50-0.90. Ἔν τινι τῶν διαμέσων τοίχων σῴζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ παχύ στρῶμα 0.04 χονδροκόκκου ἐπιχρίσματος (ἀστάρι) καὶ ἐπ' αὐτοῦ λεπτότερον στρῶμα 0.005 ἐπιχρίσματος ἢ ἀμμοκονιάματος. Ἕνεκα τῆς διακοπῆς τῆς ἐργασίας κατωρθώθη νὰ ἀποκαλυφθῇ μόνον μέρος τοῦ διαγράμματος, ὑπολείπεται δὲ νὰ συμπληρωθῇ νῦν τοῦτο καὶ νὰ ἀνασκαφῶσι τὰ διάφορα διαμερίσματα καὶ ἐσωτερικῶς (εἰκ. 11).

Ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ κινητῶν ἀρχαίων τὰ νομίσματα εἶναι

1. Ἓν χαλκοῦν Περσέως (κεφαλὴ ἥρωος Περσέως - ἀετὸς ἱστάμενος ἀντωπὸς ἐπὶ κεραυνοῦ). Head - Σβορώνου ΙΝ 304.

2. Ἓν χαλκοῦν Θεσσαλονίκης (κεφαλὴ Παλλάδος κρανοφορούσης - ἵππος πρός δ. βαίνων, κάτωθεν τῶν σκελῶν τοῦ ὁποίου ΝΙΚΗΣ). Head-Σβορώνου ΙΑ 311. BMC Macedonia 109/10 ἀρ. 19 ὄπισθεν «*bull* feeding r.» Μετὰ τὸ 168 π. Χ.

3. Ἓν χαλκοῦν Μακεδόνων (Μακεδονικὴ ἀσπὶς- κράνος Μακεδονικόν ἔχον καθειμένας τὰς παραγναθίδας ΜΑΚΕΔΟΝ[ΩΝ). Head-Σβορ. ΙΝ 307. BMC Maced. 9. Χρόνων 158-146 π.Χ.

Καὶ ἐν τῷ κτίσματι τούτῳ ἄρα μόνων Ἑλληνικῶν χρόνων νομίσματα ἔχομεν μέχρι τοῦδε. Εἰς Ἑλληνικοὺς δὲ ὡσαύτως χρόνους ἄγουσι καὶ τὰ πήλινα λείψανα καὶ λαβαί τινες γνησίου «Ἑλληνιστικοῦ» ἢ Μακεδονικοῦ τύπου μετὰ διπλῶν κρίκων καὶ ἄλλων λεπτομερειῶν καὶ γανώματος σαφῶν ὡς πεποιημένων κατὰ χαλκᾶ πρότυπα Ἡ μέλλουσα ἐργασία θέλει βεβαίως παράσχει ἡμῖν ἀφθονώτερα τὰ μέσα πρὸς μελέτην τῆς κεραμεικῆς τῆς Πέλλης. Ἀγγεῖον μελαμβαφὲς μετ' ἀξιολόγων ἐκτύπων παραστάσεων ἑλληνιστικῶν χρόνων ἔφθασε πρό τινων ἐτῶν εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ Μουσεῖον καὶ ἐδηλώθη ὡς ἐκ Πέλλης προερχόμενον, πρβ. R. Zahn ἐν Amtliche Berichte aus den kgl. Kunstsammlungen 1914 σ. 294 κἑ. εἰκ. 156 ἐν σ. 306.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων περὶ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐν Πέλλῃ ἐργασίας εἶναι σαφὲς τὸ πόρισμα ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ 1914 μόνον Ἑλληνικὰ πράγματα ἀνεκάλυψε. Τὸ ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος βάθος τοῦ ἀρχαίου στρώματος εἶναι τόσον μικρὸν καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ἔλλειψις οἱουδήποτε ὑπερκειμένου ἀρχαίου κτίσματος τόσον χαρακτηριστική, ὥστε νὰ καθιστᾷ τοὐλάχιστον ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐργασίας πιθανωτάτην τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ πόλις δὲν ἔχει κτισθῆ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ ἴσως περαιτέρω. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο σκοπὸς τῆς μελλούσης ἐργασίας, νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ὀρθότητα τῆς εἰκασίας καί νὰ ἀναζητήσῃ τὴν θέσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς συνοικίας ἢ ἀκριβέστερον τῆς Ἑλληνικῆς συνοικίας τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἡ Τύχη τῆς σκαπάνης νὰ κτυπήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν πρώτων Μακεδονικῶν οἰκιῶν, δι᾽ ὧν ὑποφώσκουσιν οἰκοδομικαὶ ὁμοιότητες πρὸς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐνεψύχωσεν ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ἐξαίρετος τέχνη, τῆς ὁποίας δείγματα εἴδομεν ἀνωτέρω, καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα οἰκιακὰ σκεύη, εἶναι ἀγαθώτατος οἰωνὸς περὶ τῆς προόδου τῆς ἀνασκαφῆς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙᾼ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙᾼ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1913 ΚΑΙ 1914

1913—Α'. ΠΕΡΡΑΙΒΙΑ [1])

Ὁρισθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1913ου ὑπὸ τοῦ τέως ἀντιπροσώπου τῆς Κυβερνήσεως καὶ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν, ἐγκρίσει τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου καὶ τῆς Μεραρχίας μου, παρέλαβον τὴν ἐφορείαν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Μέσης καὶ Δυσμικῆς Μακεδονίας, εἰδικώτερον δὲ τοῦ νομοῦ Ἐλιμείας (=Κοζάνης) τῇ 7ῃ Ἰανουαρίου 1913, ἔχων ἕδραν τὴν Ἐλασσόνα, καὶ διῴκησα τὰ κατ' αὐτὴν μέχρι τῆς ἀπολύσεώς μου ἐκ τοῦ στρατεύματος, ἤτοι μέχρι Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους· ἐξηκολούθησα δὲ οὕτω τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας, καθ' ἃ καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη 1906-1912 [2]), εἰς τὰ ἑξῆς σημεῖα:

---

[1]) Παραταθείσης ἐπὶ μακρὸν τῆς δημοσιεύσεως ἐκθέσεων ἑτέρων, μάλιστα τῆς τοῦ Ζησίου, ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1913, ἡ ἐμὴ ἀνεβλήθη, ὅπως ἐνθάδε δημοσιευθῇ.

[2]) Ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τοῦ 1910 σελ. 168 σημ. 1, 1911 σελ. 280 σημ. 1 καὶ 1912 σελ. 154 σημ. 1 ἀνέγραψα τὰ εἰς τὴν Θεσσαλίαν τέως ἀναφερόμενα δημοσιεύματά μου· τούτοις προσθετέον τὰ μετέπειτα:

ΙϚ') Τὰ ἐν Πρακτ. 1912 σελ.154-246: ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Παγασαῖς—Δημητριάδι, ἐργασίαι ἐν τῷ Μουσείῳ Βόλου, ἐν Ἰωλκῷ, ἐν τοῖς μεταξὺ Ἀμφανῶν-Πυράσου, ἐν Σακαλὰρ Λαρίσης, Ἑστιαιώτιδι, Ἐλιμειώτιδι, Ἐορδαίᾳ, Λυγκηστίδι, Ὀρεστικῷ Ἄργει, Μακεδονικῇ Ἰλλυρίδι, Πιερίᾳ καὶ Περραιβίᾳ.

ΙΖ') Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ (ἀνέκδοτοι). *Ἐπιγραφαὶ Γόννων Περραιβίας* ἀριθ. 165-181 ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 25-52· καὶ 101-102.

ΙΗ') Εἰς Θεσσαλίας ἐπιγραφὰς (ἐπανόρθωσις καὶ συμπλήρωσις τῶν ἐν IG IX 2 δεδημοσιευμένων) ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 143-182· καὶ 232· καὶ 237.

ΙΘ') Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ (ἀνέκδοτοι). *Ἐπιγραφαὶ Γόννων Περραι-*

α΄) Ἐν Ὀλοοσσόνι.

1) Ἡ θέσις καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ἡ σημερινὴ Ἐλασσών, ἰδίως ἡ συνοικία τῶν Ἑλλήνων, «Βαροῦσι» καλουμένη, κεῖται ἐντὸς τῆς *κάτω πόλεως* τῆς ἀρχαίας Ὀλοοσσόνος· ὑπόλοιπα τοῦ ἀρχαίου τείχους ἐλάχιστα διακρίνονται, καὶ ταῦτα οὐχὶ πανταχοῦ κατὰ χώραν· ἠκολούθει δὲ τὸ τεῖχος αὐτῆς τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ «Ἐλασσονίτικου», ὅστις εἶναι ἀείρους· τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ὑπάρξεως τάφων, διακρινομένων καὶ νῦν ἐπαλλήλων, ἀναλόγως τῶν χρονικῶν περιόδων, ἐπὶ τοῦ ῥήγματος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ· τὸ γεγονὸς τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ σημερινὴ κοίτη ἢ παρεστράφη ἱκανῶς, ἢ ἐπεξετάθη διὰ τοῦ χρόνου καὶ παρέσυρε μέρος τοῦ ἔξω τῶν τειχῶν βεβαίως κειμένου ἀρχαίου τούτου νεκροταφείου.

Ὑπέρκειται δὲ ἡ *ἀκρόπολις* ἐπὶ ἱκανῶς ὑψηλοῦ χωματώδους βουνοῦ, ἐπιμήκους, εἰς πέντε λοφίσκους διῃρημένου φύσει, ἱκανῶς ὀχυροῦ, ὡς περιβαλλομένου πανταχόθεν ὑπό τε τοῦ «Ἐλασσονίτικου» ποταμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ χειμάρρου, ὅστις νῦν καλεῖται «Κουραδιάρης»· τὸ κακέμφατον τῆς ἐπωνυμίας ταύτης ὑποδηλοῖ πιθανῶς παρετυμολογίαν ἔκ τινος ἀρχαίας λέξεως (*Κουράλιος;*), δι' ἧς ποτε ἀπεκαλεῖτο οὗτος ἢ ὁ ἕτερος· ἀμφοτέρων αἱ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ὄχθαι εἶναι λίαν ὑψηλαὶ καὶ ἱκανῶς ἀπότομοι.

Ἴχνη ἰσοδομικῶν μόνων τειχῶν, ἐκ φαιῶν λαξευτῶν κυβολίθων, τῆς Δ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ ταῦτα ἐλάχιστα

βίας ἀριθ. 182-231 καὶ 232-242 ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1914 σελ. 4-23 καὶ 167-184.

Κ΄) Δημητριὰς — Παγασαὶ (τοπογραφικὴ μελέτη) ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1914 σελ. 264-272.

ΚΑ΄) Inscriptions inédites de Thessalie ἐν τῇ *Revue Epigraphique* 1914 σελ. 24-38· τῆς πραγματείας ταύτης παρεσκεύασα πολλῷ βελτίονα ἔκδοσιν, δημοσιευθησομένην ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1915 ἢ 1916.

ἐπίσης, καὶ κατακεχωμένα τὰ πολλά, διετηρήθησαν κατὰ τὸ βορειότατον τέρμα τῆς ἀκροπόλεως· τὰ λοιπὰ κατέπεσον σὺν τῷ χρόνῳ μετὰ χωμάτων καὶ παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν ποταμίων· πολλῶν λίθων τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς νοτίας πλευρᾶς αὐτῆς ἐγένετο χρῆσις ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ τῆς μονῆς Παναγίας Ὀλυμπιωτίσσης, κειμένης ὀλίγον ἔξω τῶν ἀρχαίων τειχῶν τῆς πλευρᾶς ταύτης τῆς ἀκροπόλεως· ὑπέρκειται δὲ τῆς μονῆς ὕψωμα στρογγύλον, εὐρὺ καὶ ἐπίπεδον ἀνωτάτω, ἐντὸς τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρίστου τῶν λοφίσκων αὐτῆς κείμενον, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀσβεστοκτίστου σημαντικοῦ οἰκοδομήματος, ἴσως τῆς παλαιοτέρας τῆς νῦν μονῆς· ὑπ' αὐτὰ ὑπάρχει πιθανῶς ἀρχαῖος *ναὸς* Ἑλληνικῶν χρόνων, τῆς Πολιούχου Θεότητος, ἔνθα ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα, ὡς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος τῶν Γόννων καὶ πλείστων ἄλλων Θεσσαλικῶν πόλεων, καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις· τούτων ἐγένετο χρῆσις εἴς τε τῆς παλαιᾶς μονῆς καὶ τῆς νῦν σῳζομένης τὴν κτίσιν (πρβ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 169)· διατηρεῖται δ' ἔτι ἐν αὐτῇ ἐντετειχισμένον ψήφισμα καί τινες ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί· οἱ δὲ ὀλίγοι ἐπιτύμβιοι λίθοι, ἐπίσης ἐντετειχισμένοι ἐν αὐτῇ, θὰ ἐκομίσθησαν ἐκ τῶν ὑποκειμένων κρασπέδων τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῆς κάτω πόλεως, ἧς ἔξω ἦσαν βεβαίως οἱ προμνημονευθέντες τάφοι.

Παράκειται δ' ἐνδοτέρω τοῦ ἀρχαίου τούτου ναοῦ ταπεινότερος ἐπίπεδος χῶρος, ἀνήκων τῷ ἱερῷ βεβαίως, βρίθων συντριμμάτων ἀγγείων μελανοβαφῶν, λαμπρῶν Ἑλληνικῶν χρόνων, καὶ ἄξιος ἀνασκαφῆς αὐτός τε καὶ ὁ τοῦ ναοῦ· διότι, προχείρως ἐρευνῶν ἐνταῦθα ὁ κ. Ζαγλάρης, φιλάρχαιος ἐκ Τσαριτσάνης, εὗρε καὶ παρέδωκέ μοι τμῆμα σκύφου Μεγαρικοῦ, φέρον ἀνάγλυφον παράστασιν τῆς ἐξόδου τοῦ Ὀδυσσέως ἐκ τοῦ σπηλαίου τοῦ Κύκλωπος καὶ ἐπιγραφὴν ΚΥΚΛΩΨ· εὕρομεν δέ τινα καὶ ἡμεῖς μετὰ κοσμημάτων. Ἐνταῦθα ὁμοίως εὕρομεν τμήματα *νεολιθικῶν* ἀγγείων καί τινας λιθίνους πελέκεις, ἅπερ εἶναι δείγματα τοῦ ὅτι ἡ θέσις παλαίτατα κατῳ-

κήθη· ἐνταῦθα λοιπὸν θὰ ἦτο καὶ ἡ Ὁμηρικὴ πόλις, ἡ ἐν τῷ Καταλόγῳ μετ' ἄλλων ἀριθμουμένη Β 738 κ. ἑ.

οἳ δ' Ἄργισσαν ἔχον καὶ Γυρτώνην ἐνέμοντο,
Ὄρθην Ἠλώνην τε *πόλιν τ' Ὀλοοσσόνα λευκὴν*
τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος Πολυποίτης,
υἱὸς Πειριθόοιο, τὸν ἀθάνατος τέκετο Ζεύς·

τὸ ἐπίθετον *λευκὴ* εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν λόφων, τῶν τε πρὸς τὴν Τσαριτσάνην μάλιστα, ὀλίγον ἔξω Ἀνατολικῶς τῆς Ὀλοοσσόνος, καὶ τῶν πρὸς τὴν Δυσμικὴν πλευρὰν αὐτῆς ἔξω τῆς ἀκροπόλεως κειμένων· προσπίπτει δὲ τὸ λευκὸν τοῦτο, νῦν «ἀσπρόγη» (=ἄσπρη γῆ) καλούμενον, εὐθὺς ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς «Μελούνας» τῷ βαδίζοντι ἐκ Φαλάννης, τοῦ νῦν «Τυρνάβου», πρὸς τὴν Ὀλοοσσόνα.

Ἡ δὲ μνημονευθεῖσα μονὴ εἶναι ἱκανῶς πλουσία, ἔχουσα περαιτέρω χωρία τινὰ ἴδια κτήματα καὶ μετόχιον ἐν «Βαροῦσι» καὶ ἀλλαχοῦ· ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διατηροῦνται καλῶς συνήθεις ἁγιογραφίαι, οὐχὶ πολὺ ἀρχαῖαι· ταύτας, ἵνα δώσωσι φῶς τοῖς ἔνδον, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐπιχρίσωσι δι' ἀσβέστου οἱ μοναχοί, ὁπότε παρατυχόντες οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ Ῥαζῆς καὶ Κλάδης ἰατροὶ καὶ Κωλοντοῦρος φαρμακοποιός, ἠμπόδισαν τὸ ἔργον καὶ ἀπηγόρευσαν, ὡς καὶ ἡμεῖς, μαθόντες τοῦτο μετ' οὐ πολύ, νὰ ποιηθῇ τι ὅμοιον ἐγχείρημα περαιτέρω.

Διατηροῦνται δὲ κατὰ τὴν βορρανατολικὴν πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως ἱκανὰ ἴχνη μεσαιωνικοῦ ἀσβεστοκτίστου τείχους, ἐν ᾧ ἐγένετο χρῆσις καὶ λίθων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ περιβόλου, καὶ ἴχνη τινὰ γεφύρας καὶ δρόμου, ἀρκούντως παλαιά· ταῦτα θὰ ἐποιήθησαν πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ *Προκόπιος* περὶ κτισμ. Δ' 4 «ἀνενεώθη καὶ ἐπὶ Θεσσαλίας φρούρια τάδε· Ἀλκών· *Λόσσονος* κτλ.»· ἡ λέξις ἐνταῦθα ἐκφέρεται βεβαίως κατὰ γενικήν, καὶ δέον νὰ γραφῇ *Λοσσόνος*, ἐξ ἧς προῆλθε τὸ κοινὸν παρὰ τῷ λαῷ Λοσσόνα-Λασσόνα-Ἀλασσόνα-*Ἐλασσόνα*, ἐξ οὗ τὸ

λογιώτερον *Ἐλασσὼν-Ἐλασσόνος*, ἐν χρήσει ὂν ἐν τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Κράτους γλώσσῃ.

Ἦσαν δὲ ἀνὰ τὴν Ἐλασσόνα κατεσπαρμένα καὶ ἐντετειχισμένα ποικίλα ἀρχαῖα λίθινα ἀντικείμενα, ἐπιτύμβιοι μάλιστα καὶ ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί, ἅτινα ἀπετειχίσαμεν καὶ συνηγάγομεν τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ Φρουραρχεῖον ἢ Διοικητήριον, κατόπιν δὲ εἰς ἴδιον Μουσεῖον, περὶ οὗ βλ. τὸ ἐδάφ. *β'*. Ἀντεγράψαμεν δὲ καὶ ἡτοιμάσαμεν πρὸς ἔκδοσιν αὐτάς τε καὶ τὰς ἄλλοθεν ἐκεῖ συγκομισθείσας πάσας· ἀπεστείλαμεν δὲ ἤδη κατὰ Μάϊον τοῦδε τοῦ ἔτους 1913ου ἱκανὰς ἀνεκδότους ἐπιγραφὰς ἐντεῦθεν τῷ A. Reinach πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Revue Épigraphique.

Ἀνασκαφὴν δὲ δὲν ἐξετελέσαμεν, διότι προεκρίθη ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἡ συναγωγὴ τῶν κατεσπαρμένων ἀρχαίων· ἐν καιρῷ δέον νὰ ἀνασκαφῇ πλὴν τῶν ἄνω μνημονευθέντων καὶ ἀγρός τις, κείμενος ἐν δεξιᾷ καὶ εἰς 200 περίπου μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἐξόδου τῷ βαδίζοντι ἐπὶ τῆς ἐξ Ἐλασσόνος εἰς Τύρναβον ἁμαξιτοῦ· ἐνταῦθα, ἐγγύτατα τῆς ὁδοῦ, λέγουσι πολλοὶ καὶ ὁ ἐν Ἐλασσόνι αὐτόπτης Ἀχιλ. Βαρνᾶς, ὅτι εὑρέθη πρό τινων ἐτῶν μέγα ἀνάγλυφον καὶ λίθοι λαξευτοὶ κτίσματος ἀρχαίου ἐν εἴδει κρήνης (ἐπιτάφιον μνημεῖον πιθανῶς), ὅπερ ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάρους ἀφῆκαν κατὰ χώραν οἱ εὑρόντες καὶ κατεχώθη ἔκτοτε· ὁ ἀγρὸς ἀνήκει τινὶ τῶν παρὰ τὸ Μουσεῖον οἰκούντων Τούρκων.

Τῇ *Ὀλοοσσόνι* ἀνήκουσι τῶν ἐν ἐδαφ. *2* καταριθμουμένων ἀρχαίων τὰ ὑπ᾽ ἀριθ. **1. 2. 4. 5+6. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 26. 102. 103. 132. 133.**

2) Τὸ ἐν Ὀλοοσσόνι Μουσεῖον Περραιβίας, πρῶτον ἱδρυθὲν ἐν ταῖς ἀπελευθερωθείσαις χώραις.

Κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς σημερινῆς πόλεως πρὸς τὸν Τύρναβον ὑπάρχει τελευταῖον, μικρόν τι ἀλλ᾽ ἀρκούντως κομψὸν οἴκημα

μετὰ περιβόλου, ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου κτισθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ χρησιμεῦον τέως ὡς τελωνεῖον· τοῦτο ἐπί τινας μῆνας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἐλασσόνος καὶ τῶν πέριξ μετεχειρίζοντο ὡς σταθμὸν διερχόμεναι ἐφοδιοπομπαὶ καὶ συζυγαρχίαι, τούτου δ᾽ ἕνεκα ἐφθείρετο σημαντικῶς· ἵνα μὴ ὅλως καταστραφῇ, μετέτρεψα αὐτὸ εἰς **Μουσεῖον** κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἤδη, καὶ συνεκόμιζον εἰς αὐτὸ πάντα τὰ ἐκ τῶν πέριξ μέχρι Κεφαλοβρύσου, Σαρανταπόρου, Λιβαδίου καὶ Κοκκινοπλοῦ συλλεγόμενα ἀρχαῖα· ἐτίθεντο δὲ ταῦτα προχείρως ἐν αὐτῷ, διότι ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων, ἥτις κατελόγιζεν ἑαυτῇ προστασίαν πασῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀρχαιολογικῶν ὑπηρεσιῶν, ἔκρινεν οὐχὶ ἀναγκαῖον τὸν πλήρη καταρτισμὸν τοῦ μικροῦ τούτου Μουσείου, καίτοι οὐχὶ μεγάλη πρὸς τοῦτο ἐργασία ἀπῃτεῖτο.

Ὁπωσδήποτε συνεκόμισα διὰ στρατιωτῶν τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς οὐκ ὀλίγα καὶ ἱκανῶς σημαντικὰ ἀρχαῖα λίθινα ἀντικείμενα, ἐπιγράψας ἐφ᾽ ἑκάστου ἀριθμὸν καὶ συντάξας πλῆρες Εὑρετήριον, οὗ ἀντίτυπον ἀπέστειλα εἰς τὴν κεντρικὴν ἐκείνην ὑπηρεσίαν Θεσσαλονίκης· ἐν τῷ Μουσείῳ τούτῳ κατέθηκα καί τινα στρατιωτικὰ ἀνασκαφικὰ ἐργαλεῖα, λοστούς, σκαπάνας, πτύα, πελέκεις, χειραμάξας κττ., δοθέντα μοι ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τῶν Μετόπισθεν ἐκ τῶν ἐν χρήσει πρὸς ποίησιν καὶ ἐπισκευὴν στρατιωτικῶν ὁδῶν.

Ἔχουσι δὲ συντόμως τὰ ἐν τῷ Μουσείῳ τούτῳ ἀρχαῖα ὡς ἑξῆς:

1 ὀρθοστάτης κυβικός· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀνάθεσις=ΑΕ 1913 σελ. 169-172·

2 βάθρον· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 175-176·

3 ὅμοιον, ὁμοίας φέρον=ΑΕ 1913 σελ. 173-174 (διορθωτέον ἐν σελ. 173 τὸν *ἀρ. Εὑρ.* εἰς **3**α, οὐχὶ **9**α)·

4 ὅμοιον· ἐπὶ μιᾶς ἕδρας ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 174-175.

5+6 δύο τμήματα ὁμοίου=ΑΕ 1913 σελ. 178-179·

7 ὅμοιον· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

8 τμῆμα ἐπιτυμβίου στήλης· ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 179·

9 ὅμοιον·

10 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐλεγεῖον ἀρχαϊκῶν γραμμάτων=ΑΕ 1913 σελ. 180-181·

11 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐπιγραφή·

12 κορμὸς ἀγάλματος γυναικός·

13 ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἱππέως·

14 ὅμοιον δύο μορφῶν ἐν εἴδει ναΐσκου·

15 ἀγαλμάτιον ἐκ δύο τμημάτων ζῴου ἁρπακτικοῦ·

16 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἴχνη ἐπιγραφῆς·

[**17** τμῆμα βάθρου· ἀπελευθερώσεις· καταστάσης ἐπικινδύνου τῆς ἀποτειχίσεως, ἀφείθη, ὡς εἶχεν, ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ μιναρὲ τοῦ τζαμίου Ἰμαρέτ]·

18 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή·

19 μεγάλη ἐξέδρα· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

20 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφοι μορφαί·

21 ὅμοιον· ἀνθέμιον·

22 βάθρον· ἐπὶ μιᾶς ἕδρας ἀπελευθερώσεις·

23 βάθρον ἀνδριάντος· ἐπιγραφὴ ἀναθέσεως αὐτοῦ=ΑΕ 1913 σελ. 179·

24 τμῆμα βάθρου· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

25 στήλη ἀναθηματικὴ τῷ Διΐ· ἀνάγλυφον αὐτοῦ=ΑΕ 1913 σελ. 162·

26 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφος ἱππεὺς καὶ ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 179-180 καὶ 237·

27 τμῆμα στήλης ἀναθηματικῆς τῷ Ἀσκληπιῷ=ΑΕ 1913 σελ. 163-164·

28 τμῆμα βάθρου· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

29 ὅμοιον· ἐπιγραφὴ ὁμοία ἐπὶ μιᾶς ἕδρας=ΑΕ 1913 σελ. 159-160·

30 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐλεγεῖον=ΑΕ 1913 σελ. 162·

31 ὅμοιον· ἴχνη ἐπιγραφῆς=ΑΕ 1913 σελ. 163·

32+38 δύο τμήματα στήλης ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφον καὶ ἐπιγραφή·

33 στήλη ἀναθηματικὴ ταῖς Χάρισιν (;)=ΑΕ 1913 σελ. 163·

34 τμῆμα ἀνθεμίου στήλης ἐπιτυμβίου·

35 στήλη ἐν εἴδει ναΐσκου· ἐπιγραφή·

36 στήλη ἀναθηματικὴ τῇ Ἐννοδίᾳ=ΑΕ 1913 σελ. 166-167·

37 ὁμοία· τῇ Ἀφροδίτῃ=ΑΕ 1913 σελ. 166·

38=**32**·

39 βάθρον ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 158-159 καὶ 160-162·

40 ὅμοιον εἰς πολλὰ τμήματα· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ὅμοιαι=ΑΕ 1913 σελ. 154-157·

41 βάθρον· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ὅμοιαι=ΑΕ 1913 σελ. 167-168·

42 ὅμοιον· ὅμοιαι=ΑΕ 1913 σελ. 157-158·

43 στήλη ἀναθηματικὴ τῷ Ποσειδῶνι·

44 βάθρον· ἐπὶ μιᾶς ἕδρας ἀπελευθερώσεις·

45 στήλη· ἴχνη ἐπιγραφῆς·

46 ὁμοία· ἐπιγραφὴ μονόστιχος·

47 τμῆμα ὁμοίας· ἀνάγλυφον καὶ ἐλεγεῖον·

48 τμῆμα ὑποβάθρου· ἀνάθεσις τῷ Σεβαστῷ=ΑΕ 1913 σελ. 167.

49 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος ἱππεὺς καὶ ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 167·

50 στήλη εἰς πλεῖστα τμήματα· ἐπὶ τεσσάρων ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

51 στήλη ἀναθηματικὴ τῷ Ἡρακλεῖ·

52 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφον καὶ ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 162-163·

53 τμῆμα βάθρου· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

54 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος ἱππεὺς καὶ ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ· 182·

55 κιονόκρανον παραστάδος· ἀπελευθερώσεις ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν =ΑΕ 1913 σελ. 166·

56 βάθρον ἀνδριάντος ·ἀνάθεσις αὐτοῦ=ΑΕ 1913 σελ.168-169·

57 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐπιγραφή·=ΑΕ 1913 σελ. 167·

58 ὅμοιον·

59 ὅμοιον·

60 βάθρον· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

61 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος ἱππεὺς καὶ ἴχνη ἐπιγραφῆς·

62 τμῆμα ὁμοίας· ἀνθέμιον·

63 κιονόκρανον παραστάδος· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 165-166·

64 τμῆμα στήλης· ἴχνη ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς·

65 τμῆμα βάθρου· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 160·

66 ὅμοιον· ἴχνη ἀναθέσεως ἀνδριάντος·

67 τμῆμα στήλης· ἴχνη ἀρχαϊκῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς·

68 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφοι μορφαὶ καὶ ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 179·

69 ὁμοία· ἐπιγραφὴ μόνον·

70 ὁμοία·

71 ὁμοία=ΑΕ 1913 σελ. 179·

72 ὁμοία· ἀνάγλυφοι μορφαὶ καὶ ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 179·

73 τμῆμα ὁμοίας ἄνευ ἐπιγραφῆς·

74 στήλη· ἐπιγραφὴ λατινιστὶ περὶ ὅρων·

75 τμῆμα ἐπιτυμβίου στήλης· ἴχνη ἐπιγραφῆς (ἐλεγείου;)·

76 ὅμοιον·

77 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή·

78 ὁμοία·

79 κιονόκρανον παραστάδος· ἀπελευθερώσεις ἐπὶ δύο ἑδρῶν =ΑΕ 1913 σελ. 176-178·

80 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή·

81 βάθρον· ἀπελευθερώσεις ἐπὶ μιᾶς ἕδρας=ΑΕ 1913 σελ. 146·

82 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή·

83 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἀνάγλυφος προτομή·

84 δύο τμήματα ὁμοίας· καὶ ἐπιγραφή·

85 τμῆμα βάθρου· ἀρμενικὴ πιθανῶς ἐπιγραφή·

86 τμῆμα πλακός· ἀνάγλυφος σταυρός·

87 ὅμοιον·

88 τμῆμα στήλης ἐν εἴδει ναΐσκου· ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή·

89 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφοι μορφαί·

90 βάθρον· ἐπὶ τεσσάρων ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 151 καὶ 237·

91 ὅμοιον· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ὅμοιαι=ΑΕ 1913 σελ. 181—182·

92 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον καὶ δευτέρας χρήσεως ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 154.

93 δύο τμήματα ὁμοίας· ἐπιγραφή·

94+106 δύο τμήματα βάθρου· ἐπὶ μιᾶς ἕδρας ἀνάθεσις ἀνδριάντος καὶ ἀπελευθέρωσις=ΑΕ 1913 σελ. 147—148·

95 τμῆμα ὁμοίου· ἀπελευθέρωσις.

96 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 153·

97 βάθρον· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀνάθεσις ἀνδριάντος καὶ ἀπελευθερώσεις·

98 τέσσαρα τμήματα βάθρου· μετεξειργασμένον· ἐπιγραφή·

99 τμῆμα ὁμοίου· ἀπελευθέρωσις·

100 στήλη ἀναθηματική(;)· ἀνάγλυφοι μορφαί·

101 κεφαλῆς ἀνδρὸς τμῆμα·

102 στήλη ἐπιτύμβιος· ἴχνη ἐπιγραφῆς·

103 βάθρον· ἀπελευθέρωσις·

104 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφή·

105 ὁμοία· καὶ ἀνάγλυφοι μορφαί=ΑΕ 1913 σελ. 154.

106=94·

107 τμῆμα βάθρου· ἀπελευθέρωσις=ΑΕ 1913 σελ. 148-149·

108 στήλη ἐπιτύμβιος· ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 154.

109 τμῆμα βάθρου· μετεξειργασμένον· ἀπελευθερώσεις·

110 στήλη ἐπιτύμβιος· ἀνάγλυφος μορφή·

111 βάσις κίονος· μετεξειργασμένη· ψήφισμα·

112 κυβόλιθος παραστάδος· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ψηφίσματα, ἐπὶ τρίτης ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 145·

113 βάθρον ἐκ τριῶν τμημάτων· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

114 πλὰξ στερεοβάτου· ἀπελευθερώσεις·

115 βάθρον· ἐπὶ τεσσάρων ἑδρῶν ἀνάθεσις καὶ ἀπελευθερώσεις·

116 ὅμοιον ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

117 τμῆμα βάθρου· μετεξειργασμένον· ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 148·

118+126 βάθρον ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις·

119 κιονόκρανον· ἐπὶ τριῶν ἑδρῶν ἀνάθεσις καὶ ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 151—153·

120 βάθρον· ἐπὶ τεσσάρων ἑδρῶν ψήφισμα καὶ ἀπελευθερώσεις·

121 βάσις ἐκ τριῶν τμημάτων· ἀπελευθερώσεις·

122 βάσις κίονος ἐκ δύο τμημάτων· ἐπὶ τεσσάρων ἑδρῶν ἀνάθεσις ἀνδριάντος καὶ ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 149·

123 βάθρον· ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 150·

124 βάσις· ἐπιγραφὴ ἐφθαρμένη·

125 βάσις· τρίστιχος ἐπιγραφὴ (ἐλεγεῖον) ἀρχαϊκῶν γραμμάτων·

126=118·

127 βάθρον· ἐπὶ δύο ἑδρῶν ἀπελευθερώσεις=ΑΕ 1913 σελ. 146-147·

128 στήλη ἐπιτύμβιος· ἴχνη ἀναγλύφου· ἐπιγραφὴ=ΑΕ 1913 σελ. 153·

129 ὁμοία· ὅμοια=ΑΕ 1913 σελ. 153·

130 μέγας πήλινος πίθος ἀκέραιος· ἐπὶ τοῦ χείλους ἐπιγραφὴ ***προϊστορικῶν*** πιθανῶς τεσσάρων γραμμάτων·

131 ὅμοιος, ἐλλιπὴς τὸ χεῖλος·

132 τμῆμα βάθρου· ἴχνη ἀπελευθερώσεως·

133 τμῆμα στήλης ἐπιτυμβίου· ἐπιγραφή.

Τίσιν ἀνήκουσι πόλεσιν ἕκαστα τούτων, ἀναγράφομεν μὲν εἰδικῶς ἐν τοῖς περὶ τῶν πόλεων αὐτῶν λεγομένοις ἐνθάδε κατωτέρω, παρατίθεμεν δὲ γενικῶς τὴν κατανομὴν κατὰ τὰς ἀρχαίας πόλεις ἑκάστας τῶν ἀντικειμένων τούτων, ἥτις ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὀλοοσσόνος (νῦν Ἐλασσόνος)

1· 2· 4· 5· 6· 7· 8· 10· 11· 12· 13· 14· 15· 16· 17· 18· 19· 20· 21· 22· 23· 24· 26· 102· 103· 132· 133.

Ὄρθης (νῦν Τσαριτσάνης)

130· 131 (τὰ **101· 110** λέγεται ὅτι ἐκομίσθησαν ἐκ Χυρετιῶν).

Χυρετιῶν (νῦν Δομενίκου)

80· 81· 82· 89· 90· 92· 94· 95· 96· 97· 98· 99· 100· (101)· 104· 105· 106· 107· 108· 109· (110)· 111· 112· 113· 114· 115· 116· 117· 118· 119· 120· 121· 122· 123· 124· 125· 126· 127· 128· 129.

Μονδαίας (νῦν Παλαιοκάστρου Συκιᾶς)

83· 84· 85· 86· 87· 93.

Ἀζώρου (νῦν Παλαικάστρου Βουβάλας)

3· 9· 68· 69· 70· 71· 72· 73· 76· 77· 78· 79· 88.

Δολίχης (νῦν Καστρίου Δούχλιστας)

28· 29· 30· 31· 32· 33· 34· 38· 39· 40· 42· 43· 44· 52· 54· 58· 62· 65· 66· 74· 75· 91.

Πυθίου (νῦν Σέλους)

25· 27· 35· 36· 37· 41· 45· 46· 47· 48· 49· 50· 51· (53)· 55· 56· 57· 59· (60)· 61· 63· 64· 67.

Ἀγνώστου ἀρχαίας πόλεως (παρὰ τὸ νῦν Μπαϊρακλὶ-Παζαρλὶ)

53· 60 (ἴσως μᾶλλον τῷ *Πυθίῳ* ἀνήκουσιν).

β') Ἐν Ὄρθῃ—Κορσέᾳ.

Ἐρείπια μυκηναίας καὶ ἀρχαϊκῆς πόλεως· προϊστορικὰ γράμματα· τάφοι θολωτοί· Ὠτόλοβος· ὅροι Διέων καὶ Ὀλοσσονίων.

Ἡ νῦν κωμόπολις *Τσαριτσάνη*, ὑπὸ ἀμιγοῦς Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ οἰκουμένη, ἀπετέλεσεν ἀπὸ μακρῶν χρόνων, κατὰ τὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλείαν, σημαντικὸν κέντρον φιλογενοῦς

δράσεως καὶ ἑλληνοπρεποῦς παιδείας, διατηρεῖ δ' ἔτι ἀξιόλογον σχολήν, τὴν *Οἰκονόμειον*, ὑπὸ τοῦ ἐντεῦθεν καταγομένου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἱδρυθεῖσαν καὶ προικισθεῖσαν· οἱ δὲ φιλότιμοι κάτοικοι ἀνήγειραν ἐσχάτως νέον αὐτῆς οἰκοδόμημα, περατώσαντες αὐτὸ ὀλίγον πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου, διότι ἠμπόδιζον ἑκάστοτε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς οἰκοδομίας οἱ Τοῦρκοι, λέγοντες ὅτι οὐχὶ σχολὴν ἀνιδρύουσιν ἐκεῖ οἱ κάτοικοι, ἀλλὰ πυροβολεῖα, ἐπανάστασιν μελετῶντες.

Διατηροῦνται δ' ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ χειρόγραφά τινα, κοινοῦ καὶ οὐχὶ ἰδιάζοντος περιεχομένου, ὥς μοι εἶπε τοὐλάχιστον ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Θεοφίλου, διότι ἐγὼ δὲν εἶδον αὐτά, ἔτι δὲ σκεύη τινὰ καὶ κοσμήματα ἀργυρᾶ ἐκκλησιαστικά, οὐχὶ λίαν παλαιά, νομίσματά τινα χαλκᾶ, Ῥωμαϊκὰ τὰ πολλά, καὶ τμήματα ἀγγείων νεολιθικῶν, ἐγχαράκτων καὶ γραπτῶν, μυκηναίων τινῶν καὶ ἀρχαϊκῶν τοῦ ἐρυθρομόρφου λεγομένου ῥυθμοῦ, συλλεγέντα ἐκ χωματώδους λόφου, ἐγγύτατα τοῦ χωρίου ὑπερκειμένου, ὅστις καλεῖται κοινῶς «Μικρὸς Ἀϊλιᾶς»· εἶδον καί τινα τμήματα κεραμίδος, φερούσης γράμματα, ἅτινα δὲν ἀντέγραψα· ταῦτα φαίνονται Βυζαντιακὰ καὶ λέγεται ὅτι ἐκομίσθησαν ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου μοναστηρίου Βαλέτσικου.

Ὑπέρκειται δὲ ὁ λόφος «Μικρὸς Ἀϊλιᾶς» τοῦ τε χωρίου καὶ τῆς συμβολῆς δύο ποταμίων, ὧν τὸ μὲν εἶναι χείμαρρος καὶ καλεῖται «Ῥέμα», τὸ δὲ Δυσμικώτερον ἀείρρουν τὰ πολλά, ἔχον καὶ πηγήν, οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου κειμένην, ἐξ ἧς ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι καὶ πολλοὶ ἐξ Ἐλασσόνος πόσιμον ὕδωρ ἄριστον· καλεῖται δὲ τὸ ποτάμιον «Ξεριᾶς», ὡς μὴ διατηροῦν πλὴν τῆς πηγῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ ὕδωρ, καὶ ἔχει βραχώδεις καὶ λίαν ἀποτόμους ὄχθας· τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ὑπέρκειται ἀποτομώτατος βουνός, καλούμενος «Ἀϊλιᾶς», λίαν ὀλισθηρὸς καὶ δυσανάβατος· καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ λόφου «Μικρὸς Ἀϊλιᾶς,» εἴδομεν σπάνιά τινα θραύσματα νεολιθικῶν ἀγγείων, σημαίνοντα ὕπαρξιν ***νεολιθικοῦ*** τινος μικροῦ συνοικισμοῦ, ἔτι δὲ μελανοβαφῶν ἀρχαϊκῶν παρὰ τὸν Ξεριᾶν, ἅτινα φαίνεται ὅτι διωλίσθησαν ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου βουνοῦ, ἢ προῆλθον ἐκ παρακειμένων τάφων,

διανοιχθέντων κατά τινας ἐκχωματώσεις, ἃς εἴδομεν ἐκεῖ· ἱεροῦ τινος ἴχνος δὲν διεφάνη που, εἶναι δὲ καὶ ὀλίγος ὁ χῶρος πρὸς τοιοῦτόν τι.

Ἀναβάντες δὲ καὶ τὸν κωνικὸν βουνὸν «Ἁϊλιᾶν», παρετηρήσαμεν ὅτι διετηροῦντο ἴχνη τείχους, ἐλάχιστα σῳζομένου καὶ δυσχερῶς διαγιγνωσκομένου· διότι, ὡς κατέπεσε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ τεῖχος, συνανεμίγησαν οἱ λίθοι αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ βουνοῦ καὶ ἀπετέλεσαν ἓν σύνολον, δυσδιάκριτον ἕνεκα τοῦ κρημνώδους καὶ ὀλισθηροῦ τοῦ ἐδάφους· εἶναι ὅμως πανταχοῦ ἐμφανὴς ἡ διεύθυνσις τοῦ τείχους, πλὴν τῶν κατωτάτω τοῦ βουνοῦ, ἔνθα ὅλως ἠφανίσθη· ὑπάρχει δὲ καὶ διάμεσον τεῖχος, διαχωρίζον τὸν ὅλον περίβολον περὶ τὸ μέσον εἰς κάτω πόλιν καὶ εἰς ἀκρόπολιν· εἴς τινα σημεῖα, ἔνθα δόμοι τινὲς μόλις διετηρήθησαν, εἴδομεν ὅτι ἐποιήθη κατὰ τὸν πρώιμον καὶ λίαν ἀρχαϊκὸν ἰσοδομικὸν ῥυθμόν, καθ' ἃ τὸ τῶν Ἀμφανῶν (βλ. *Πρακτικὰ* 1909 σελ. 162 κ. ἑ. καὶ εἰκ. 8· 11· 12· 13) καὶ ἄλλων ὁμοίων πόλεων· ἡ ἰσοδομία ἐτελέσθη κατ' ἀνάγκην ἕνεκα τοῦ εἴδους τῶν λίθων τοῦ βουνοῦ, οἵτινες εἶναι πλακοειδεῖς κυανοῖ σχιστόλιθοι· ἐπειδὴ δ' ἐκλέγονται πρὸς τειχοδομίαν μεγάλοι τοιοῦτοι λίθοι ἐνταῦθα, κατὰ τὴν ἀκρόπολιν μάλιστα ἐμφανέστεροι, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ τειχισμὸς ἐγένετο μᾶλλον κατὰ τὴν μυκηναίαν, ἧττον δὲ κατὰ τὴν πρώιμον ἀρχαϊκὴν περίοδον.

Ὑπάρχει δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως κτίσμα τι ἐκ λίθων τοῦ τείχους, νεώτερον καὶ εἰς ἐρείπια κείμενον νῦν, ὅπερ λέγεται ὅτι ἦτό ποτε ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἠλία· κατὰ δὲ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὴν κάτω πόλιν διακρίνει τις πολλὰ θραύσματα ἀβαφῶν ἀγγείων τροχηλάτων, μάλιστα πίθων, ὧν οὐδὲν νεολιθικὸν εἴδομεν· πρόκειται ἄρα περὶ πόλεως *μυκηναίας* ἢ *ἀρχαϊκῆς*, ἢ ἀμφοτέρων, διατηρησάσης ἴσως καὶ κατὰ τὴν λαμπρὰν περίοδον κατοίκους τινὰς μέχρι που τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ δὲ σημαντικώτατον εἶναι ὅτι ὀλίγον ἔξω τῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὰ Βορρανατολικὰ αὐτῆς ὑπάρχει χῶρος ὀλίγον ἐπικλινὴς καὶ χωματώδης, ἔνθα διέκρινα μικρὰς ὀπάς, ἐν αἷς βαραθροῦνται

τὰ φύσει ἐκ τῶν ὑπερκειμένων πέριξ τόπων συναγόμενα ὕδατα· ἐξετάσας τινὰς λεπτομερέστερον προχείρως, εἶδον ὅτι ἐδήλουν κτίσιν τινὰ ἄνευ πηλοῦ, καὶ ταύτην πρὸς θόλωσιν ἀποκλίνουσαν· ὑπώπτευσα λοιπὸν ὕπαρξιν θολωτῶν τάφων· ἐνισχύει δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἡ ὕπαρξις ἐπὶ τοῦ νῦν ἐδάφους μεγάλων, ἐπιμήκων πλακῶν, ἐκτισμένων τινῶν, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσι πώματα δρόμων καὶ ὑπέρθυρα εἰσόδων πρὸς θολωτοὺς τάφους, ἀφ' ὧν διωλίσθησαν τὰ ἐπικείμενά ποτε χώματα, διατηρουμένους ἔτι καλῶς τὰ πολλά, ὡς εἰκάζομεν.

Διότι τὸ χωματῶδες καὶ ἐπικλινὲς τῆς θέσεως εἶναι προσφορώτατον πρὸς ἀσφαλῆ καὶ εὐχερῆ διάνοιξιν λίαν μεγάλων βόθρων, ἡ δὲ ἀφθονία μεγάλων ἐπίσης πλακῶν ἐγγύτατα ἀποτελεῖ ὑλικὸν πολυτιμότατον τοῖς κτίσταις πρὸς ποίησιν σπουδαίων θολωτῶν τάφων· αἱ ὑποψίαι δὲ αὗται ἐνισχύονται ἔκ τε τῆς παρακειμένης ἀκροπόλεως καὶ ἐκ τῶν μνημονευθέντων θραυσμάτων ἀγγείων, μάλιστα δ' ἐκ τῶν μεγίστων πίθων, οὓς εὗρον ἐν Τσαριτσάνῃ παρὰ χωρικοῖς· ὁ εἷς εἶναι ἀκέραιος, ὀξὺς τὰ κάτω, ἐπιμελέστατα ποιηθεὶς ἐκ πηλοῦ ἐρυθρομέλανος μετὰ γαλαζιῶν· ἔχει ὕψος 1·57 μ., πλάτος 1·04, διάμετρον στόματος 0·425 ἄνευ τῆς ἐξοχῆς τῶν χειλέων, μετ' αὐτῆς δὲ 0·575· ἐπὶ τοῦ χείλους φέρει τέσσαρα μεγάλα **προϊστορικὰ γράμματα** ἢ σύμβολα, ὅμοια τοῖς ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελέστατα ποιηθέντα ἐπὶ τοῦ πηλοῦ, ἤδη μαλακοῦ ὄντος· λέγει δὲ ὁ εὑρὼν ἀξιοπίστως, ἐπιμαρτυρούντων ἑτέρων, ὅτι εὗρεν αὐτὸν περὶ τὸ μέσον τῆς μνημονευθείσης κάτω πόλεως· τινὲς ὅμως λέγουσιν ὅτι εὑρέθη Ἀνατολικῶς τῆς Τσαριτσάνης ἐν τῇ πεδιάδι οὐ μακράν· ὁ δ' ἕτερος εἶναι πηλοῦ ἐρυθροῦ, πλήρους μεγάλων γαλαζιῶν, ἐνταῦθά που ἐπίσης εὑρεθείς, ὅμοιος τῷ ἄνω, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιμελῶς πεποιημένος, ὕψους 1·34^{μ}·, πλάτους 0·70, διαμέτρου στόματος 0·33, μετὰ δὲ τῶν χειλέων 0·42· τούτου ἐλλείπει τὸ τέταρτον περίπου τοῦ χείλους μόνον· λέγουσι δέ τινες ὅτι πρό τινων ἐτῶν ἀπέκοψε τοῦτο ὁ κτήτωρ κατὰ προτροπὴν Εὐρωπαίου τινὸς περιηγητοῦ καὶ ἐπώλησεν αὐτῷ τὸ τμῆμα, ἔχον ὁμοίως τετυπωμένα **προϊστορικὰ**

γράμματα ἢ σύμβολα· ἀμφοτέρους ἐκόμισα εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος καὶ κατέγραψα ὑπ' ἀριθ. **130** καὶ **131** (βλ. ἄνω σελ. 159).

Εἶναι λοιπὸν λίαν σημαντικὸν τοιοῦτον εὕρημα, τὸ μόνον καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν Θεσσαλίαν εὑρεθὲν μετ' ἀναμφισβητήτων[1]) προϊστορικῶν γραμμάτων, τῆς μυκηναίας δῆλον ὅτι λεγομένης περιόδου καὶ γραφῆς· τούτου ἕνεκα καὶ οἱ ὑποπτευθέντες τάφοι εἰκάζομεν ὅτι θὰ περιέχωσι λίαν σημαντικὰ εὑρήματα· διότι πάντως οἱ κάτοικοι, καὶ τότε νεμόμενοι τὴν εὐφορωτάτην εἰς δημητριακὰ κοιλάδα τῆς Τσαριτσάνης καὶ τὰ ἀπέραντα δάση τοῦ ἐνταῦθα Ὀλύμπου, ἠδύναντο νὰ ὦσιν οὐ μόνον αὐτάρκεις, ἀλλὰ καὶ πλουσιώτατοι· οἱ δὲ ἡγεμόνες αὐτῶν, ἔχοντες ἔτι καὶ λαὸν φύσει ἀρήιον, ὡς ὀρεινὸν καὶ ἐν ὑγιεινῇ καὶ ἀπόπτῳ θέσει ζῶντα, ἐγγὺς ἀφθόνων καὶ ἀρίστων ὑδάτων πηγαίων, ἠδύναντο καὶ διὰ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων νὰ αὐξάνωσι τὸν ἑαυτῶν πλοῦτον καὶ πολυτελῶς τούτων ἕνεκα πάντων νὰ θάπτωνται, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο φιλοτιμούμενοι κατὰ τὸ ἔθος τῶν παλαιῶν.

Διὸ θεωρῶ τὰ μάλιστα ἐπιβεβλημένην τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐξερεύνησιν τῆς μνημονευθείσης μάλιστα θέσεως τῶν εἰκαζομένων λίαν εὐλόγως θολωτῶν τάφων· ἐζήτησα δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἐπιμόνως καὶ ἐπανειλημμένως παρά τε τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ προϊσταμένης ἀρχῆς καὶ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Καὶ πρὸ μὲν τῆς περατώσεως τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἡμῶν πολέμων δὲν ἦτο εὔλογον νὰ συγχωρηθῇ τοιούτου ἔργου ἐκτέλεσις ἐμοὶ μάλιστα, ὑπαγομένῳ ἔτι ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν· μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἀπεφάσισε μὲν νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία *κατ' ἀρχήν*, ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἐπραγμάτωσεν αὐτήν· ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι τάχιστα θὰ ἐκτελέσωμεν τὸ ἔργον τοῦτο, καίτοι δοκιμασίαι τινὲς μικραί, παρ' ἡμετέρων στρατιωτῶν γενόμεναι προχείρως, δὲν ἀπέδοσαν ἄμε-

---

[1]) Ἔν τινι βιβλίῳ τοῦ Ν. Γιαννοπούλλου περὶ τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ προϊστορικῆς γραφῆς *οὐδὲν* τῶν ἀναγραφομένων δῆθεν γραμμάτων ἢ συμβόλων εἶναι ἀναμφισβήτητον ἢ βέβαιον· πάντα φαίνονται ἀπίθανα καὶ ἁπλῶς συμπτωματικά.

σόν τι ἀποτέλεσμα· διὸ ἀπαιτεῖται ἐπιμονωτέρα ἔρευνα τῶν πέριξ πρὸς τοῦτο.

Τίς δὲ θὰ ἦτο ἡ νῦν ἀναγνωρισθεῖσα πόλις αὕτη; πρὸς τοῦτο μόνον εἰκασίας δύναταί τις νὰ προτείνῃ· ὅτι θὰ ὑπῆρξεν ὁπωσδήποτε λίαν σημαντικὴ κατὰ τὴν μυκηναίαν περίοδον, συμπεραίνομεν ἐκ τῶν περιγραφέντων εὑρημάτων· οὕτως ἄρα δυνάμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν αὐτὴν ἐν τῷ Ὁμηρικῷ Καταλόγῳ, βεβαίως μετὰ τῆς οὐ μακρὰν κειμένης Ὀλοοσσόνος ἀναφερομένην, καὶ ἐλλογουμένην ἀναμφιβόλως ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ *Πολυποίτου*· διότι τοῦτο περιελάμβανε τὰ ἀπὸ τῆς Λαρίσης πρὸς τὸν Τύρναβον πεδινὰ μέρη καὶ ἐκεῖθεν τὰ πρὸς τὸ Καρατσὸλ-Μελούναν-Τσαριτσάνην-Ἐλασσόνα ὀρεινότερα, ἅτινα πάντα οὕτω καὶ σήμερον φύσει ἐπικοινωνοῦσι.

Τοὐναντίον ἡ ἐλλόγησις αὐτῆς ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ *Γουνέως* καθίσταται λίαν δυσχερὴς καὶ ὅλως ἀπίθανος· διότι τοῦτο περιελάμβανε τὰς ἀνὰ τὴν σήμερον καλουμένην «Ποταμιὰν» κειμένας πόλεις καὶ τὰς περαιτέρω Βορείως περὶ τὸν Τιταρήσιον ποταμὸν μέχρι τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου καὶ τὰ πρὸς τὰ νῦν Χάσια, ἤτοι τὰ Καμβούνια ὄρη, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ Καταλόγου Β 748 κ. ἑ.:

Γουνεὺς δ' ἐκ Κύφου ἦγε δύω καὶ εἴκοσι νῆας·
τῷ δ' Ἐνιῆνες ἕποντο μενεπτόλεμοί τε Περαιβοί,
οἳ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκί' ἔθεντο,
οἵ τ' *ἀμφ' ἱμερτὸν Τιταρήσιον* ἔργα νέμοντο.

Ὄντως δ' ἔχοντες ὡρισμένον ὁρμητήριον τὸν Τιταρήσιον, τὸν νῦν Σαραντάπορον ἀσφαλῶς (βλ. κάτω *κεφ. γ'* καὶ *ε'*), ὄντα πράγματι ἐξόχως *ἱμερτὸν* κατά τε τὴν κοιλάδα τῆς Ποταμιᾶς, καὶ ὑψηλότερον περὶ τὴν νῦν «Βουβάλαν», δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ὡς *Δωδώνην* αὐτὰ τὰ κατὰ τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Καμβούνια ὄρη, ὄντα συχνότατα νεφελώδη καὶ βροχερά, λίαν δὲ δασώδη καὶ ἀπότομα καὶ ἀποκρουστικά, *δυσχείμερα* ἐν μιᾷ λέξει, (πρβ. μικρὰν περιγραφὴν αὐτῶν ἐν *Πρακτ.* 1912 σελ. 234-237), ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ὄλυμπον, καθαρὸν καὶ διαυγῆ καὶ ἀπείρως

ἑλκυστικώτερον, καίπερ λίαν ὑψηλὸν καὶ δασῶδη· δὲν ἦτο ἄρα δυνατὸν νὰ περιελάμβανε τὸ βασίλειον τοῦ Γουνέως χώραν πολὺ Ἀνατολικώτερον τοῦ νῦν Κεφαλοβρύσου κειμένην, πολλῷ δὲ ἧττον τὴν Τσαριτσάνην. ἀφ᾽ οὗ μεταξὺ κεῖται ἡ Ὀλοοσσών, τοῦ Πολυποίτου οὖσα καὶ ἀσφαλῶς καθορισθεῖσα ἄνω ἐν σελ. 152.

Κατὰ ταῦτα νομίζω ὅτι εὐαρμοστότερον ὄνομα εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πόλιν οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦτο τοῦ τῆς *Ὀρθης*, δυναμένης καὶ ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος, ἀφ᾽ οὗ εἶναι τοσοῦτον ἀπότομος καὶ ὀλισθηρὰ καὶ *ὀρθὴ* ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὡς ἄνω περιεγράφη, νὰ ὀνομασθῇ οὕτως. Εἰς δὲ τὴν πληροφορίαν τοῦ Στράβωνος ἐν Θ′ 440 19 λέγοντος «Ὄρθην δέ τινες τὴν ἀκρόπολιν *τῶν* (γρ. *τὴν*) Φαλανναίων εἰρήκασιν», οὐδεμίαν ἀποδίδομεν πίστιν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ὁ γεωγράφος οὐδὲ τῆς Φαλάννης ἔχει σαφῆ γνῶσιν, λέγων ὅτι κεῖται «πρὸς τῷ Πηνειῷ *πλησίον τῶν Τεμπῶν*», ἐν ᾧ κεῖται λίαν μακρὰν αὐτῶν, σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ Λάρισα· διότι μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Τεμπῶν ἐπιπροσθεῖ σημαντικὸν τμῆμα τοῦ Κάτω Ὀλύμπου καὶ τὸ ὄρος Καρακόπετρα.

Τῇ γνώμῃ ταύτῃ συνηγοροῦσιν ὁπωσδήποτε καὶ τάδε: παρὰ Στεφ. τῷ Βυζαντίῳ ἐν λέξει *Βρένθη* ἀναφέρεται καὶ ἡ *Ὀρθη*, ἔνθα ὁ Meineke, συμφώνως τῷ Εὐσταθίῳ ἐν Παρεκβ. εἰς Ὅμηρον 338,28 λέγοντι «ἡ δὲ Ὄρθη βαρύνεται. . . . πόλις δέ φασι καὶ αὕτη Περραιβίας ἢ Θεσσαλίας, καλουμένη, φασί, καὶ *Κορσέα*, παρὰ δὲ τὴν κόρσην ἴσως, *ὡς οἷα κεφαλή τις* (βλ. καὶ *Σχόλ.* Ven. εἰς Β 739)» ἔγραψεν «[Ὄρθη· πόλις Περραιβίας ἢ Θεσσαλίας, καλουμένη καὶ *Κορσέα* κτλ.]». Ἡ λέξις αὕτη *Κορσέα* ἁρμόττει ὑπερκειμένῃ τῆς Τσαριτσάνης λίαν ὑψηλὰ κορυφῇ ὄρους ἀποτομωτάτῃ, ἥτις μακρόθεν φαίνεται ὡς κεκαλυμμένη κεφαλὴ ἢ λοβὸς ὠτός· εἶναι δ᾽ ἐμφανὴς καὶ ἑλκυστικὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ τὸ περίεργον ἡ κορυφὴ αὕτη ἀπὸ λίαν μακρῶν ἀποστάσεων, ἤδη ἀπὸ τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου Βορείως καὶ ἀπὸ τῆς Μελούνας Νοτίως καὶ τῶν Χυρετιῶν Δυσμικῶς, καὶ καλεῖται νῦν κοινῶς «Κουκοῦλα», ἢ «Κουκοῦλι», ἤτοι καλύπτρα κεφαλῆς.

Ὁμοίως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῆς ἱστορικῆς περιόδου ἐκαλεῖτο ἡ κορυφὴ αὕτη, ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐπίσης, *Ὠτόλοβος*, κατά

τινας δὲ γραφάς, ἐσφαλμένας, *Ὀρθόλοφος*, οἱονεὶ *ὀρθὸς λόφος*, ἢ μᾶλλον τῆς *Ὄρθης λόφος*· οὕτως ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλληνικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας· ὑπάρχει καὶ γραφὴ *Ὀκτώλοφος*, ἀνόητος καὶ μηδὲν λέγουσα πρὸς τοῦτο τὸ πρᾶγμα· τὸ *Ὠτόλοβος* προτιμητέον τοῦ *Ὀρθόλοφος* καὶ γραπτέον παρὰ Λιβίῳ *Otolobus*, οὐχὶ Ottolobus, ὡς γράφεται συνήθως, τοῦ διπλοῦ tt μηδένα λόγον ἔχοντος· χαρακτηρίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Λιβίου (44,3) ἡ κατὰ τὰς θέσεις ταύτας πορεία, ἤτοι ἡ διὰ τοῦ νῦν στενοῦ τῆς Διάβας πρὸς τὴν Καρυάν, ὡς περιεγράφη ἄνω, ἤτοι ardua et aspera et confragosa via· σημειωτέον ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἕτερος Ὠτόλοβος κατὰ τὴν Λύγκον (Λίβ. 31, 36 καὶ 40), ὃν πρέπει νὰ διακρίνωμεν τοῦ ἄνω, ἂν ὄντως ἐκαλεῖτο ὁμωνύμως καὶ αὐτός, ὅπερ φαίνεται λίαν ἀμφίβολον. Μνημονεύεται δὲ ὑπό τινων καὶ Κάστρον τι Βορείως τοῦ Ὠτολόβου τῆς Τσαριτσάνης, ἐφ' οὗ ὑπάρχει τὸ νῦν χωρίον *Μιτσοῦνι* (ἐσφαλμένως *Micon* καὶ *Μήκων* ἐπὶ τοῦ Αὐστριακοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ χάρτου ἀναγραφόμενον, ὡς καὶ τὸ ὑπερκείμενον *Karakol Καρακόλι*, ὅπερ γραπτέον *Καραοῦλι*), ἕτερον δὲ ὑπὲρ τὴν Καρυάν, καλούμενον κοινῶς *Ντιτνᾶτα*.

Εὕρομεν δ' ἐπί τινος κρήνης τῆς Τσαριτσάνης μικρὰν πλάκα μετ' ἀναγλύφου μορφῆς, ἣν ἐκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος καὶ κατεγράψαμεν ὑπ' ἀριθ. **110**· ἀνήκει τοῖς ὀλίγον π. Χρ. χρόνοις· αὕτη φαίνεται ὅτι ἐκομίσθη ἐκ Δομενίκου (βλ. κάτω κεφ. *γ'*), διότι ἡ Ὄρθη εἶναι ἐμφανές, ἐκ τῆς ἐλλείψεως εὑρημάτων τῶν λαμπρᾶς περιόδου ἱστορικῶν χρόνων, ὅτι εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, εἰ μὴ πρότερον· τοῦτο διαδηλοῖ καὶ ἡ ἐν CIL III[1] σελ. 115 ἀριθ. 591 Λατινικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ ἔτους 101 μ. Χ., νῦν παρὰ τὴν Καρυὰν εὑρισκομένη, ἔνθα ὡρίζοντο τὰ σύνορα *Διέων* καὶ *Ὀλοσσονίων* [ex auctoritate] | [i]mp. Aug. | [fi]nes dere[cti] | [int]er Dien[ses] | [et Olo]ssoni[os] | [ex c]onvention[e] | ipsorum· | [im]p. Nerva [T]ra[ia] | [n]o Ca[es] ar[e] | Aug. German[ico] | IIII cos. Ἂν διετηρεῖτο ἡ Ὄρθη, αἱ παρὰ τὴν Καρυὰν θέσεις θὰ ἀνῆκον αὐτῇ βεβαίως.

Ἐπίσης ἐκ Δομενίκου, συμπεραίνει ὁ ἐν Τσαριτσάνῃ φιλάρχαιος κ. Ζαγλάρης, ὅτι προέρχεται μαρμαρίνη κεφαλή, ἣν εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ καὶ παρέδωκέ μοι, ἀνδρός, ἴσως Ἑρμοῦ, καλῆς τέχνης καὶ χρόνων, ἀλλ' ἐλλιπὴς καὶ οἰκτρῶς ἐφθαρμένη, μεγέθους μείζονός τι τοῦ τελείου ἀνδρικοῦ· ἐτέθη δὲ καὶ αὐτὴ ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνος ὑπ' ἀριθ. **101** (βλ. ἄνω σελ. 158).

γ΄) Ἐν Χυρετίαις.

Τάφοι ἐν τύμβοις· Ἐρικίνιον· τοπωνυμίαι· ἡ ἀρχαία πόλις· ἐπιγραφικὰ εὑρήματα· Εὐρωπός· Πηνειός· Εὐρύοπα Ζεύς.

Ὑπερβαίνοντες τὸ Νοτίως τῆς Ἐλασσόνος κείμενον χωρίον «Ῥαδοσίδια» ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους, καὶ βαδίζοντες ἐπὶ τῆς νῦν ἀτραποῦ, συναντῶμεν μετ' οὐ πολὺ δημοσίαν ὁδόν, ἄρτι ποιηθεῖσαν καὶ ἡμιτελῆ· βαδίζοντες ἐπ' αὐτῆς ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, συναντῶμεν δεξιὰ καὶ ἐγγύτατα αὐτῆς *τύμβον* χειροποίητον, χωματώδη, ἀνεσκαμμένον προχείρως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν· διὰ τῆς ἀνασκαφῆς διεφάνησαν τέσσαρες ἢ πέντε μικροὶ θολωτοὶ τάφοι, γεωμετρικῆς ἴσως περιόδου· ὁ ἐστεγασμένος διὰ πλακῶν δρόμος ἑνὸς τούτων διακρίνεται σαφῶς· φαίνεται δὲ ὅτι οἱ διανοίξαντες αὐτοὺς τυμβωρύχοι δὲν ἐσύλησαν αὐτούς, μὴ διαγνόντες τοὺς δρόμους καὶ κατὰ τὴν συνήθη παρὰ τοῖς χωρικοῖς ἀντίληψιν τῶν τοιούτων ὑπολαβόντες αὐτοὺς ὡς κρυφίους τινὰς ὀχετοὺς ὕδατος.

Περαιτέρω μετ' οὐ πολὺ διακρίνομεν ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ δύο λόφους, ὧν ὁ εἷς, ἐγγύτερον κείμενος, εἶναι μικρότερος, ὁ δ' ἕτερος, ἀπωτέρω παρὰ τὸ χωρίδιον *Σκόμπα*, φαίνεται μακρόθεν διὰ τείχους τινὸς σημαντικοῦ, ἐξ ὀγκολίθων ἴσως τετειχισμένος, καὶ ἔχων ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἰδίᾳ τετειχισμένην ἀκρόπολιν· οὗτος εἶναι ἴσως τὸ *Ἐρικίνιον*, πολίχνη ἀρχαία, περὶ ἧς βλ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1912 σελ. 65 καὶ 1913 σελ. 34· εἰκάζω δὲ ὡς ἄνω περὶ τοῦ τειχισμοῦ, αὐτοῦ τε καὶ τοῦ προτέρου λόφου, διότι δὲν προυχώρησα ἐπ' αὐτῶν πρὸς λεπτομερῆ ἐξέτασιν. Ἐντεῦθεν

διακρίνεται ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τὸ χωρίον Δομένικον, καὶ κατερχόμενός τις καὶ διαβαίνων χείμαρρόν τινα ἀνέρχεται πρὸς αὐτό· οἰκοῦσι δ' Ἕλληνες ἐνταῦθα καί τινες Τουρκικαὶ οἰκογένειαι· εἶχον δὲ οἱ κάτοικοι ἐν τῷ κοινῷ τοῦ χωρίου καφείῳ εἴς τινα γωνίαν ὑψηλὰ ἀνηρτημένον «κανδήλιον», διατηρουμένου τοῦ πυρὸς αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτὸς κοινῇ εἰσφορᾷ· ἀντὶ ὅμως τῆς συνήθους εἰκόνος τῆς τιμωμένης θεότητος, εἶχον τεθειμένην μικρὰν εἰκόνα τοῦ ἡμετέρου Διαδόχου Κωνσταντίνου· εἰς ἐρώτησίν μου διὰ τί δὲν ἔθεσαν κατὰ τὸ σύνηθες εἰκόνα τοῦ πολιούχου ἢ ἄλλου ἁγίου, ἔλαβον ὁμόφωνον ἀπάντησιν ὅτι «αὐτὸς εἶναι ὁ Ἅγιός μας»· ὄντως δ' ἐποίουν ἐνώπιον αὐτῆς πρωΐας καὶ δείλης, ὥς μοι ἔλεγον, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Οὕτω διαφαίνεται πῶς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι σὺν τῷ χρόνῳ ἀφηρωΐζοντο ἢ ἐθεοποιοῦντο οἱ ἐξαιρέτως εὐεργετήσαντες διὰ μεγάλων, πολεμικῶν μάλιστα, κατορθωμάτων τὴν πατρίδα θνητοί.

Καλοῦνται δὲ νῦν οἱ πέριξ τόποι ὑπὸ τῶν κατοίκων ὧδε: *Γῃοφύρι*, ἔνθα πηγὴ ὕδατος, *Φαρδόλακκα* (ἡ· λάκκος=ποτάμιον) ῥεῦμα, *Μποντζόχωμα* (*μπόντζα* λέγεται πηλίνη λοπὰς μεγάλη, ἣν ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες ἐκ χώματος ἐκλεκτοῦ, ἀναμιγνυομένου μετὰ τραγίου ἐρίου καὶ πλαττομένου), *Ἀϊχίλλης* (=Ἅγιος Ἀχίλλειος· ἐρείπια ἐκκλησίας καὶ πηγὴ ὕδατος καλλίστου), *Καραουλάνα*, *Κάστρο* (ἔνθα ἡ ἀρχαία πόλις), *Πουρνάρ*, *Πλατάνια*, *Σιαμλάκη Πέτρα*, *Γκυλιμένο Μάρμαρο*, *Παπποῦς*, *Καμέν' Πέτρα*, *Ζνὰρ Πέτρες*, *Μπομπαλάκκα*, *Τσιὰφ Λάκκα*, *Ζουρμπὰν Πέτρα*, *Παλιοχῶρι*, *Παλιοκκλῆσι*, ς' τὴν *Κλαδῶνα*, *Γατζίνα* πηγή, ὑπὲρ ἣν τὸ *Καστρὶ* Σκόμπας, ἴσως τὸ ἀρχαῖον *Ἐρικίνιον*, *Καρδάρα*, *Βουρκολάκκια*, *Τρόχαλο*, *Σαμάρ*, *Ἀσπρόδρομος*, *Παππαλίβαδο*, *Ψηλόρραχες*, ς' τὸ *Μουράρο*, *Καραγάτσ'*, *Λακκόπετρες*, *Ἀγροσκὰ* (Ἀγρία συκῆ), *Χὰρ τὴ Βρύσι* (τοῦ Χάρου ἡ βρύσι), *Γκόλῃο* (προσηγορικῶς *γκόλιο*=γυμνόν), *Μαυρόα* (τά), *Ἀράπσσα*, *Ἀμπέλῃα*, *Τραγάνες*, *Λουτρός*, *Ἁρμύρες*, *Λωνίσματα*, *Ξυλογέφυρο*, *Τράφος*, 'ς τοῦ *Ζιώγα*, *Μαυρίτσα*, *Βρυζόστη*, *Μούτας Πηάδ'*, *Βαρβαγγέλη*, *Κακόσκαλα*, *Μελιτσιά*, 'ς τὴν *Οὔγκρια*.

Ψάλλουσι δὲ οἱ κάτοικοι καί τι ἐπιχώριον ᾆσμα, τὴν *Περδίκα*, διηγούμενοι ὅτι κόρη τις Χριστιανὴ καί τις Τοῦρκος Σελὶμ ὀνόματι ἠράσθησαν ἀλλήλων:

Μαρὴ Περδίκ'ἀ τὸ γιαλὸ (=ἐκ τοῦ γιαλοῦ) καὶ χὴν' ἀπὸ τοὺς κάμπους
(ἐπῳδός: περδίκα μου γραμμένη
Σαλὴ μ' γραμματισμένι)
δὲν ἦταν βρύσι 'ς τὸ χωριό, δὲν ἦταν καὶ ποτάμια,
μὸν πὰς καὶ πλένεις ς' τὸ Λουτρόν, ἀνάμεσα ς' τἀμπέλια;
νὰ κι' ὁ Σαλῆς ὀπ' ἔρχιτι 'ς τὸ μαῦρον καββελάρης·
Σαλὴ μ' Σαλὴ μὴν κάνης το, γιατ' εἴμαστε γειτόνοι·
γιατ' εἶν' τὰ σπίτια μας σιμὰ καὶ τὰ σεράγι' ἀγνάντια.

Περὶ δὲ τῆς κτίσεως τοῦ χωρίου Δομενίκου διηγοῦνται οἱ ἐπιχώριοι τάδε: «ἡ Δομένκους ἦταν 'ς τοὺν κάμπ' κι' ἐδῶ δάσους· μὰ 'ς τοὺν κάμπ' ἦταν ράτσκας (=εἶδος δηλητηριώδους σκορπίου ὁ *ῥάτσικας)*· ζοῦδ', ποὺ χτύπαϊ τὰ μικρά· κι' ἤρθαν δυὸ νὰ κυνηγήσουν, ὁ ἕνας Δῆμους, ἡ ἄλλους Νῖκους· κοιμήθηκάνι κι' ἀνευρεύτηκάνι νὰ χτίσουν ἰδῶ χουργιό, γιατ' ἐκεῖ δὲ θὰ φελέψ'ν τὰ μικρὰ ποῦ τὰ χτύπα' ὁ ράτσκας· κι' εὔκειασάνι τοὺ χωριὸ τοῦ *Δήμ' Νίκου*».

Ὑπάρχουσι δ' ἐν τῷ χωρίῳ πολλαχοῦ κατεσπαρμένοι λίθοι λαξευτοὶ ἐξ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν οἰκοδομημάτων, ἔν τε ταῖς οἰκίαις καὶ μάλιστα ἐν τζαμίῳ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ «Ἁϊγιωργούλης» ἐντετειχισμέναι, καὶ ἐπὶ τῆς ἀφθονώτατον προρρεούσης ὕδωρ πηγῆς, κειμένης ὑψηλὰ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου, ἣν καλοῦσι νῦν «Τρανὴν βρύσιν»· πολλαὶ τούτων φέρουσιν ἐπιγραφάς· ἀπετειχίσαμεν δέ τινας λίθους σημαντικοὺς καὶ ἐξ αὐτῆς ἔτι τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, εἰπόντες τοῖς χωρικοῖς ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἐπίτηδες ἔκτισαν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς φέροντας τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ ἀναμφισβήτητα ταῦτα δείγματα τῆς ἑαυτῶν καταγωγῆς, λίθους, ἵνα ἐλευθερούμενοι ἐπιδείξωσιν αὐτοὺς ὡς μαρτύρια· τούτου ἕνεκα οὐ μό-

νον ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ καὶ παρεβοήθουν οἱ ἐνταῦθα φιλοτιμότατοι καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων κάτοικοι.

Ἡ δὲ ἀρχαία πόλις, μικρᾶς ἐκτάσεως οὖσα, κεῖται ὀλίγον ἔξω περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν Βορρανατολικῶς τοῦ χωρίου ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους, ἀποτόμως ὑψουμένου ὑπὲρ αὐτὴν καὶ οἱονεὶ ἐπισκιάζοντος αὐτήν· διακρίνεται δὲ πανταχοῦ, πλὴν που τῶν κατωτάτω πρὸς τὸν χείμαρρον, ὁ περίβολος ἐξ ὑποκειμένων λαξευτῶν ὀγκολίθων ἰσοδομικοῦ ῥυθμοῦ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἐφ' ὧν ἐπίκειται, ἐφ' ἱκανὸν ὕψος διατηρούμενον, τεῖχος ἰσχυρὸν ἀσβεστόκτιστον τῆς Ἰουστινιανείου πιθανῶς περιόδου· δι' ἰδιαιτέρου τείχους χωρίζεται εἰς κάτω πόλιν καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὑψίστου ἐπιπέδου κειμένην ἀκρόπολιν, διότι ἡ ὅλη πόλις εἶναι οὕτως ἐσχηματισμένη κλιμακηδὸν εἰς μικρὰ ἐπίπεδα· βρίθει δὲ πανταχοῦ θραυσμάτων ἀγγείων καὶ λίθων εἰργασμένων.

Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως εἶναι ἐκτισμένον καὶ διατηρεῖται ἔτι, καίπερ μόλις, μέγα οἰκοδόμημα μετὰ περιβόλου καὶ ἐκκλησίας, ὅπερ λέγεται ὅτι ἦτο μονὴ καὶ καλεῖται «Ἁϊγιώργης», λειτουργουμένης πανηγυρικῶς τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους· πρὸς διάκρισιν ἄρα αὐτοῦ ἀπεκλήθη ὑποκοριστικῶς, ὡς οὖσα λίαν μικροτέρα, ἡ ἐν τῷ χωρίῳ ἐκκλησία «Ἁϊγιωργούλης»· ἐποιήθη δὲ ἅπασα ἡ μονὴ αὕτη ἐκ λίθων τῆς ἀκροπόλεως, μάλιστα τοῦ ὑποκειμένου εἰς ἐρείπια ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἱεροῦ τῆς πολιούχου θεότητος, πιθανώτατα τοῦ *Ἀσκληπιοῦ*, ὡς συνηγάγομεν ἐξ εὑρεθέντος ψηφίσματος, εἰς ὃν ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις, κατὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ συνήθειαν (πρβ. ἄνω σελ. 151)· διὸ πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ εἶναι ἐντετειχισμέναι πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος ὅλου, ἐμφανεῖς μὲν πολλαί, πλεῖσται δὲ ἀφανεῖς· τούτου ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἡ πλήρης ἐξερεύνησις τῆς θέσεως, ὡς διατηρούσης πιθανώτατα ὅλον σχεδὸν τὸ ἀρχεῖον τῆς πόλεως, ὡς ἐν Γόννοις. Σημειωτέον δὲ ὅτι, καθ' ἃ λέγεται, ὑπάρχει ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ἐκκλησίας κρύπτη ὑπόγειος κτιστή, ἄγουσα διὰ τριῶν ἢ πλειόνων ἀναβαθμῶν εἰς μέγα οἴκημα, ὅπερ κατὰ τὰς περιγραφὰς τῶν χωρικῶν, διότι δὲν εἶναι πλέον ἐμφανὴς ἡ κρύπτη, ὁμοιάζει θολωτῷ

τάφῳ· μετέπειτα ὅμως, ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα, εἴδομεν ὅτι ὑπάρχει μικρὸς ὀρθογώνιος τάφος κτιστὸς διὰ λιθαρίων, ὑπ' αὐτὸν δὲ χῶμα καὶ κατόπιν ὁ φυσικὸς βράχος, εἰς ἀπόστασιν τριῶν περίπου μέτρων βάθους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ λίαν μεταγενεστέρου, ἴσως ἱερομονάχου τινός, μνημονευθέντος τάφου.

Ὄντως δὲ διὰ μικρῶν ἐρευνῶν καὶ ἄνευ ἀνασκαφῶν ἀπετειχίσαμεν ἐντεῦθεν καὶ μετεκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος (βλ. ἄνω σελ. 157 κέ.) πολυαρίθμους καὶ λίαν σημαντικὰς ἐπιγραφάς, καταγεγραμμένας ἐκεῖ ὑπ' ἀριθ. **80**· **81**· **82**· **89**· **90** (αὕτη ἐξ «Ἁϊγιωργούλη»)· **92**· **94**· **95**· **96** (αὕτη ὁπόθεν ἡ 90)· **97** (αὕτη ἐκ τῆς κρήνης Δομενίκου)· **98**· **99**· (101) **100** (αὕτη ὁπόθεν ἡ 90)· **104**· **105**· **106**· **107**· **108**· **109**· (110) **111—129**· αἱ πλεῖσται τούτων εἰσὶν ἀνέκδοτοι καὶ ἡτοιμάσαμεν ἤδη τὴν προσήκουσαν ἔκδοσιν αὐτῶν ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* ἐν συνεχείᾳ μετὰ τῶν ἀνεκδότων ἐκ Θεσσαλίας ἐπιγραφῶν ἡμῶν.

Ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι αἱ *Χυρετίαι*, καθίσταται ἀναμφισβήτητον ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς πολλάκις ἀναγράφεται οὕτως, οὐχὶ *Κυρετίαι* (βλ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 145)· διὸ παρὰ Λιβίῳ γραπτέον μᾶλλον Chyretiae, ἧττον Cyretiae, καίτοι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους θὰ προεφέροντο *Κυρετίαι*, ἐξ οὗ ἴσως, παρὰ τὸ *Κύριος* ἐτυμολογηθείσης τῆς λέξεως, προῆλθε κατὰ μετάφρασιν τὸ νῦν ὄνομα *Δομένικον*. Ὅτι δὲ κατηριθμοῦντο αἱ Χυρετίαι οὐχὶ τῇ *Ἑστιαιώτιδι*, ὡς θεωροῦνται κοινῶς, ἀλλὰ τῇ *Περραιβίᾳ*, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς περὶ τὸ 200 π. Χ. χρόνους, ἀποδεικνύουσιν εὑρεθέντα ψηφίσματα τῆς πόλεως ἐν οἷς ἀναγράφεται *στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν*· ἐν αὐτοῖς μνημονεύεται ἱερὸν πολιούχου θεοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἷον ὑπῆρχε καὶ παρ' ἄλλοις Περραιβοῖς, ὅπερ κατέλαβεν ὁ μνημονευθεὶς Ἅγιος Γεώργιος, ἤτοι τὸ ἐπὶ ἀκροπόλεως μέγα μοναστήριον.

Ἐκ Δομενίκου εἶναι ἄποπτον τὸ πλεῖστον τῆς ὡραιοτάτης κοιλάδος «Ποταμιᾶς», διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ Τιταρησίου, οὗτινος τὸ ὕδωρ ἐξαντλοῦσιν ἐνταῦθα τὸ θέρος οἱ κάτοικοι, παροχετεύοντες πρὸς ποτισμὸν τῶν εὐφορωτάτων ἀγρῶν· διό, ἐξερχόμενος τοῦ χωρίου «Δαμάσι» ὁ ποταμός, καὶ δὴ τοῦ «Μπουγαζίου» τοῦ

Τυρνάβου, οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον φέρει τότε ὕδωρ πρὸς τὴν πεδιάδα ταύτην μέχρι τῆς εἰς τὸ «Μάτι» καὶ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Πηνειὸν συμβολῆς, εἰ μὴ ἐνίοτε μετὰ πολλὴν βροχήν· τούτου δ' ἕνεκα καλεῖται ὀρθῶς, ὡς ὢν χείμαρρος πλέον, διὰ τοῦ ὀνόματος «Ξεριᾶς» ἐντεῦθεν.

Οὕτως ἑρμηνεύονται πλήρως τὰ ἀμφισβητηθέντα ὡς πρὸς τὴν τοπικὴν καὶ πραγματικὴν ἀκρίβειαν, καὶ ἄλλως παρανοηθέντα, ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου λεγόμενα περὶ τοῦ Τιταρησίου, ἐν Β 752 κ. ἑ.

ὅς ῥ' ἐς Πηνειὸν προϊεῖ καλλίροον ὕδωρ,
οὐδ' ὅ γε Πηνειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίνῃ,
ἀλλά τέ μιν καθύπερθεν ἐπιρρέει ἠύτ' ἔλαιον·
ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ.

Ὁ μὲν δῆλα δὴ Τιταρήσιος δὲν ἐκβάλλει ὄντως εἰς τὸν Πηνειόν, ἀλλὰ τὸ νῦν λεγόμενον «Μάτι» ὁμοῦ μετὰ τοῦ χειμάρρου πλέον Τιταρησίου· τοῦτο τὸ «Μάτι» ὁ Ὅμηρος θεωρεῖ ἀνήκον ἐπίσης τῷ ποταμῷ Τιταρησίῳ, διότι ἐξέρχεται ἐξ ἀπορρῶγος γυμνοῦ βράχου, ἐκβάλλον ἀφθονώτατον ὕδωρ· κεῖται δὲ τὸ «Μάτι» ἐπὶ τῆς ἐκ Τυρνάβου εἰς Μελούναν δημοσίας ὁδοῦ κατὰ τὸ μέσον που τῆς ὅλης ἀποστάσεως· τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο χωρεῖ βραδέως ἐπὶ τῆς πεδιάδος, μὴ ὑπάρχοντος ὕψους, καὶ φαίνεται στάσιμον· τούτου ἕνεκα, καὶ ἐκ τῶν παροχθίων ἰτεῶν καὶ βρύων, καθιστάμενον ὀλίγον μετὰ τὴν πηγὴν ἑλῶδες, λαμβάνει χρῶμα ὑπόμελαν βαθὺ ὡς ἔλαιον, ἐκβάλλον δὲ εἰς τὸν Πηνειόν, διαφέρει τοῦ τεφροῦ χρώματος τοῦ ὕδατος αὐτοῦ καὶ ἐπί τι διάστημα ποιεῖ αὐτὸ ὑπόμελαν ἐλαιῶδες, ὡς τρόπον τινὰ ἐπικαθήμενον ἐπάνωθεν αὐτοῦ.

Κατὰ ταῦτα ὁ ὄντως *προϊεὶς καλλίρροον ὕδωρ* νῦν Σαραντάπορος διὰ τῆς ἄνω Περραιβίας καὶ τῆς «Ποταμιᾶς», ἐξαφανιζόμενος παρὰ τὸ «Μπουγάζι», ἐκ τοῦ συμβεβηκότος ὅτι καθίσταται χείμαρρος καὶ σπανίως ὡς φέρων ὕδωρ, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὁ αὐτός, ἢ τοὐλάχιστον ὁ εἷς βραχίων αὐτοῦ, ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ «Μάτι»· ἡ αἰφνιδία καὶ οἱονεὶ θαμασία ἐκ γυμνοῦ βράχου ἐκροὴ τοσοῦτον ἀφθόνου ὕδατος ἀποτόμως, παρωμοιώθη δικαίως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸ ὕδωρ τῆς Στυ-

γός, τοῦ δεινοῦ ὅρκου τῶν θεῶν, καὶ αὐτοῦ τούτου *ἀπορρὼξ* ἐθεωρήθη· μὴ ὢν δὲ γεωλόγος ὁ Ὅμηρος, δὲν ἠθέλησε νὰ σπουδάσῃ μετὰ λεπτομερείας, ἂν ὄντως ὁ Τιταρήσιος αὐτός, ἐξαφανιζόμενος σχεδὸν παρὰ τὸ «Μπουγάζι», διεξήρχετο διὰ τῶν ὀρέων ὑπογείως καὶ ἐνεφανίζετο εἰς τὸ «Μάτι», πράγματι ὁ αὐτὸς ποταμός, οὔτε νὰ διακρίνῃ ὡς δύο ποταμοὺς τούτους, ἴσως διότι ἡ μὲν τοπικὴ παράδοσις ἐθεώρει τὸν ἐκ «Μάτι» αἰφνιδίως ἐξερχόμενον ποταμὸν ὡς συνέχειαν τοῦ Τιταρησίου, ὁ δὲ ποιητὴς ἔτι μᾶλλον ὡς ὄντα αὐτῆς τῆς Στυγὸς συνέχειαν. Πρὸς ταῦτα δύναταί τις νὰ παραβάλῃ τοὺς ἐν βαράθροις τῆς Ἀρκαδίας ἐξαφανιζομένους ποταμοὺς καὶ μακρὰν περαιτέρω εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ Μεσσηνίαν ἐμφανιζομένους ἐκ νέου, τὸν *Ἀλφειὸν* π. χ.. τὸν *Ἐρασῖνον* κττ..

Σχηματίζει δὲ τὸ «Μάτι», ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκροήν, εὐρὺν καὶ βαθύτατον βόθρον, ἐφ' οὗ, ἀντανακλώμενος ὁ οὐρανός, ἀποδίδει ἐντὸς χρῶμα γλαυκόν· τοῦτο, περιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπομέλανος χρώματος τοῦ ὕδατος, καὶ ὑπὸ τῶν βρύων καὶ ἀγρίων καλάμων καὶ ὑψηλῶν περαιτέρω ἰτεῶν ἐνισχυόμενον, χορηγεῖ συνολικήν τινα ἔμφασιν τεραστίου *ὀφθαλμοῦ*· ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ νῦν ἐπωνυμία *Μάτι*, ἤτοι *ὀφθαλμός*, ἐν χρήσει οὖσα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ὁμοίων ἀβυσσοειδῶν βόθρων, εὑρισκομένων ἐντὸς λιμνῶν, ἑλῶν, ποταμῶν καὶ τῆς θαλάσσης αὐτῆς ἐνίοτε, ἅτινά εἰσιν ἐπίφοβα, καὶ ἐφ' ὧν τῇ θέᾳ προκύπτει δέος· διὸ ἀποδίδεται αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὑπερφυσική τις μυστηριώδης δύναμις, ἰδίως τὸ ὅτι παρέλκεται ὁ παραπλέων ἢ παρακολυμβῶν, ἢ ἁπλῶς παρακαθήμενος, ὑπὸ ἐνεδρευουσῶν ὡραιοτάτων γυναικῶν καὶ ἄγεται εἰς κρυσταλλίνους θαλάμους, «γυάλινα παλάτια», ἔνθα περιποιοῦνται μὲν αὐτόν, δὲν ἐπιτρέπουσιν ὅμως τὴν ἔξοδον, κ.τ.λ.. Σημειωτέον δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων ὀρέων διακρίνεται ὑπέρλαμπρον καὶ ἀπαστράπτον τὸ «Μάτι» τοῦτο μόνον, καίτοι ἡ πεδιὰς ἔχει καὶ ἄλλα ὕδατα.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ συμβεβηκότος θὰ ἐπωνομάσθῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ νῦν «Μάτι» ὑπὸ τῶν μετὰ τὸν Ὅμηρον ἀρχαίων *Εὐρωπός*· διότι ὁμοίως ὑπόκειται ἐν τῇ λέξει ταύτῃ οὐ μόνον ἡ αὐτὴ λέξις τοῦ

νῦν «Μάτι», ἀλλὰ καὶ ἐμφανῶς ἡ αὐτὴ παρομοίωσις· οὕτω δ' ἑρμηνεύεται διὰ τί ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ὄνομα τοῦ Τιταρησίου, καλουμένου καὶ Εὐρωποῦ· βεβαίως πρόκειται περὶ δύο ποταμῶν, ληφθέντων ὑφ' ἓν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ μακροῦ καὶ μεγάλου Τιταρησίου, νῦν Σαρανταπόρου[1]) καὶ τοῦ βραχυτέρου μὲν τούτου, ἀλλὰ λίαν βαθέος καὶ ἀείρρου Εὐρωποῦ, συμβάλλοντος πράγματι τῷ Πηνειῷ σχεδὸν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἔνθα καὶ ὁ κυρίως Τιταρήσιος, ὡς χείμαρρος ὅμως ἀπὸ τοῦ «Μπουγαζίου».

Οὕτως ἄρα οἱ ἀποδόντες τῷ Ὁμήρῳ ἀνακρίβειαν ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἄνω, ἀποδεικνύονται σφαλλόμενοι, ὡς καὶ οἱ λέγοντες ὅτι μόνον τὸν Εὐρωπὸν τοῦτον καλεῖ ὁ Ὅμηρος Τιταρήσιον, ἐν ᾧ ὄντως καλεῖ οὕτως ὁμοῦ αὐτόν τε καὶ τὸν Σαραντάπορον, ἔτι δὲ μᾶλλον οἱ θεωροῦντες ἀκατάλληλον τὸ ἐπώνυμον τοῦ Πηνειοῦ ὡς *ἀργυροδίνου*, ἀφ' οὗ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ εἶναι, λέγουσι, θολόν· ἀλλὰ τοῦτο διατείνονται οἱ μόνον παρὰ τὴν Λάρισαν καὶ τὰ Τέμπη ἰδόντες τὸν ποταμόν· τοὐναντίον ὅμως εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ ἐπικρατοῦν κατὰ τὸν ἐν γένει μακρότατον ῥοῦν τοῦ Πηνειοῦ χρῶμα ὕδατος εἶναι τὸ τεφρόν, ἀργυρῶδες· λογιζόμεθα δὲ χρόνον ὄψεως αὐτοῦ τὸ θέρος μὲν μάλιστα, ἔτι δὲ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ φθινοπώρου καὶ τοὺς τελευταίους τῆς ἀνοίξεως, ἐνίοτε καὶ τοὺς ὑπολοίπους τοῦ ἔτους, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ μεγάλας καὶ διαρκεῖς βροχάς, ὁπότε φυσικῷ τὸ λόγῳ θολοῦνται τὰ πάντα ἐν Θεσσαλίᾳ· ἀλλ' αὗται εἶναι σπάνιαι· συμπεραίνομεν δὲ τοῦτο ἰδόντες πολλάκις ἅπαντα σχεδὸν τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ, οὐχὶ δὲ ὀλιγάκις διελθόντες διὰ μέσου τοῦ ῥεύματος αὐτοῦ ἔφιπποι, ἢ δι' ἁμάξης, ἢ ἐπὶ ἀκατίου, κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους «πόρους» αὐτοῦ, πλειστάκις δὲ καὶ πιόντες ἐκ τοῦ ῥοῦ αὐτοῦ τὸ ἄριστον ὕδωρ.

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει ὅτι οὐδένα εἴδομεν τοῖς ἀνθρώποις τοῦ

---

[1]) Διὰ τί ὠνομάσθη *Σαραντάπορος*, εἴπομεν ἐν *Πρακτ.* 1912 σελ. 237· ὑπόκειται δ' ἐνταῦθα ἡ αὐτὴ παρομοίωσις, οἷα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οἵτινες ἐκάλουν ὁμοίως ποταμὸν *Ἑπτάπορον, Πολύπορον* κ. ὁ., ἐκ τῶν «πόρων» ἐπίσης, ἤτοι ἐκ τῶν ἀβαθῶν διαβάσεων ὑπὸ πεζῶν, ἐφίππων, ὀχημάτων, οὓς εἶχον, ἐνίοτε καὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατόν τινες.

Εὐρωποῦ τούτου εὐεργετικώτερον ποταμόν· διότι καθ' ἅπασαν τὴν ἀπὸ Ἐλασσόνος μέχρι Τυρνάβου τὰ μάλιστα πολυσύχναστον ὁδόν, ἣν πορεύονται οἱ πλεῖστοι ἐκ Μακεδονίας εἰς Θεσσαλίαν καὶ τἀνάπαλιν, οὐδαμοῦ ὑπάρχει ὕδωρ πόσιμον, πλὴν ἑνὸς ἐλεεινοῦ καὶ λίαν ἀκαθάρτου φρέατος, μεταξὺ Ἐλασσόνος καὶ Μελούνας κατὰ τὸ τέρμα τῆς πεδιάδος κειμένου, καὶ ἑτέρου χείρονος μακρὰν ὀλίγον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ παρὰ τὴν «Λυγαριάν»· διὸ καὶ ὁ στρατὸς καὶ οἱ ὁδοιπόροι, μάλιστα οἱ ἔφιπποι ἢ δι' ὑποζυγίων καὶ ἁμαξῶν μεταφέροντες διάφορα εἴδη, μετ' ἀνακουφίσεως σταθμεύουσι παρὰ τὴν εὐεργετικὴν ταύτην πηγήν, πρὸς ἣν μετὰ πόθου πορεύονται, μακρόθεν ἤδη ἀναμιμνησκόμενοι, καὶ διαναπαύονται, εὐλογοῦντες αὐτὴν ἰδιαίτατα κατὰ τοὺς ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Σεπτεμβρίου μῆνας· αἱ δὲ ὁμάδες τῶν κατερχομένων ἐκ Μακεδονίας καὶ Περραιβίας καὶ ἐπανερχομένων οἴκαδε θεριστῶν, καὶ θεοποιοῦσι τὸν Εὐρωπὸν τοῦτον, ὡς εἴδομεν αὐτοί, διελθόντες καὶ παραμείναντες ἐνταῦθα πλέον ἢ τριακοντάκις ἡμέρας καὶ νυκτός.

Καὶ καθ' ὅλην βεβαίως τὴν ἀρχαιότητα, ὁμοίας οὔσης φύσει τῆς ἐπικοινωνίας τῶν κατοίκων διὰ τῶν διόδων τούτων, ἐπίσης εὐεργετικώτατος διετέλει ὢν ὁ Εὐρωπὸς οὗτος· ἐντεῦθεν ἴσως καὶ ὡς ὅρκον ἐλάμβανον αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις παρὰ τῷ νῦν Ἑλληνικῷ λαῷ τοιαῦτα ποταμῶν, λιμνῶν, θαλασσῶν «Μάτια», ἀποκαλοῦνται καὶ ἐκλαμβάνονται ὡς τοῦ «*Θεοῦ μάτια*», δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὑπὸ τοῦ λαοῦ δῆλα δή, ἐθεωροῦντο τὰ αὐτὰ ὡς τοῦ *Διὸς ὀφθαλμοί*· ἐντεῦθεν μᾶλλον δύναται νὰ θεωρηθῇ εὐλόγως προελθοῦσα ἡ τε ἐπωνυμία τοῦ Διὸς ὡς *Εὐρύοπα* καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἀπόδοσις καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἅδου· διότι οἱ παραφιλοσοφοῦντες καὶ ἐξ ἄλλων ὑψηλῶν φυσικῶν λόγων, οὓς φέρουσι, οἵτινες ὅμως εἶναι ὑπέρτεροι τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῶν γνώσεων *τοῦ λαοῦ*, νομίζοντες ὅτι προῆλθον τὰ τοιαῦτα, σφάλλονται· ἀνθρωπινώτερον καὶ εὐλογώτερον δύνανται νὰ ἑρμηνευθῶσι ταῦτα διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν λαϊκῶν ἀντιλήψεων· διότι ὁ λαὸς ἔχει τὰ μεγάλα συναισθήματα τῆς ζωῆς, οὗτος δὲ δημιουργεῖ τοὺς θεούς, οὓς ὄντως καὶ πι-

στεύει καὶ ἀγαπᾷ καὶ ἐπικαλεῖται καὶ φοβεῖται, οὐχὶ οἱ ὑπερτέρας τυχόντες σπουδῆς καὶ φιλοσοφοῦντες, τούτου δ᾽ ἕνεκα δυσπιστοῦντες πρὸς πάντα καὶ μηδὲν ὑπερφυσικὸν φοβούμενοι.

δ'). Ἐν Μητροπόλει, Μύλαις, Μονδαίᾳ.

Τοπογραφικαὶ ἔρευναι· ἐπιγραφικὰ εὑρήματα· Μάλλοια· Ἐρικίνιον· Δωδώνη· Κύφος· Αἰνιᾶνες.

Περὶ τῶν ἐν τῇ μνημονευθείσῃ κοιλάδι τῆς «Ποταμιᾶς» ἀρχαίων πόλεων ἐγράψαμέν τινα ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1912 σελ. 234-237 ἐκ σημειώσεων, ἃς ἐκρατήσαμεν κατὰ τὴν ἐπισπευδομένην ἄλλως πορείαν ἡμῶν μετὰ τῆς Ε' Μεραρχίας ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ 1912· δυστυχῶς δὲν ἐξηρευνήσαμεν κατόπιν, ὡς ἔδει, καὶ ὡς ἐπεθυμοῦμεν, τὰ κατὰ τὴν χώραν ταύτην ἀρχαῖα ἐρείπια, διότι μάλιστα ἡ μεταφορὰ ἀρχαίων ἀντικειμένων εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος ἀπὸ τῶν νῦν χωρίων «Μολόγουστας», «Βλαχογιάννη», «Δαμασίου» καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὰ ἦτο λίαν δυσχερής, ἡ δ᾽ ἐκ τῶν αὐτῶν τόπων εἰς τὸ τοῦ Τυρνάβου, καίπερ εὐχερεστάτη, ἀπεκλείετο ὑπὸ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ λόγοις προστατούσης Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ἤδη ὅμως πρὸ τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως εἴχομεν φροντίσει διὰ τοῦ λοχίου Ἠλιοπούλλου, ἐπικουροῦντος καὶ τοῦ Δημάρχου Τυρνάβου κ. Δημητριάδου, νὰ μετακομίσωμεν τὸ ἐν τῷ χωρίῳ «Δαμασοῦλι» μνημονευθὲν ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1912 σελ. 235 σημ. 1 ψήφισμα, τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν IG IX² 332=*Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 144-145 ἀνάθεσιν τῷ Ἀπόλλωνι Ἀγρεῖ, καὶ ἀνέκδοτόν τινα ἐπιτύμβιον ἐπιγραφήν, τὰς δ᾽ ἐκεῖ λεγομένας ἑτέρας, ὡς ἐντετειχισμένας ἐν ἐκκλησίαις καὶ οἰκίαις, ἀφήκαμεν διὰ μέλλουσαν φροντίδα.

Σπουδαῖον ὅμως τοπογραφικὸν συμπέρασμα προκύπτει ἐκ τοῦ ἄνω μνημονευθέντος ψηφίσματος, ὅπερ εἶναι μὲν τῶν ***Φαλανναίων***, τιμᾷ δὲ δικαστὰς *Μητροπολίτας*, καὶ ἀνετέθη, κατὰ τὸ σύνηθες, ὡς δεύτερον ἀντίτυπον, ἐν τῇ πατρίδι τῶν τιμωμένων.

ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εὑρέθη κατὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν, παρὰ τὰ χωρία «Δαμάσι» καὶ «Δαμασοῦλι», οὐδὲ μετεκομίσθη ἄλλοθεν, διότι τὰ μὲν ἐρείπια ἄλλης ἀρχαίας πόλεως κεῖνται λίαν μακρὰν ἐντεῦθεν, τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τοῦ λίθου οὐδὲν ἔχει τὸ ἰδιάζον πρὸς ἐξαιρετικὴν χρῆσιν, δικαιολογοῦσαν τὴν μακρόθεν μεταφοράν, συμπεραίνομεν ὅτι τὰ ὑπὲρ τὸ «Δαμάσι» σημαντικὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως εἶναι ἡ *Μητρόπολις*.

Ὄντως δὲ ἀναφέρει *Στέφανος ὁ Βυζάντιος* δύο Μητροπόλεις ἐν Θεσσαλίᾳ, λέγων «*Μητρόπολις,... τετάρτη* Θεσσαλίας... *δεκάτη* τῆς ***ἄνω*** Θετταλίας»· ἡ δευτέρα τούτων εἶναι ἐμφανῶς ἡ νῦν ἀναγνωρισθεῖσα· ἐξ αὐτῆς πιθανώτατα ἦτο ὁ γυμνασιαρχήσας ἐν Φαλάννῃ *Πετραῖος Φιλοξενίδου Μητροπολίτης* ἐν IG IX² 1238· τοὐναντίον οἱ ἐν τῷ ψηφίσματι τῆς αὐτῆς πόλεως ἔ. ἀ. 1231 τιμώμενοι δικασταὶ *Μητροπολῖται* εἶναι τῆς μείζονος Μητροπόλεως, τῆς παρὰ τὸ Κιέριον, διότι μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, οἷος ὑπῆρχεν ἐκεῖ καὶ εὑρέθη ὑφ' ἡμῶν, περίφημος ὤν, τῆς Καστνίας [1]· ἐπίσης ἐντεῦθεν ἦτο ὁ ἐν 568 Μητροπολίτης, τῆς πόλεως ταύτης οὔσης τῶν Θεσσαλῶν, ἐν ᾧ ἡ ἐλάσσων Μητρόπολις, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἦτο τῶν Περραιβῶν, οὐχὶ τῶν Ἑστιαιωτῶν, ἢ τοὐλάχιστον οὐχὶ πάντοτε τούτων, ἀνηκόντων τῷ κοινῷ τῶν Θεσσαλῶν (βλ. ἄνω σελ. 172)· ἐπίσης πάντες οἱ μέχρι τοῦ 30 π.Χ. στρατηγοὶ τῶν Θεσσαλῶν, ἢ γραμματεῖς τοῦ συνεδρίου αὐτῶν, ἀναγραφόμενοι ὡς *Μητροπολῖται* τὴν πατρίδα, εἶναι βεβαίως τῆς μείζονος ἐκείνης Μητροπόλεως.

Βεβαιωθείσης οὕτω τῆς ὑπὲρ τὸ «Δαμάσι» πόλεως, ἥτις ἄχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο οὖσα αἱ *Μύλαι*, ὡς *Μητροπόλεως*, δι' ἧς διῆλθε τῷ 171 π. Χ. ὁ βασιλεὺς Περσεὺς χωρὶς νὰ βλάψῃ αὐτήν (ὁ Λίβιος ἐν 42, 54 δὲν ἀναφέρει αὐτὴν οὐδόλως, καίπερ ἐν τῇ πρὸς Φάλανναν ὁδῷ συναντηθεῖσαν φυσικῷ τῷ λόγῳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως,

---

[1]) Ἀνεσκάψαμεν ἐν μέρει τὰ ἐρείπια αὐτοῦ· βλ. *Πρακτικὰ* 1911 σελ. 342—343· εὑρέθη ἐκεῖ ἄγαλμα μαρμάρινον καθημένης γυναικός, περὶ οὗ βλ. κάτω τὸ ἐνταῦθα τμῆμα Β' ***κεφάλαιον β'***.

διότι θὰ ἐφρόνει τὰ τοῦ Περσέως), οὔσης δὲ βεβαίας τῆς θέσεως τῶν *Χυρετιῶν* (βλ. ἄνω σελ. 172), δυνάμεθα περαιτέρω νὰ καθορίσωμεν τὰς λοιπὰς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀρχαίας πόλεις.

Καὶ πρῶτον μὲν ἡ παρὰ τὴν «Μολόγουσταν» καὶ ὑπὲρ τὸ χωρίον «Βλαχογιάννη» Βορείως κειμένη ἀρχαία πόλις, εἶναι βεβαίως αἱ **Μύλαι**· διότι ὁ Λίβιος ἐν 42, 54 λέγων περὶ τῶν μνημονευθεισῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Περσέως, καὶ ἀναφέρων τὰς Χυρετίας, χαρακτηρίζει τὰς Μύλας, ὡς πρὸς τὰς Χυρετίας ταύτας, *proximum* oppidum, ita munitum, ut inexpugnabilis munimenti spes incolas ferociores faceret· ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς προελαύνει ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον, οὐδεμία ἀρχαία πόλις ὑπάρχει μετὰ τὰς Χυρετίας δευτέρα, ἄλλη τῆς μνημονευθείσης, ἥτις ὄντως κατέχει θέσιν ὀχυράν, καθ' ἃ περιεγράψαμεν ἐν *Πρακτ.* 1912 σελ. 236· κατεστράφη δὲ τότε τὰ πολλὰ ἡ πόλις Μύλαι οἰκτρῶς ὑπὸ τοῦ Περσέως, diruto magna ex parte et incenso oppido, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν, capta urbs ac direpta est, *libera* quoque corpora, quae *caedibus* superfuerunt, *venum* data.

Ἀναφέρει δὲ τὰς Μύλας καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος: «Μυλαί· πόλις Σικελίας . . . **εἰσὶ δὲ Μυλαὶ καὶ Θετταλίας**, ἧς τὸ ἐθνικὸν Μυλαῖος»· παρηχεῖ δέ πως καὶ ἡ νῦν λέξις **Μολόγουστα** πρὸς τὸ **Μύλαι**· ἡ δὲ παραγωγὴ αὐτῆς παρὰ τὸ *μύλη* εἶναι ἐμφανής· ὄντως ὁ διερχόμενος Τιταρήσιος χορηγεῖ ἄφθονον ὕδωρ πρὸς ποίησιν *μύλων*, ἡ δὲ πέριξ κοιλὰς παράγει δαψιλῆ δημητριακά, ὧν καὶ ἡμεῖς εὕρομεν διερχόμενοι ἐν τῷ πολέμῳ πλεῖστα καὶ χρησιμώτατα ἐν «Ἀμοὺρ Ὀμπᾶ», ὀλίγον περαιτέρω κειμένῳ χωρίῳ ἐν τῇ πεδιάδι. Ἀρχαῖα δὲ ἀντικείμενα ἐκ τῶν Μυλῶν τούτων δὲν εὑρέθησαν ἐντετειχισμένα ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις, εἰ μὴ κίων ἐπιγεγραμμένος, miliarium πιθανῶς, ὅπερ οὔτε ἡμεῖς εἴδομεν, οὔτε οἱ στρατιῶται ἡμῶν ἠδυνήθησαν νὰ μετακομίσωσι· κεῖται δ' ἐν τῷ χωρίῳ «Βλαχογιάννη»· φαίνεται ὅτι πάντα τὰ ἀρχαῖα κεῖνται ἔτι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν ἀρχαίαν ταύτην πόλιν θεωροῦσί τινες ὡς οὖσαν τὴν *Μάλλοιαν*, ἀνέγραψαν δ' αὐτήν, ὡς ἐνταῦθα κειμένην,

ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν γεωγραφικοῦ πίνακος οἱ Αὐστριακοὶ στρατιωτικοὶ τοπογράφοι· ἀλλ' ἐκ τῶν περιγραφῶν τοῦ Λιβίου, ὅστις πολλάκις ἀναφέρει αὐτήν, τὸ πιθανώτατον συμπέρασμα, ὅπερ προκύπτει περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς, εἶναι ὅτι ἡ Μάλλοια ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἰσχυροτάτου, ἀρχαίου, μικρᾶς ἐκτάσεως φρουρίου, ἐκ λαξευτῶν παραλληλεπιπέδων ὀγκολίθων πεποιημένου, ὅπερ, ἐπισκεφθεὶς καὶ ἐξετάσας, ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν ὁ ἐν Ἐλασσόνι φιλάρχαιος διερμηνεὺς τοῦ Εἰρηνοδικείου κ. Ἰω. Ζαγλάρης, ὡς εὑρισκόμενον παρὰ τὸ μοναστήριον τῆς *Ἀναλήψεως*, Νοτίως μὲν αὐτοῦ, Δυσμικῶς δὲ τοῦ νῦν χωρίου *Συκιᾶς*, ἔνθα οὐδὲν σημεῖον ἀρχαίων ἐρειπίων δηλοῦσιν οἱ Αὐστριακοὶ τοπογράφοι· περὶ τοῦ ὅτι ἐνταῦθα κεῖται ἡ Μάλλοια, βεβαιούμεθα, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Λίβιος ἐν 31, 41 ἀναφέρει ὅτι οἱ Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν Ἀθαμάνων διηυθύνθησαν τῷ 200 π. Χ. ἐκ *Βοίβης* εἰς *Χυρετίας* καὶ κατόπιν εἰς *Μάλλοιαν*· ἀλλ' οὕτως ἐντεῦθεν πορευόμενοι, θὰ συνήντων πρῶτον τὴν Μάλλοιαν, ἂν ὄντως ἔκειτο ἐκεῖ, ἔνθα οἱ Αὐστριακοὶ σημειοῦσιν αὐτήν, καὶ κατόπιν τὰς Χυρετίας· ἀδύνατον εἶναι ἄρα νὰ ὑποστηριχθῇ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἡ Μάλλοια, ὡς κειμένη ὑπὲρ τὴν Μολόγουσταν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Αὐστριακῶν, ἄριστα δὲ τὸ ὑπ' ἐμοῦ προτεινόμενον, ὅτι κεῖται παρὰ τὴν Ἀνάληψιν.

Ὁμοίως ἐκ τοῦ Λιβίου 36, 13 προκύπτει βεβαιότης περὶ τοῦ ὅτι ἡ Μάλλοια δὲν ἔκειτο ἐκεῖ, ἔνθα τίθεται ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἄλλων· διότι ὁ Μᾶρκος Βαίβιος καὶ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος, ἐν τῷ Ἀντιοχικῷ πολέμῳ τῷ 191 π. Χ., ἔβησαν διὰ δύο στρατιῶν ἐκ Μακεδονίας εἰς Θεσσαλίαν· ταύτῃ προσεγγίζοντες, συνήντησαν πρῶτον τὴν Μάλλοιαν τῆς Περραιβίας· ἐνταῦθα διεχωρίσθησαν· καὶ ὁ μὲν Φίλιππος παρέμεινε πολιορκῶν αὐτήν, ὁ δὲ Βαίβιος προσέβαλε τὸ Φάκιον· καταλαβὼν δὲ τοῦτο καὶ τὴν Φαιστόν [1]) (βεβαίως τὴν *Φάυττον* ὑπὲρ τὸν νῦν Ζάρκον), μετέβη

[1]) Τὸ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Λιβίου Phaestum ὀλίγον ἀπέχει τοῦ Phayttum· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο λίαν ἄηθες, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ὀλίγον ἀπέχει τοῦ γνωριμωτάτου τοῖς βιβλιογράφοις Paestum.

εἰς Ἄτραγα, τὸ νῦν «Ἀλήφακα»· ἐντεῦθεν λοιπόν, ἤτοι ἐξ Ἄτραγος, ἐκκινήσας, καὶ καταλαβὼν τὰς *Χυρετίας* καὶ τὸ *Ἐρικίνιον*, ἠνώθη μετὰ τοῦ πολιορκοῦντος ἔτι τὴν Μάλλοιαν Φιλίππου· πῶς ἦτο ἄρα δυνατόν, μεταβαίνων ὁ Βαίβιος ἐκ τοῦ νῦν Ἀλήφακα εἰς Δομένικον διὰ τῆς αὐτῆς βεβαίως, τῆς μόνης διὰ τῶν ὀρεινῶν τούτων τόπων, πλήρους πυκνοτάτων παλιούρων φαραγγώδους ὁδοῦ, δι' ἧς ἔβημεν καὶ ἡμεῖς μετὰ στρατοῦ δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν ἐν τῷ πολέμῳ (βλ. *Πρακτ.* 1912 σελ. 234-235), νὰ μὴ συναντήσῃ τὸν Φίλιππον, *πρὶν φθάσῃ* ἐν Χυρετίαις, πολιορκοῦντα τὴν Μάλλοιαν, ἂν αὕτη ἔκειτο εἰς «Βλαχογιάννην»; Δὲν ἔκειτο ἄρα ἐκεῖ.

Ἐπίσης ἐν 39, 25 ἀναφέρει τὴν Μάλλοιαν ὁ Λίβιος μετὰ τοῦ Ἐρικινίου, ὅπερ προηγουμένως ἐχαρακτήρισε, καθ' ἃ εἴπομεν εὐθὺς ἄνω, ὅμορον ταῖς Χυρετίαις, κείμενον περαιτέρω αὐτῶν πρὸς Βορρᾶν, Ἀνατολὰς ἢ Δυσμάς, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς Νότον αὐτῶν.

Μετὰ τῶν Χυρετιῶν ἐπίσης συνάπτει τὴν Μάλλοιαν ἐν 36, 10 κατὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον τοῦ 191 π. Χ., ὀλίγον πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ Βαιβίου πολιορκίας αὐτῆς, περὶ ἧς προείπομεν· τότε ὁ Ἀμύνανδρος, ἄγων τὴν νεολαίαν τῶν Ἀθαμάνων, καὶ ὁ Μένιππος τοὺς Αἰτωλούς, διέτριβον ἐν Φεραῖς μετὰ τοῦ Ἀντιόχου· ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς ἀναφέρεται ἐνεργῶν cum toto exercitu, ἤτοι καὶ μετὰ τούτων, ἐν *Κραννῶνι*, ἣν καὶ καταλαμβάνει· κατόπιν διαχωρίζονται αἱ τρεῖς στρατιαί· καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος ἐνεργεῖ κατὰ τὸ *Κιέριον* καὶ τὴν *Μητρόπολιν*, τὴν μείζονα δῆλον ὅτι, ὁ δὲ Ἀμύνανδρος καταλαμβάνει τὸ *Πελινναῖον*· ὁ δὲ Μένιππος in Perrhaebiam profectus Malloeam et Chyretias vi cepit et depopulatus est agrum Tripolitanum. his raptim peractis Larisam ad regem redeunt.

Ποίαν λοιπὸν ὁδὸν ἔβη ὁ Μένιππος; βεβαίως τὴν ἐκ Κραννῶνος διὰ τοῦ ἑτέρου τῶν στενῶν τῆς νῦν «Γούνιτσας» ἢ «Μπουγαζίου» βραχυτέραν, ἢ τὴν μακροτέραν εἰς Τύρναβον, διότι πρὸς «Κουτσόχερον-Κλωκοτὸν-Κριτσίνι» ἔβη ὁ Ἀμύνανδρος· ἂν περαιτέρω ἔκ τινος τῶν μνημονευθέντων σημείων ἔβαινε διὰ τῆς Ποταμιᾶς εἰς Χυρετίας, θὰ συνήντα *πρὸ αὐτῶν* τὴν Μάλλοιαν·

οὕτως οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ ἄλλοι θὰ εἶχον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν γνώμης· ἀλλ᾽ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Λίδιος θὰ ἀντέφασκε πρὸς ἑαυτόν, ἀφ᾽ οὗ ἐν τοῖς παρατεθεῖσιν ἄνω ὑφ᾽ ἡμῶν χωρίοις αὐτοῦ ἀναφέρει κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην *πρῶτον* τὰς Χυρετίας καὶ *ἔπειτα* τὴν Μάλλοιαν, καὶ δηλοῖ ἐμφανῶς ὅτι ἡ Μάλλοια δὲν κεῖται Νοτίως τῶν Χυρετιῶν· ἵνα λοιπὸν μὴ περιαχθῇ ὑπὸ τῶν νεωτέρων εἰς ἀντίφασιν ἀδίκως ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ὑποχρεούμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ἢ ὅτι ἡ πορεία τοῦ Μενίππου ἐγένετο οὐχὶ διὰ Ποταμιᾶς, ἀλλὰ πρὸς τὴν «Μελούναν» καὶ Ἐλασσόνα, ἐξ αὐτῆς δὲ διὰ δύο τμημάτων στρατοῦ εἰς Δομένικον, καὶ διὰ τῆς νῦν «Κονιατσῆς» εἰς Ἀνάληψιν, ἔνθα τίθεμεν τὴν Μάλλοιαν, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν δι᾽ Ἐλασσόνος εἰς τὴν πεδιάδα τῆς νῦν «Δούχλιστας, ἢ ὅτι ὁ Λίδιος πρωθυστέρως ἔγραψεν ὡς ἄνω τὰς δύο πόλεις· πάντως δ᾽ ἐκ τῆς «Δούχλιστας» ἐπιστρέψας πάλιν ὁ Μένιππος καὶ δι᾽ Ἐλασσόνος-Μελούνας-Τυρνάβου βαδίσας, ἔφθασε παρὰ τὴν Λάρισαν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ Ἀντιόχου.[1])

Κατὰ ταῦτα ἥ τε Μάλλοια καὶ τὸ Ἐρικίνιον περιορίζονται, ὡς κείμεναι ἐντὸς τοῦ τριγώνου, ὅπερ σχηματίζει τις, ἑνῶν δι᾽ εὐθειῶν τὸ νῦν Δομένικον, τὸ Παλαιόκαστρον Συκιᾶς καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ «Μάτι» Καρατζόλ. Ἀκριβῶς εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἀγόμεθα ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἐν 42, 67 λεγομένων περὶ τῶν κατὰ τοῦ βασιλέως Περσέως πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ὑπάτου Λικινίου Κράσσου τῷ 171 π. Χρ., εἰς τὸ ὅτι δῆλα δὴ ἡ Μάλλοια καὶ τὸ Ἐρικίνιον πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐπὶ τῆς ἐκ Γόννων καὶ Φαλάννης ὁδοῦ κατὰ τὴν Περραιβικὴν Τρίπολιν ἐγγὺς αὐτῆς, καὶ δὴ κατὰ τὸ Βορειότερον ἥμισυ τῆς κοιλάδος τῆς Ποταμιᾶς.

Διότι ἡ πορεία τοῦ ὑπάτου τούτου λογίζεται ἐκ Γόννων in

---

[1]) Ἂν ὁ Λίδιος ἔγραφε profectus Chyretias et Malloeam, θὰ ἐδήλου τὴν διὰ «Μπουγαζίου» ἢ «Γούνιτσας» εἰσβολὴν τοῦ Μενίππου· εἰπὼν δ᾽ ἀντιθέτως, νοεῖ δι᾽ ἄλλου σημείου γενομένην τὴν πορείαν εἰς Περραιβίαν, ἢ ὑποδηλοῖ ταυτόχρονον τὴν κατὰ τῶν Χυρετιῶν καὶ τῆς Μαλλοίας πολεμικὴν ἐνέργειαν· τὸ τελευταῖον τοῦτο, συμβιβάζον τὰ πράγματα, φαίνεται τὸ πάντων πιθανώτατον.

Perrhaebiam flexis itineribus[1]) Malloea primo impetu capta et direpta, Tripoli aliaque Perrhaebia recepta, Larisam rediit· ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καθίσταται ὅλως ἀπίθανον τὸ ὅτι ὁ Κράσσος ἐβάδισεν ἐκ τοῦ νῦν Δερελὶ πρὸς Τύρναβον-Μπουγάζι-Ποταμιάν, ἵνα φθάσῃ εἰς Τρίπολιν, παρούσης ὁδοῦ ἐπιπόνου μὲν ἐπίσης, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ πλέον συντομωτέρας, τῆς ἐκ Δερελὶ διὰ Δελερίων-Καρατζὸλ-Μελούνας-Ἐλασσόνος-Κονιατσῆς-Ἀναλήψεως-Κεφαλοβρύσου εἰς τὴν κατὰ τὴν Δούχλισταν πεδιάδα τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως· ἐπέστρεψε δὲ διὰ τῆς συνήθους ὁδοῦ (βλ. ἄνω σελ. 176), ἤτοι δι' Ἐλασσόνος-Μελούνας-Μάτι-Τυρνάβου, εἰς Λάρισαν· ἡ Μάλλοια ἄρα πρέπει νὰ ζητηθῇ κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν συντομωτέραν ὁδὸν καὶ ἐντὸς τοῦ περιγραφέντος τριγώνου, ἔνθα περιλαμβάνεται καὶ τὸ Ἐρικίνιον.

Οὕτως ἀγόμεθα εἰς τὸ νὰ ὑποπτεύσωμεν ὅτι ἡ ὀλίγον ὑπὲρ τὸ Καρατζὸλ ἀρχαία πόλις, ἧς συχνότατα μὲν ἐβλέπομεν τὴν διεύθυνσιν τῶν τειχῶν, πορευόμενοι τὴν ἐκ Τυρνάβου εἰς Ἐλασσόνα καὶ τἀνάπαλιν ὁδόν, οὐδόλως δὲ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξερευνήσωμεν, ὡς κειμένην πέρα τῶν συνόρων ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι, ἐν ᾧ ἡ ἐργασία ἡμῶν τότε ἦτο περιωρισμένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ τῆς Νέας Ἑλλάδος ἐπελευθερωθέντα μέρη, εἶναι ἴσως ἢ τὸ *Ἐρικίνιον* ἢ ἡ ***Μάλλοια***· ἐμάθομεν δὲ ὅτι πολλαὶ ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐν Καρατζόλ, κτιζομένης ἐκκλησίας τινός, πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν, καὶ ὅτι αὗται ἐνετειχίσθησαν ἐν αὐτῇ· μία τούτων, ψήφισμα οὖσα, καὶ εὐκρινῶς διασῴζουσα τὸ ὄνομα τῆς ἐκδούσης αὐτὸ πόλεως, ἠδύνατο πλεῖστα νὰ διαφωτίσῃ καὶ τὰς ἄνω εἰκασίας νὰ μετριάσῃ, μεταβάλλουσα εἰς βεβαιότητα πολλὰς ὑποθέσεις, ἀναιροῦσα δ'

---

[1]) Flexa itinera εἶναι ὁ κοινῶς νῦν καλούμενος ἢ «περικοπὸς δρόμος», ἤτοι δύσβατος μὲν καὶ ἀνώμαλος, συντομώτερος δὲ τοῦ ἁμαξιτοῦ ἢ εὐβάτου, ἢ «τσακιστός», ἤτοι ***ἐπικαμπὴς*** διὰ λίαν δυσβάτων ἀτραπῶν, αἵτινες καὶ «γιδόστρατες» καλοῦνται· ἀμφοτέρας τὰς ἰδιότητας ἔχει ἡ νῦν ὁδὸς ἐκ Δερελὶ διὰ τοῦ Στενοῦ Μουσαλὰρ εἰς Δελέρια ἢ Καρατζόλ· διότι πολλάκις ἀνέρχεταί τις καὶ κατέρχεται δι' ἀτραπῶν.

ἑτέρας πλείστας. Πάντως ἡ Μάλλοια φαίνεται οὖσα περιμάχητός τις πόλις, ἐκ τῶν ἄνω παρατεθέντων χωρίων, καὶ εἶναι πολὺ ἀξία τοῦ κόπου ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς, ὡς καὶ τοῦ Ἐρικινίου, ἐξ οὗ κατήγετο ὁ στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν Ὀρθαγόρας (βλ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1912 σελ. 64-65). Ἐν τῷ παρόντι θεωροῦμεν πιθανώτατον, ἐκ τῶν προεκτεθέντων συμπεραίνοντες, ὅτι *Ἐρικίνιον* μὲν εἶναι ἡ ἐν *Καστρὶ Σκόμπας* ἀρχαία τετειχισμένη πόλις, *Μάλλοια* δὲ ἡ παρὰ τὴν *Ἀνάληψιν Συκιᾶς* κατὰ τὸ Βορειότατον τέρμα τῆς κοιλάδος τῆς Ποταμιᾶς ὀχυροτάτη ἀρχαία πόλις· διότι τὰ πλείονα καὶ τοπογραφικῆς σημασίας χωρία τοῦ Λιβίου, ὄντα βεβαίως περίληψίς τις τῶν τοῦ Πολυβίου, αὐτόπτου κατὰ τὰ πλεῖστα τῶν μερῶν τούτων (βλ. κατωτέρω *κεφ. ε´*) γενομένου, συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοιαύτης γνώμνης. Ἡ δ' ἐν Καρατζὸλ ἀρκούντως σημαντικὴ ἀρχαία πόλις εἶναι ἄλλη τις, ἣν ἐν καιρῷ θὰ προσδιορίσωμεν.

Ὅτι δὲ δὲν δύναται οὔτε τὸ νῦν Παλαιόκαστρον παρὰ τὴν Συκιάν, Βορείως τῶν ἀρχαίων Μυλῶν καὶ τῆς νῦν Ἀναλήψεως κείμενον, νὰ ἐκληφθῇ ὡς Μάλλοια, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν εὐθὺς ἐν τοῖς κάτω λεγομένων, δι' ὧν βεβαιοῦται ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο ἡ *Μονδαία*· καὶ περὶ μὲν τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐγράψαμεν ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1912 σελ. 237· λεπτομερεῖς δ' ἐρεύνας δὲν ἐξετελέσαμεν οὐδ' ἐνταῦθα, ἀπασχοληθέντες εἰς ἄλλα σημεῖα· μόνον ἐπιγραφάς τινας καὶ ἀρχαῖα μικρᾶς σημασίας συνηγάγομεν καὶ μετεκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος ὑπ' ἀριθ. **83· 84· 85· 86· 87· 93**, περὶ ὧν βλ. ἄνω σελ. 160.

Τὴν *Μονδαίαν* ταύτην παρ' οὐδενὶ τῶν συγγραφέων εὕρομεν ἀναφερομένην· τὸ περίεργον τοῦτο γεγονός, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ παρὰ τὴν Ἀνάληψιν τῆς Συκιᾶς *Κάστρον*, ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὴν ὑποψίαν, μήπως παρεφθάρη τὸ ὄνομα αὐτῆς ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν παλαιῶν, μάλιστα τοῦ Λιβίου· διότι περίεργον ἐπίσης εἶναι τὸ ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἐπιγραφῇ τῆς Θεσσαλίας εὑρέθη ἀναφερομένη ἡ *Μάλλοια*, οὐδ' ἐν ψηφίσματι τῶν Γοννέων μάλιστα, τοὐναντίον δ' ἐν πολλαῖς ἡ *Μονδαία*· ἠδύνατο λοιπόν τις, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Μάλλοια μόνον Νοτίως τῶν

Χυρετιῶν *δὲν* δύναται νὰ κῆται (πρβ. ἄνω σελ. 182), νὰ ὑποθέσῃ αὐτὴν ἢ εὑρισκομένην μεταξύ που Δομενίκου καὶ Παλαιοκάστρου Συκιᾶς, ἢ οὖσαν τὴν αὐτὴν πόλιν *Μονδαίαν* καὶ *Μάλλοιαν*· τοιαύτη ὅμως ἔμμονος παραφθορὰ δυσχερῶς θὰ ὑπεστηρίζετο, προκειμένων ἑτέρων ἑρμηνειῶν, μάλιστα τοῦ *Κάστρου* Ἀναλήψεως, λίαν εὐθέτως προσαρμοζομένου πρὸς παραδοχὴν τῆς Μαλλοίας ἐν αὐτῷ· πάντως ἀπαιτοῦνται ἔρευναί τινες ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ Καρατζόλ, ἔτι δὲ παρὰ τὸ νῦν «Γκριτζόβαλι» καὶ τὴν «Κονιατσήν», ἔνθα λέγονται ὑπὸ χωρικῶν, ἀλλ᾽ οὐχὶ μετὰ πλήρους βεβαιότητος καὶ ἀξιοπιστίας, ὑπάρχοντά τινα Παλαιόκαστρα, μάλιστα δ᾽ ἐπὶ τῶν τῆς Μολόγουστας-Βλαχογιάννη-Ἀναλήψεως καὶ τοῦ Παλαιοκάστρου Συκιᾶς, ἵνα πάντα ταῦτα ἐξακριβωθῶσι δι᾽ ἀναμφισβητήτων ἐπιγραφικῶν εὑρημάτων· τοῦτο δὲ ἀκριβῶς προτιθέμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν διὰ μικρῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν λίαν προσεχῶς.

Ὅτι ὅμως φέρεται ἡ *Μονδαία* ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου χωρίου, ἤτοι τοῦ Παλαιοκάστρου Συκιᾶς, κειμένη, ἀποδεικνύεται ἐκ ψηφίσματος, εὑρεθέντος ἐν Κερκύρᾳ (Dittenb. Syll.[2] 453=IG IX[1] 689) καὶ ἀνήκοντος τῷ ἔτει 193-192 π. Χρ.[1])· ἐν αὐτῷ λέγεται «[ἐπιτρο | πὰν] δόντων Μονδαιέων καὶ Ἀζωρι | [αστᾶ|ν κτλ.», «ἐκρίναμε | [ν ἐλθ]όντες ἐπὶ τὰν χώραν περιαγησα | [μένων] ἑκατέρων *ὅρους* εἶμεν Μον | [δαιεῦσι]ν καὶ Ἀζωριασταῖς ἀπὸ τ . . . κτλ.»· οὕτως ἀναφέρεται κρίσις διαιτητικὴ ξένων δικαστῶν περὶ ὅρων **Μονδαιέων καὶ Ἀζωριαστῶν**· ἀλλ᾽ ἡ Ἄζωρος κεῖται ἐπὶ τοῦ νῦν λεγομένου «Παλαικάστρου Βουβάλας», περὶ οὗ λέγομεν κάτω ἐν *κεφ. ε´*.

Γνωστῆς λοιπὸν οὔσης τῆς Ἀζώρου καὶ ἐκ τῶν πρὸς τὴν Δολίχην ὅρων αὐτῆς ἐξ ἄλλης, νεωστὶ εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς, περὶ ἧς βλ. κάτω σελ. 195, προσέτι δὲ βεβαίας οὔσης τῆς θέσεως τῆς Ὀλοοσσόνος καὶ τῶν Χυρετιῶν, δὲν δύνανται οἱ Ἀζωριασταὶ νὰ ἀμφισβητῶσι περὶ ὅρων πρὸς ἄλλην τινὰ πόλιν, εἰ μὴ πρὸς τὰ

[1]) Δὲν ἀνήκει τοῖς ὀλίγον μετὰ τὸ 178 π. Χρ. χρόνοις, ὡς ἐγράψαμεν ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 263, πειθόμενοι τῷ Dittenberger.

Βορροδυσμικά, Δυσμικὰ ἢ Νότια αὐτῆς καὶ οὐχὶ μακρὰν κειμένην, οὖσαν δὲ Περραιβικὴν (καίπερ οὐχὶ πάντοτε· διότι τὸ μνημονευθὲν ἐκ Κερκύρας ψήφισμα φέρει αὐτὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οὖσαν Θεσσαλικήν, ἕνεκα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ τε στρατηγοῦ τῶν Περραιβῶν καὶ τοῦ τῶν *Θεσσαλῶν*· ἀλλ' ἴσως τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναται καὶ ἄλλως νὰ ἑρμηνευθῇ, ὡς θὰ εἴπωμεν ἀλλαχοῦ) καὶ μὴ ἀνήκουσαν τῇ ὁμοσπονδίᾳ τῆς Τριπόλεως· ἀλλ' ἐρευνήσαντες τὰ πρῶτα σημεῖα, οὐδὲν Παλαιόκαστρον οὔτε εὕρομεν, οὐδ' ἐμάθομεν ὑπάρχον· καὶ τὰ μέρη δ' ἐκεῖνα εἶναι δασώδη, δύσβατα καὶ ἀπρόσφορα πρὸς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν πόλιν, πλὴν τῶν παρὰ τὸ Κεφαλόβρυσον καὶ τὴν Βελανίδαν (βλ. *Πρακτ.* 1912 σελ. 237), ἔνθα ὅμως δὲν ἀναφέρεται Παλαιόκαστρον, οὔτε ἡμεῖς εἴδομεν ἐμφανές τι, καίπερ διελθόντες ἐν εὐδίᾳ καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας ἐκεῖθεν.

Μόνον ἄρα λεπτομερεστάτη ἔρευνα καὶ ἀνασκαφαὶ μεθ' εὑρημάτων ἐπιγραφικῶν ἀριδήλων δύνανται νὰ ἀναιρέσωσι τὴν ἐν τῷ παρόντι πιθανωτάτην θέσιν τῆς Μονδαίας ἐν Παλαιοκάστρῳ Συκιᾶς· ἀναφέρεται δ' ἔτι σαφῶς ἡ Μονδαία, ὡς ἔχουσα σπουδαῖον ἱερὸν τῆς Θέμιδος ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἠπειρωτικῆς Δωδώνης, ἔνθα ὑπάρχει ***ἐπικοίνωσις*** ἢ ***ἐρώτησις*** πρὸς λῆψιν χρησμοῦ, ἡ ἑξῆς, ὡς κεῖται παρὰ Dittenb. Syll.[2] 793:

Δὶ Νάωι καὶ Διώναι·
ἐπικοινᾶται Μον[δ]αιατᾶν τὸ κοινὸν πὲρ το(ῖ)[ἀργύρροι τᾶς Θέμιστο(ς), αἰ ἀ(ν)εκτ[ό]ν ἐστι τᾶι Θέμισ]τι καὶ βέλτιον ἐ(σ)κιχρέμεν.[1])

Ἐπίσης δ' ἐν ἀνεκδότῳ ψηφίσματι τῶν Γοννέων τιμῶσιν οἱ Γοννεῖς δικαστὰς Μονδαιεῖς καὶ ἀναφέρουσιν ἀνάθεσιν τοῦ ψηφίσματος καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Θέμιδος ἐν Μονδαίᾳ· ἐν δὲ Bull. de Corr. Hell. VII σελ. 185 κ. ἑ. (καὶ Athen. Mitteil. VIII σελ. 381) δὲν εὐκρινεῖται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, ἐὰν πρέπῃ νὰ

---

[1]) Τινὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δέονται ἑτέρων ἀναπληρώσεων καὶ διαφόρου ἑρμηνείας.

γραφὴ πιθανώτερον «ἐν [Μ]ονδαίαι» ἢ ἐν *[Κ]ονδαίαι*», περὶ ἧς βλ. *Πρακτ.* 1910 σελ. 260-261 καὶ *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1912 σελ. 80.

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει ὅτι ἡ *Δωδώνη* μετὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ βασιλείου τοῦ Γουνέως *Κύφου* πρέπει νὰ ζητηθῶσι κατὰ τὰ σημεῖα ταῦτα, ὑπεράνω τῆς Ποταμιᾶς μέχρι τῶν στενῶν Σαρανταπόρου κατὰ τὸ Δυσμικὸν τμῆμα τῆς Περραιδικῆς Τριπόλεως· καὶ περὶ μὲν τῆς δυσχειμέρου *Δωδώνης*, ἥτις φαίνεται νοουμένη ἐν τῷ Καταλόγῳ ὡς ὄρος μᾶλλον, ἧττον δὲ ὡς πόλις, εἴπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 165. Περὶ δὲ τῆς *Κύφου*, λέγομεν ἔτι τὰ δέοντα κάτω ἐν *κεφ. ε'*.

Νοοῦνται δ' ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Γουνέως δύο ἔθνη οἰκοῦντα, οἱ Αἰνιᾶνες καὶ οἱ Περραιβοί, ὧν ἡ θέσις δὲν δύναται ἀσφαλῶς νὰ καθορισθῇ, ἂν δῆλον ὅτι οἱ μὲν Αἰνιᾶνες κατῴκουν τὰ περὶ τὴν Ποταμιάν, οἱ δὲ Περραιβοὶ τὰ πρὸς Βορρᾶν αὐτῆς, ἢ ὅλως ἀναμείξ· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν μὲν Περραιβῶν αἱ οἰκήσεις παραμένουσι σταθεραὶ καὶ διαρκεῖς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ἄνω Σαρανταπόρου, τῶν δ' ἐν τῇ Ποταμιᾷ ἀσταθέστεραι, διότι κατόπιν ἐνταῦθα καὶ Θεσσαλοί τινες, οἱ κάτοικοι τῆς Μονδαίας (βλ. ἄνω σελ. 186), χαρακτηρίζονται καὶ Ἑστιαιῶται καὶ Περραιβοί, δῆλον ὅτι οἱ ἐν Χυρετίαις (βλ. ἄνω σελ. 172), δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οἱ Αἰνιᾶνες θὰ κατῴκουν τότε τὴν περὶ τὴν Ποταμιὰν μᾶλλον χώραν, μετὰ δὲ τὰ Τρωϊκὰ κατῆλθον εἰς τὴν Αἰνίδα καὶ Οἰταίαν· καὶ σήμερον οἱ κάτοικοι τῆς Ποταμιᾶς, ἀπὸ Κεφαλοβρύσου μέχρι Δαμασίου, δὲν ἔχουσι τὸ πνεῦμα τῆς ἐν ταῖς οἰκήσεσιν ἐμμονῆς καὶ σταθερότητος, οὐδὲ τὸν πόθον τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν «τσιφλικίων», ὅνπερ εἴδομεν ὑπάρχοντα παρὰ τοῖς Βορειοτέροις, ὧν μάλιστα οἱ ἐν Βουδάλᾳ καὶ Βούρμπᾳ παρεκάλεσαν ἡμᾶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν νὰ συντάξωμεν αἰτήσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν περὶ ἐξαγορᾶς τῶν ἀγρῶν ἀπὸ τῶν κτητόρων ὑπ' αὐτῶν τῶν γεωργῶν· εἶναι δὲ πρὸς τούτοις οἱ τελευταῖοι οὗτοι μᾶλλον ἀρήιοι καὶ τολμηρότατοι, ὁμοιάζοντες τοῖς *εὐζώνοις* τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ οἱ τῆς Ποταμιᾶς ἄνθρωποι φαίνονται λίαν φιλήσυχοι καὶ ἀδρανέστεροι· διὸ ἐκεῖνοι μὲν μᾶλλον θὰ

ἦσαν οἱ *μενεπτόλεμοι Περραιβοὶ* τοῦ Ὁμήρου, οὗτοι δὲ οἱ ἁπλῶς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἄνευ χαρακτηριστικοῦ ἐπιθέτου ἐκφερόμενοι *Αἰνιᾶνες*.

ε). Ἐν Ἀζώρῳ, Δολίχῃ καὶ Πυθίῳ τῆς Τριπόλεως.

Τὰ τείχη τῆς Ἀζώρου· Ἀζώριον· τάφος θαλαμοειδής· νεολιθικοὶ συνοικισμοί· ἐπιγραφικὰ εὑρήματα· Κύφος· ἀρχαῖαι τοπωνυμίαι περὶ τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου· σύγκρισις τῶν μαχῶν Περσέως - Μαρκίου πρὸς τὰς τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912· αἱ εἰς Μακεδονίαν δίοδοι· ἐπιγραφαὶ Δολίχης καὶ Πυθίου· ἡ πολιτικὴ σύστασις τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως.

Ἐξ Ἐλασσόνος μεταβαίνει τις διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ Βορροδυσμικῶς μέχρι τῆς παρὰ τὸ χωρίον Λακκοῦδι γεφύρας. Ἐκεῖθεν ὑπάρχει ἀτραπὸς εὔβατος εἰς Βουβάλαν, ἐφ᾽ ἧς δύναται, μεθ᾽ ἱκανῆς ὅμως δυσχερείας, νὰ ὁδεύσῃ φορτηγὶς ἅμαξα. Τὸ χωρίον Λακκοῦδι θὰ ἐπωνομάσθη ἴσως ἐκ τοῦ συμβεβηκότος· διότι εἶναι ἐκτισμένον ἐντὸς περικεκλεισμένου χώρου, ὁμοιάζοντος λάκκῳ· παράκειται δὲ καὶ ποτάμιον, ὅπερ προσηγορικῶς καλοῦσιν οἱ κάτοικοι *λάκκον*. Οἱ ἐνταῦθα κατοικοῦντες γεωργοὶ εἶχον ἄρτι ἐξαγοράσει τοὺς ἀγροὺς παρὰ τοῦ κυρίου τοῦ χωρίου αὐτῶν, ἵνα δὲ ἀποπληρώσωσι τὸ τίμημα, εἶχον μεταβῆ οἱ νεώτεροι καὶ ἀλκιμώτεροι εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ πλεῖστοι ἐπέστρεψαν εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον· βλέπει δέ τις ἐκεῖ πολλοὺς φέροντας τὴν ἐνδυμασίαν τῶν Ἀμερικανῶν ἐργατῶν καὶ ἀκούει ὁμιλοῦντας τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν· λίθοι τινὲς ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων εἶναι ἐντετειχισμένοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἱκανῶς μεγάλῃ παρὰ τὴν σμικρότητα τοῦ χωρίου, ἀλλ᾽ οὐδεὶς φέρει ἐπιγραφήν· ἐκομίσθησαν δ᾽ ἐκ τοῦ «Παλαικάστρου», ὅπερ κεῖται μεταξὺ Λακκοῦδι καὶ Βουβάλας, ἐγγύτερον πρὸς τὴν δευτέραν· ἀρχαῖον φρούριον οὐδὲν φαίνεται παρὰ τὸ Λακκοῦδι, οὐδὲ μνημονεύεται ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Περαιτέρω, βαδίζων τις ἐπὶ γηλόφων ἠπίων, διακρίνει μετ' οὐ πολὺ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὑψούμενον σημαντικὸν βουνὸν καὶ σαφῆ ἐπιφαινόμενον περίβολον ἀρχαίων Ἑλληνικῶν τειχῶν ἐπ' αὐτοῦ ἱκανῶς μέγαν, τὸν τῆς *Ἀζώρου*, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐν τέλει τοῦδε τοῦ κεφαλαίου λεγομένων· λευκάζουσι δὲ οἱ ἐπ' αὐτοῦ λίθοι, διότι ὀρύσσονται ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καὶ ἐντὸς τῆς ἀρχαίας πόλεως μάρμαρα λευκὰ σχιστοειδῆ, οὐχὶ πολὺ καλά· ἐπειδὴ ὅμως οὕτως ἐβλάπτοντο τὰ ἀρχαῖα τείχη, ἠμποδίσαμεν τὴν περαιτέρω λατόμησιν, ἐπιτρέψαντες αὐτὴν ἔξω καὶ μακρὰν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἔνθα δὲν εἶναι καὶ πολὺ πρόσφορον πρὸς τοιαύτας ἐργασίας τὸ ἔδαφος.

Σχηματίζει δὲ ὁ παραρρέων τὴν ἀρχαίαν ταύτην πόλιν Σαραντάπορος τρία τέταρτα σχεδὸν κύκλου, περιβάλλων τὸν βουνόν, καὶ ποιῶν οὕτω φυσικὸν ὀχύρωμα ἄριστον, ὅπερ ἐνισχύεται ὑπὸ τοῦ ἀποκρήμνου τῆς θέσεως· διότι Βορρείως μὲν καί τι Δυσμικῶς εἶνε ἄβατος ὁ βουνὸς οὗτος, Ἀνατολικῶς δὲ λίαν ἀπότομος, μόνον δ' ἐκ Νότου κατέρχεται ὁμαλώτερόν πως πρὸς τὸν ἐπανερχόμενον ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ καμπῆς ποταμόν, ὅστις εἶναι μὲν πλατύς, ἀλλ' οὐχὶ βαθύς· διὸ δύναταί τις εὐκόλως νὰ διαβῇ αὐτὸν ἔφιππος καὶ κατὰ Μάρτιον ἔτι μῆνα, πεζὸς δὲ μόλις μέχρι τῶν γονάτων βρεχόμενος, πλὴν κατὰ τὴν καμπήν, ἔνθα εἶναι ἀδιάβατος· ἔχει δὲ ὕδωρ καθαρὸν καὶ ῥοῦν τὰ πολλὰ ἤπιον καὶ χαρίεντα ὡς φλοισβίζοντος ῥυακίου ἤδη ἀπὸ τῶν στενῶν Βορείως ὑπὲρ τὸ νῦν «Χάνι Χατζηζώγα».

Περιελθόντες τὴν ἀρχαίαν πόλιν, εἴδομεν ὅτι διατηρεῖ καλῶς τὸ διάγραμμα τῶν τειχῶν, ἐνιαχοῦ εἰς ὕψος τεσσάρων μέτρων σῳζομένων, καὶ δὴ κατὰ τὰ Ἀνατολικὰ τῆς ἀκροπόλεως· διότι τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ σχεδὸν κωνικοῦ βουνοῦ περιλαμβάνει τὴν ἀκρόπολιν, ἰσχυρότατα τετειχισμένην δι' ἰδίου τὰ πολλὰ τείχους μετὰ μεγάλων τετραγώνων πύργων· ἴσως καὶ ὄνομα ἴδιον εἶχεν αὕτη, καλουμένη *Ἀζώριον*, ἤτοι μικρὰ Ἄζωρος, καὶ ἐφρουρεῖτο ὑπὸ ἰδίας ἐντοπίου φρουρᾶς τῶν καλουμένων *ὁπλοφόρων* (βλ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1911 σελ. 125 καὶ σημ. 1 καὶ 1913 σελ. 34-35), εἰ μὴ Ἀζώριον ὠνομάζετό τι ἕτερον μικρὸν φρού-

ριον περαιτέρω πρὸς τὰ Καμδούνια, ὅπερ ὅμως δὲν φαίνεται πιθανόν· ἡ κατασκευὴ τῶν *τειχῶν* ἐκ λαξευτῶν ὀγκολίθων, ὀρθογωνίων ἢ τραπεζοειδῶν, εἶναι ἰσχυροτάτη καὶ ἐπιμελεστάτη· ῥυθμὸς τῆς τειχοδομίας εἶναι ὁ πρώϊμος ἰσοδομικός, καὶ φαίνεται λίαν πιθανὸν ὅτι τὰ τείχη ταῦτα ἐποιήθησαν περὶ τὸ τέρμα τῆς Ε′ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος· διότι ἐνδεικνύουσι τὴν χαρακτηριστικὴν εὐσυνειδησίαν καὶ ἐπιμέλειαν τῆς ἐργασίας, ἃς ἰδιότητας παρατηροῦμεν μάλιστα ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χρόνων ἐκείνων· διότι καὶ τὰ συμπληρωτικὰ μικρῶν κενῶν βύσματα ἐλλείπουσι, καὶ αἱ βαθεῖαι πλαισιοειδεῖς γωνιώσεις· οἱ πύργοι εἶναι βραχύτατα προδεδλημένοι, κατὰ ἓν καὶ ἥμισυ μόλις ἢ δύο μέτρα· οἱ δὲ λίθοι ἐξωρύχθησαν ἐκ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ παρὰ τὰ τείχη ἕκαστα· ὅτι ἦτο ἄριστα ὠχυρωμένη ἤδη τῷ 316 π. Χρ., ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ *Πολυπέρχων* ἐπολιορκήθη ἐν αὐτῇ τότε, καθ' ἃ λέγει ὁ *Διόδωρος* ἐν ΙΘ′ 52.

Ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὰ πλάγια αὐτῆς, ὑπάρχουσιν ἐρείπια ὀρθογωνίου ἀσβεστοκτίστου οἰκοδομήματος, βεβαίως ἐκκλησίας χριστιανικῆς, ἥτις φέρεται ἔτι ἐν μνήμῃ παρὰ τοῖς χωρικοῖς, ὡς οὖσα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου· ἐποιήθη δ' ἐξ ὑλικοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ, οὗ ἔτι πολλοὶ λαξευτοὶ κυδόλιθοι καὶ τρεῖς κίονες ἄνευ αὐλάκων διακρίνονται· ἐπειδὴ ἐνταῦθα εὑρέθη βάσις ἢ κιονόκρανον παραστάδος μετ' ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν, ἣν ἐκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος ὑπ' ἀριθ. 79, εἰκάζομεν ὅτι ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν ὑπάρχει ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς ναὸς τῆς πολιούχου θεότητος τῆς πόλεως, ἔνθα ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις, καθ' ἃ συμβαίνει ἐν πλείσταις πόλεσι τῆς Περραιβίας καὶ Θεσσαλίας· ἀπαιτεῖται ἄρα ἀνασκαφὴ αὐτοῦ πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀρχείου τῆς πόλεως, ὅπερ θὰ εἶναι ἐπίσης πλούσιον, ὡς τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος τῶν Γόννων.

Κατὰ τὰ ἀπόκρημνα σημεῖα τοῦ βουνοῦ τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως διατηρεῖται, διότι θὰ ἐκρημνίσθη σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὸν Σαραντάπορον, ἐπειδὴ ἐκόπησαν αἱ πλεῖσται τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως δρυῶν, ὧν τινες

μόλις καὶ νῦν διετηρήθησαν· ἦτο δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο κοινὸν πρὸς τὸ τῆς κάτω πόλεως, ἥτις ἰδιαιτέρως ἐτειχίσθη ἀπὸ τοῦ τέρματος τῶν ἀποκρήμνων σημείων, διὰ δύο βραχιόνων πρὸς Νότον ἑκατέρωθεν. Ἐποιήθη δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο δι' ὀγκωδεστέρων ἔτι λίθων, ὁμοίως μὲν τῷ τῆς ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἴσως ὀλίγας δεκάδας ἐτῶν ὑστερώτερον· δὲν διετηρήθη ὅμως, εἰ μὴ καθ' ἃ σημεῖα ὑπάρχουσι δασύτεροι πρῖνοι, συγκρατήσαντες βεβαίως τοὺς λίθους· κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς πρὸς Νότον καὶ παρὰ τὸν ἐπιστρεφόμενον ποταμόν, ἔνθα εἶναι τὸ μόνον ὁμαλώτερον σημεῖον αὐτῆς, ὡς εἴπομεν, θὰ ὑπῆρχεν ἡ *ἀγορὰ* καὶ τὰ ὅμοια δημόσια οἰκοδομήματα.

Ἐτειχίσθη δὲ ἡ πόλις αὕτη καὶ εἰς μεταγενεστέρους Ῥωμαϊκοὺς ἢ Βυζαντιακοὺς χρόνους, ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καθ' ἃ ἡ Ὀλοοσσὼν καὶ αἱ Χυρετίαι (βλ. ἄνω σελ. 152 καὶ 171)· διότι διατηρεῖται ἀσβεστόκτιστος περίβολος, ἰσχυρὸς καὶ λίαν παλαιός, ἐνιαχοῦ εἰς ὕψος δύο μέτρων σῳζόμενος, περιλαμβάνων κάτω πόλιν ἐπίσης, περιωρισμένην κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ἀκρόπολιν ἐλλειψοειδῆ, ἐντελῶς δι' ἰδιαιτέρου περιβόλου τειχισθεῖσαν, κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, καὶ περιλαβοῦσαν τὸ ἥμισυ ἐπίσης τῆς ἀρχαίας· ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης ἀκροπόλεως ὑπάρχει μικρὸν τετράγωνον ἀσβεστόκτιστον οἰκοδόμημα, μὴ διατηροῦν πολλοὺς μηδὲ σπουδαίους λίθους παλαιοτέρων Ἑλληνικῶν κτισμάτων· ἐγγὺς αὐτοῦ λέγεται ὅτι τὸ μεσαιωνικὸν τεῖχος ἔχει κρύπτας καὶ εἰσόδους, ὧν ἡμεῖς μόλις ἴχνη ἀβέβαια εἴδομεν, διότι εἶχε καταπέσει τὸ τεῖχος τοῦτο, καὶ ἐβύσθησαν τὰ παλαιότερον ὑπὸ τῶν χωρικῶν ὀφθέντα, ὡς λέγουσι, τοιαῦτα ἴχνη, ἅτινα ὄντως φαίνονται ὡς λίαν πιθαναὶ κρύπται, ἕνεκα τοῦ πάχους καὶ τῆς σοβαρότητος τῶν τειχῶν.

Ἐξαίρετος δὲ εἶναι ἡ θέα ἐντεῦθεν πρός τε τὴν γηλοφικὴν πεδιάδα τῆς Δούχλιστας Ἀνατολικῶς καὶ τὸν ἀνυψούμενον ἠπίως καὶ μετὰ μεγαλοπρεπείας Ὄλυμπον, ἔτι δὲ πρὸς τὰ φαραγγώδη καὶ βαθέα Καμβούνια Δυσμικῶς, ὧν ἡ ἐντεῦθεν μάλιστα θέα δικαιολογεῖ πληρέστατα τὴν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου δοθεῖσαν ἐπωνυμίαν τῆς *δυσχειμέρου Δωδώνης*, περὶ ἧς εἴπομεν ἄνω σελ. 165-166 καὶ 187.

Ὑπάρχει δὲ ὀλίγον ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς κάτω πόλεως καὶ ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ *τύμβος* χωματώδης χειροποίητος, ἱκανῶς ὑψηλός, ἐφ᾽ οὗ ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον ποιήσει δύο σκαφὰς τυμβωρύχοι ἐκ Τσαριστάνης ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τινὸς Κατσαπρόκα παρονομαζομένου, τὴν μὲν κατὰ τὸ μέσον τῆς Νοτανατολικῆς πλευρᾶς, τὴν δὲ κατὰ τὴν βάσιν τῆς Δυσμικῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν· κατὰ ταύτην εἶχον εὕρει θύραν μαρμαρίνην δίφυλλον μεθ᾽ ὁμοιωμάτων ἀναγεγλυμμένων λεπτομερειῶν πραγματικῆς θύρας, ἤτοι φατνωμάτων, ῥόπτρου καὶ τῶν τοιούτων, ἧς τὸ ἄνω ἥμισυ εἶχον θραύσει οἰκτρῶς, τοῦ ἑτέρου κειμένου ἔτι κατὰ χώραν βαθύτερον ἐν τῇ γῇ· προχωρήσαντες δ᾽ ἐνδοτέρω, διέρρηξαν τὸ ἄνω ἥμισυ τῶν παραστάδων καὶ πολλοὺς λίθους ἁψῖδος θολουμένης, πλήρους χωμάτων τὰ ἔνδον· διερευνήσαντες δέ τι βαθύτερον, ὀλίγον ἔσω τῶν παραστάδων, εἶχον συναντήσει μαρμαρίνην σορόν, ἧς διέρρηξαν τὸ πῶμα καὶ ἐσύλησαν τὰ ἐν αὐτῇ· ἑτέρας σοροῦ μόλις διαφαινόμενα ἴχνη, διεκρίναμεν ἡμεῖς διὰ προχείρου ἐρεύνης.

Τοιαύτη κατάστασις τοῦ εὐχερῶς ἀναγνωρισθέντος οὕτω σπουδαίου καμαρωτοῦ τάφου, ἐνέχοντος σοροὺς μαρμαρίνας οἰκογενειακοῦ λίαν σημαντικοῦ νεκροταφείου, ἀπῄτει τὴν ἄμεσον ἐξερεύνησιν, ἧς ἠρξάμην εὐθὺς τότε, ζητήσας ἁρμοδίως δι᾽ ἀποσταλέντος ἀγροφύλακος τὴν ἀπαιτουμένην μικρὰν πίστωσιν· ἀλλ᾽ ὁ ἀγγελιαφόρος, ἐπανελθὼν ἐξ Ἐλασσόνος, ἐκόμισέ μοι ἐντολὴν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ θεωρούσης ἑαυτὴν προϊσταμένην τῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας Ἐφορείας, νὰ βεβαιώσω πρῶτον διὰ δαπάνης πεντήκοντα (!) δραχμῶν, ἂν εἶχε συληθῇ ὁ τάφος· ἀπήντησα ὅτι τὰ ἔνδον εἶναι πλήρη χωμάτων, τῆς θόλου καταπεσούσης ἀπὸ λίαν παλαιῶν χρόνων, ἡ δὲ βεβαίωσις τῆς συλήσεως ἢ ἀσυλησίας ἐσήμαινεν ὅ τι καὶ ἡ πλήρης ἀνασκαφή· διότι φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔπρεπε νὰ καθαρισθῶσι τὰ ἔνδον ἀπὸ τῶν χωμάτων, ἵνα ἀποκαλυφθῶσιν αἱ σοροὶ καὶ ἄλλα ἴσως τοιαῦτα ἐντὸς κείμενα ἀρχαῖα, π. χ. κλῖναι κττ..

Ἀτυχῶς ἡ Ἐφορεία ἐκείνη, ὑπὸ τοῦ τότε στρατιώτου Γ. Οἰκονόμου, ἐφόρου ἀρχαιοτήτων, διοικουμένη, ἧς καὶ τὸ τελευ-

ταῖον ἤδη μνημονεύω, ἐν ὀφειλομένῃ πιστῇ ἐκθέσει τῶν πεπραγμένων, ἐκ καθήκοντος καὶ κατ' ἀνάγκην, ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι ἀποφεύγωνται αἱ ἐπιδειχθεῖσαι ἐν τῇ διοικήσει τῆς ὑπηρεσίας ταύτης μεγάλαι ἀτέλειαι, ἀγνοοῦσα καὶ αὐτὴν τὴν σημασίαν τοῦ καμαρωτοῦ ἢ θαλαμοειδοῦς τάφου, διαπνεομένη δ' ὑπό τινος πνεύματος παραδόξου ὅλως ἀντιδράσεως, μηδένα ἐξ ἐμοῦ τοὐλάχιστον λόγον ἔχοντος [1]), ἀπηγόρευσε δι' ἀποτόμου διαταγῆς τὴν ἔρευναν· ταύτης δ' ἕνεκα τῆς ἀπαγορεύσεως ἐζήτησα τὴν πλήρη ἀπομάκρυνσίν μου ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης καὶ τὴν εἰς ἄλλο σημεῖον τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν ἢ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος μετάθεσίν μου, ἢ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, ᾧ ἀνῆκον· ἀλλ' ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως καὶ Γενικὸς διοικητὴς τῆς Μακεδονίας κ. Ῥακτιβὰν ἐπεμβάς, διηυθέτησε προχείρως τὰ τῆς διαφορᾶς, ἀναβαλὼν καὶ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτήν· τούτου ἕνεκα ὥρισα ἐκεῖ διαρκῆ φρουρὰν ἐξ ἀγροφυλάκων μετ' αὐστηρῶν διαταγῶν πρὸς φύλαξιν τοῦ μνημείου, οὗ τὴν τύχην ἀγνοῶ ἄχρι τοῦδε.

Λέγουσι δὲ οἱ χωρικοὶ ἀξιοπίστως ὅτι πολλοὶ τῶν λίθων τοῦ τάφου τούτου ἐκομίσθησαν ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου εἰς Βουδάλαν, καὶ ὅτι εἶχον μακρὰς ἐπιγραφάς, ἃς οἱ κτίσται ἀπέξεσαν, ἵνα ποιήσωσι καινουργεῖς τοὺς λίθους καὶ οἰκοδομήσωσιν αὐτοὺς οὕτως ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας· εἴδομεν δὲ ὄντως αὐτὸ νεωστὶ ἱδρυμένον καὶ τοιούτους λίθους ἔχον· ἡ ὕπαρξις τῶν ἐπιγραφῶν πρὸ τῆς θύρας τοῦ τάφου, ἢ παρ' αὐτὴν εἶναι λίαν πιθανή, ἐκ τῆς εὑρέσεως ὑπ' ἐμοῦ ὁμοίων, παρὰ τὴν θύραν ἐπίσης τοῦ ἐν Γοννοκονδύλῳ-Ὀλυμπιάδι ἡμισκάπτου ἔτι καμαρωτοῦ, λίαν ὁμοίου τάφου, περὶ οὗ βλ. *Πρακτικὰ* 1911 σελ. 323-329· θὰ ἀνεφέροντο δὲ αὗται, ὡς ἐκεῖναι, εἰς τοὺς ἔνδον τεθαμμένους ἐπισήμους καὶ σπουδαῖόν τι ὑπὲρ πατρίδος ἐκτελέσαντας ἀνθρώπους.

---

[1]) Ἴσως οἱ μηδέν, ἢ σχεδὸν μηδὲν πράττοντες ἔν τινι κοινῷ ἔργῳ, βλέποντες ἄλλους δρῶντάς πως, φύσει ἐμποδίζουσι παντὶ σθένει αὐτούς, ἵνα καὶ οὗτοι ἀπρακτῶσιν.

Οὐ μακρὰν τοῦ τύμβου τούτου, διαβαίνοντες τὸν Σαραντάπορον, συναντῶμεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης ἱδρυμένον μύλον, καὶ εὐθὺς ὑπερκείμενον αὐτοῦ γήλοφον ἐπίπεδον, οὐχὶ ὑψηλόν, ἐφ᾽ οὗ διακρίνονται πολλὰ θραύσματα νεολιθικῶν ἀγγείων· περαιτέρω, Ἀνατολικώτερον αὐτοῦ παρ᾽ ἕτερον μύλον, ὑπάρχουσι τάφοι, κεραμοστεγεῖς μάλιστα· ἐντεῦθεν μετὰ ἓν τέταρτον ὥρας φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον Βουβάλαν, ἱδρυμένον καὶ τοῦτο ἐπὶ ὁμοίου μικροῦ νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ· ἦσαν δ᾽ ἔν τε τῷ χωρίῳ καὶ ἐπί τινος κρήνης ἔξω αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἀμπελῶνας, πολλαχοῦ ἐντετειχισμένοι λίθοι ἐπιγεγραμμένοι, οὓς ἀπετειχίσαμεν καὶ μετεκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος ὑπ᾽ ἀριθ. **68· 69· 70· 71· 72· 73· 78·** ἀφήσαμεν δ᾽ ἐκεῖ ὡς δυσμετακόμιστον τμῆμα κίονος μετ᾽ ἐπιγραφῆς, ἴσως miliarium, καὶ στήλην, ἣν ἀργὰ κατόπιν ἐμάθομεν ὅτι ἀπέκρυψέ τις χωρικός, Καραγκιόζης ὀνόματι.

Ἀνήκει δὲ τὸ χωρίον Βουβάλα μετὰ τῶν πέριξ εὐφόρων ἀγρῶν τῇ ἐν Ἐλασσόνι μονῇ τῆς Ὀλυμπιωτίσσης, ἥτις ἔχει ἐκεῖ μέγα μετόχιον, καὶ διορίζει ἑκάστοτε τὸν συνήθη ἐπιστάτην, λυμαινόμενον τοὺς χωρικοὺς καὶ πλουτοῦντα εἰς βάρος αὐτῶν· διὸ οἱ κάτοικοι, εὐθὺς μετὰ τὴν ἑαυτῶν ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθέρωσιν, ἐζήτησαν τὴν ἐξαγορὰν τῶν οἰκιῶν καὶ γαιῶν, ἵνα ἀπαρτίσωσιν ἰδίους κλήρους· εἰσὶ δὲ φιλότιμοι καὶ φιλόξενοι οἱ χωρικοὶ οὗτοι, διατηροῦντες κοινῇ δαπάνῃ ξενῶνα, ἔνθα διατρίβουσιν οἱ διερχόμενοι, πρὸς οὓς ἕκαστος οἶκος προσφέρει τροφὴν καὶ οἶνον, τοῦ παρακειμένου μετοχίου ἀρνουμένου πᾶσαν ξενίαν, ἐκτὸς ἂν τις βιαίως ἀπαιτήσῃ αὐτήν, πλήρη δὲ πτωχίαν αὐτοῦ οἰκτροχοοῦντος τοῦ ἐν αὐτῷ ἐπιστάτου ψευδῶς, ὡς διὰ στρατιωτῶν ἐρευνησάντων ἐβεβαιώθημεν.

Θέσεις δὲ ὀνομάζονται νῦν ἐν τοῖς πέριξ αἱ ἑξῆς: *Παλαίκαστρο*, ἔνθα ἡ ἀρχαία πόλις, *Ἁϊθανάσης*, ἔνθα ἐρείπια ἐκκλησίας, ἐπ᾽ αὐτοῦ, *Παλιοκκλῆσι*, ἐν τῇ κάτω ἀρχαίᾳ πόλει, *Χράπα*, ἔνθα εἶναι «μπηγάι» (= πηγάδι), *Σκοτίνα*, σύνορον πρὸς Λακκοῦδι, ἔνθα εἶναι «μνημούρια», *Στένωμα*, *Ῥεβενῖκος*, ἔνθα εἶναι «πουρνάρια» πυκνά, *Νεραντζιά*, *Ἀγριλιά*, *Παλιοχῶρι*, *Διμάτι*, *Βουρκολάκκια*, (=βαρκὰ λάκκια), *Ἀμάρμπεη*, «βουνό», ᾽ς *Ῥάχες*

(='ς τοῖς Ῥάχες), *'ς τὸ Κορί, 'ς Λάκκες, Κερασίνα Ῥάχη, 'ς τὴν Ἀμαντζιοῦκα, Πουρνάρ, Πλακόπετρες, Παλιομέτοχο, Βαθύλακκο,* σύνορον πρὸς Βούρμπαν, *Βούζα Δέντρα, Γκουμπίτσα,* ἔνθα πηγή, ἤτοι «βρύσι», *Ἀϊνικόλας, Ἀϊλιᾶς.*

Βορείως τῆς Βουδάλας μεταβαίνει τις ἐπὶ γηλόφων μετὰ μίαν περίπου ὥραν εἰς τὸ χωρίον *Βούρμπαν*, κείμενον ἐπὶ κωνοειδοῦς ὑψώματος· ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπάρχει μεγάλη ἐκκλησία, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κτισθεῖσα, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου· ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς μεσαίας θύρας τοῦ ἱεροῦ εἶναι ἐστρωμένη μεγάλη στήλη μετ' ἀετώματος, ἧς ἡ ἐπιγραφὴ ἐκ τῶν συνεχῶν πατημάτων κατέστη τελείως ἐξίτηλος· ἑτέρας παρακειμένης τμῆμα, ἐφ' ἧς ἐσῴζοντο ἔτι γράμματά τινα ἀπετειχίσαμεν καὶ ἐκομίσαμεν, εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος· ἐκεῖ εἶχεν ἀχθῆ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ φιλομούσων μοναχῶν τῆς μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης, ὡς λέγεται, βάσις ἀρχιτεκτονική, φέρουσα ἐπὶ δύο ἑδρῶν μακρὰς ἀπελευθερωτικὰς ἐπιγραφάς, καὶ ἀέτωμα ἐπιτυμβίου στήλης, φέρον ἐπιγραφὴν καὶ ἀνάγλυφον Μακεδονικὴν ἀσπίδα, ἅτινα εἶχον εὑρεθῆ, ὡς λέγεται, κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας ταύτης· ταῦτα μετὰ τῶν εὐθὺς κάτω ἀναφερομένων, ἃ εὕρομεν ἡμεῖς, ἀνεγράψαμεν ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνος ὑπ' ἀριθ. **3· 9· 76· 77· 88·** (βλ. ἄνω σελ. 160).

Ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπάρχει ἑτέρα μικρά, μόλις συγκρατουμένη ἀπὸ τῆς εἰς ἐρείπια πτώσεως, ἡ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων· ἐκτίσθη τῷ 1744, ὡς λέγει ἐντετειχισμένη ἐπιγραφή, φέρει δὲ ἀξιολόγους τοιχογραφίας, παραδόξως μετά τινος ἀσυνήθους ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τέχνης πεποιημένας· ἀλλὰ τὸ κονίαμα ἐξωγκώθη πολλαχοῦ ἐκ τῶν βροχῶν καὶ ὑπάρχει κίνδυνος ταχείας πτώσεως αὐτῶν· διὸ συνεστήσαμεν τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν ἁρμοδίως δι' ἐμπείρων τεχνιτῶν· ἐπὶ τῶν τοίχων διακρίνονταί τινες λίθοι εἰργασμένοι, ὧν τινες ὑποπτεύομεν ὅτι φέρουσιν ἐπιγραφάς· δύο τούτων, ἐμφανεῖς ὄντας, ἀπετειχίσαμεν καὶ κατεγράψαμεν ὡς ἄνω, μετακομίσαντες εἰς τὸ *Μουσεῖον Ἐλασσόνος*, ὑπ' ἀριθ. **77· 78.**

Πόθεν ἐκομίσθησαν οἱ λίθοι οὗτοι, οὐδεὶς τῶν κατοίκων ἐνθυ-

μεῖται· εἷς λέγει, μὴ συμμαρτυρούντων ἑτέρων, ὅτι ἐν θέσει *Γκάια* (ἢ) διέκρινεν ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, μὴ ἀποτελούσης ὅμως «Κάστρον» σημαντικόν, οἷον τὸ *Παλαίκαστρον*, καὶ ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐξ ὧν μάλιστα βεβαιοῖ ὅτι ἐκομίσθη ἡ ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀριθ. **3**· ἀλλ' οὔτε τοῦτο διακρίνεται ἐντεῦθεν, οὔτε ἄλλο τι φρούριον ἀρχαῖον ἢ μεσαιωνικὸν οὐδὲν κατὰ τοὺς ἐγγὺς τόπους, Βορείως καὶ Δυσμικῶς μέχρι «Γκλικόδου», «Μόκρου» καὶ «Βεσαρίτσας», μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἄλλως λίαν δύσνων χωρικῶν τούτων, οὐδὲ ἡμεῖς εἴδομεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκ Δούχλιστας καὶ τῶν παρὰ τὸ Χάνι Χατζηζώγα ἀρχαίων ἐρειπίων μεταφορὰ λίθων εἶναι λίαν δυσχερής, ἕνεκά τε τοῦ μεταξὺ παραρρέοντος ποταμοῦ Τιταρησίου καὶ πολλῶν χειμάρρων, ἕτερον δ' εὐθετώτερον πρὸς τὸ χωρίον φρούριον δὲν ὑπάρχει, πλὴν τοῦ Παλαικάστρου Βουδάλας, εἰκάζομεν ὅτι ἐκεῖθεν ἐκομίσθησαν ταῦτα· δύνανται ἄρα νὰ ἀποδίδωνται μετὰ πλείστης πιθανότητος τῇ ἐκεῖ ἀρχαίᾳ πόλει.

Εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας Ἀνατολικῶς τῆς Βούρμπας ὑψοῦται μεταξὺ χειμάρρων παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τιταρησίου μέγας λόφος, ἔχων ἔμφασιν ὁμοιοτάτην τῷ τῆς Ἀργίσσης παρὰ τὴν Λάρισαν (βλ. κάτω *κεφ* ζ'), ἐφ' οὗ μακρόθεν διακρίνεται κατακεχωμένος, ἀλλ' ἐμφανής, τριπλοῦς περίβολος τείχους, εἷς μὲν σχηματίζων κωνικὴν ὑψίστην ἀκρόπολιν, δεύτερος συγκεντρικὸς μείζων, ποιῶν ἑτέραν μείζονα φυσικῷ τῷ λόγῳ, καὶ τρίτος, ὁμόκεντρος ἐπίσης, δηλῶν πεπλατυσμένην κάτω πόλιν· δυστυχῶς δὲν ἔσχον τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ μεταβῶ ἐκεῖσε· διέκρινα ὅμως ὅτι σχηματίζεται ἀρχαϊκή τις ἢ μυκηναία, καὶ περαιτέρω τῆς χαλκῆς καὶ νεολιθικῆς περιόδου πόλις ἀξιόλογος, ἕνεκά τε τῆς φύσει ὀχυρᾶς θέσεως καὶ διὰ τὸν πλησιασμὸν τοῦ ποταμοῦ· στερεῖται δὲ λίθων ὁ τόπος ἐκεῖ, ἀποτελούμενος ἐκ χωματωδῶν γηλόφων· οἱ τοῦ τείχους ἄρα θὰ ἐκομίσθησαν ἐκ τῶν ὑπερκειμένων περαιτέρω βουνῶν· καλεῖται δὲ σήμερον ἡ θέσιν αὕτη *Διάργος*· οἱ ἐν Βουδάλᾳ ὅμως εἶπόν μοι ὅτι ***διάργος*** εἶναι προσηγορικὸν ὄνομα, δηλοῦν γήλοφον πεπλατυσμένον, ἢ ἐν γένει χωματῶδες ὕψωμα πλῆρες χόρτων πρὸς βοσκὴν προβάτων·

ὄντως δὲ τοιοῦτος γήλοφος εἶναι ὁ τῆς περιγραφείσης ἀρχαϊκῆς πόλεως.

Ὅτι ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις εὐαρμοστεῖ, ἵνα θεωρηθῇ οὖσα ἡ *Κύφος*, προκύπτει ἔκ τε τῆς ἄνω περιγραφῆς καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐντὸς γηλόφων σχεδὸν κεκρυμμένης· ἴσως δ' ἐκ τοῦ *κύπτειν* προέρχεται καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς· ἐκ τοῦ συμβεβηκότος ἄρα θὰ ἐπωνομάσθη οὕτω, καθ' ἃ ἡ *Ὄρθη*, *Κορσέα*, *Ὠτόλοβος* κττ. (βλ. ἄνω σελ. 166-167)· οἱ Αὐστριακοὶ τοπογράφοι σημειοῦσιν ὡς *Κύφον* ἐν τῷ πίνακι αὐτῶν τὸν ἐν Βουδάλᾳ ἀσήμαντον νεολιθικὸν συνοικισμόν, ὅλως ἀπιθάνως.

Περαιτέρω ἔτι Ἀνατολικώτερον τῆς ἐκεῖ μετὰ πιθανότητος ὡς ἄνω ἀναγνωρισθείσης Κύφου, ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ κατὰ τὸ «Χάνι Χατζηζώγα», Βορείως καὶ οὐ μακρὰν αὐτοῦ, διακρίνεται μικρόν τι φρούριον, προσόμοιον τῷ προηγουμένῳ, περὶ οὗ δὲν ἠδυνήθημεν οὔτε νὰ μάθωμεν, οὔτε νὰ διακρίνωμεν σαφῶς, ἐὰν φέρῃ τειχισμόν τινα· λέγουσι μόνον ὅτι ἐγγὺς ἐκεῖ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην ὑπάρχει ἐν ἐρειπίοις ἐκκλησία τις τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐφ' ἧς εὑρέθη ἡ ἐν *Πρακτ.* 1912 σελ. 245 μνημονευομένη Λατινικὴ ἐπιγραφή, ἥν, ἀποστείλαντες στρατιώτας, μετεκομίσαμεν καὶ κατεγράψαμεν ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνος ὑπ' ἀριθ. **74**· ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζομεν αὐτὴν πρὸς ἔκδοσιν, εἴδομεν αὐτὴν πολὺ καλῶς [1]) δημοσιευθεῖσαν καὶ ὑπομνη-

---

[1]) Μικρὰς μόνον παρατηρήσεις ἔχω ὡς πρὸς τὴν ἔκδοσιν: ἐν στίχ. 22 ἀντέγραψα *Ono(d)reas* ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν *Ono*(a)*reas*· ὁ χαράκτης ἐπειράθη ὄντως νὰ γράψῃ Α, ἀλλ' ἐμφανῶς ἔγραψε Δ, ὅπερ παρετήρησαν μὲν οἱ ἐκδόται, ἡρμήνευσαν δὲ ἀντιθέτως ἐμοῦ· φαίνεται δὲ τὸ *Ὀνοδρέαι* διαλεκτικὴ λέξις, ἔχουσα πρῶτον συνθετικὸν τὴν *ἀνὰ* πρόθεσιν (πρβ. *Ὀνθύριον* κττ.), ὃν δὲ ἄσχετον πρὸς τὸ *Ὄνου πεδίον*, μεταφρασθὲν δῆθεν εἰς *Onoareas* λατινιστί· τελείως ἀδύνατον εἶναι ἐπίσης τὸ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διεστράφη τὸ *Μονδαία* εἰς *Ono(d)rea*, ὡς εἰκάζουσιν οἱ ἐκδόται· διότι ἡ Μονδαία κεῖται λίαν μακρὰν ἐντεῦθεν (βλ. ἄνω σελ. 183 κ. ἑ.)· ὑπὸ τὸν στίχ. 27 ὑπάρχουσιν ἴχνη τινὰ γραμμάτων 28ου στίχου, μὴ δηλωθέντα ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ στίχ. 21-22 καὶ ἡ ἑρμηνεία τῶν πτώσεων ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν φαίνεταί μοι τελείως ἀπίθανος· κάλλιον εἶναι νὰ ἀναγνῶμεν ἁπλῶς **inter Azzoris Ono(d)reas et Petraeas Dolichis**, καὶ νὰ ὑπολάβωμεν γενικῆς πτώσεως ἐκ τοῦ **Azzor**, ὅπερ

ματισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Wace καὶ Thompson, ἐπικουροῦντος τοῦ Premerstein, ἐν Annual of the British School at Athens XVII 1910/11 σελ. 193-204.

Ἐν αὐτῇ ἀναφέρονται τοπωνυμίαι χαρακτηριστικαὶ τῶν τόπων, ἃς δύναταί τις νὰ προσαρμόσῃ μετὰ πολλῆς πιθανότητος πρὸς τὰ ἐκεῖ· διότι καθορίζονται τὰ ὅρια τῶν Δολιχηνῶν Περραιβῶν καὶ τῶν Μακεδόνων Ἐλιμειωτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ἐπανάγοντος εἰς ἰσχὺν τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀμύντου, τοῦ πατρὸς τοῦ Φιλίππου (390-371 π. Χρ.), γενόμενον καθορισμὸν αὐτῶν, καὶ δηλούμενον διὰ λιθίνης στήλης, ἱδρυμένης ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Δολίχης· λέγει λοιπὸν piacet [1]) finem esse a termino, qui est in via supra Geranas inter Azzoris Ono(d)reas et Petraeas Dolichis, per summa juga [a]t canpum, qui Pronom[ae] vocatur, ita ut canpus in [pa]rte sit Elemiotarum.

Ὁ κύριος ἄρα ὅρος ἦτο ἱδρυμένος ἐν τῇ *ὑπὲρ* τὰς Γεράνας ὁδῷ· ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἡ μόνη καὶ νῦν κατὰ τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου· ἡ δὲ *ὑπὲρ* νοεῖται ὡς πρὸς τὸν Ἀμύνταν βεβαίως, ἤτοι ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον, οὐχὶ ἀντιθέτως· ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις αὕτη κεῖται πρὸς τὴν Ἄζωρον, δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ ***Γεράνας*** τὸ ὑπὲρ τὸ νῦν χωρίον «Γκλίκοδον» δασῶδες ὄρος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σαρανταπόρου· ***Ὀνοδρέαι*** ἄρα εἶναι τοπωνυμία κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, κατὰ τὸ Γκλίκοδον-Βούρμπαν, ***Πετραῖαι*** δὲ τὸ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην ὄρος, ἡ νῦν «Βίγλα» καλουμένη, κείμενον πρὸς τὴν Δολίχην

λατινικώτερον, καὶ Doliche ἤτοι inter Ono(d)reas Azzoris et Petraeas Dolich(e)s, ἑλληνιστὶ «***Ἀζώρου Ὀνο(δ)ρεῶν καὶ Πετραιῶν Δολίχης μεταξύ***»· ὅτι δὲ Ἑλληνική τις ἐπιγραφὴ μετεφράσθη, ὑποδηλοῦσι τὰ λεγόμενα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου, ὅτι ὁ Ἀμύντας πρῶτος, ὁ τοῦ Φιλίππου πατὴρ (τοῦ Β'), καθώρισε τοὺς ὅρους.

[1]) Ἐπὶ τοῦ λίθου ὑπάρχει ἡ γραφὴ αὕτη piacet, γενομένη κατὰ τὴν τότε κοινὴν προφορὰν τοῦ l ἐν τοιαύτῃ θέσει, ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ νῦν Ἰταλικῇ γλώσσῃ· τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἐσημείωσαν οἱ ἐκδόται, ἅτε ὄντα καταφανῆ βεβαίως.

καὶ ἐμφανῶς ἐκ τοῦ συμβεβηκότος ὀνομασθὲν οὕτως, ὡς ἔχον ὀλισθηροὺς βράχους καὶ ὂν μᾶλλον γυμνόν· ἡ δὲ πεδιάς, ἡ διὰ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων τούτων ὁριζομένη, εἶναι ἡ Νοτιώτερον αὐτῶν κειμένη μέχρι που τῆς νῦν θέσεως Χάνι Χατζηζώγα· αὕτη δὲ καλεῖται *Προνομαὶ* καὶ ἐδίδετο τοῖς Ἐλιμειώταις, μερολη-πτοῦντος βεβαίως τοῦ Ἀμύντου ὑπὲρ αὐτῶν, διότι φυσικὸν ὅριον τῶν τόπων τούτων εἶναι τὸ μέσον τῶν στενῶν οὕτως, ὥστε τὰ μὲν Βόρεια νὰ ἀνήκωσι τοῖς Ἐλιμειώταις, τὰ δὲ Νότια τοῖς Περραιβοῖς.

Αὐτὰ δὲ τὰ νῦν Στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Λιβίου καλούμενα *Βολούστανα* [1]), περὶ οὗ ἀμφιβάλλουσιν οἱ μνημονευθέντες ἐκδόται τῆς Λατινικῆς ἐπιγραφῆς, οἵτινες πάλιν οὐχὶ ὀρθῶς νομίζουσιν ὅτι ὁ Σαραντάπορος εἶναι ὁ ἀρχαῖος *Εὔρωπός*· διότι ὁ νῦν Σαραντάπορος εἶναι βεβαίως ὁ *Τιταρήσιος* τῶν ἀρχαίων, ἕτερος δὲ ὁ Εὐρωπός, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 173-176. Περὶ δὲ τῶν θέσεων τούτων καὶ τῆς στρατηγικῆς σημασίας αὐτῶν πρὸς εἰσβολὴν στρατοῦ ἐκ Θεσσαλίας εἰς Μακεδονίαν καὶ τἀνάπαλιν, εὑρίσκομεν διήγησιν παρὰ Λιβίῳ ἐν βιβλ. 44 κεφ. 2 κ. ἑ., θαυμασίως ὁμοιάζουσαν πρὸς τὰ κατὰ τὸν ἡμέτερον πρῶτον πόλεμον, τὸν κατὰ τῶν Τούρκων, συμβάντα κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1912.

Ὅπως δῆλα δὴ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ ἡμέτεροι ἐπιτελεῖς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ τότε Διαδόχου Κωνσταντίνου, νῦν δὲ βασιλέως ἡμῶν, κατεστρώννυον ἐν Λαρίσῃ καὶ Τυρνάβῳ καὶ συνεζήτουν τελικῶς τὸν τρόπον τῆς εἰς Περραιβίαν καὶ Μακεδονίαν εἰσβολῆς, συγκεντροῦντες καὶ τοὺς σχετικοὺς ὁδηγοὺς τῶν ὁδῶν, ὁμοίως ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους τοῦ 169 π. Χρ. ὁ ὕπατος Κόιντος Μάρκιος Φίλιππος, συγκαλέσας ὁδηγοὺς τῶν ὁδῶν, καὶ ἐξετάσας περὶ αὐτῶν τὰ δέοντα, συνεζήτησεν ἐν τῷ ἑαυτῷ ἐπιτελείῳ περὶ τῆς συμφορωτέρας εἰς Μακεδονίαν εἰσβο-

---

[1]) Ἡ λέξις φαίνεται οὖσα διαλεκτικὴ τῆς Μακεδονικῆς ἢ Περραιβικῆς (ἤτοι Θεσσαλικῆς) διαλέκτου· δεύτερον συνθετικὸν φαίνεται ὅτι ὑπόκειται ὄντως ἡ λέξις **στενά**, ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ πρώτου θὰ ἦτο δίγαμμα (πρβ. π. χ. **Βοίτυλος**=Οἴτυλος).

λῆς [1]· ἐν αὐτῷ ἐξετέθησαν τρεῖς ὁδοὶ εἰσβολῆς: ἡ πρώτη διὰ Πυθίου, παρὰ τὸ νῦν Σέλος, διὰ τῶν στενῶν βεβαίως τῆς Πέτρας, ἡ δευτέρα διὰ τῶν Καμβουνίων, ἤτοι διὰ τῶν νῦν Στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου, ἡ τρίτη διὰ τῆς Ἀσκουρίδος λίμνης, τοῦ νῦν Νεζεροῦ διὰ τῶν στενῶν τῆς Ζηλιάνας πρὸς τὴν Λεπτοκαρυάν [2]· ὑπαρχούσης οὕτω διχογνωμίας πρὸ τῆς τελικῆς ἀποφάσεως, καὶ ὑπολειπομένου τμήματος κοινῆς πρὸς πάσας ταύτας, μάλιστα τὰς δύο πρώτας, ὁδοῦ, προυχώρησεν ὁ Μάρκιος καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰ μεταξὺ Δολίχης καὶ Ἀζώρου, ἤτοι ὀλίγον Νοτιώτερον τοῦ νῦν Χανίου Χατζηζώγα, ἵνα ὡριμώτερον σκεφθῇ [3], ὡς ἔπραξαν καὶ οἱ ἡμέτεροι μετὰ τὴν προκαταρκτικὴν τοῦ ὅλου ἔργου μάχην τῆς Ἐλασσόνος, μὴ οὖσαν ταύτην ἀποφασιστικὴν τοῦ συνόλου, ἀλλ᾽ εὐτυχῆ ἔναρξιν πολυπόνου καὶ μεγάλου ἔργου.

Ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὁ βασιλεὺς Περσεύς, ἐπέχων στρατηγικῶς τὴν θέσιν, ἣν εἶχον οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸν ἡμέτερον πόλεμον,

---

[1]) Consul - - - convocatis itinerum ducibus, cum exponerent in consilio iussisset, qua quisque ducturus esset, summotis iis quam potissimum peteret, rettulit ad consilium *Λίβ.* 44, 2.

[2]) Aliis per Pythium placebat via, aliis per Cambunios montes, qua priore anno duxerat Hostilius consul, aliis praeter Ascuridem paludem *Λίβ.* 44, 2.

[3]) Restabat aliquantum viae communis: itaque in id tempus, quo prope divortium itinerum castra posituri erant - - in Perrhaebiam inde ducit, et inter Azorum et Dolichen stativa habuit ad consulendum rursus quam potissimum capesseret viam *Λίβ.* 44, 2. Ἐνταῦθα προσῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς πρεσβείας τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀχαιῶν ὁ ἱστοριογράφος Πολύβιος, καὶ παρηκολούθησε τὴν ἐν τοῖς κάτω ἀναφερομένην εἰσβολὴν τοῦ ὑπάτου Μαρκίου εἰς Μακεδονίαν· ἀλλ᾽ οὐδὲν πλὴν τοῦ ἀποτελέσματος λέγεται περὶ αὐτῆς ἐν ΚΗ΄ 13 «οἱ δὲ περὶ τὸν Πολύβιον, καταλαβόντες τοὺς Ῥωμαίους ἐκ μὲν τῆς Θετταλίας κεκινηκότας, τῆς δὲ Περραιβίας στρατοπεδεύοντας Ἀζωρίου μεταξὺ καὶ Δολίχης, τὴν μὲν ἔντευξιν ὑπερέθεντο διὰ τοὺς περιεστῶτας καιρούς, τῶν δὲ ***κατὰ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς Μακεδονίαν κινδύνων μετεῖχον***· ἐπεὶ δὲ τοῦ στρατεύματος κατάραντος ἐπὶ τοὺς καθ᾽ Ἡράκλειον τόπους (=τὸν νῦν Πλαταμῶνα), ἔδοξε καιρὸς εἶναι πρὸς ἔντευξιν, ἅτε τοῦ στρατηγοῦ ***δοκοῦντος ἠνύσθαι τὸ μέγιστον τῶν προκειμένων,*** κτλ.». Ταῦτα εἶναι βεβαίως ἐπιτομὴ τῶν τοῦ Πολυβίου, καὶ τούτου ἕνεκα παραλείπονται αἱ λεπτομέρειαι.

καὶ ἀμυντικὴν ἐπίσης στάσιν τηρῶν, διότι ἠγνόει τίνι ὁδῷ θὰ ἠκολούθει ὁ ἐχθρὸς ὑπὸ τὸν ὕπατον, κατέλαβε πάσας τὰς διόδους διὰ στρατευμάτων [1]) ὡς ἑξῆς: κατὰ μὲν τὸν ζυγὸν τῶν Καμβουνίων, ὃν ἐκάλουν ***Βολούστανα,*** ἀπέστειλε τὸν Ἀσκληπιόδοτον μετὰ δέκα χιλιάδων νεαρῶν εὐζώνων [2])· κατέλαβε δῆλα δὴ τὴν μεταξὺ τῶν νῦν Σερβίων καὶ τῶν Βορείων στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου κατὰ τὰς Νοτοδυσμικὰς ὑπωρείας τῆς νῦν «Βίγλας» θέσιν, ἣν ἀκριβῶς καὶ λίαν σοφῶς εἶχον καταλάβει οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἔνθα συνήφθη ἡ ἡμετέρα σπουδαιοτάτη μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, παραβοηθούντων ὁμοίως τῶν ἡμετέρων εὐζώνων, ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ νῦν Λιβαδίου ὀρέων ὁρμησάντων Βορροδυσμικῶς πρὸς ὑπερφαλάγγισιν τοῦ ἐχθροῦ· δὲν ὑπάρχει ἄρα ἀμφιβολία ὅτι τὰ στενὰ ταῦτα εἶναι τὰ ***Βολούστανα*** [3])· τὴν Νοτίαν δ' ἔξοδον τῶν στενῶν τῆς Ζηλιάνας, μεταξὺ τῆς νῦν Καρυᾶς καὶ τοῦ Νεζεροῦ, κατέλαβεν ὁ Ἱππίας διὰ δώδεκα χιλιάδων Μακεδόνων [4])· οἱ Τοῦρκοι ἐνταῦθα οὐδεμίαν στρατιὰν εἶχον, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶν δυνάμεων, εἴτε ἕνεκα στρατηγικῆς ἀπρονοησίας· ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι οὐδεμίαν δύναμιν ἀπέστειλαν οὔτε διὰ τοῦ νῦν «Δε-

[1]) Per eosdem dies Perseus, cum appropinquare hostem sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnes saltus insidere praesidiis statuit *Λίβ.* 44, 2.

[2]) In iugum Cambuniorum montium — Volustana ipsi vocant — decem milia levis armaturae iuvenum cum duce Asclepiodoto mittit *Λίβ.* 44, 2.

[3]) Περὶ τῆς δι' αὐτῶν διόδου λέγει ὁ Λίβιος ἐν 42, 53 deinde *saltu angusto* superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad Azorum Pythium et Dolichen· οὐδεμίαν σχέσιν ἐνταῦθα ἔχει ἡ λεγομένη ὑπὸ τῶν Wace-Thompson ἀτραπὸς ἐκ Λιβαδίου εἰς Βελβενδόν· ὀρθότατα ὁ Λίβιος λέγει ὅτι ὁ Περσεὺς *ὑπερβὰς τὰ ὄρη* Καμβούνια ***διὰ στενῆς εἰσόδου*** κατέβη εἰς Τρίπολιν· φαίνεται ὅτι δὲν κατενόησαν αὐτὸν οἱ ἄνω, λέγοντα δι' ἀφαιρετικῆς παθητικῆς μετοχῆς *ὑπερβαθέντων τῶν ὀρέων διὰ στενῆς φάραγγος,* ὅ ἐστιν *ὑπερβὰς τὰ ὄρη διὰ* κτλ..

[4]) Ad castellum quod super Ascuridem paludem erat — Lapathus vocatur locus (βλ. περὶ αὐτοῦ κάτω τὸ *κεφ.* F') — Hippias tenere saltum cum duodecim milium Macedonum praesidio iussus *Λίβ.* 44, 2.

ρελί», ὅπερ τοὐναντίον διέταξαν νὰ ἐκκενωθῇ τῶν κατοίκων, οὔτε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἥτις ἠδύνατο ἐνωρίτερον καὶ εὐκολώτερον νὰ φθάσῃ διὰ τῆς Ἀνατολικῆς παραλίας εἰς Θεσσαλονίκην, ἀφ' οὗ ἦτο βεβαία ὅτι οὐδένα ἀπὸ θαλάσσης θὰ διέτρεχε κίνδυνον· τὴν δὲ ὑπόλοιπον στρατιὰν ἐκράτησεν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Περσεὺς παρὰ τὸ Δῖον, ἤτοι κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν στενῶν τῆς Πέτρας παρὰ τὸν νῦν Μαλαθριάν, ἐπιτηρῶν διηνεκῶς διὰ τμημάτων καὶ τὴν ἔξοδον τῆς Ζηλιάνας καὶ τὴν τῶν Τεμπῶν μέχρι τοῦ νῦν Πλαταμῶνος καὶ τοῦ Πυργετοῦ [1]. Ἡ διανομὴ ἄρα τῶν στρατευμάτων τοῦ Περσέως ἦτο στρατηγικωτάτη καὶ ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1912 γενομένης.

Τὰ περὶ τῶν τόπων τῆς εἰσβολῆς τοῦ ὑπάτου Μαρκίου, καθ' ὅσον γινώσκω, δὲν ἔχουσιν ἑρμηνευθῆ καλῶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων· ὅτι ὅμως προυτίμησε τὴν διὰ τοῦ νῦν καλουμένου στενοῦ τῆς Διάβας, καὶ περαιτέρω διὰ Καρυᾶς καὶ Ζηλιάνας εἰσβολήν, προκύπτει σαφῶς ἐκ τοῦ Λιβίου, καθ' ἃ εἴπομεν καὶ ἐν τοῖς ἄνω σελ. 167, καθορίσαντες τὸν *Ὠτόλοβον*· τὴν διὰ τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου εἰσβολὴν ἀπέφυγε σοφῶς ὁ ὕπατος οὗτος, ἄλλως τε καὶ διότι εἶχεν ἤδη νωπὴν τὴν ἐκεῖ ἧτταν τοῦ ὑπάτου Ὁστιλίου, πρὸ ἑνὸς μόλις ἔτους γενομένην (170 π. Χρ.)· τὴν δὲ διὰ τῶν στενῶν τῆς Πέτρας εἰσβολὴν ἔτι σοφώτερον ἀπέφυγεν ὁ Μάρκιος, οὖσαν λίαν κινδυνώδη καὶ δυσχερεστέραν φύσει τῆς διὰ Βολουστάνων· τοῦτο δὲ ἀπέδειξεν ἥ τε ὀλίγον μετέπειτα, τῷ 168 π. Χρ., ὑπὸ τοῦ *Νασικᾶ* διάβασις αὐτῶν, καὶ ἡ ἐσχάτως ἐν τῷ ἡμετέρῳ πολέμῳ γενομένη διὰ μιᾶς μεραρχίας, ἧς πολλοὶ ἐφονεύθησαν παρὰ τὸ νῦν «Κωλοκοῦρι», καίτοι ἐλάχιστοι μέν, ὡς ἐμάθομεν, Τοῦρκοι ἀντέστησαν, πλήρης δ' ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ τῶν πλαγίων ἀσφάλεια ὑπῆρξε διὰ τὴν εἰσελθοῦσαν ταύτην

---

[1]) Ipse cum reliquis copiis primo circa Dium stativa habuit, deinde ... cum equitibus expeditis litore nunc Heracleum nunc Philam percurrebat, eodem inde cursu Dium repetens *Λιβ.* 44, 2 ἐν τέλει.

μεραρχίαν, ὄντος ἤδη ἐκεῖθεν κεκαθαρμένου τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ δὲ διὰ τῶν στενῶν τῆς Διάβας καὶ Ζηλιάνας πορεία τοῦ Μαρκίου ὑπῆρξε λίαν ἐπίπονος, ἐπικίνδυνος καὶ ἐκτάκτως τολμηρά, ἀλλ' ἡ μόνη πρὸς τὰς τότε περιστάσεις ἐπιβεβλημένη· καίπερ δὲ μετὰ μεγίστων δυσχερειῶν πορευόμενος καὶ μαχόμενος πρὸς τὸν Ἱππίαν, μὴ λαμβάνοντα ἐνισχύσεις ἄλλως, ἔφθασεν ὅμως εἰς Ἡράκλειον, τὸν νῦν Πλαταμῶνα, ἔνθα πάλιν εὑρέθη μεταξὺ «δύο πυρῶν», ὡς λέγομεν νῦν, ἤτοι τῶν φρουρουμένων ὑπὸ τοῦ Περσέως Τεμπῶν καὶ τῶν πρὸς τὸ Δῖον κατὰ τὸν Βάφυρον ποταμὸν στενῶν, ὁπόθεν ἐξετείνετο ἡ παράταξις καὶ ἡ ἰδιαιτέρα χώρα τοῦ βασιλέως· δὲν θὰ ἀπέμενεν ἄρα οὐδὲ εἷς στρατιώτης τοῦ Μαρκίου, ἂν ἐπετίθετο ἐγκαίρως ὁ Περσεύς, οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ σωθῇ ὁ ὕπατος, nisi dii mentem regi ademissent, ὡς λέγει ὁ Λίβιος, ἑρμηνεύων μὲν ὡς πρὸς τὸν Μάρκιον τὸ συμβάν, ἀφίνων δὲ ἄδηλον ὡς πρὸς τὸν Περσέα, ὅστις θὰ εἶχε βεβαίως δικαιολογίας τινάς [1]· οὐδὲ ἐξηγεῖται τὸ πρᾶγμα διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἐπιφερομένων ὅτι ὁ μὲν Περσεὺς φόβῳ τυφλωθεὶς ὑπεχώρησεν ἄνευ μάχης, caecata mens subito terrore, ὁ δὲ Μάρκιος τότε δὴ cernens in stultitia et segnitia hostis, προυχώρησε Βορείως, κατέλαβε τὸ Δῖον καὶ τὰ περαιτέρω Βορείως, καὶ ἐπεκοινώνησε μετὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου· ἀλλ' ἡ ἀνασύνταξις τοῦ στρατοῦ τοῦ Περσέως ἐφόβισε τὸν ὕπατον, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἄνευ μάχης· ὁ δὲ στόλος, μόνος παραπλέων, ἔφθασεν εἰς Θεσσαλονίκην, δῃῶν τὴν χώραν δι' ἀγημάτων.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ὁ Μάρκιος, καὶ σφάλματα στρατηγικὰ δια-

---

[1]) Ταύτας ὑποδηλοῖ αὐτὸς ὁ Λίβιος ἐν 44, 7 λέγων ὅτι ὁ Perseus, coactis in unum omnibus copiis ducibusque, *increpare praefectos* praesidiorum, ante omnes Asclepiodotum atque Hippiam; *ab his* dicere claustra Macedoniae *tradita* Romanis esse. Ὄντως ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀσκληπιοδότου, μὴ ἐπιτεθέντος ἐκ τῶν ὄπισθεν, καὶ τοῦ Ἱππίου, μὴ κανονίσαντος τὴν ἄμυναν δραστηριώτερον, καίτοι ἠδύνατο, ὑπῆρξαν μέγιστα σφάλματα· οὐχ ἧττον καὶ ὁ Περσεὺς ἔσφαλε, μὴ προσδραμὼν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἱππίου, ἴσως φόβῳ τοῦ στόλου τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀγνοίᾳ τῶν διαθέσεων αὐτοῦ.

πράξας, ἵνα φθάσῃ εἰς Λεπτοκαρυάν, καὶ εἰς ἐπαφὴν πρὸς πάσας τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις εὑρισκόμενος, ἔφθασεν εἰς τὴν νῦν Αἰκατερίνην ἱκανῶς ταχέως καὶ σχεδὸν ἀμαχητί, εὔλογον εἶναι νὰ εἰκάσωμεν ὅτι, ἂν μετέβαινεν ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου μία μόνον ἡμετέρα μεραρχία διὰ τῶν Τεμπῶν-Πλαταμῶνος-Δίου εἰς Αἰκατερίνην, μηδενὸς ἢ ἀσημάντου ἐχθροῦ εὑρισκομένου τότε κατὰ τοὺς τόπους τούτους, ἠδύνατο μετ᾽ οὐ πολὺ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην νὰ ἀπειλήσῃ· πλείονες δὲ πορευόμεναι οὕτω, θὰ κατελάμβανον βεβαίως αὐτὴν ἐντὸς δέκα πιθανῶς, ἀφ᾽ οὗ ἦσαν ἀσφαλεῖς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἡμερῶν. Φαίνεται ἄρα κοινὸν στρατηγικὸν σφάλμα τελεσθὲν ἐνταῦθα, ὑπὸ μὲν τῶν Τούρκων μὴ διαφυλαξάντων τὰ στενὰ ταῦτα, ἵνα καὶ εἰσβάλωσιν ἐν εὐκαιρίᾳ, ὑπὸ δὲ τῶν ἡμετέρων μὴ εἰσβαλόντων ἐντεῦθέν τε, ἤτοι διὰ τῶν Τεμπῶν, καὶ διὰ Νεζεροῦ-Ζηλιάνας, ὁπόθεν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀρχαῖοι στρατηγοὶ εἰσῆλθον εἰς Μακεδονίαν καὶ κατέλαβον αὐτήν, ἢ κατῆλθον εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἐπίσης ταύτην κατέλαβον·

Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ἂν ὁ Μάρκιος ἔβαινε διά τινος τῶν δύο ἑτέρων εἰσόδων, πιθανώτατα θὰ κατεστρέφετο τελείως ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοδότου ἢ τοῦ Περσέως· ἴσως δ᾽ ἀπέφυγε τὴν ἐντεῦθεν εἴσοδον μετὰ σώφρονος φόβου, λόγῳ καὶ τοῦ νωποῦ παθήματος τοῦ Ὀστιλίου, περὶ οὗ προείπομεν· κατὰ τοῦτο ἄρα ὑπερέβησαν τοὺς Ῥωμαίους εἰς τόλμην οἱ ἡμέτεροι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912· ἰδόντες δῆλα δὴ ὅτι ἡ κυρία δύναμις τοῦ ἐχθροῦ ἦτο ὑπὲρ τὰ Βολούστανα, ἤτοι τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, ἐσκέφθησαν νὰ διακυβεύσωσιν ἐκεῖ ἀμέσως καὶ διὰ μιᾶς τὴν κρίσιν τοῦ ὅλου πολέμου, καίτοι ὡς πρὸς τὰς θέσεις ἦτο ὁ στρατὸς αὐτῶν εἰς λίαν κατωτέραν μοῖραν τῆς τῶν Τούρκων, κατεχόντων ὀχυρότατα καὶ σχεδὸν ἀπόρθητα σημεῖα· ἂν λοιπὸν ἐνίκων καὶ ἐξετόπιζον τὸν ἐχθρόν, θὰ ἐσκέφθησαν οἱ ἡμέτεροι στρατηγοί, εἶχον εὐθέτους δι᾽ ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἄλλας εἰσόδους εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐξ ὧν ἄλλως δὲν ἠπειλοῦντο δι᾽ εἰσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ, τηροῦντος ἀμυντικὴν θέσιν πανταχοῦ· ἡ μάχη ἄρα τοῦ Σαρανταπόρου ἔκρινε τὴν συνολικὴν τύχην τῆς νῦν Ἑλλάδος, καὶ ἡ ἐν Σαρανταπόρῳ νίκη ἀνέῳξεν εἰς τοὺς Νοτίους Ἕλ-

ληνας τὰς πύλας τῆς ὅλης Μακεδονίας καὶ μέρους τῆς Θρᾴκης· διότι αἱ λοιπαὶ μάχαι, καίπερ τινὲς λίαν σπουδαῖαι, ἦσαν συμπληρώματα καὶ ἀποτελέσματα ἐκείνης.

Διὰ τῶν εἰρημένων ἐνισχύεται ἡ περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀζώρου καὶ Δολίχης γνώμη τοῦ Leake (Travels in N. G. III 344), καθ' ἣν *Ἄζωρος* μὲν εἶναι ἡ ἐν *Παλαικάστρῳ* Βουδάλας περιγραφεῖσα ἐν τοῖς ἄνω ἀρχαία πόλις. ***Δολίχη*** δὲ ἡ ἐπὶ τῆς θέσεως *Καστρὶ* παρὰ τὸ χωρίον ***Δούχλιστα***, οὗ τὸ ὄνομα φαίνεται ὂν τὸ τῆς Δολίχης αὐτῆς παρεφθαρμένον· τὴν γνώμην ταύτην, ἣν πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι γεωγράφοι ἀπεδέχθησαν, πλὴν τῶν Αὐστριακῶν στρατιωτικῶν τοπογράφων, οἵτινες ἐσημείωσαν τὰς θέσεις αὐτῶν ἀντιθέτως, ἐνισχύουσι καὶ ἐπιγραφικὰ εὑρήματα, μάλιστα ἡ ἐν *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 173 ἀναγνωσθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἐπιγραφὴ τῶν IG IX² 1296 στίχ. 20· περὶ τοῦ ἐκ ταύτης συμπεράσματος εἶπον ἐκεῖ ἔν τε σελ. 154 σημ. 1 καὶ ἐν σελ. 174 τὰ δέοντα, καθορίσας ἀσφαλέστατα τὰς θέσεις τῆς *Ἀζώρου, Μονδαίας, Δολίχης*· ἀνεξαρτήτως ἐμοῦ, καὶ ἐνωρίτερον μάλιστα ἐμοῦ, κατέληξαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Λατινικῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ὁ Wace καὶ Thompson, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ Leake ἤδη γνωστὴν καὶ μὴ ἀμφισβητηθεῖσαν σπουδαίως θέσιν τῆς Ἀζώρου καὶ Δολίχης.

Τὰ δ' ἐρείπια τῆς *Δολίχης* δὲν ἔσχον δυστυχῶς τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ ἐξερευνήσω, μάλιστα ἕνεκα τοῦ χειμῶνος· συνήθροισα ὅμως πολλὰς ἐκεῖ καὶ ἀνὰ τὰ παρακείμενα χωρία κατεσπαρμένας ἐπιγραφάς, καὶ κομίσας εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος, κατέγραψα ὑπ' ἀριθ. **28· 29· 30· 31· 32· 33· 34· 38· 39· 40· 42· 43· 44· 52· 54· 58· 62· 65· 66· 74· 75· 91.**

Περὶ δὲ τῆς θέσεως τοῦ *Πυθίου* οὐδεμία προέκυψεν ἄχρι τοῦδε ἀμφιβολία, ὅτι κεῖται ἐπὶ τῶν παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Ὀλύμπου *Σέλος* ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως· τὸ κέντρον αὐτῆς, ἔνθα εὑρίσκονται τὰ σημαντικώτερα ἐρείπια καὶ αἱ πλείονες ἐπιγραφαί, κεῖται ἐπί τινος δασώδους ἐκ καρυῶν θέσεως, καλουμένης νῦν «Τοπόλιανης», ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐρείπια χριστιανικῆς ἐκ-

κλησίας μεθ' ὑπολειμμάτων τοιχογραφιῶν· ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτῆς καὶ τοῦ κωδωνοστασίου ἔχουσι κτισθῆ πολυάριθμοι ἀρχαῖοι λίθοι παρακειμένου Ἑλληνικοῦ ναοῦ, καὶ ἐπιγραφαὶ ἀναθηματικαὶ καὶ ἀπελευθερωτικαί, ὧν τινας ἀπετειχίσαμεν· ἐντεῦθεν μάλιστα εἶχον κομίσει οἱ χωρικοὶ ἐξειργασμένους καὶ ἐπιγεγραμμένους λίθους πρὸς κτίσιν ἐπὶ οἰκιῶν καὶ ἐκκλησιῶν εἰς τὸ ἐγγὺς χωρίον Σέλος· λέγεται δὲ ὅτι καὶ ἐν Κοκκινοπλῷ ὑπάρχει μεγάλη ἐπιγεγραμμένη πλάξ· ἐφέρετο δ' ἀνὰ τὰ στόματα τοῦ λαοῦ πάντων τῶν πέριξ χωρίων ἐκ παλαιῶν χρόνων, καὶ διεκοινώθη τοῖς διερχομένοις ἡμετέροις ἀξιωματικοῖς ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ 1912, ἡ ὕπαρξις μεγάλης στήλης, περιεχούσης ἐπιστολὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου· πιθανώτατα πρόκειται περὶ τῆς ἐν IG IX² 1268 = *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 154 κ. ἑ. ἐπιγραφῆς, ἐφ' ἧς ἀρχὴ εὐδιάκριτος τοῦ στίχ. 45 εἶναι ***Ἀλεξάνδρου***.

Ἐπίσης λέγουσιν ὅτι κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν χωρίων Μπαϊρακλὶ καὶ Παζαρλὶ (ἢ Μπαϊρακλάδες καὶ Παζαρλάδες) ὑπάρχει Κάστρον μικρόν, λίαν κατεστραμμένον· ἀποστείλαντες ἐκεῖσε στρατιώτας, εὕρομεν βάθρον καὶ στήλην, φέροντα μακρὰς ἀπελευθερωτικὰς ἐπιγραφάς· ἐπί τινος τούτων ἀναγράφεται ἐθνικὸν *Δολιχαία*· ἐκομίσαμεν δὲ αὐτὰς εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλασσόνος καὶ κατεγράψαμεν ὑπ' ἀριθ. **53** καὶ **60**· περὶ ὑπάρξεως Κάστρου βεβαιοῦσιν οἱ στρατιῶται ὅτι εἶδον ἓν μικρὸν ἄνευ πολλῶν λίθων· ἡ διάγνωσις τοῦ προειρημένου ἐθνικοῦ δηλοῖ ὅτι ἡ ἀρχαία αὕτη κώμη δὲν ἀνήκει τῇ Δολίχῃ, ἀλλ' ἢ τῷ Πυθίῳ ἢ ἑτέρᾳ τινὶ τῆς Τριπολιτικῆς δμοσπονδίας.

Τῷ Πυθίῳ ἀνήκουσι τὰ ἑξῆς ἀρχαῖα, ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνος συγκεντρωθέντα, ὑπ' ἀριθ. **25** (IG IX² 1275 = *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 162 κ. ἑ.· ὁ κάτοχος ἐβεβαίωσέ με ὅτι εὗρεν αὐτὸ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς ἐκκλησίας Τοπόλιανης)· **27**· **35**· **36**· **37**· **41**· **45**· **46**· **47**· **48**· **49**· **50**· **51**· (**53**)· **55**· **56**· **57**· **59**· (**60**)· **61**· **63**· **64**· **67**.

Ἀπετέλουν δ' αἱ τρεῖς αὗται πόλεις, ἴσως καί τινες μικρότεραι πολίχναι, π. χ. ἡ *Ἔρκεια*, ἥτις ἀναγράφεται ἐν ἐπιγραφῇ τῶν Γόννων (*Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 34), ἰδίαν δμοσπονδίαν,

καλουμένην *Τρίπολιν*· τὸ ὄνομα τοῦτο διετηρήθη, λεγομένης σήμερον *Τριπολιάνας* τῆς περὶ τὸ Σέλος χώρας, ὅπου ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας Πύθιον· ὑπάρχει δὲ καὶ χωρίον *Πολιάνα* ἐν αὐτῇ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα ἀκρόπολις τοῦ Πυθίου *Τοπόλιανη*, ὀνόματα παρηχοῦντα πρὸς τὴν λέξιν Τρίπολιν· διὸ οἱ κάτοικοι οὗτοι ἐν τῇ ξένῃ ἐκάλουν ἑαυτοὺς διά τε τοῦ ὀνόματος τῆς ἰδίας πόλεως καὶ τοῦ τῆς ὁμοσπονδίας *Τριπολίτας*, ἐνίοτε δὲ ἁπλῶς Τριπολίτας, ὡς ἐπὶ στήλης ἐπιτυμβίου, ἐν Δημητριάδι εὑρεθείσης.

Ἦτο δ' ἡνωμένη ἡ Τρίπολις μετὰ τῆς λοιπῆς Περραιβίας πολιτικῶς, ἤτοι ἀπετέλουν καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς μέρος τοῦ *Κοινοῦ τῶν Περραιβῶν*· ἡ γνώμη τοῦ Wace καὶ Thompson ὅτι The Perrhaebian Tripolis does not seem to have always been united with the rest of Perrhaebia . . . and may at one time have formed part of Elemiotis δὲν φαίνεται ἀκριβής· διότι ἐν τῷ μνημονευθέντι ἐκ Κερκύρας ψηφίσματι ἐν τοῖς ἄνω σελ. 183, ἀναγράφεται, περὶ τῆς Ἀζώρου προκειμένου, στρατηγὸς τῶν *Περραιβῶν*, καὶ δὴ *Γοννεὺς* τὴν πατρίδα· τὸ δὲ φερόμενον ὑπ' αὐτῶν χωρίον τοῦ Λιβίου 42, 67 περὶ τοῦ ὑπάτου Κράσσου Tripoli aliaque Perrhaebia recepta ἀποδεικνύει τοὐναντίον, ὅτι δῆλα δὴ ἡ Τρίπολις ἀπετέλει ὄντως μέρος τῆς λοιπῆς Περραιβίας τῷ 171 π. Χρ.· διότι, ἂν ἤθελε νὰ δηλώσῃ ὁ Λίβιος τὸ ὑπὸ τῶν μνημονευθέντων συγγραφέων ἐξαχθέν, θὰ ἔλεγεν ἁπλῶς Tripoli et Perrhaebia, ἢ Perrhaebiaque recepta, ὡς περὶ χωριζομένων ἐθνῶν λέγει Thessalia et Perrhaebia κττ.· ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἐκ Σαμοθράκης ἐπιγραφή, ἐν ᾗ ἀναγράφεται *στρατηγὸς Τριπολιτῶν*, λέγει τι περὶ πολιτικοῦ χωρισμοῦ τῆς Τριπόλεως ἀπὸ τῆς λοιπῆς Περραιβίας· διότι ὡς ὁμόσπονδοι οἱ Τριπολῖται ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἴδιον στρατηγόν, ὡς ἑκάστη πόλις εἶχεν ἰδίους ἄρχοντας, *ταγοὺς* ἢ *στρατηγοὺς* ἢ *ὑποστρατήγους* (παρὰ Μαγνητικαῖς πόλεσι) καλουμένους. Ἡ δὲ προξενία ἐκ Δελφῶν ἐν Bull. de Corr. Hell. 1897 112, ἣν φέρουσι πρὸς ἐπικουρίαν τῆς ἑαυτῶν γνώμης οἱ προειρημένοι, δέν μοι εἶναι δυστυχῶς εὔθετος πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἐκφορὰν γνώμης

ἐκ ταύτης· τούτου ἕνεκα ἐπέχω ὡς πρὸς τὰ ἐξ αὐτῆς δυνάμενα νὰ ἐξαχθῶσι συμπεράσματα.

Οὔτε δὲ τὰ περαιτέρω ἐπιφερόμενα ὑπὸ τοῦ Wace καὶ Thompson, ὅτι ὁ Ἀμύντας had authority over Elemiotis *and* Tripolis καὶ ὅτι the ruler of Elemiotis would have had authority *over* Tripolis, ἢ ὅτι at this time the Perrhaebian Tripolis was *part* of Elemiotis εἶναι πιθανά· ὁ Ἀμύντας ἐκλήθη καὶ καθώρισε τὰ ὅρια Ἐλιμειωτῶν καὶ Δολιχαίων ὡς διαιτητής, ὅπως ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Ε΄ τῶν Γοννέων καὶ Ἡρακλειωτῶν (πρβ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1913 σελ. 43 κ. ἑ.) καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἄλλων πόλεων, ἀσχέτως τῆς ἐπ' αὐτῶν ἴσως οὐσιαστικῆς ἐπικυριαρχίας· ὀρθῶς ἄρα οἱ προειρημένοι ἠπίωσαν τὰς τοιαύτας εἰκασίας αὐτῶν διὰ πολλῶν περιοριστικῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν ἐν τέλει τῆς πραγματείας αὐτῶν λεγομένων, οἷς πληρέστατα συμφωνοῦμεν ὅτι these *conjectures* must be *tested* by further *research*.

ς΄). Ἐν Γόννοις καὶ Ἄτραγι.

Τὸ μουσεῖον Γόννων· τάφοι καὶ ναὸς Ἀσκληπιοῦ (;)· Γοννοκόνδυλον - Ὀλυμπιάς· Λαπαθοῦς - Χάραξ· Ἀσκύριον· ἐπιγραφικὰ εὑρήματα· νεολιθικὸς συνοικισμός· δύο ναοὶ καὶ ἐπιγραφαὶ παρὰ τὸν Ἄτραγα.

Κατὰ μῆνα Αὔγουστον, περατωθείσης ὑπὸ τὰς σημειωθείσας συνθήκας τῆς εἰς τὸ ἄνω καθορισθὲν τμῆμα τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν ἀποστολῆς μου, ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπηρεσίαν μου· καὶ πρῶτον μὲν κατήρτισα τὸ ***Μουσεῖον Γόννων***, μετακομίσας πάντα τὰ ἐν Δερελὶ τέως συγκεντρωθέντα ἀρχαῖα εἰς τὸν ὑπερκείμενον τοῦ χωρίου τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας λόφον, καλούμενον «Πόρτα Δερελί», ἐφ' οὗ ἦτο ἱδρυμένος ἀξιόλογος στρατιωτικὸς σταθμὸς τῶν τέως συνόρων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας· τούτων

ἀγαθῇ τύχῃ μετατεθέντων, διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ φρονήσεως τῶν Νοτίων Ἑλλήνων, εἰς λίαν μακρὰν ἐντεῦθεν ἀπόστασιν, ὁ σταθμὸς δὲν θὰ εἶχεν ὅμοιον προορισμόν· ἀντὶ δὲ τοῦ νὰ κρημνισθῇ, καὶ πωληθῇ τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ, ἐκρίθη ὀρθὸν ἁρμοδίως νὰ μετατραπῇ εἰς Μουσεῖον· περιέλαβε 224 ἀντικείμενα, λίθινα τὰ πλεῖστα, ἤτοι τὰ γνωστὰ ψηφίσματα, ἀναθηματικὰς καὶ ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς, ἅτινα ἐξακολουθοῦμεν δημοσιεύοντες ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ., ἐν ᾗ καὶ συγκριτικὸν πίνακα εὑρετήριον θὰ παραθέσωμεν.

Εἶχε δ' εὑρεθῇ κατὰ τὴν ἀπουσίαν ἡμῶν ἐγγύτατα τοῦ χωρίου Δερελί, κατὰ τὴν εἰς τοὺς ἀρχαίους Γόννους ὁδόν, ἐν τῷ ἀγρῷ τῆς χήρας Κυρατσοῦς τάφος, διὰ τεσσάρων μαρμαρίνων, καλῶς λελαξευμένων καὶ ἡρμοσμένων πλακῶν ποιηθείς, πέμπτης ὡς ὑποστρώματος καὶ ἕκτης ὡς πώματος, εὑρεθέντος τούτου εἰς βάθος 0·30-0·40 μ. ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους, καὶ ἀνεγερθέντος πρὸς ἐμφύτευσιν καπνῶν, ἣν ἠμπόδιζεν· ἔχει δὲ ὁ τάφος μῆκος 2·10 μ., πλάτος 0·60, βάθος 0·80· ἐν αὐτῷ λέγουσιν ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχε, πλὴν ὀλίγων χωμάτων καὶ ἴχνῶν ὀστῶν· πιθανώτατα ὅμως ψεύδονται· διότι τοιοῦτοι τάφοι ἐνέχουσιν ἀξιόλογα κτερίσματα· εὕρομεν δ' ἐγγὺς τμήματα μικρὰ μαρμάρου ἐξαιρέτου καὶ λευκοτάτου, οὐχὶ ἐγχωρίου, μηνύοντα ὅτι ἦσαν ἐπὶ τοῦ τάφου τούτου, καὶ ἑτέρων βεβαίως παρακειμένων, ἱδρυμέναι στῆλαι ἐπιτύμβιοι, ἀνάγλυφοι, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῶν τμηματίων, λίαν ἀξιόλογοι· ἀπαιτεῖται ἄρα ἐνταῦθα ἔρευνα δι' ἀνασκαφῶν· εἰκάζεται δὲ ἀσφαλῶς ἐκ τούτου ὕπαρξις *ὁδοῦ* ἐκ Γόννων διὰ τοῦ νῦν Δερελὶ πρὸς τὰ Τσιούρδα-Μαντριὰ καὶ Νεζερόν, ἧς εὕρομεν πρὸ δύο ἐτῶν ἴχνη ἐκεῖ (βλ. *Πρακτικὰ* 1911 σελ. 320).

Ὁμοίως εἶχεν εὑρεθῇ ἐπὶ τῆς παρὰ τοὺς Γόννους πρὸς τὸν Πηνειὸν πεδιάδος, ἔνθα ἤκασα (ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 245 εἰκ. 14 σημεῖον ΝΑΣ) ὕπαρξιν ἀρχαίου ναοῦ, τμῆμα μεγάλης προμόχθου τεφροῦ λευκάζοντος πώρου, λίαν ἐπιμελῶς ἐξειργασμένης· ἀνασκάψας ἐπὶ μίαν μόνον ἡμέραν ἐνταῦθα, εὗρον τέσσαρας μεγάλας προμόχθους καὶ τὸν στερεοβάτην **ναοῦ**, ἐνιαχοῦ δὲ αὐτοῦ λευκὰς πλάκας τοῦ ἀνωτάτω ἐπιστρώματος· τὰ θεμέλια διήκουσιν εἰς βάθος δύο καὶ πλέον μέτρων, ἐποιήθησαν

δ' ἐκ μεγάλων κυανολίθων· τὸ διάγραμμα τοῦ ναοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν διὰ τοιαύτης προχείρου ἐργασίας νὰ καθορισθῇ· ἡ δὲ θέσις τῆς εὑρέσεως τῶν μεγάλων προμόχθων κατὰ τὰ ἔσω τοῦ ναοῦ, καὶ τὸ σχετικῶς ἀλώβητον αὐτῶν, ὑποδηλοῖ ὅτι ὑπὸ σεισμοῦ εἶχέ ποτε καταπέσει· εὑρέθησαν καὶ τμήματα χονδρῶν κεραμίδων τῆς στέγης καί τινα μικρὰ γεισωμάτων, ἀναθήματος δὲ οὐδὲ ἴχνος· θὰ παρέκειντο ἄρα ταῦτα ἔξω καί τι μακρὰν τοῦ ναοῦ. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται νὰ τελεσθῇ πλήρης ἀνασκαφή.

Πρὸς τούτοις ἐξηρεύνησα πληρέστερον τὴν παρὰ τὰ Τσιούρβα Μαντριὰ ἀρχαίαν πόλιν, ἣν εἶχον εὕρει πρὸ δύο ἐτῶν (βλ. *Πρακτ.* 1911 σελ. 321 κ. ἑ. εἰκ. 8), καὶ ἣν δὲν ἠδυνάμην τότε νὰ καθορίσω, παρακειμένης τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, καὶ κατεχομένου τοῦ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ χειμάρρου τῶν «Δύο Δένδρων» ἐδάφους ὑπὸ τῶν Τούρκων· τοσαύτην δὲ λύπην προυξένει μοι κατὰ τὰς ἐν Γόννοις πολυμήνους ἐργασίας μου ἐν ἔτει 1910-1911 ἡ ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατοχὴ τῶν μερῶν ἐκείνων, καὶ μάλιστα ὅλου τοῦ θείου Ὀλύμπου, ὥστε κατά τινα δίωξιν πληγωθέντος ὑφ' ἡμῶν ἀγριοχοίρου καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος, ἔπεισα τοὺς ταὐτὰ ἐμοὶ φρονοῦντας εὐζώνους νὰ εἰσέλθωσι μετά τινων ἐργατῶν μου εἰς αὐτό· τούτου γενομένου, καὶ τοῦ θηράματος συλληφθέντος βαθέως εἰς τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, οἱ Τοῦρκοι εὐθὺς μὲν τότε οὐδὲν ἔπραξαν, διότι καὶ ἄλλως ἐπέτρεπον τοιαῦτα κυνηγέσια· κατόπιν ὅμως, ἔχοντες ἑτέρας ἀσημάντους ἀφορμάς, καὶ φύσει ῥέποντες πρὸς τὸ κακόν, παραφυλάξαντες εὔζωνον, μεταβαίνοντα εἰς Τύρναβον ἐγκρίσει μάλιστα αὐτῶν, μετὰ συμφωνίαν καὶ δοθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν ἄδειαν, καὶ διαβαίνοντα διὰ Τουρκικοῦ ἐδάφους, ἐδολοφόνησαν αὐτόν· τότε οἱ ἡμέτεροι δικαίως τιμωροῦντες τὸν φόνον, ἐπετέθησαν τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ γενναίου ὑπολοχαγοῦ, συμμαθητοῦ καὶ συμπολίτου μου Π. Γαρδίκα κατ' αὐτῶν· παρεβοήθουν δὲ καὶ πολλοὶ τῶν ἀνδρείων κατοίκων Δερελί· μάχης δὲ οὕτω γενομένης εἰς διάφορα σημεῖα τῶν ἐνταῦθα συνόρων, ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν τῶν μὲν ὑπεναντίων εἴκοσι καὶ ὀκτώ, τῶν δὲ ἡμετέρων οὐδείς· οὕτω προεπονοῦντο τότε οἱ

ἄνδρες ἡμῶν πρὸς τὸν μετ' οὐ πολὺ ἀρξάμενον μέγαν ἀγῶνα.

Χαίρων λοιπὸν διέβην τὸν ποταμὸν πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐλευθερωθέντος ἐδάφους· εὗρον δὲ περίβολον τειχῶν βέβαιον, καίπερ δυσχερῶς διακρινόμενον, ὡς εἰς πλήρη ἐρείπια κατακείμενον· σχηματίζεται δὲ δι' αὐτοῦ μικρὰ πόλις ὀχυροτάτη, διότι ἐκ τριῶν μὲν πλευρῶν περιβάλλεται ὑπὸ δύο ἀποκρήμνων χειμάρρων καὶ τοῦ ποταμοῦ τῶν «Δύο Δένδρων», κατὰ δὲ τὴν Δυσμικὴν ἔχει ὄρος ἀπότομον· κατὰ τὴν Νοτίαν πλευρὰν ὑπάρχει σειρὰ βράχων ὑπὲρ τὸν χείμαρρον τῆς νῦν καλουμένης «Ζεστῆς Βρύσης», ἐφ' ὧν ἔβαινε τὸ τεῖχος, μὴ διασωθέν, εἰ μὴ εἰς ἴχνη ἐλάχιστα· ἡ δὲ «Ζεστὴ Βρύση» εἶναι ἐξαίρετος πηγὴ παρὰ τὰ τείχη, ἐλάχιστα ἔξω αὐτῶν, ἐπὶ τῆς ἐκ Δερελὶ εἰς Καρυὰν ἀτραποῦ· τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἦτο τότε ψυχρότατον καὶ μάτην ἐζητοῦμεν δικαιολογίαν τῆς νῦν ἐπωνυμίας· χωρικός τις ἔλεγεν ὅτι τὸν χειμῶνα ἐκπέμπονται ἐξ αὐτῆς ἀτμοί· ἴσως διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη οὕτω, καίτοι καὶ ἐπὶ ἄλλων πηγῶν παρετηρήσαμεν ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα, ἰδίως ὁσάκις εἶναι ὑπὸ χιόνων κεκαλυμμένα τὰ πέριξ, ἐξέρχεταί τις νοτίς.

Ἐπίσης ἀπότομος εἶναι ἡ Βορεία πλευρά, ἐφ' ἧς ὅμως διετηρήθησαν πλείονα ἴχνη τῶν τειχῶν, ἐκτισμένων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ χειμάρρου, ὅστις καλεῖται νῦν «Ῥέμα τοῦ Λαμπουρνοῦ»· ὀνομάζεται δὲ «Λαμπουρνοῦ» ὄρος, ὑπερκείμενον Βορείως, ἔχον ἔμφασιν ῥινός· διὸ λέγουσιν ὅτι ἀπεκλήθη Ἀλλὰχ-Μπουρνοῦ, ἤτοι Ῥὶς τοῦ Θεοῦ· ὅμοιον ὄρος παρ' ἡμῖν ἐν Ἀρκαδίᾳ καλεῖται «Μύτικας» καθ' ὁμοίαν παρομοίωσιν· παρεφθάρη δὲ ἡ λέξις εἰς «Λαμπουρνοῦ-Λάμπουρνο-Λάμπρουνο-Λάμπρου», καταντήσασα Ἑλληνικὴ παρὰ τὸ κοινὸν ὄνομα Λάμπρος· ἐπὶ τοῦ πίνακος τῆς ἡμετέρας χαρτογραφικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἀναγράφεται «Λάμπρουνο», οὐχὶ «Λάμπρου», ὡς ἀλλαχοῦ ἔγραψα.

Κατὰ τὴν πρὸς τὸ ποτάμιον τῶν «Δύο Δένδρων» πλευρὰν διακρίνεται ἄριστα πασῶν ὁ περίβολος, σχηματίζων πύλην ἐμφανῆ· πρὸ αὐτῆς, ἀποκλείων τὴν πύλην ἔσω, ὑπάρχει δεύτερος ἐξωτερικὸς περίβολος, ἔτι κάλλιον διατηρούμενος. Ὁ ῥυθμὸς τῆς τειχοδομίας εἶναι δυσπροσδιόριστος· ἡμῖν ἐφάνη ἰσοδομικὸς

πρώιμος, ἤτοι κατὰ τὰς ἀρχάς που τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ποιηθείς· ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἀποκάλυψις δύο ἢ τριῶν δόμων ἀπὸ τῶν ἐπικειμένων χωμάτων καὶ θάμνων, ἵνα τις ἴδῃ σαφῶς τὴν τειχοδομίαν καὶ ὁρίσῃ ἀσφαλέστερον τὸν ῥυθμὸν αὐτῆς.

Ὀνομάζουσι δὲ νῦν οἱ κάτοικοι τοῦ Δερελὶ τὴν Νοτανατολικὴν γωνίαν τοῦ τείχους «Ἀρκοῦδα» (ς' τὴν Ἀρκοῦδα), λέγοντες ὅτι ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐπὶ βάθρου καὶ ἐν τῷ ἐμφανεῖ ἐπὶ μακρὰ ἔτη μαρμαρίνη ἄρκτος, σπαράττουσα ταῦρον· τὸ μνημεῖον τοῦτο ὄντως μετεκομίσθη πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς Λάρισαν καὶ ὑπάρχει, ἀλλ' ἄνευ βάθρου, εἰς τμήματά τινα συντετριμμένον, παριστᾷ δὲ *λέοντα*, ἔχοντα μεταξὺ τῶν ποδῶν πρὸς βορὰν κεφαλὴν ταύρου· φαίνεται ὅτι τοῦτον παρωμοίωσαν πρὸς ἄρκτον οἱ χωρικοί· ἐντεῦθεν ἐπίσης, εὑρόντες ποτὲ οἱ κάτοικοι Δερελὶ δύο στήλας, τὴν μὲν πανταχόθεν, τὴν δ' ἐκ τριῶν πλευρῶν ἐπιγεγραμμένην, ἐκόμισαν εἰς Δερελὶ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λάρισαν, ἔνθα ὄντως ὑπάρχουσι νῦν· λέγεται ὅτι καὶ ἕτεραί τινες μετεκομίσθησαν τότε ἐντεῦθεν, περὶ ὧν οὐδεμίαν σαφῆ περιγραφὴν διηγοῦνται οἱ ἰδόντες.

Ἐρευνήσαντες τὰ ἔσω τῆς πόλεως ταύτης, πλήρη ὄντα πρίνων, θάμνων καὶ σωρῶν λίθων, εὕρομεν πολυάριθμα θραύσματα κοινῶν ἀγγείων, ὧν ἓν μὲν ἔφερεν ἐπιγεγραμμένα σύμβολα ἀριθμῶν, ἕτερον δὲ προήρχετο ἐκ σκύφου μεγαρικοῦ· πρὸς τούτοις εὕρομεν κυβικὸν βάθρον μετ' ἐπιγραφῆς ἀποτετριμμένης, ἐσωτέρω δὲ καὶ ἔναντι τῆς πύλης ἐπὶ ὑψώματος εὕρομεν ἐρείπια ἀσβεστοκτίστου οἰκοδομήματος, ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν βεβαίως,[1]) ἐφ' ἧς εἶχον ἐντειχισθῆ ἀρχαῖαι στῆλαι· τούτων δύο τμήματα ἔφερον ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς· ἐπὶ τοῦ ἑνὸς γράφεται ὅτι ἀνέθηκε τὴν στήλην *Πολυκράτης Ἀθηνᾷ*, ἧς καὶ καλὴν ἀνάγλυφον παράστασιν ἔχει, τῆς Δ'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος·

---

[1]) Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Δερελὶ καὶ Νεζεροῦ διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως ἐν ἑκάστῳ ἔτει ἐξεπέμπετο αὐτομάτως ἐκ τῆς ἐκκλησίας ταύτης λαμπρότατον φῶς, ὅπερ ἡρμήνευον ὡς θεῖον προμήνυμα ἐλπίδος περὶ ταχείας ἀπελευθερώσεως τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων.

φέρει δὲ τὸ τμῆμα τοῦτο, καὶ ἄλλα ἐκεῖ εὑρεθέντα, ἀπελευθερωτικὰς ἐπιγραφάς, ἃς πάσας θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημερίδι.*

Καθίσταται λοιπὸν ἐκ τούτων ἐμφανὲς ὅτι ἐνταῦθά που ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς· παράκεινται δὲ ὄντως ἐρείπια στερεοβάτου Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος ἐκ πλακῶν κυανολίθου, προσομοίων ταῖς μνημονευθείσαις ἐν τῷ παρὰ τοὺς Γόννους ναῷ· ἀλλά, μὴ λαβόντες αἰτηθεῖσαν πίστωσιν πρὸς ἐκτέλεσιν δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς, ἀνεβάλομεν διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος τὴν περαιτέρω ἔρευναν· σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἀναθεὶς Πολυκράτης εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτὸς τῷ ἐπὶ στήλης, ἐν Νεζερῷ εὑρεθείσης, ἀναγεγραμμένος· ἡ στήλη ἐξεδόθη ἐν IG IX² 1044, ἀλλ' ἐσφαλμένως ἀνεγνώσθη *Πολυκράτης* | *Ἡρακλεί (δου vel του)*· ἀναγνωστέον *Πολυκράτης—Ἡρακλεῖ* καὶ νοητέον ὡς ἀναθηματικὴν τῷ ἥρωι· καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀνεγράφησαν κατόπιν ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί, ὡς ἐπὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν εὑρεθείσης.

Οὕτως ἑρμηνεύεται διὰ τῆς εὑρεθείσης πόλεως τὸ διώνυμον *Γοννοκόνδυλον—Ὀλυμπιάς*· ὑπῆρχον δῆλον ὅτι τῆς αὐτῆς πόλεως *δύο* κεχωρισμένα καὶ ἰδιαιτέρως τετειχισμένα *τμήματα*, τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ «Δύο Δένδρων», οὗτινος πρόχειρον διάγραμμα ἐδημοσιεύσαμεν ἐν *Πρακτ.* 1911 σελ. 321 εἰκ. 8, τὸ δὲ κατὰ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, ὑπερκείμενον ὀλίγον· τὸ δεύτερον τοῦτο θὰ ἐπωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου *Ὀλυμπιάς*, ὡς ἀναφέρει ὁ Λίβιος ἐν 39, 25 λέγων Perrhaebi Gonnocondylum, quod Philippus Olympiadem appellaverat, Perrhaebiae fuisse, et ut sibi restitueretur (τῷ 185 π. Χρ.), agebant· ἐκ τῆς σημειωθείσης ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ εἰκαζομένου ῥυθμοῦ τῆς τειχοδομίας, προκύπτει ὅτι *Φίλιππος* ἐνταῦθα νοεῖται ὁ Β', ὁ πατὴρ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὑφ' οὗ βεβαίως δικαιολογεῖται ἡ χάριν τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς Ὀλυμπιάδος γενομένη μετωνυμία, ἢ μᾶλλον ἡ διάκρισις τῶν δύο τούτων τμημάτων τῆς αὐτῆς πόλεως, ἣν ἴσως αὐτὸς ἐπεξέτεινεν, ἢ διὰ τειχῶν ἐνίσχυσεν· ὁ λόγος ὅμως παρὰ Λιβίῳ ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ τελεῖται περὶ Φιλίππου τοῦ Ε'.

Ἠκάσαμεν δ' ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 243 κ. ἑ. ὅτι πεπλανημένη ὑπῆρξεν ἡ γνώμη τοῦ Leake, Heuzey καὶ πάντων τῶν μετ' αὐτοὺς γεωγράφων ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἀναφερόμενα κατὰ τοὺς τόπους τούτους φρούρια τῶν Περραιβῶν, πρὸς τὰς εἰς Μακεδονίαν εἰσόδους, ἔκειντο κατὰ τὴν ἐκ Γόννων εἰς Μπαλαμοῦτι, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ῥαψάνην ὁδόν· νῦν βεβαιοῦται, ὡς νομίζομεν, ἡ γνώμη ἡμῶν· διότι ὁ Λίβιος περιγράφων τὴν εἰς Μακεδονίαν εἰσβολὴν τοῦ ὑπάτου Μαρκίου, περὶ ἧς ἐγράψαμεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 194 κέ. λέγει περὶ τῶν Τεμπῶν ἐν 44, 6 καὶ τῆς φρουρήσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Περσέως: hic locus tam suapte natura infestus per *quattuor distantia loca* praesidiis regiis fuit insessus. unum in *primo aditu* ad Gonnum erat, alterum Condulo, castello inexpugnabili, tertium *circa* Lapathunta, quem Characa appellant, quartum *viae ipsi*, qua et *media* et angustissima vallis est, impositum, quem vel decem armatis tueri facile est.

Κατὰ ταῦτα τὸ *πρῶτον* καὶ *τέταρτον* φρούριον ἦσαν τὸ μὲν παρὰ τὴν *εἴσοδον* τῶν Τεμπῶν, τὸ δὲ ἐν *μέσῳ* αὐτῶν· ὄντως, ἐρευνήσαντες τὰ ἐκ τοῦ νῦν χωρίου Μπαμπᾶ πρὸς τὰ Τέμπη μέρη μέχρι τῆς εἰσόδου αὐτῶν, εὕρομεν παρ' αὐτὴν μὲν ~~καὶ~~ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ, ἔναντι τοῦ νῦν καλουμένου «Χάνι Κοκώνας», μικρὸν ὕψωμα καὶ πηγὴν παρ' αὐτὸ καί τινα μικρὰν ἐκκλησίαν τῶν Χριστιανῶν· ἐπ' αὐτῆς καὶ περὶ αὐτὴν ὑπάρχουσι λίθοι λαξευτοὶ ἱκανῶς μεγάλοι, ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ῥυθμοῦ, μηνύοντες ὕπαρξιν σταθμοῦ στρατιωτικοῦ, ἢ ἱεροῦ τινος (*Ἄπλουν Τεμπείτας;*), ἢ ἀμφοτέρων, καὶ ἴσως διαμονὴν φρουρῶν, φυλασσόντων ἐπί τινων ὑπερκειμένων ἐγγυτάτω βράχων· οὐδαμοῦ δὲ περὶ τὴν εἴσοδον τῶν Τεμπῶν ἀλλαχοῦ εὕρομεν μέρος εὐθετώτερον πρὸς φύλαξιν τῶν στενῶν κατ' ἐχθροῦ, ἐκ «Πυργετοῦ», τῆς ἀρχαίας Φίλας, εἰσερχομένου· ἐπίσης εὐχερὴς ἐντεῦθεν εἶναι ἡ πρὸς τοὺς Γόννους ἐπικοινωνία, διακρίνεται δὲ σαφῶς τὸ μέρος ἐκ τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς (πρβ. τὴν ἐν *Πρακτ.* 1910 σελ. 255

εἰκ. 21)· ἡ θέσις ἄρα ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Λιβίου.

Τοῦ δὲ τετάρτου φρουρίου ἡ θέσις εἶναι βεβαία, τὸ μέσον δῆλα δὴ τῶν Τεμπῶν, ἔνθα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μὲν ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει ἡ γνωστὴ ἐπιγραφὴ τοῦ Λογγίνου, ἐπὶ βράχου κεχαραγμένη, νῦν «Γραμμένο Ἅλας» καλουμένη, δι' ἧς μάλιστα δηλοῦται καὶ τελεσθεῖσα ὀχύρωσις, ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἡ θέσις «Βαθότρουπα», ἣν περιεγράψαμεν προχείρως ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 194-196· ἐνδοτέρω τοῦ λίθου τοῦ Λογγίνου ὑπάρχουσι πολλὰ ὑπόλοιπα μεσαιωνικοῦ φρουρίου, ὅπερ νῦν καλεῖται «Κάστρο τῆς Ὡραιᾶς», ἤτοι ἰσότιμον τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς εἰδικῶς τὰ τείχη καλεῖ ὁ λαὸς «Κάστρο τῆς Ὡραιᾶς»· καὶ ἡ θέσις αὕτη ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Λιβίου· διότι ἡ ἀρχαία ὁδὸς διὰ τῶν Τεμπῶν, ὡς καὶ ἡ σημερινή, κεῖται ὑπὲρ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, τὴν λίαν εὐβατωτέραν τῆς ἀριστερᾶς.

Τὸ δεύτερον καὶ τρίτον φρούριον δὲν καθορίζει λεπτομερῶς ὁ Λίβιος, λέγων ἁπλῶς ὅτι ἀφίσταντο ἀπ' ἀλλήλων· διαλαβὼν ἄλλως ὁ συγγραφεὺς καὶ πρότερον περὶ τούτων, δὲν ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς λεπτομερείας· διότι προσδιώρισεν ἤδη τὸν μὲν *Λαπαθοῦντα* λεπτομερῶς ἐν 44, 2 εἰπὼν ad castellum quod *super* Ascuridem paludem erat-Lapathus vocatur locus-Hippias tenere *saltum* . . iussus, τὸν δὲ *Γοννοκόνδυλον* ὁπωσδήποτε καθώρισεν ἐν 39, 25.

Ὁ Λαπαθοῦς ἄρα ἔκειτο *ὑπὲρ* τὴν Ἀσκουρίδα λίμνην· τὸ super τοῦτο δὲν νοεῖται βεβαίως τοσοῦτον μακρὰν μέχρι τῆς Ῥαψάνης, ἧς τὸν Ἅγιον Ἠλίαν, ὃν καὶ ἡμεῖς ἠρευνήσαμεν (πρβ. *Πρακτ.* 1911 σελ. 291-292), ὥρισεν ὁ Leake καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ὡς Λαπαθοῦντα· κεῖται ἐγγὺς τῆς λίμνης βεβαίως· εἶναι δὲ ὄντως πόλισμα τετειχισμένον, ὑπερκείμενον τοῦ νῦν χωρίου Νεζεροῦ, ἔνθα καὶ λίθοι λαξευτοὶ τειχῶν, καὶ ἐπιγεγραμμένοι ὑπάρχουσιν, ὡς πολλοὶ τῶν χωρικῶν εἶπόν μοι· ὄντως δ' ἐνταῦθα εὑρέθη ἡ ἐν IG IX² 1044 δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφή· καί τινα ἄλλα ἀρχαῖα καλῆς Ἑλληνικῆς περιόδου εἶδεν ἐν Νε-

ζερῷ καὶ ὁ Pringsheim ἐν Athen. Mitt. 1909 σελ. 89. Τὸ δὲ σπουδαιότατον εἶναι τόδε, ὅτι καὶ σήμερον μὲν ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, πρό τινων δ' ἐτῶν παρὰ πάντων, τὸ *χωρίον* Νεζερὸς καλεῖται ***Λαπατᾶς*** καὶ ὁ κάτοικος αὐτοῦ Λαπαθιώτης, μόνον δ' ἡ λίμνη ὠνομάζετο Νεζερός· μετέπειτα ἐπικρατεῖ τὸ Νεζερὸς πρὸς ἐπωνυμίαν καὶ τοῦ χωρίου.

Εἶναι ἄρα βέβαιον καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Λιβίου καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι ὁ Λαπαθοῦς κεῖται παρὰ τὸ νῦν χωρίον Νεζερόν· τὸ δὲ φρούριον ὁ *Χάραξ* ἔκειτο *circa* Lapathunta, ἤτοι εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, οὐχὶ βεβαίως περὶ τὴν ἱκανῶς μακρὰν ἐντεῦθεν κειμένην Ῥαψάνην, ἣν περιβάλλουσιν ὄρη ἀποτομώτατα, καὶ εἰς στρατεύματα σχεδὸν ἄβατα, καὶ ἧς τὰ κατὰ τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον, τὸν Ἅγιον Ἠλίαν καὶ τὸ Σολιὸ ἀρχαῖα ἴχνη εἶναι μεσαιωνικά· λεπτομερεῖς ἄρα ἔρευναι θὰ ἀποκαλύψωσι καὶ τὸν Χάρακα τοῦτον κατά τι ὕψωμα τῆς λίμνης· ἀκριβῶς δὲ τὰ φρούρια ταῦτα, ὡς κεῖνται οὕτω, διαφυλάττουσι τήν τε διὰ Λεπτοκαρυᾶς-Καλλιπεύκης-Ζηλιάνας πρὸς τοὺς Γόννους καὶ τὴν λοιπὴν Θεσσαλίαν εἴσοδον, καὶ τὴν ἀπόπειραν τῆς ὑπὲρ τὰ Τέμπη κατὰ τὴν Ῥαψάνην ἀπηλπισμένης τινὸς διαβάσεως, ἣν ὅμως φυλάττει ἐπαρκῶς τὸ πρῶτον ὀνομασθὲν ὑπὸ τοῦ Λιβίου φρούριον.

Οὕτω λοιπὸν προσδιορισθέντος καὶ τοῦ τρίτου φρουρίου, τοῦ Λαπαθοῦντος, ὑπολείπεται τὸ δεύτερον, ὁ Κόνδυλος, ἢ τὸ Κόνδυλον, ὅπερ φαίνεται ὂν ταὐτὸ τῷ Γοννοκονδύλῳ-Ὀλυμπιάδι, καὶ εἶναι τὸ ἐν τοῖς ἄνω περιγραφέν· καὶ τοῦτο μὲν μετὰ τοῦ Λαπαθοῦντος καὶ Χάρακος διαφυλάττουσι κυρίως τὴν διὰ Λεπτοκαρυᾶς-Ζηλιάνας-Ἀσκουρίδος πρὸς τοὺς Γόννους εἰσβολήν, τὸ δὲ κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ τὸ μέσον τῶν Τεμπῶν τὴν δι' ἐκείνων εἰδικώτερον. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Λίβιος ἀγνοεῖ πόλισμά τι *Ἀσκύριον*, ὅπερ ὑπάρχει ἐν ἐπιγραφαῖς (βλ. IG IX² 521· εὕρηται καὶ ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιγραφῇ τῆς Ὀλοοσσόνος), καὶ οὗτινος ἡ θέσις ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν λίμνην ὁμωνυμίας ὑπονοεῖται περὶ αὐτήν που κειμένη.

Διὰ τῶν προειρημένων συμπληροῦνται καὶ ἐνιαχοῦ ἐπανορ-

θοῦνται αἱ ἐν τοῖς *Πρακτ.* 1910 σελ. 243-245 δι' ὀλίγων ἐκτεθεῖσαι γνῶμαί μου περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν μερῶν τούτων· ὑπάρχουσι δ' ἐκεῖ καὶ αἱ παραπομπαὶ περὶ στρατευμάτων, ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὅτι ἔδησαν διὰ τῶν εἰσόδων τούτων καὶ διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Πέτρας πρὸς τὸ ἀρχαῖον Δῖον καὶ τὴν νῦν Αἰκατερίνην.—Προσθετέον δὲ τούτοις ὅτι, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ ποιμένες, ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους «Ἀργυροποῦλλι» παρὰ τὴν ἐκκλησίαν Ἁγίου Νικολάου ὑπάρχει σπουδαῖον «Κάστρον» ἄνευ ἀσβέστου δι' ὀγκολίθων, καὶ ἐρείπια μεγάλων οἰκοδομημάτων· ἐπίσης παρὰ τὴν «Μαγοῦλα Μουσαλάρ», ἐγγὺς τῆς εἰς τὸν Πηνειὸν συμβολῆς τοῦ Εὐρωποῦ καὶ Τιταρησίου (πρβ. ἄνω σελ. 173), λέγουσιν ὅτι ὑπάρχει «Κάστρον» ὅμοιον, ἐπισκευασθὲν ἐνιαχοῦ δι' ἀσβέστου κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας· αὐτὴ δὲ ἡ «Μαγοῦλα» εἶναι τῶν συνήθων ἐν Θεσσαλίᾳ τύμβων.

Εἰς δὲ τὸν *Ἄτραγα* μετέβημεν, ἀναγγελθείσης ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας εὑρέσεως τάφου κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων «Ἀλήφακα» καὶ «Κουτσοχέρου»· καὶ ὁ μὲν τάφος ἦτο κοινός τις καὶ ὅλως πτωχός· τὸ δὲ ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν κατοίκων, λόγῳ διαφωνίας πρὸς αὐτοὺς τοῦ κυριάρχου, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο χωρίον «Κουτσόχερον», κεῖται ἐπὶ χωματώδους λόφου νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ, ἐμφανοῦς ἐκ πολυαρίθμων θραυσμάτων ἀγγείων· κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον θὰ ᾠκοδομήθη ἐνταῦθα ἱερὸν τῷ *Ποσειδῶνι* ὑπὸ τῶν Ἀτραγίων· διότι τὰ ἐπὶ τῆς νῦν μικρᾶς καὶ πτωχῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀρχαῖα, ἰδίως τὰ λίαν ὀγκώδη, δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι μακρόθεν μετεκομίσθησαν, ἕνεκα τῆς μικρότητος ἀκριβῶς τῆς ἐκκλησίας ταύτης· θὰ ἀνετίθεντο ἄρα ἐνταῦθα καὶ ἀπελευθερώσεις· αἱ πλεῖσται δὲ τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ἄτραγος ἐνταῦθα εὑρέθησαν.

Ὑπάρχουσι δ' ἐν τῷ ἐμφανεῖ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης τὰ ἑξῆς ἀρχαῖα, ἅτινα θὰ αὐξηθῶσι πολύ, ἐὰν ἀνασκαφῇ ὁ χῶρος: α') ἡ μεγάλη, ἀποτριβεῖσα νῦν τὰ πολλά, ἀπελευθερωτικὴ ἐπιγραφὴ ἐν IG IX 474· πιθανῶς εἶναι ὁ λίθος ἐπιγεγραμμένος καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἕδρας, ἔνθα ὅμως ὑπάρχει παχεῖα ἀλοιφὴ δι' ἀσβεστοκονιάματος· β') ἡ ὑπ' ἀριθ. 477 στήλη τῆς Κυναγίας·

γ') ἡ ὑπ' ἀριθ. 483· αἱ συμπληρώσεις τοῦ Lolling καὶ Kern δὲν δύνανται νὰ ἐξελεγχθῶσιν, ὁποτέρα κρείσσων· δ') ἡ ὑπ' ἀριθ. 478, ἣν ἐγὼ ἀνέγνων ΑΛΕΞ Ν ἤτοι 'Αλεξ[ίω]ν, ὁ δὲ Lolling "Αλεξ[ις]· ε') ἐξέδρα μαρμαρίνη· ἴσως ὑποκάτω φέρει ἐπιγραφήν· ς') βάθρον στήλης· ζ') βάθρον ἀγάλματος μαρμαρίνου· η') στήλη ὑπὸ τὴν δ', ἔχουσα πλαγίως τρίστιχον ἐπιγραφὴν δυσδιάκριτον· δυσχερῶς ἀντέγραψα

ΣΟΣ	Σ[ω]σ[. . .
ΤΟΙΠΟ	τοι·Πο[τ-
ΕΙΔΟ	ειδο[ῦνι.

θ') βάθρον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ι'-ια'-ιβ') μικρὰ βάθρα ἢ βωμίσκοι· ἐπὶ δὲ τοῦ κωδωνοστασίου πάμπολλοι ἀρχαῖοι λαξευτοὶ λίθοι εἰσὶν ἐντετειχισμένοι.

Λέγει δέ τις ποιμήν, καὶ ἐξηκρίβωσα τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δύο ὥρας Βορείως ἐντεῦθεν ἐπί τινος ἐρήμου ὑψώματος, ἀνήκοντος τῇ περιφερείᾳ τοῦ νῦν χωρίου «Ζάρκου», κειμένου παρὰ τὴν ἀρχαίαν *Φάυττον*, διὰ εὑρεθέντος ἐκεῖ ψηφίσματος βεβαιουμένην οὕτως, οὐχὶ δὲ *Φαιστόν* (βλ. ἄνω σελ. 180 καὶ σημ. 1 καὶ IG IX² 489), ὑπάρχει ἐκκλησίδιον τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν καὶ ἐν αὐτῷ μέγα λαξευτὸν βάθρον, ὑπερβαῖνον τὸ ἀνδρικὸν ἀνάστημα, φέρον ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶς ἐπιγραφὴν 24 στίχων· ἀνάγκη ἄρα νὰ ἐρευνηθῇ ἡ θέσις· ἐπίσης ἀπαιτεῖται ἡ ἐξερεύνησις ἐρειπίων ναοῦ, ἅτινα εὕρομεν ἐν ἔτει 1906 ὀλίγον ἔξω τοῦ χωρίου 'Αλήφακα πρὸς τὸν Πηνειόν, ἔνθα ὑπῆρχον τρία βάθρα πλήρη ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν· τὰ δύο μετεκόμισα εἰς τὸ Μουσεῖον Λαρίσης μετ' ἄλλων τινῶν στηλῶν ἀνεκδότων· εἶχεν ὅμως ἀντιγράψει, πρὸ τῆς μεταφορᾶς, τινὰς τῶν ἐπιγραφῶν τῶν βάθρων ὁ Hatzfeld, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Bull. de Corr. Hell. 1911 σελ. 231-234.

Περὶ δὲ τῆς θέσεως τοῦ *Ἄτραγος* βλ. καὶ τοῦ ἑπομένου τμήματος Β' τὸ κεφ. α'.

('Εκτελουμένων τῶνδε τῶν διορθώσεων, ἐπιστρατευθείς, ἀναγκάζομαι νὰ διακόψω τὴν περαιτέρω ἐκτύπωσιν τῆσδε τῆς ἐκθέσεως· σκοπῶ δὲ νὰ δημοσιεύσω σὺν Θεῷ τὴν συνέχειαν αὐτῆς ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τοῦ 1915).

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, συνεχίζων τὰς ἐν Νικοπόλει δαπάναις τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος ἔτους διενεργουμένας ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας, εἰργάσθην καὶ πάλιν ἐν τῇ ἄνωθεν τῆς μεγάλης Δεξαμενῆς τῆς πόλεως θέσει «Βασιλόσπιτο», ὅπου κατὰ τὸ ἔτος 1913 εἶχεν ἀποκαλυφθῇ μέγα τετραγωνικὸν περιστύλιον. Ἤδη ἀνέσκαψα καὶ ἄλλα πέριξ δωμάτια, ὡς καὶ *κλίμακα*, ἄγουσαν εἰς ἄνω ὄροφον. Ἐπίσης ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ ΝΔ τμήματι τοῦ περιστυλίου μέγα τμῆμα *τοῦ ψηφιδωτοῦ*, ὅπερ ποτε ἐκάλυπτε καὶ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τούτου· τὸ διασωθὲν τοῦτο τμῆμα ἔχει μῆκος μὲν 11,70 πλάτος δὲ 4,50 μέχρι 5 μ. παρίσταται δ' ἐπ' αὐτοῦ ὡραῖος καὶ πλατύτατος *πλοχμός*, ὅστις μετ' ἐξόχου τέχνης καὶ κομψότητος ἐξελίσσεται ἄνευ διακοπῆς καὶ ἐν εἴδει «μονοκονδυλιᾶς» εἰς διάφορα σχήματα τετράγωνα, κυκλικά, παραλληλόγραμμα καὶ ἄλλα ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου.

Ἐν δὲ τῷ κέντρῳ ἐντὸς κύκλου διαμ. 0,64 ὑπάρχει *ἐπιγραφὴ* χριστ. χρόνων, ἧς τὰ ψηφία ἔχουσιν ὕψος ποικίλλον ἀπὸ 0,09—0,14. ἔχει δὲ ὧδε:

† ЄΠΙ
ΓЄωΡΓΙ
ΟΥЄΚΔΙ
ΚΟΥ

Ἐπίσης παραπλεύρως τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου καὶ ἐντὸς ἑνὸς τῶν ἐκσκαφέντων ἐφέτος δωματίων ἀπεκαλύφθησαν *τοιχογραφίαι*, αἵτινες μόλις εἰσὶν ὁραταί. Ἀμυδρῶς ἐν τούτοις ἐπ' αὐτῶν

σώζονται ἴχνη μορφῶν, πέριξ τῶν κεφαλῶν τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ χαρακτηριστικοὶ τῶν χριστ. ἁγίων *φωτοστέφανοι*. Ἡ ἀνακάλυψις δὲ αὕτη, ὡς καὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ῥίπτουσιν εὐθὺς φῶς ἰσχυρὸν ἐπὶ τοῦ ὅλου σκοτεινοῦ τούτου μνημείου, ὅπερ ἤδη ἀποδείκνυται ὅτι πᾶν ἄλλο ἦτο ἢ Ἀγορά, ὡς ἀρχικῶς ὑπετόπισα, ἀλλ' οὐδὲ καὶ σύνηθές τι ἰδιωτικὸν μέγαρον. Πολλῷ μᾶλλον πρόκειται περὶ *ἱερατικοῦ τινος ἱδρύματος*, Μητροπολιτικοῦ μεγάρου ἤ τινος τοιούτου. Ἀλλὰ περὶ πάντων τούτων θὰ διαφωτισθῶμεν ἔτι πληρέστερον διὰ τῆς τελείας ἐκσκαφῆς ὁλοκλήρου τοῦ σημαντικωτάτου τούτου μνημείου.

Πολλῷ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἀνασκαφὴ *τριῶν μεγάλων χριστιανικῶν κτιρίων*, ὧν δύο φέρουσι τὸν τύπον «Βασιλικῆς». Περὶ τὴν περιγραφὴν δ' ὅμως τούτων δὲν θέλω ἐνδιατρίψει ἐνταῦθα παντάπασι, διότι ταῦτα λεπτομερέστατα περιγράφω ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει (3ῳ καὶ 4ῳ) τῆς *Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος*. Ἐν τῷ παρόντι τόμῳ τῶν *Πρακτικῶν* τοὐναντίον θὰ περιγράψω τὰ ἐν Πρεβέζῃ μεσαιωνικὰ καὶ χριστιανικὰ μνημεῖα.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Τὰ ἐν Ἠπείρῳ χριστιανικὰ καὶ ἰδίως βυζαντινὰ μνημεῖα εἰσὶ πολυαριθμότατα, πολλὰ δὲ τούτων περιφανῆ καὶ σπουδαιότατα, ὡς ὁ περίπυστος ἐν Ἄρτῃ τῆς «Παρηγορητρίας» ναὸς καὶ ἄλλα· τὰ πλεῖστα δ' ὅμως τούτων εἰσὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἄγνωστα, διότι ἐνῷ περὶ τῶν ἐν Θράκῃ, Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ βυζαντινῶν μνημείων ἔχουσι γραφῆ πλεῖστα ὅσα, περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς οὐδὲ μία κἂν μονογραφία.

Τοῦτο ἀποδοτέον καὶ εἰς ἄλλα τινὰ αἴτια, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὸ ἑξῆς, ὅτι δηλ. οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ βυζαντινῶν ναῶν, ἐκτὸς τοῦ ἄνω μνημονευθέντος ἐν Ἄρτῃ, κατεστράφησαν οὕτως ὁλοσχερῶς, ὥστε μόνον ἐρείπια παρουσιάζουσιν καὶ ταῦτα ἀπρόσιτα πολλάκις ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνίας, οἱ δὲ σωζόμενοι δὲν παρουσιάζουσιν ὄγκον τινὰ ἀρχιτεκτονικόν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἔχουσι σχήματα ἁπλᾶ, ἐπιμήκεις δηλ. σηκούς, ὡς

τῶν ἀρχαίων ναῶν μὲ ψαλιδωτὰς στέγας, τοῦτο δὲ ἴσως ἐξ ἐπιδράσεως *Ἑπτανησιακῆς*, διότι ἰδίᾳ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐπικρατεῖ τὸ σχῆμα τοῦτο, εἶνε δὲ γνωστὴ ἡ ἐκ τῆς γειτνιάσεως μετὰ τῆς Ἠπείρου πολλαπλῆ ἐπικοινωνία καὶ ἀμοιβαία αὐτῶν ἐπίδρασις.

Ἀλλ' ἂν στερῶνται ὄγκου καὶ ἐπιβολῆς, πλούτου καὶ κομψότητος ἐξωτερικῆς, τοὐναντίον ἐσωτερικῶς φέρουσι *γραφικὸν καὶ γλυπτικὸν διάκοσμον,* ὅστις δύναται νὰ ἁμιλληθῇ πρὸς τὰ ἄριστα διασωθέντα τῆς Γραφικῆς καὶ Γλυπτικῆς χριστιανικὰ μνημεῖα. Τοιαῦτα ὑπάρχουσιν ἀξιολογώτατα ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Πρεβέζῃ, ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ καὶ πολλαχοῦ ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ χώρᾳ, ἀλλ' ἡμεῖς ἐνταῦθα θὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν ἐν Πρεβέζῃ, ἅτινα καὶ ἀκριβέστερον ἐμελετήσαμεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐν Νικοπόλει ἀνασκαφῶν ἡμῶν.

I. Ναὸς Ἁγίου Νικολάου.

Ὁ ναὸς οὗτος εὕρηται πρὸς τὸ ΝΔ τῆς Πρεβέζης, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ συνοικίᾳ, ἐπὶ πλατείας, ἐφ' ἧς καὶ τὸ Ἑλλην. Σχολεῖον. Καὶ εἶνε μὲν ἀρχαιότατος, ἀλλ' ἐσχάτως τελείως ἀνακαινισθεὶς δὲν παρουσιάζει ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἔτι οὐδαμοῦ σημεῖόν τι ἀρχαιότητος. Μόνον ὁ ὑπερβὰς τὸν οὐδὸν τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ *Ἱερὸν* θὰ παρατηρήσῃ τὸ πρῶτον ἴχνη τοῦ ἀρχαίου κάλλους τοῦ ναοῦ. Καὶ τὰ ἴχνη ταῦτα εἶνε εὐτυχῶς τοιαῦτα, ὥστε τελείως νὰ ἱκανοποιήσωσι καὶ τὸν μᾶλλον αὐστηρὸν τῆς Τέχνης ἐκτιμητήν. Εἶνε δὲ ἀπορίας ἄξιον πῶς ἡ ἀμουσία τῶν ἀνακαινιστῶν ἐπιτρόπων ἐφείσθη τῆς γωνίας ταύτης τοῦ ἱεροῦ χώρου καὶ ἐσταμάτησεν ἡ βέβηλος χεὶρ τοῦ ἀσβεστοχρίστου μόνον πρὸ τοῦ ἀδύτου τοῦ ναοῦ. Ὁποία ὅμως ἀπώλεια ἀνεπανόρθωτος, ὅταν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι ὁλόκληρος ἄλλοτε ὁ ναὸς ἐκοσμεῖτο μὲ ἁγιογραφίας τοιαύτης τέχνης δοκίμου καὶ καλῆς, οἷαι αἱ τοῦ Ἱεροῦ!

Αἱ τοιχογραφίαι αὗται καταλαμβάνουσιν ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τῶν τριῶν τοίχων τοῦ Ἱεροῦ, ἀπὸ τῆς ὀροφῆς μέχρι

τοῦ ἐδάφους, μὴ ἀφίνουσαι οὐδὲ ἑκατοστομέτρου χῶρον κενόν. Καὶ περὶ μὲν τῆς τεχνοτροπίας αὐτῶν θὰ ὁμιλήσω κατωτέρω, ἤδη δ' ἐν τῷ συναφεῖ πίνακι κάτωθεν θὰ διαγράψω τὴν σειρὰν καὶ τάξιν τῶν παραστάσεων ὡς αὗται ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, ὅπου καὶ ἡ ἁψὶς τοῦ ναοῦ.

Ἀνατολ. τοῖχος ναοῦ Ἁγ. Νικολάου ἐν Πρεβέζῃ

Ὁ Ἰη. Χρ. ἰώμενος τὸν Τυφλόν.	Ἡ Ἀνάληψις.	Ὁ Προφ. Δαυΐδ.	Ἡ Ἁγία Τριάς.	Ἡ Πεντηκοστή.	Ὁ Προφ. Ἰωήλ.	Παραβολὴ Ἄφρονος. Πλουσίου
Ὁ Ἐπιτάφιος			ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ			
	Μίτρα ἀρχιερέως	Ὁ Ἰησ. Χρ. εὐλογῶν τὸ θυμίαμα.	Θυσιαστήριον	Οἱ Ἄγγελοι δεχόμενοι τὰ δῶρα τῆς θείας μεταλήψεως.		
Ὁ Χρ. φανεὶς ἐπὶ τῆς θαλάττης.	ἄμφια	Θυσία Ἀβραὰμ	Πλατυτέρα Οὐρανῶν	Φιλοξενία Ἀβραὰμ	Ὁ Χρ. ἰώμενος τὸν Παράλυτον	Ὁ Χρ. ἰώμενος τὴν συγκύπτουσαν.
	Σκευοθήκη	Ὁ Ἅγιος Στέφανος ὁ Πρωτομάρτυς	Οἱ Ἅγιοι: Βασίλειος, Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Ἰωάννης Θεολόγος κλπ.	Ἅγ. Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος.	Ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος	Ὁ Ἅγιος Κύριλλος

Ἐπὶ δὲ τῶν ἑκατέρωθεν πλευρικῶν τοίχων τοῦ αὐτοῦ ναοῦ αἱ ἑξῆς:

Ἐπὶ μὲν τοῦ βορείου τοίχου:

Ἑωθινὸν Γ'. Ἄγγελοι ἐπὶ τοῦ Τάφου τοῦ Χρ.	*Ἑωθινὸν Δ'.* Αἱ Μυροφόροι.	*Ἑωθινὸν Ε'.* Δεῖπνον εἰς Ἐμμαούς
Ἑωθινὸν Ζ'. Ἐνταφίασις	*Ἑωθινὸν Η'.* Μαγδαληνὴ	*Ἑωθινὸν Θ'.* —
Εἰκόνες ἁγίων		
Εἰκόνες ἁγίων (ἐξαφανισθεῖσαι)		

Ἐπὶ δὲ τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου:

Παραβολὴ Σαμαρείτου
Ὁ Ἰησ. Χρ. ἰώμενος τὸν ὑδρωπικόν.

Ἐπὶ πασῶν τῶν παραστάσεων τούτων ὑπάρχουσι παραπλεύρως ἐπιγράμματα δηλοῦντα τὴν ὑπόθεσιν τῆς γραφῆς, ἀλλὰ ταῦτα ὡς καὶ αἱ τοιχογραφίαι εἶνε τοσοῦτον διὰ τοῦ χρόνου ἐξηνθισμένα, ὥστε μόλις καὶ μετὰ μεγάλου κόπου δύναταί τις νὰ τἀναγνώσῃ.

Ἀλλ᾽ οἷα παρ᾽ ὅλην τὴν φθορὰν ζωὴ καὶ χάρις, ἔκφρασις καὶ ἁρμονία εἰς τὰς σκιερὰς ταύτας καὶ σχεδὸν ἐξιτήλους ἁγιο-

γραφίας! Ἡ ἀκρίβεια καὶ λεπτότης τοῦ σχεδίου, τὸ κάλλος τοῦ περιγράμματος καὶ ἡ σεμνότης τῆς παραστάσεως τῶν γραφῶν τούτων δὲν ἀπαντῶσιν ἢ μόνον ἐπὶ τῶν λευκῶν τῆς Ἀττικῆς ληκύθων καὶ ἐπὶ τοιχογραφιῶν τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως!

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγ. Νικολάου εἶνε *ὑδρογραφίαι* (tem-

Εἰκ. 1.

pera), οὐχὶ δ' *ἐφ' ὑγροῦ*,—διὸ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξηφανίσθη τὸ πρότερον ζωηρὸν χρῶμά των, —ἀνήκουσι δὲ εἰς τὴν ΙϚ' πιθανὸν ἑκατονταετηρίδα, διότι ἡ ἵδρυσις τῆς Πρεβέζης τίθεται περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατ. ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εὐθὺς ἅμα τῇ ἱδρύσει ᾠκοδομήθη καὶ διεκοσμήθη ὁ ναὸς οὗτος. Ἐκτὸς δὲ ἄλλων τινῶν εἰκόνων ἐπὶ ξύλου ἀρχαιοτάτων καὶ ἀξίων

λόγου καὶ ἕτερον μνημεῖον σπουδαιότατον ἀνεκάλυψα ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ, ὅστις χρησιμοποιεῖται ὡς *Κοιμητήριον*. Παρά τινα δηλ. τάφον καὶ ἐν μέσῳ θάμνων καὶ φρυγάνων παρετήρησα *ὀγκωδέστατον στρογγύλον λίθον*, πορώδους μᾶλλον συστάσεως, παρέχοντα ὄψιν «μυλόπετρας». Τοῦτον τῇ βοηθείᾳ τριῶν στιβαρῶν ἐργατῶν ἀνατρέψας, μετὰ χαρᾶς παρετήρησα ἐγγεγλυμμένον ἐπ' αὐτοῦ *τεράστιον δικέφαλον ἀετόν*, ἀρίστης τέχνης καὶ λίαν ἐπιμεμελημένης ἐξεργασίας. Εἶνε ἀληθὲς μνημεῖον τέχνης καὶ βεβαίως ἐποιήθη, καθ' οὓς χρόνους καὶ ὁ ναὸς διεκοσμήθη. Ἡ διάμετρος αὐτοῦ 1,18 μ. Τὸ πάχος 0,34 μ. (εἰκ. 1).

Ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀετὸς θὰ ἦτο ἐκτισμένος ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ, ὡς εἴθισται ἐν πλείστοις ὀρθοδόξοις ναοῖς, ἀλλ' οἱ φιλόμουσοι ἐπίτροποι ἔκριναν καὶ τοῦτον ἀπορριπτέον — εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ διατήρησίς του εἶνε καλλίστη — καί τον ἀντικατέστησαν δι' ἑνὸς ἀτέχνου καὶ ἀσημοτάτης τέχνης δικεφάλου.

II. Ναὸς Ἁγίου Ἀθανασίου.

Ἕτερος χριστιανικὸς ναός, ἐπίσης ἀξιόλογος ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν, εἶνε ὁ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ συνοικίᾳ Πρεβέζης, πρὸς τὸ ΒΔ αὐτῆς, κείμενος καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ *Ἁγίου Ἀθανασίου* τιμώμενος. Οὗτος εὐτυχῶς διετηρήθη ὅλως ἀβλαβής, εἰ καὶ ἐπ' ἐσχάτων εἶχεν ἀποφασισθῇ ἡ ὁλοσχερὴς αὐτοῦ ἀνακαίνισις, δηλ. . . . καταστροφή. Εἶνε καὶ οὗτος, ὡς ὁ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ἐπιμήκης σηκὸς μὲ μικρὸν νάρθηκα πρὸς Δ. καὶ μικρὰν ἀψῖδα πρὸς Α. Ἐκ δυσμῶν δὲ προέχει ὑπόστεγον, ὅπερ ἐπιτείνει τὴν σκοτεινότητα τοῦ ναοῦ, καθιστῶσαν δυσχερεστάτην τὴν μελέτην καὶ ἀντιγραφήν, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὴν φωτογράφησιν τῶν ἐν αὐτῷ τοιχογραφιῶν. Καὶ τὸ μὲν μῆκος τοῦ ναοῦ εἶνε 15 μ. τὸ δὲ πλάτος 6 μ. Ὁλόκληρον δὲ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, μηδ' αὐτῆς ἐξαιρουμένης, μέχρι τοῦ κρασπέδου τῶν τοίχων εἶνε κεκαλυμμένον ἐκ γραφῶν, οὕτω δ' ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐντύπωσις εἶνε λίαν εὐάρεστος καὶ μεγαλειώδης.

Ὁλοκλήρους ἡμέρας διῆλθον ἐν αὐτῷ, ἵνα ἐπακριβῶς πάσας τὰς γραφὰς μελετήσω καὶ ἀναγράψω, καθ' ἑκάστην δ' ἔτι μᾶλλόν μ' ἐγοήτευσεν ἡ ἁπλότης καὶ αὐστηρότης τῶν ἔργων τούτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ καλὴ ἐν πολλοῖς καλλιτεχνικὴ ἐκτέλεσις, διότι καὶ τὸ σχέδιον καὶ ὁ χρωματισμὸς ἀποδεικνύουσι δόκιμον καλλιτέχνην τὸν γράψαντα. Δυστυχῶς τὸ ὄνομα τούτου διατελεῖ ἡμῖν ἄγνωστον, ὡς καὶ τοῦ τὰς ἐν τῷ Ἁγ. Νικολάῳ γράψαντος ἁγιογραφίας, εἰ καὶ ὑπὲρ τὴν κυρίαν θύραν ἀναγινώσκομεν μὲ λίαν ἐπιμεμελημένους βυζαντ. χαρακτῆρας τὴν ἑξῆς *ἐπιγραφήν:*

+ ΗΣΟΡΥΘΗ Ο ΘΥΟΣ ΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ
ΗΜΩΝ ἈΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΔΙᾺ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΑ-
ΣΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ἘΝ ἹΕΡΕΥΣΙ ΠΑΠΑ ΚΥΡ ἸΩΑΝΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΗΤΑΠΙΚΛΥΝ.
ΤΟΥ ΚΕΚΤΗΤΟΡΟΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥΤΟΥ. ΑΝΑΠΑΥΣΙΣ ΔΕ ΤΩΜ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΜ. ΚΑΙ ΑΔΕΛ-
ΦΩΝ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΡΤΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚ...
ΕΝΕΤΙ 1780

*

Ἔλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν τοιχογραφιῶν.

Αὗταί εἰσι διατεθειμέναι, μετὰ θαυμαστῆς συμμετρίας, *ἐν τρισὶ ζώναις,* αἵτινες ἀλλεπάλληλοι διαθέουσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. — καὶ τἀνάπαλιν διὰ τὸν ἕτερον τοῖχον — τὴν ἐπιφάνειαν ὁλόκληρον ἀμφοτέρων τῶν πλευρικῶν τοίχων. Ἔχομεν οὕτω τὸ ἑξῆς διάγραμμα:

(ἐξ Α. πρὸς Δ.). Τοῖχος μεσημβρινὸς ναοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ἐν Πρεβέζῃ.

Εὐαγγελισμός, Προσκύνησις Μάγων, Παράθυρον ἔχον ἑκατέρωθεν: Προφ. Ἀαρὼν Προφ. Ἡσαΐας, Ὑπαπαντή, Βάπτισις, Μεταμόρφωσις, Ἔγερσις Λαζάρου, ἡ Βαϊοφόρος, ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός, ὁ Νιπτήρ, ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Προσευχή, Ἅγ. Εὐστράτιος, Ἅγ. Αὐξέντιος, Ἅγ. Εὐγένιος, Ἅγ. Μαρδάριος, Ἅγ. Ὀρέστης, Ἅγ. Τρόφιμος, Ἅγ. Σαβάτιος, Ἅγ. Δορίλαος, Ἅγ. Νασάριος, Ἅγ. Γερβάσιος, Ἅγ. Προτάσιος, Ἅγ. Κέλσος, Ἅγ.

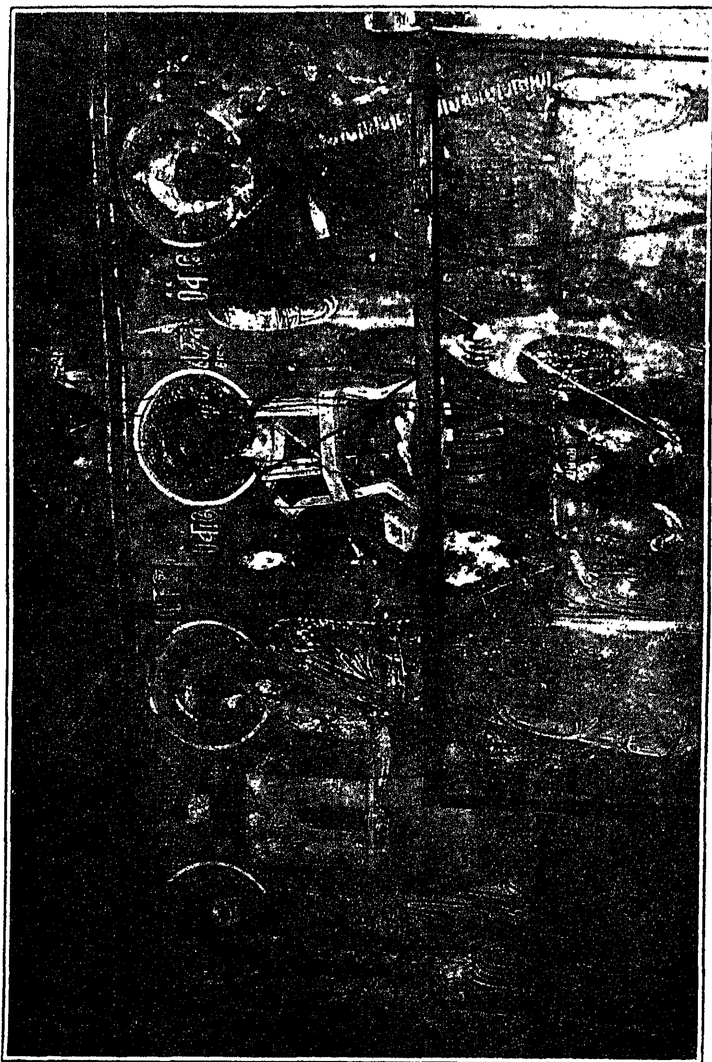
Νεόφυτος, Ἅγ. Ἀρέθας, Ἅγ. Ἰουστῖνος, Ἅγ. Ἰουλιανός, Ἅγ. Κυριάκος, Ἅγ. Παχώμιος, Ἄγγελος Κυρίου, Ὁσία Μαρία, Ἀββᾶς Ζωσιμᾶς, Ἅγ. Ἀλέξιος, Ἅγ. Ἰωάννης Καλυβίτης, Ἅγ. Ἐφραίμ, Ἅγ. Ἀρσένιος, Ἅγ. Παῦλος ὁ Θηβαῖος, Ἅγ. Βασίλειος, Ἅγ. Ἰωάν. ὁ Χρυσόστομος, Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἅγ. Γεώργιος, Ἅγ. Προκόπιος, Ἅγ. Θεόδωρος, Ἅγ. Παντελεήμων, Ἄρχων Μιχαήλ, (Θύρα κυρία ναοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου), Ἄρχων Γαβριήλ, Ἅγιος Κοσμᾶς, Ἅγιος Δαμιανός, Ἅγιος Φίλιππος, Ἅγ. Ἀνδρέας, ὁ Προφ. Ἠλίας, Ἅγ. Ἀντώνιος, Ἅγ. Εὐθύμιος, Ἅγ. Σάββας, Ἅγ. Θεοδόσιος, Ἅγ. Στυλιανός.

(ἐξ Α. πρὸς Δ.). Τοῖχος βόρειος ναοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου.

Ψηλάφησις Θωμᾶ, Ἀνάστασις Πρωτοπλάστου, Παράθυρον, οὗ ἑκατέρωθεν: ὁ Προφ. Συμεὼν καὶ ὁ Προφ. Δανιήλ, Ἀποκαθήλωσις, Μεταμέλεια καὶ ἀπαγχονισμὸς Ἰούδα, Μαστίγωσις IC. XP., Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Πιλάτου, Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Ἄννα καὶ Καϊάφα, Παράθυρον, Ἁγία Ἡριδιάννα (;), Ἅγ. Ἀζαρίας, Ἅγ. Ἀνανίας, Ἅγ. Ἀκίνδυνος, Ἅγ. Ἀφθόνιος, Ἅγ. Πηγάσιος, Ἅγ. Ἐλπιδοφόρος, Ἅγ. Ἀνεμπόδιστος, Ἅγ. Ἀκέψιμος, Ἅγ. Ἰωσήφ, Ἅγ. Αιθάδιος, Ἅγ. Σέργιος, Ἅγ. Βάκχος, Ἅγ. Βίκτωρ, Ἅγ. Βικέντιος, Ἅγ. Γουρίας, Ἅγ. Σαμσών, Ἅγ. Ἄβιβος, Ἅγ. Μηνᾶς ὁ καλλικέλαδος, Ἅγ. Ἑρμογένης, Ἅγ. Εὔγραφος, Ἅγ. Χρύσανθος, Ἁγ. Δαρία, Ἁγ. Θέκλα, Ἁγ. Ξένη, Ἁγ. Κασσιόπη, Ἅγ. Νικόλαος, Ἅγ. Σπυρίδων, Ἅγ. Χαράλαμπος, Ἅγ. Δημήτριος, Ἅγ. Νέστωρ, Ἅγ. Θεόδωρος ὁ Τύρων, Ἅγ. Μερκούριος, Ἅγ. Μηνᾶς, Ἅγ. Ἰωακεὶμ καὶ Ἁγ. Ἄννα ἄνωθεν βορ. θύρας, Ἅγ. Ἰάκωβος ὁ Πέρσης, Ἅγ. Εὐστάθιος, Ἅγ. Πέτρος καὶ Ἅγ. Παῦλος κρατοῦντες τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ IC. XP., Ἅγ. Κωνσταντῖνος καὶ Ἁγ. Ἑλένη κρατοῦντες τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου, Ἁγία Αἰκατερίνη, Ἁγία Βαρβάρα, Ἁγία Κυριακή, Ἁγία Παρασκευή, Ἁγία Μαρίνα. (Ἰδὲ εἰκ. 2, 3, 4, 5, 6).

Οἱ περὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Ἁγίων *στέφανοι* εἶνε πάντες ***ἀνά-***

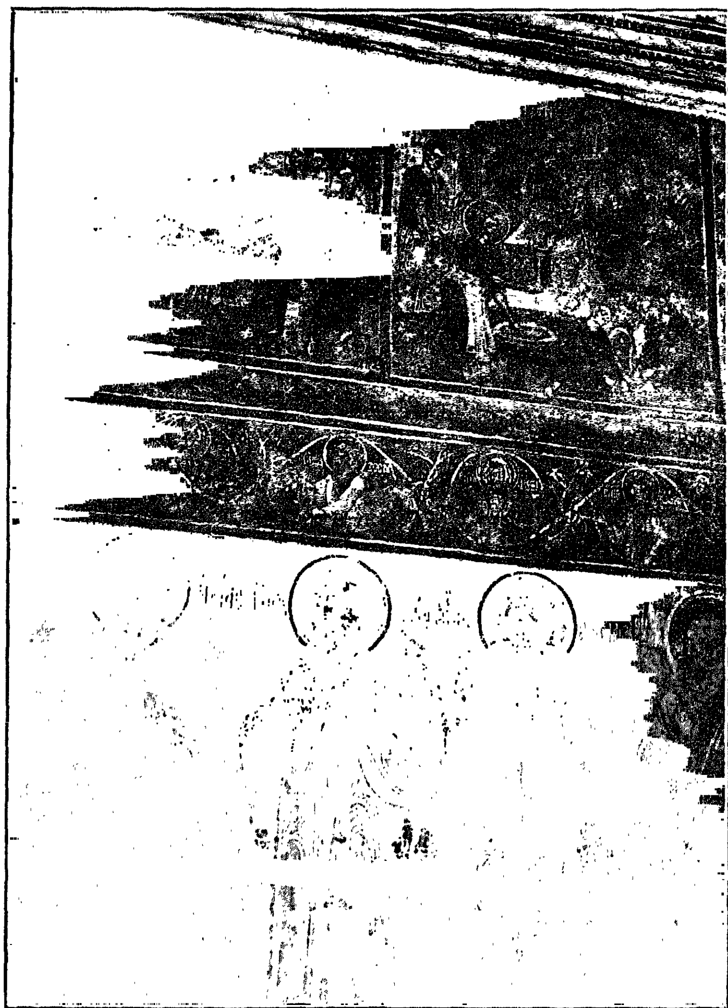
γλυπτοι ἐκ γύψου καὶ κεχρυσωμένοι. Ἄξιον σημειώσεως δὲ εἶνε

Εἰκ. 2. Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ βορ. τοίχου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ἐν Πρεβέζῃ.
Οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος. Ὁ Ἅγ. Εὐστάθιος. Ὁ Ἅγ. Ἰάκωβος.

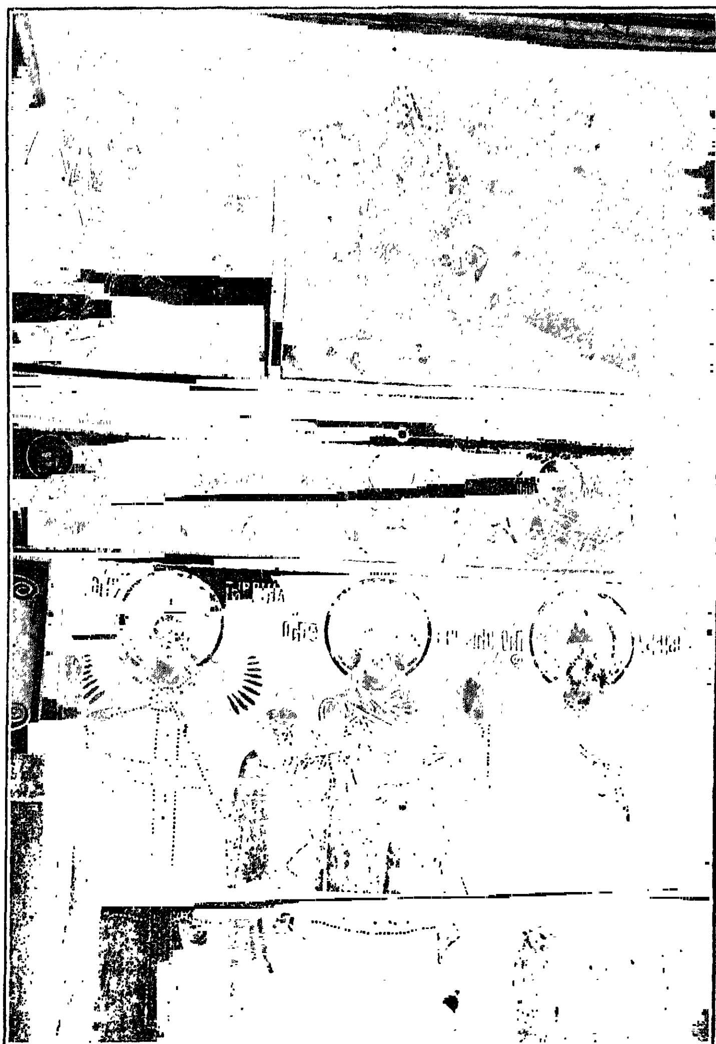
ὁ ἐπιτυχὴς χαρακτηρισμὸς ἑκάστου ἁγίου συμφώνως πρὸς τὴν γνωστὴν «*Ἑρμηνείαν τῶν Ζωγράφων*».

Παρατηρεῖ τις πῶς ὁ καλλιτέχνης παρ' ἑκάστῳ αὐτῶν ἀποτυποῖ τὸν χαρακτῆρα, τὸ χρῶμα, τὸ ἔνδυμα, τὰ σύμβολα καὶ ὅ,τι ἰδίᾳ χαρακτηρίζει αὐτόν.

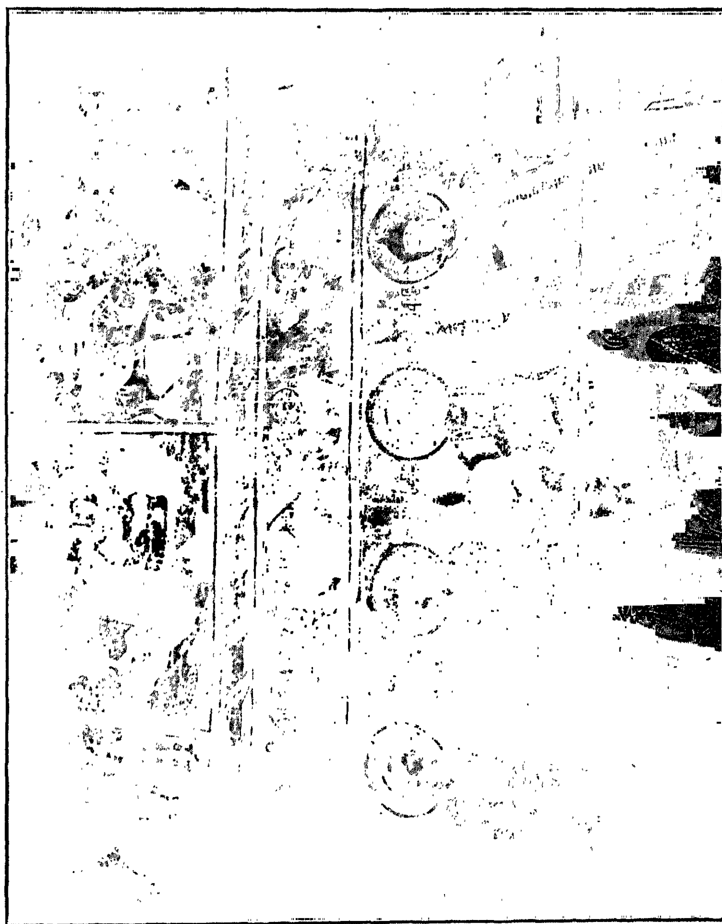
Εἰκ. 3. 'Εκ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ τοῦ 'Αγ. 'Αθανασίου ἐν Πρεβέζῃ. 'Εν τῇ ἀνωτάτῃ ζώνῃ: 'Ο Μυστικὸς Δεῖπνος. Τὸ θαῦμα τοῦ ἐν Κανᾷ Γάμου. κάτωθι: 'Ο Προφ. 'Ηλίας. 'Ο Ἅγ. 'Αντώνιος. 'Ο Ἅγ. Εὐθύμιος.

Ἐν ᾧ δ' ὑπάρχει τοιαύτη πληθὺς ἁγίων, ἰδίᾳ γερόντων, ἐν τούτοις οὐδεμία ἀπαντᾷ μονοτονία, τοὐναντίον δὲ μεγάλη ἐπικρα-

Εἰκ. 4. ἄνω: Ἡ Ἀνάστασις. Ὁ Ἰησοῦς ἰώμενος τὴν συγκύπτουσαν. κάτωθι: Ὁ Ἀρχ. Γαβριήλ. Ὁ Ἅγ. Κοσμᾶς. Ὁ Ἅγ. Δαμιανός.

τεῖ ποικιλία ὡς λ. χ. ἐν ταῖς παρατεθειμέναις παραστάσεσι τῶν *τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν,* ὅπου τὰ πλουσιώτατα ἐνδύματα, ἡ μεγαλειώδης στάσις, ἡ διακόσμησις καὶ πτυχολογία τῶν ἀμφίων

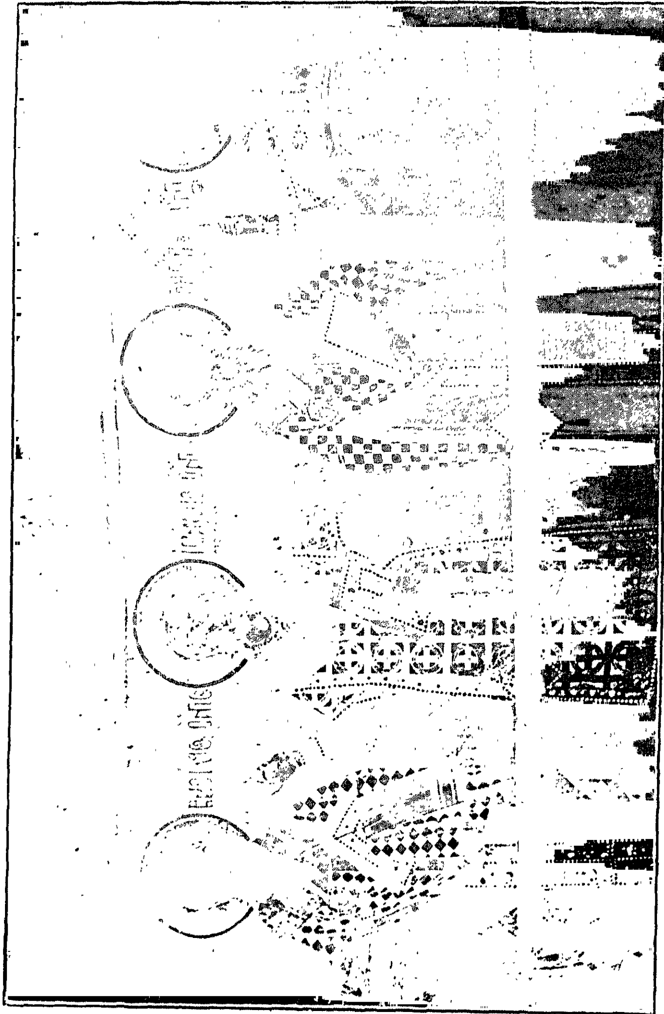

Εἰκ. 5. Ἐκ τοῦ Βορ. τοίχου τοῦ ἐν Πρεβέζῃ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου.

καὶ ὁ ποικίλος χρωματισμὸς καθιστᾷ τὸ σύμπλεγμα τοῦτο λίαν ἁρμονικὸν καὶ ἐπιβάλλον.

Αἱ γραφαὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰσὶν ὑπὸ ἔποψιν Τέχνης πολλῷ ἀνώτεραι τῶν τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, ἀλλὰ καὶ αὗται, ἴσως

εἴπομεν, εἶνε ἔργα τέχνης, μαρτυροῦντα ὁπόσον ἰσχυρὰ ἦτο ἡ παράδοσις τοῦ παρελθόντος ἐν τῇ Βυζαντινῇ τέχνῃ, ὥστε καὶ

Εἰκ. 6. Ἐκ τοῦ μεσημβρ. τοίχου τοῦ ἐν Πρεβέζῃ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Ὁ Ἅγ. Βασίλειος, ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας νὰ παράγῃ ἔργα τοιαύτης σχεδὸν εἰπεῖν ἀνθηρότητος. Καὶ αἱ μὲν ἐπὶ τῶν τοίχων γραφαί εἰσι δι' *ὑδατοχρώματος*, αἱ δ' ἐπὶ τῆς ὀροφῆς δι' *ἐλαιοχρώματος*,

διότι αὕτη ἦτο ἐκ ξύλου. Ἰδοὺ δὲ καὶ αἱ διάφοροι ἐπ' αὐτῆς παραστάσεις ἀπὸ Α. πρὸς Δ.

Ἄγγελος Κυρίου μὲ τὴν ῥομφαίαν ἐκδιώκων αὐτοὺς ἐκ τοῦ Παραδείσου.	Ὁ Θεὸς ἐπιπλήττει τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν.	Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα τρώγουσι τὸν ἀπηγορευμένον καρπόν.	Ὁ Θεὸς ἔπλασεν ἐκ τοῦ Ἀδὰμ τὴν Εὔαν.	Ἡ δημιουργία τοῦ Πρωτοπλάστου.
Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ἐργάζονται ἐν τῷ ἱδρῶτι τοῦ προσώπου αὐτῶν.	Ὁ Ἰησοῦς ἰώμενος τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου.	Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Ἁγ. Στεφάνου.	Παντοκράτωρ	Ὁ Ἀπόστ. Πέτρος ἐν τῇ φυλακῇ. ἀστὴρ ἀνάγλυπτος.
Ὁ Ἰωσὴφ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Πετεφρῆ.	Ὁ Ἰησ. Χρ. ἰώμενος τὴν συγκύπτουσαν	Ὁ Χριστὸς ἰώμενος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρχισυναγώγου.	*Ἑωθινόν* Τὸ θαῦμα τῶν ἰχθύων.	Ὁ Ἰησοῦς διδάσκων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐνθυμίζουσι ζωηρῶς τὰς ἐν Ἰωαννίνοις τοιχογραφίας τοῦ ναοῦ τῆς *Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν* ἐπὶ τῆς νησῖδος τῆς λίμνης Ἰωαννίνων καὶ τὰς τοῦ ἐν θέσει «Πέραμα» ναΐσκου τοῦ *Ἁγ. Νικολάου*. Ἡ ὁμοιότης τῆς τεχνοτροπίας εἶνε τοιαύτη, ὥστε πολὺ πιθανὸν νὰ προέρχωνται πᾶσαι αὗται ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δέον νὰ σημειωθῇ ὡς λίαν σπουδαῖον γεγονὸς διὰ τὴν βυζαντ. τέχνην εἶνε ὅτι ἡ συντελεσθεῖσα θαυμαστὴ ἐπὶ Παλαιολόγων *Ἀναγέννησις τῆς τέχνης ἐν Βυζαντίῳ* καὶ ἧς ἐξοχώτατα δείγματα ἔχομεν τὰς ἐν *Μιστρᾷ τοιχογραφίας*, οὐδαμῶς ἀνεκόπη ἐκ τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς καὶ τῆς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων ὑποδουλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἀλλὰ τοὐναντίον μετ'

ἀξιοθαυμάστου ἀκμῆς ἐνεκαρτέρησε καὶ μὲ τὸ ὀλίγον, ἀλλὰ ζωογόνον καὶ ζωοποιὸν φῶς, τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἐπὶ τῶν σκιερῶν τοίχους τῶν ναῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐρημοκκλησίων ἀκόμη παρῆγεν ἔργα, ἅτινα καταπλήττουσι διὰ τὴν ἀκρίβειαν πολλάκις τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὸ βαθὺ αἴσθημα, ὅπερ ἐνέπνευσε ταῦτα.

III. Τὸ Φρούριον καὶ τὸ Τζαμίον Πρεβέζης.

Τὸ φρούριον Πρεβέζης ἐκτίσθη μὲν ἴσως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπεσκευάσθη δ' εἶτα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ βραδύτερον πάλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐνοικοδομηθέντων ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτοῦ οὐκ ὀλίγων λίθων ἀρχαίων καὶ χριστιανικῶν, ἐκ Νικοπόλεως προερχομένων [1]. Ἐπὶ τῆς παραστάδος τῆς μεγάλης Πύλης εἶνε ἐντετειχισμένη *ἐπιγραφὴ* ρωμαϊκῶν χρόνων, ἥτις ἔχει ἤδη δημοσιευθῇ, ἀλλ' ἀνέκδοτά εἰσι τὰ ἄνωθεν αὐτῆς *ἀνάγλυφα*, ποιηθέντα ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν, ὡς ἀποδεικνύει καὶ ἡ *ἑλληνικοῖς γράμμασιν ἐπιγραφὴ* ἐπὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

Εἰκ. 7.

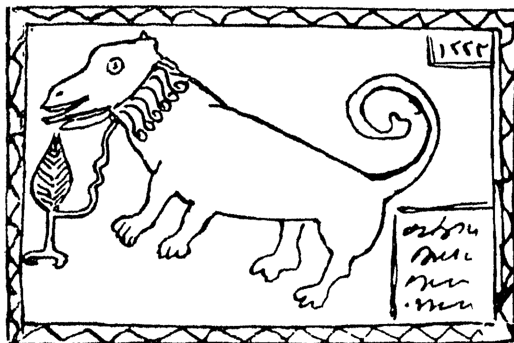
Καὶ ἀριστερόθεν μὲν τῷ εἰσερχομένῳ ὑπάρχει τὸ ἑξῆς ἀνάγλυφον (εἰκ. 7):

[1]) Συντόμως ἡ ἱστορία τῆς Πρεβέζης ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1495, τὰ δὲ φρούρια αὐτῆς συνετελέσθησαν τῷ 1530. Οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον ταύτην τῷ 1684, κατηδάφισαν δ' ἐν μέρει τὰ φρούριά της τῷ 1701, τῷ δὲ 1713 ἐκάλεσαν ἐκ τῶν πέριξ νήσων καὶ ἀλλαχόθεν ἐποίκους, ὅπως συνοικίσωσι τὴν Πρέβεζαν ἐρημωθεῖσαν· τῷ 1798 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῷ δὲ 1803 ὑπὸ τοῦ **Ἀλῆ** Πασσᾶ. **Τῷ** 1813 ἐγένετο ἡ Πρέβεζα ***Προτεκτορᾶτον τουρκικὸν*** ὑπὸ τὸν Ἀβδουλλὰχ μπέην, τῷ δὲ 1814 ἐπεσκευάσθησαν τὰ φρούρια ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς σήμερον ἔχουσι, πιθανὸν δὲ εἰς ταύτην τὴν τελευταίαν ἐπισκευὴν νἀνάγηται ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή.

Ἐπὶ τῆς ἄνω γωνίας αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπιγραφὴ τουρκική, κάτωθεν δὲ ἑλληνικὴ *μὲ βυζαντινοὺς* χαρακτῆρας ἔχουσα ὧδε:

ἐξ ἧς μανθάνομεν, ὅτι *ἀρχιτέκτων πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει φρουρίων* ἦν Ἕλλην, *Πέτρος* τοὔνομα. Τοῦτο δ' ἔχει οὐ σμικρὰν σημασίαν, διότι ἀποδεικνύει πῶς καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας χρόνους ἐχρησιμοποιοῦντο Ἕλληνες τεχνῖται καὶ δὴ ἀρχιτέκτονες, τοῦτο δέ, διότι ἐπὶ αἰῶνας οἱ Βυζαντινοὶ ἐτείχιζον πόλεις ὅλας, πανταχοῦ δ' ἀνήγειρον τῆς ἀπεράντου Αὐτοκρατορίας ἀπειράριθμα φρούρια μετὰ θαυμαστῆς τέχνης ᾠκοδομημένα.

Ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου δὲ πλευρᾶς τὸ πάρισον τούτου ἀνάγλυφον (εἰκ. 8):

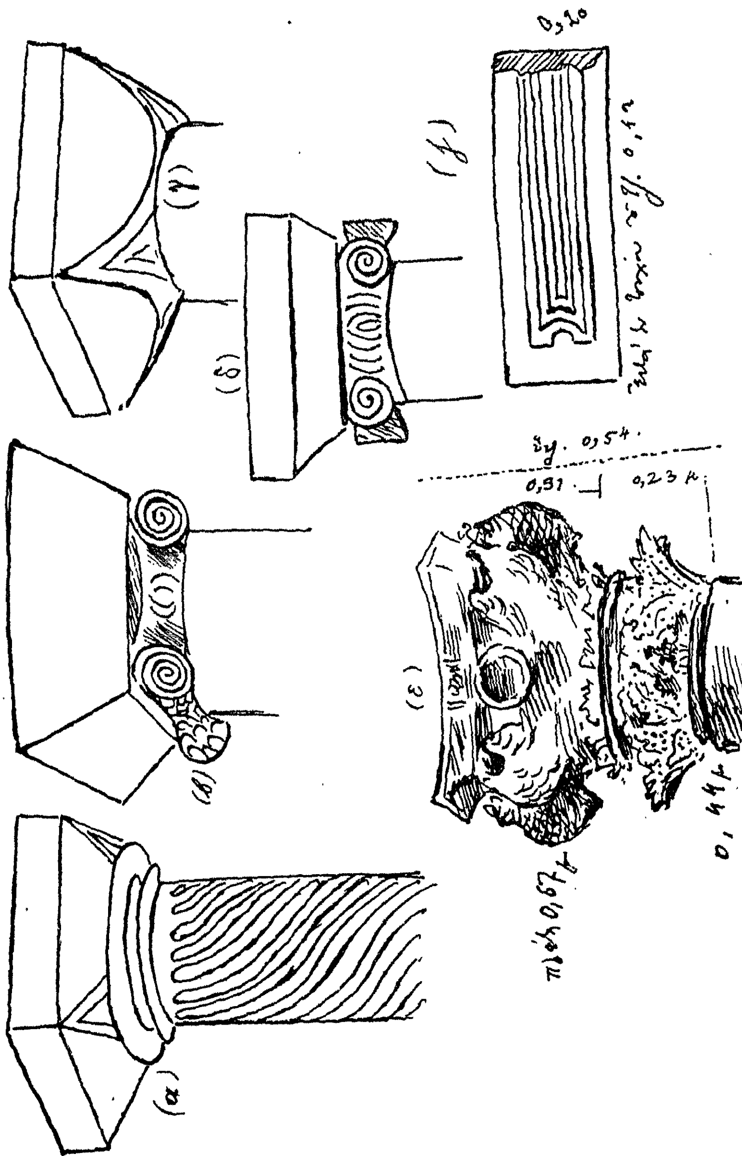

Εἰκ. 8.

Τοῦτο φέρει μόνον τουρκικὰς ἐπιγραφάς, ἃς δὲν ἠδυνήθημεν νἀναγνώσωμεν. Ἐντὸς δὲ τοῦ φρουρίου ὑπάρχει *Τζαμίον ὀθωμανικόν*, ὅπερ οἱ ἐν Πρεβέζῃ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἦτό ποτε ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*. Πράγματι δ' ἐν ἅπασι τοῖς φρουρίοις Πρεβέζης, καὶ ἐν τῷ *Ἁγίῳ Γεωργίῳ* δηλ. καὶ ἐν τῷ

Παντοκράτορι ὑπῆρχον ναοὶ χριστιανικοί, οὓς ὅμως, μεταβληθέντας ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς πυριτιδαποθήκας, κατέστη μοι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶ. Πιθανώτατον λοιπὸν καὶ ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ νὰ ὑπῆρχε ναός, ἀλλ' οὗτος δὲν εἶνε ποσῶς τὸ τζαμίον, ὅπερ φαίνεται νεωστὶ ἱδρυθὲν καὶ μὴ παρουσιάζον *οὐδένα μετασχηματισμόν*, ἄλλως τε οἱ Ὀθωμανοὶ οὐδὲ κἂν μετεσχημάτιζόν ποτε τοὺς ἡμετέρους ναούς, ἀλλ', ὡς ἐκ πλείστων παραδειγμάτων γνωρίζομεν, ἠρκοῦντο εἰς τὸ νἀνεγείρωσιν ἁπλῶς παρ' αὐτοὺς τὸν ἀπαραίτητον *μιναρέν*. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ εἶνε ἀναντίρρητον, εἶνε, ὅτι ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν λίθους ἀρχαίους καὶ δὴ *χριστιανικῶν κτιρίων*, ἰδίᾳ δὲ πρὸς κατασκευὴν τοῦ περιθέοντος τὸ τέμενος *ὑποστέγου*, οὗ *ἅπαντες οἱ κίονες καὶ τὰ κιονόκρανά εἰσι βυζαντινά*. Ἰδοὺ δὲ ἔνια τούτων, ἅτινα ἐπὶ ποδὸς ἀντέγραψα, ὡς καὶ τἀνωτέρω ἀνάγλυφα, μὴ δυνηθεὶς νὰ φωτογραφήσω ταῦτα (εἰκ. 9):

Ὡς παρατηρεῖ τις, ἐν τῷ ὑποστέγῳ τούτῳ τοῦ φρουριακοῦ τζαμίου ἔχομεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ βυζαντιακοῦ κιονοκράνου, τὴν ἀπὸ τοῦ *δωρικοῦ καὶ ἰωνικοῦ* συντελεσθεῖσαν καὶ τέλος τὴν ἀπὸ τοῦ *κορινθιακοῦ*, τελείως σχεδὸν ἐπὶ τὸ πρωτοτυπώτερον μετασχηματισθέντος, ἐπικρατήσασαν. Ἐν τῷ σχ. 6. εἰκ. 9 παρατηρεῖ τις τὴν συνένωσιν τοῦ ἰωνικοῦ κιονοκράνου μετὰ τοῦ *ἐπικράνου* ἢ *ἐφαψιδίου* (imposte) εἰς ἓν ἀδιάρρηκτον ὅλον, ὅπερ ἐνταῦθα καὶ *μονολίθως* ἐκδηλοῦται. Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότερον εἶνε τὸ ἐν σχ. ε πλουσίως διακεκοσμημένον *κορινθιακὸν* κιονόκρανον, ὅπερ εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων διασωθέντων ἐν Ἑλλάδι. Φέρει τοῦτο τὸν τύπον τῶν κιονοκράνων τῆς *πρώτης μεγάλης ἀκμῆς* τῆς βυζαντ. τέχνης, ἐνθυμίζει δὲ τελείως τὰ περίφημα κιονόκρανα τῆς Ἁγ. Σοφίας, τῆς Ραβέννης καὶ τὰ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Εἶνε δηλ. τὸ κιονόκρανον τὸ «Ἰουστινιάνειον», ὅπερ ἀποπνέει ὅλον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸν θρίαμβον τῆς ἐνδόξου ἐκείνης περιόδου τῆς μεγάλης Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας. Λεπτομερὴς περιγραφή, αἰσθητικὴ ἐκτίμησις καὶ παραλληλισμὸς αὐτοῦ πρὸς τὰ ὁμότροπα διασωθέντα, θὰ ἦγεν ἡμᾶς μακρὰν τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ παρόντος ὑπομνήματος. Τοῦτο μόνον σημειοῦ-

Εἰκ. 9. Ἐκ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ, ἐντὸς τοῦ φρουρίου αὐτῆς, τζαμίου, βυζαντινὰ κιονόκρανα κλπ.

μεν ἐνταῦθα, ὅτι ἐπειδὴ τὰ ὑπάρχοντα κιονόκρανα τοῦ εἴδους καὶ σχήματος τούτου ἀνήκουσιν *εἰς κτίρια σχεδὸν πάντοτε τοῦ Ε΄, Ϛ΄ καὶ Ζ΄ αἰῶνος, δὲν εἶνε οὐδαμῶς παρακεκινδυνευμένον νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τὸ ἐν σχ. ε κιονόκρανον τοῦ Τζαμίου Πρεβέζης ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην Βασιλικήν*, ἣν ἐν τοῖς τελευταίοις τεύχεσι τῆς Ἀρχ. Ἐφημερίδος περιεγράψαμεν. Ὅτι ἐλήφθη ἐκ Νικοπόλεως εἶνε *ἀναμφισβήτητον*, διότι αὕτη ἦν ἐπὶ αἰῶνας τὸ κοινὸν *λατομεῖον* τῆς Πρεβέζης· ὅτι ἀνῆκεν εἰς χριστιανικὸν ἐν αὐτῇ ναὸν *εἶνε ἐπίσης βέβαιον*. Ἐπειδὴ δὲ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν ἀνεῦρον ἐν αὐτῇ ναὸν χριστιανικὸν ἀρχαιότερον τῆς ἀνασκαφείσης Βασιλικῆς τῶν «Ἁγ. Ἀποστόλων», διὰ ταῦτα πάντα δὲν νομίζω, ὅτι εἶνε λίαν τολμηρὸν νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνῆκε τὸ θαυμάσιον τοῦτο κιονόκρανον. Ἔξωθι τοῦ αὐτοῦ τζαμίου ἀνεκάλυψα καὶ *δύο ἕτερα κορινθιακὰ* ρωμαϊκῶν χρόνων κιονόκρανα, ἐντὸς κόπρου καὶ πηλοῦ τεθαμμένα, ἅτινα ἀπέδωκα εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ζωῆς, ἧς εἰσὶν ἄξια.

IV. Ναὸς Ἁγίου Βασιλείου.

κείμενος πρὸς τὸ ΒΑ τῆς Πρεβέζης καὶ περιέχων *ὡραιοτάτας βυζαντινὰς εἰκόνας*, ἐρριμμένας ὡς ἀχρήστους ἐν τῷ ὑπὸ τὴν στέγην ὑπερῴῳ μετὰ πλείστων ἀκαθαρσιῶν. Αἱ εἰκόνες αὗται ἀνάγονται εἰς τὴν καλουμένην Βυζαντ. Ἀναγέννησιν τῆς τέχνης (ΙΕ΄-ΙΗ΄ αἰῶνος). Διὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως-Πρεβέζης προὐκάλεσα *ἐγκύκλιον*, ὅπως διασωθῶσι τοὐλάχιστον αἱ μέχρι σήμερον διασωθεῖσαι [1]).

V. Ναΐσκος Ἁγ. Σπυρίδωνος παρὰ τὸν λιμένα «Βαθύ». Φέρει ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τὴν ἐπιγραφήν:

---

[1]) Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πρεβέζης Ἰωακείμ, ἀνὴρ φιλόμουσος καὶ ἐκ τῶν κρατίστων ἱεραρχῶν μας, μετὰ μεγίστης προθυμίας συνέδραμε τὸ ἐμὸν ἔργον, οὕτω δὲ συνελέχθησαν ἐν τῷ μικρῷ ἀρχ. Μουσείῳ Πρεβέζης περὶ τὰς εἴκοσι καὶ πέντε ἀρχαῖαι βυζαντιναὶ εἰκόνες.

ΡοΚοS · ΚοΡΝΑΡΙS · ΠΡοΒΛΕΠΤΗS · ΑΝΑΚΕΝΗSΕ · + ΚΟΝ·
ΜΕΤΑ · ΤοΝ · ΕΒΕΡΓΕΤοΝ · 1735 ΜΑΗȣ 6.

VI. Ναΐσκος Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐν μέσῳ τῆς πόλεως Πρεβέζης, ἔναντι τῆς Ἑβρ. Συναγωγῆς. Ἱδρύθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἰθάκης ἱερέως *Παναγιώτη Τσουράκη* (Παπατζουράκη), ὅστις ἐπροίκισεν αὐτὴν μὲ ἀρχαιότατα σκεύη, ἄμφια, εἰκόνας κλπ. ἅτινα μεθ' ἑαυτοῦ ἐκόμισεν. Μεταξὺ αὐτῶν περίφημος *ἀργυροῦφαντος ἱερὰ ὀθόνη,* (ἀέρας) τῆς θείας Μεταλήψεως, ἀληθὲς κειμήλιον φέρον τὰς ἑξῆς ἐπιγραφάς: περὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος, κατὰ μῆκος τῶν τεσσάρων πλευρῶν τῆς μεταξωτῆς ὀθόνης:

+ ΕΔΩΚΑΙ ΤΟΙϹ ΑΓΙΟΙϹ ΕΙϹ ΑΥΤ ΜΑΘΙΤ: ΚΑΙ ΑΠΟϹΤΟΛΟΙϹ
ΕΙΠΩΝ: ΠΙΕΤΕ ΕΞ ΑΥΤ ΠΑΝΤΕϹ ΤΟΥΤΟ ΕϹΤΙ ΤΟ ΕΜΑ ΜΥ: ΤΗϹ
ΚΑΙΝΙϹ ΔΙΑΘΙΚΗϹ ΤΟ ΥΠΕΡ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΛΩΝ ΕΚΧΥΝΟ-
ΜΕΝΟΝ· ΕΙϹ ΑΦΕϹΙΝ ΑΜΑΡΤΙΩΝ: ΑΜΗΝ:·

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΝϹΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΡΧΗϹ· Ο ΑΘΗΝ
ΒΡΙϹΕΟϹ· ΑΛΕΞΑΝΔΡΑϹ + ΕΤΟΥϹ· ,ΖΠϚ´

Ἐπειδὴ τὸ ἔτος ,ζπς' δηλοῖ τὴν ἀπὸ Κτίσεως κόσμου χρονολογίαν, ἔχομεν = 1578 μ. Χ.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ἐξωδίκως καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ ἐνταῦθα ἐπισυνάπτω τὰς *φωτογραφίας* (εἰκ. 10 καὶ 11) μιᾶς τῶν ἐπὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων πυλῶν τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως ταύτης, ἐφ' ἧς, κεκλεισμένης οὔσης ἀπὸ μακροτάτου χρόνου, πρῶτος ἀνέγνωσα λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἔμμετρον *ἐπιγραφὴν* μὲ *ἀναγλύπτους ὡραίους βυζαντι-*

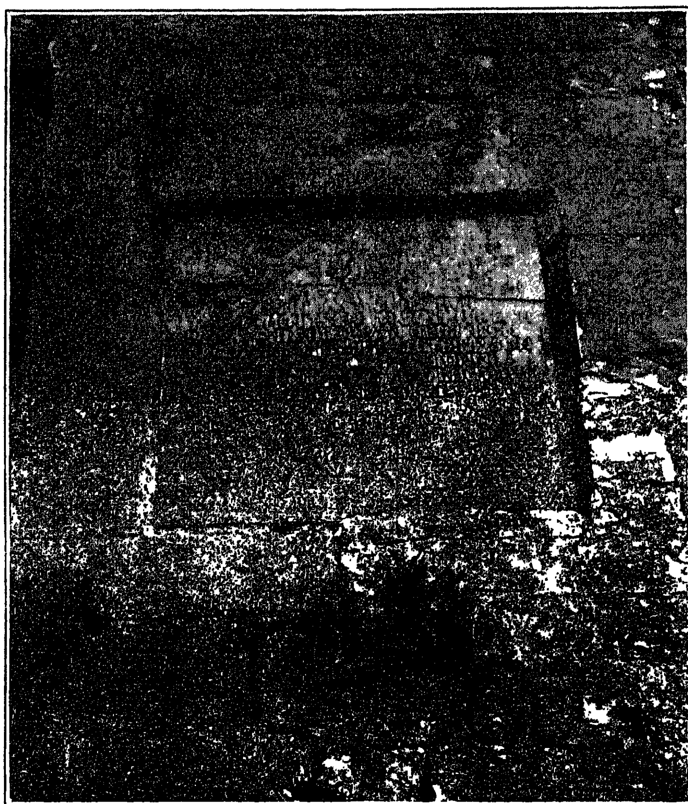
νοὺς χαρακτῆρας, χαραχθεῖσαν δὲ τῇ ἐντολῇ τοῦ «*πυρὸς τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπογόνου τοῦ Πύρρου*» . . Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων.

Εἰκ. 10. Ἡ ἐπὶ τῆς λίμνης Ἰωαννίνων ἀνατολ. Πύλη τοῦ φρουρίου αὐτῶν μετὰ τῆς ἐν τῷ σημείῳ + ἐμμέτρου ἐπιγραφῆς.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς *ἐπισκευὴν ὁλοσχερῆ* τοῦ φρουρίου, γενομένου πρότερον παρανάλωμα τοῦ πυρός, εἶνε δὲ γε-

γραμμένη εἰς στίχους δεκαπεντασυλλάβους καὶ ἐν γλώσσῃ δημώδει, φέρει δὲ χρονολογίαν **1815**.

Εἰκ. 11. Ἔμμετρος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς ἀνατολ. (ἐπὶ τῆς λίμνης) πύλης τοῦ φρουρίου Ἰωαννίνων.

Α. Πύλης ἐπιγραφὴ φρουρίου Ἰωαννίνων.

. . . . .νέου διβίας
. . . . .εσον τῆς φωτίας
. . . . .βοήθειαν ζητοῦσε
. . . . .ποτὲ δὲν ἠμποροῦσε

. . . . ὅσα του ἦτον χρεία
τούτου παρευθὺς νανάψῃ τὴν φωτία
τούτου διὰ νἀνανεωθῇ ἔτι νἀναζήσῃ
τὰ σαθρωμένα τείχη του πάλιν νἀνακτήσῃ
ὅπου στοὺς πρώην δεσπότας αὐτὸν ἐπροσκυνοῦσαν
καὶ δι' ἀνακαινισμὸν πάντα παρακαλοῦσαν
καὶ μόνον που ἀπέρασαν διάφοροι αἰῶνες
καὶ καθεξῆς πολλότατοι ὕπατοι κἡγεμόνες
κανένας δὲν ἠμπόρεσε νὰ λάβῃ τὴν φροντίδα
καὶ εὐεργέτης νὰ δειχθῇ εἰς ταύτην τὴν πατρίδα
οὔτε εἰς τὴν παρέλευσιν τοσούτων πολλῶν χρόνων
ἠμπόρεσαν νὰ βάλλωσι κανένα λίθον, μόνον·
ὁ κράτιστος δ' Ἀλῆ-Πασιᾶς, βυζίρης τῆς Ἠπείρου,
περίφημος ἀπόγονος τοῦ θαυμασίου Πύρου
ὡς ἄλλο πῦρ θαυμάσιον τοῦτο το ἀνασταίνει
καὶ πάλιν ὡραιότερον τὸ ἀποκατασταίνει.
ᾳωιε' (= 1815).

Ἔγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Ἀπριλίου 1915.

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ
Ἔφορος ἀρχαιοτήτων Ἀργολιδοκορινθίας καὶ Ἀρκαδίας.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ὁ Ναὸς τοῦ Βραχογοραντζῆ.

Πρὸς νότον τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐκτείνεται εἰς μῆκος ἱκανῶν σταδίων ἐπίμηκες λεκανοπέδιον περικλειόμενον ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑπὸ ὑψηλῆς διπλῆς βουνοσειρᾶς βορειοανατολικῶς διηκούσης, διασχίζεται δὲ κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ Δρύνου, παραποτάμου τοῦ Ἀῴου, καὶ δυσμικῶς τούτου ὑπὸ τῆς ἐξ Ἰωαννίνων ἁμαξιτοῦ.

Ἄφθονα εἶναι τὰ ἑκατέρωθεν τῆς πεδιάδος χωρία, κείμενα ἄλλα ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν, ἄλλα ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν αὐχένων τῶν πέριξ ὀρέων· κατὰ δὲ τὸ 70όν στάδιον τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων ἁμαξιτοῦ εὑρίσκονται ἐν δεξιᾷ, πλὴν ἄλλων, τὰ χωρία Ἐπισκοπὴ καὶ ὀλίγον τι βορειότερον τὸ χωρίον Βραχογοραντζῆς, ἀπέναντι δὲ τούτων, ἐπὶ τοῦ ἑτέρου χείλους τοῦ λεκανοπεδίου, τὸ χωρίον Ζερβάτι. Ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις ὑπάρχει ἀνὰ εἷς βυζαντιακὸς ναὸς τιμώμενος, ὡς καὶ ὁ τοῦ Λαμπόβου, ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Θεοτόκου (Κοιμήσεως).

Περὶ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ναοῦ, τῆς ἄλλοτε Ἐπισκοπῆς τῆς Μητροπόλεως Δρυνοπόλεως, ἐγράψαμεν ἐν ἑτέρῳ ἄρθρῳ δημοσιευομένῳ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐκδιδομένῳ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ, θὰ ἀναφέρωμεν δὲ ἐνταῦθα περὶ τῶν δύο ἄλλων.

***

Ὁ ναὸς τοῦ Βραχογοραντζῆ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ μικροσκοπικὸς ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ναοὺς τοῦ Λαμπόβου καὶ τῆς Ἐπι-

σκοπῆς, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος (εἰκ. 1, 2, 3, 4). Στερούμενος νάρθηκος σχηματίζει ἐπίμηκες τετράπλευρον μήκους 7.60, πλάτους 6.86, καὶ χωρίζεται διὰ τοξωτῶν ἀνοιγμάτων εἰς τρία διαμερίσματα ἢ κλίτη, ὧν τὸ μέσον εἶναι διπλάσιον τῶν δύο πλαγίων (εἰκ. 2)· τὸ πρῶτον καλύπτεται ὑπὸ ἡμικυκλικῆς καμάρας, τὰ δὲ ἄλλα ὑπὸ καμάρας ἴσης πρὸς τὸ τέταρτον τοῦ κύκλου (εἰκ. 3).

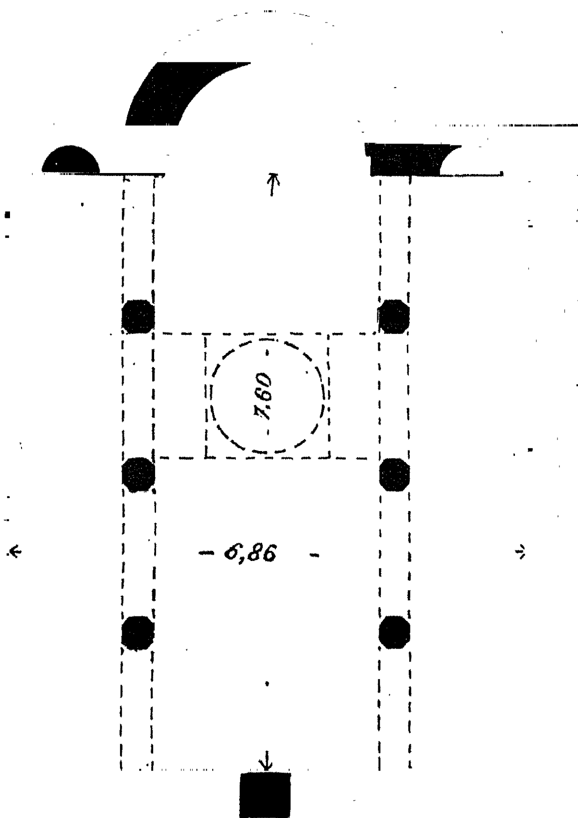
Εἰκ. 1. Ναὸς Βραχογοραντζῆ.

Τὸ ἓν μέρος τῶν ἄκρων τοξωτῶν ἀνοιγμάτων στηρίζεται συγχωνευόμενον ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ ἄλλο μέρος ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀνοίγματα ἐπὶ τῶν τριῶν ὀκτωγωνίων στηριγμάτων (εἰκ. 4).

Μικροτέρα εἰς ὕψος καὶ ὀλίγον εἰς πλάτος τῆς μέσης καμάρας ἐξέχει πρὸς τὰ ὄπισθεν μόνον ἡ μέση ἡμικυκλικὴ κόγχη,

πρὸς δὲ τὰ πλάγια διαμερίσματα ἀντιστοιχοῦσι μικραὶ ἡμικυκλικαὶ τὴν τομὴν κόγχαι βάθους ἐλάσσονος τοῦ πάχους τοῦ τοίχου (εἰκ. 2).

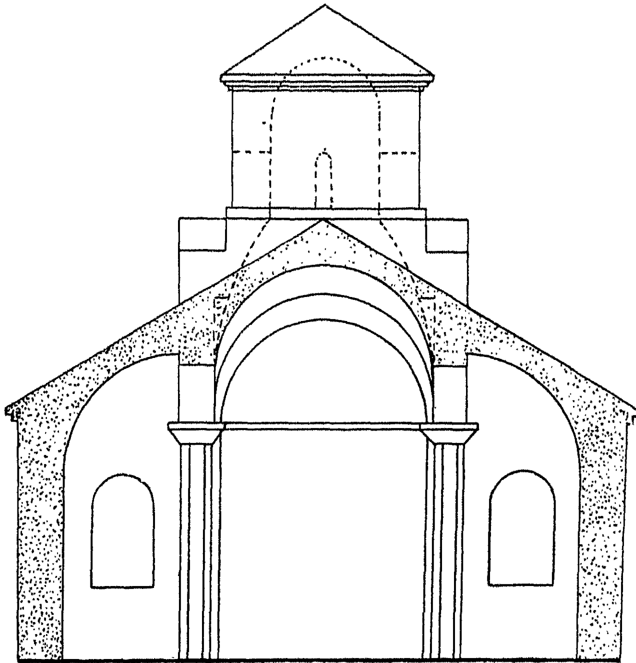
Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν ὄπισθεν τοξωτοῦ ἀνοίγματος ἑδρά-

Εἰκ. 2. Ναοῦ Βραχογοραντζῆ κάτοψις.

ζεται ὁ τροῦλλος, μετὰ ὑψηλοῦ σχετικῶς κυλινδρικοῦ τυμπάνου, ἀπολήγων ἄνω κωνοειδῶς ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ναοὶ τῆς περιοχῆς (πβλ. Βερσάκης, Ἀρχ. Δελτίον Τομ. Α′ 1915 σ. 31, εἰκ. 1, 3, 4-8). Ἡ ἐσωτερικὴ διάμετρος τούτου εἶναι μικροτέρα τοῦ πλάτους τοῦ μέσου διαμερίσματος καὶ ἴση πρὸς τὸ τοξωτὸν ἄνοι-

γμα· ἐκ τούτου ὁ τροῦλλος δὲν στηρίζεται ἐπὶ τετραγώνου, ἀλλὰ ἐπὶ ἐπιμήκους τετραπλεύρου βάσεως (εἰκ. 2). Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀνωμαλίας ταύτης κατεσκεύασαν τὰ κατὰ μῆκος τοῦ ναοῦ πλάγια τοιχώματα τοῦ τετραπλεύρου συγκλίνοντα βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἄνω κατὰ καμπύλην γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐφαπτομένης τοῦ τόξου μέχρι τῆς βάσεως τοῦ τυμπάνου. Ἀπὸ

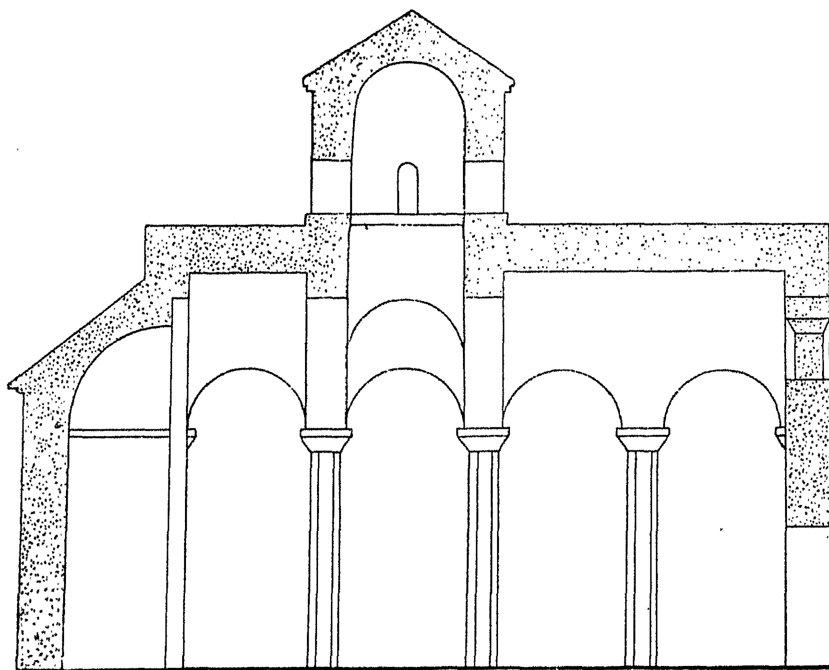

Εἰκ. 3. Ναοῦ Βραχογοραντζῆ ἐγκαρσία τομή.

τῆς ἐφαπτομένης ταύτης κατεσκεύασαν δεύτερον τοξωτὸν κοίλωμα ὑπεράνω τοῦ τοξωτοῦ ἀνοίγματος, ὑπὸ δὲ τὰ κράσπεδα τῆς ἐνθάδε διανοιγομένης μέσης καμάρας δύο τοξωτὰ χείλη ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ τοξωτὸν κοίλωμα (εἰκ 3, 4). Διὰ κακοτέχνου λύσεως ἐπετεύχθη στερεά πως τετράγωνος βάσις καὶ συνεβιβάσθησαν τὰ ἀπὸ τῆς ἐκπονήσεως τοῦ σχεδίου κακῶς ἐξευρεθέντα καὶ διϊστάμενα ἀρχιτεκτονικὰ σχήματα.

Ἡ τετράγωνος βάσις συγχωνεύεται πρὸς τὸ τύμπανον διὰ σφαιρικῶν τριγωνικῶν τμημάτων.

Ἐπὶ τῆς τετραπλεύρου ἢ τετραγώνου βάσεως στηριζόμενα ἐρείδονται ἔξω τοῦ ναοῦ δύο σαγματοειδῆ πλάγια κατασκευάσματα πρὸς τὴν βάσιν τοῦ τυμπάνου, τέσσαρα δὲ τοξωτὰ παράθυρα ἐναλλάσσονται πρὸς τοξωτὰς κόγχας (εἰκ. 1, 3).

Εἰκ. 4. Ναοῦ Βραχογοραντζῆ τομὴ κατὰ μῆκος.

Ἐξ ὅλου τοῦ οἰκοδομήματος μόνον μέρη τινὰ τοῦ τρούλλου διετήρησάν πως τὴν πρώτην μορφήν, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ μετεσκευάσθησαν ἢ ἀνῳκοδομήθησαν. Πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ ναοῦ προσετέθη καὶ ἕτερον διαμέρισμα, δυνάμενον νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν ἐλλείποντα νάρθηκα (εἰκ. 1).

Ἐὰν ὁ ναὸς ἐχωρίζετο διὰ τοίχου κατὰ τὸ πρῶτον μετὰ τὸ μέτωπον πολυγωνικὸν στήριγμα καὶ ἡ μέση καμάρα διεσταυ-

ροῦτο πρὸς ὁμοίαν ἐγκαρσίαν διακόπτουσαν τὰ συνεχῆ πλάγια διαμερίσματα, θὰ εἴχομεν ὁπωσδήποτε ναὸν μετὰ νάρθηκος καὶ μετὰ κεντρικοῦ σταυροθολίου. Νῦν ὅμως ὁμοιάζει ὁ ναὸς πρὸς βεβιασμένην μορφὴν βασιλικῆς.

Ὁλόκληρος ὁ ἐσωτερικὸς χῶρος καλύπτεται, ὡς συνήθως, ὑπὸ τοιχογραφιῶν, αἵτινες ὅμως ἐβλάβησαν, ἂν δὲν κατεστράφησαν, ὑπὸ τοῦ καπνοῦ τῶν κηρίων καὶ τῶν ἄλλων φώτων. Ἂν δὲ ληφθῇ ὑπ᾿ ὄψιν ὅτι οὐδὲν παράθυρον ὑπάρχει νῦν ἐν τῷ ναῷ, ἐκ δὲ τοῦ τρούλλου ἀμυδρὸν μόνον διέρχεται φῶς, δύναταί τις νὰ φαντασθῇ ὁποῖον σκότος καλύπτει τὸ ἐσωτερικόν, ἐξ οὗ αἱ ὑπὸ τοῦ καπνοῦ μελανθεῖσαι τοιχογραφίαι φαίνονται ἔτι σκοτεινότεραι· μόνον δι᾿ ἰσχυροῦ τεχνητοῦ φωτὸς καὶ μετὰ προηγούμενον καθαρισμὸν τῶν εἰκόνων ἠδύνατό τις νὰ μελετήσῃ ταῦτα ὡς καὶ τὴν μετὰ λαξευμάτων καὶ εἰκόνων ξυλίνην εἰκονόστασιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐστερούμην τῶν μέσων τούτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν μέσων λήψεως καταλλήλων ἀπεικασμάτων, παρῃτήθην τῆς τε μελέτης καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἄνω καὶ τῶν τοιχογραφιῶν τῶν λοιπῶν ναῶν τῆς Ἠπείρου.

Ἕνεκα τῆς καταστάσεως τοῦ ναοῦ δύσκολος καθίσταται ἡ προσπάθεια χρονολογήσεως αὐτοῦ. Ἐκ τῆς βεβιασμένης λύσεως ἀρχιτεκτονικῶν τινων μορφῶν θὰ παρεδεχόμην μεταβατικήν τινα περίοδον, καὶ δὴ τὴν ἀπὸ τῆς δευτέρας βυζαντιακῆς πρὸ τὴν τρίτην.

***

Ὁ ναὸς τοῦ Ζερβατίου

Καὶ οὗτος στερούμενος νάρθηκος ἔχει σχῆμα τετραπλεύρου μήκους 10, 90, πλάτους 7,58, καὶ χωρίζεται διὰ τοξωτῶν ἀνοιγμάτων εἰς τρία καμαρωτὰ διαμερίσματα ἢ κλίτη, ὧν τὸ μέσον, ὀλίγον μόνον πλατύτερον τῶν πλαγίων διασταυροῦται πρὸς ὅμοιον ἐγκάρσιον σκέλος (εἰκ. 5-6). Τὸ μέσον κλῖτος εἶναι ὑψηλότερον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς διασταυρώσεως μέχρι τοῦ ὀπισθίου τοίχου τοῦ ναοῦ ἡ διαφορὰ εἶναι ἐλάσσων

ἕνεκα παχυτέρας κατασκευῆς τῆς καμάρας. Τὸ ἐξέχον μέρος ταύτης ἀπολήγει κατὰ τὸ πρόσθιον κράσπεδον τοῦ ἀνοίγματος εἰς τοξωτὸν χεῖλος (εἰκ. 7), ἐνισχύθη δ' οὕτως ἡ καμάρα, ἵνα μείζονα παράσχῃ ἀντοχὴν τῇ πιέσει τοῦ τρούλλου.

Οὗτος ἀπολήγει ἄνω ὡς τοῦ προηγουμένου ναοῦ, ἔχει κυλινδρικὸν τύμπανον μετὰ τοξωτῶν παραθύρων καὶ διὰ σφαιρικῶν

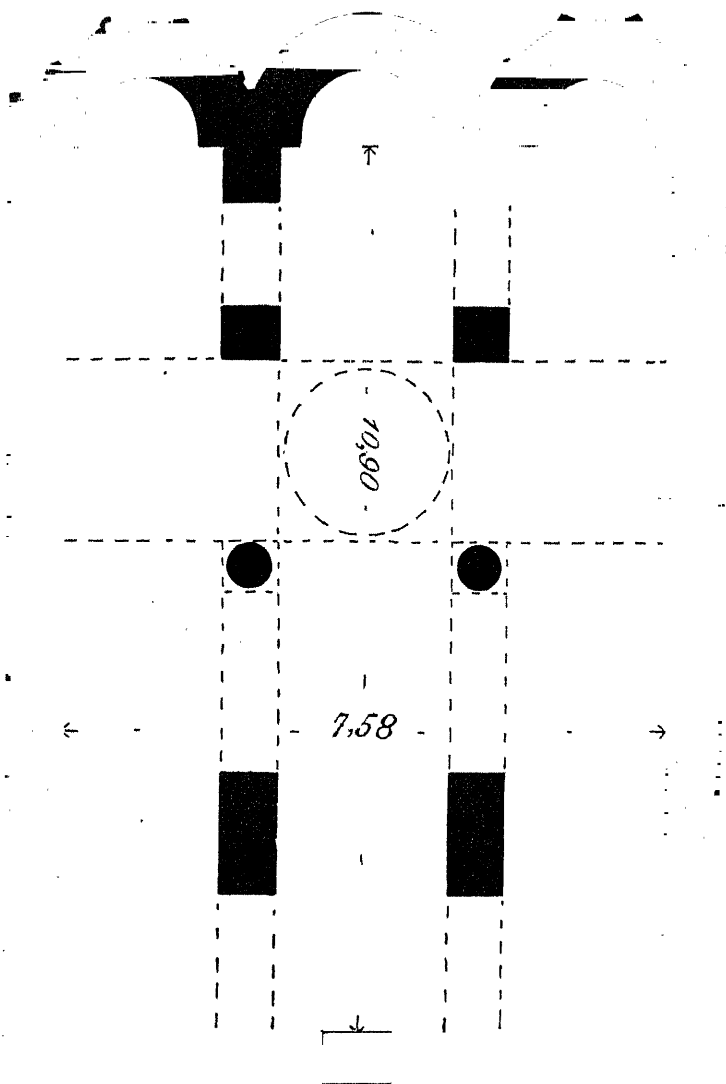

Εἰκ. 5. Ζερβατίου ναός.

τριγωνικῶν τμημάτων συγχωνεύεται πρὸς τὸ ὑπ' αὐτὸ τετράγωνον ἄνοιγμα (εἰκ. 7).

Τὰ βαστάζοντα τὰς καμάρας τοξωτὰ ἀνοίγματα ἔχουσι διάφορον μέγεθος, τοῦ μέσου ὑπερβαίνοντος τὸ πρῶτον καὶ τούτου τὸ τελευταῖον. Τὰ κάτωθι τοῦ τρούλλου μέρη τούτου καὶ τοῦ μέσου τόξου στηρίζονται τὸ μὲν μέσον ἐπὶ κίονος, τὰ δὲ τοῦ ἄλλου ἐπὶ τετραγώνου στηρίγματος (εἰκ. 6, 7, 8).

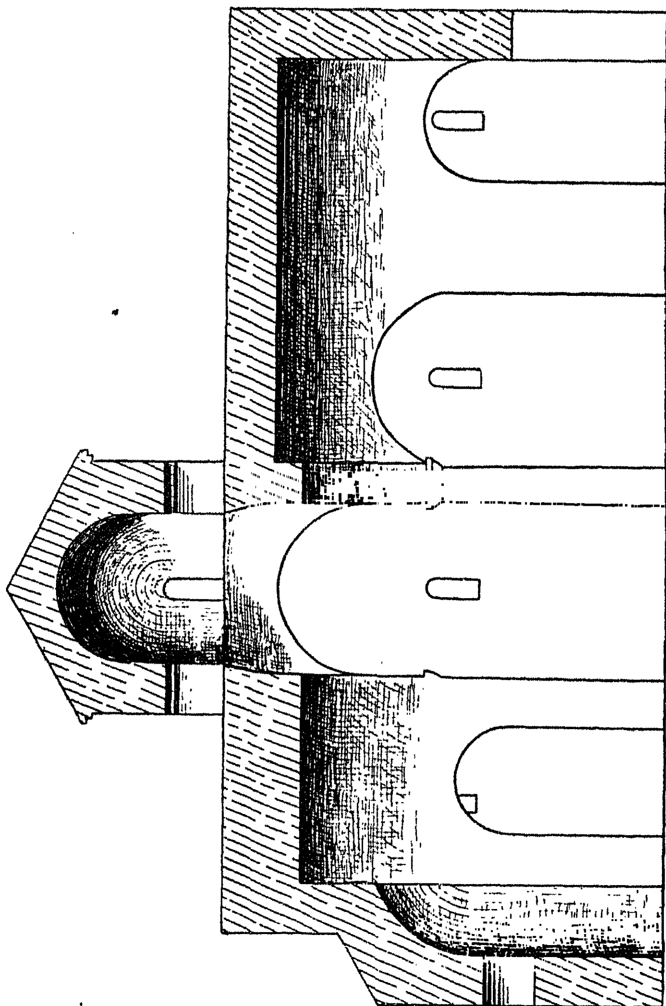
Ἕκαστον κλῖτος ἀπολήγει εἰς τρεῖς ἐξεχούσας ὄπισθεν ἐλάσ-

Εἰκ. 6. Ζερβατίου ναοῦ κάτοψις.

σονας κόγχας, ὧν αἱ πλάγιαι εἶναι ἐξωτερικῶς πολυγωνικαί, ἡμικυκλικὴ δὲ ἡ μέση. Αἱ ἀκμαὶ τῶν γωνιῶν τῶν πρώτων ἐξέχουσαι

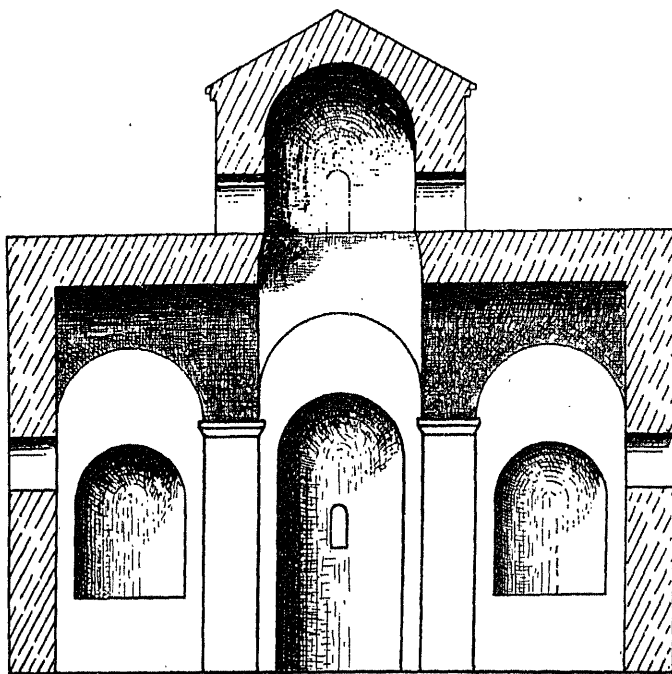
καὶ σχηματίζουσαι τριμερὲς ὀδοντωτὸν κράσπεδον χωρίζουσι τὴν πρισματικὴν ἐπιφάνειαν τῆς κόγχης εἰς τοξωτὰς παραθυροειδεῖς κοιλότητας.

Εἰκ. 7. Ζερβατίου ναοῦ τομὴ κατὰ μῆκος.

Προκύπτει λοιπὸν σχῆμά πως βασιλικῆς ἄνευ νάρθηκος· δι' ἐγκαρσίου ὅμως τοίχου μετὰ τὸ μέσον τόξον θὰ μεταβάλλετο τὸ σχῆμα εἰς ἰσοσκελὲς περίπου σταυροθόλιον μετὰ νάρθηκος.

Καὶ τούτου τοῦ ναοῦ οἱ τοῖχοι πάντες ἐκαλύφθησαν διὰ τοιχογραφιῶν, δύο δὲ ἀπεικάσματα, ἃ μόνον κατώρθωσα νὰ ἔχω, παρέχουσι δεῖγμα τοῦ εἴδους καὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν (εἰκ. 9, 10). Ἐλήφθησαν αὗται κατὰ τὸ παρὰ τὴν πλαγίαν εἴσοδον πρῶτον τόξον καὶ τὸ πλάγιον δεξιὸν κλῖτος, ὅπου ὑπῆρχεν ἐκ τῆς εἰσόδου ὀλίγον φῶς. Ἡ ἡλικία τῶν τοιχογραφιῶν τούτων

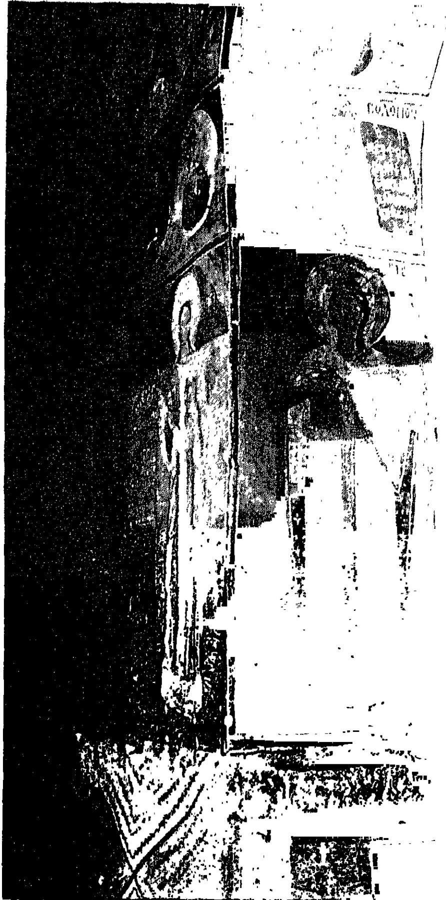

Εἰκ. 8. Ζερβατίου ναοῦ τομὴ ἐγκαρσία.

καθορίζεται, ἐξ ὅσων ἀναφέρεται ὑπεράνω τῆς κυρίας εἰσόδου οὕτω· *Ἠγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἱστορήθη ὁ πάνσεπτος καὶ θεῖος ναὸς τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας: Καὶ ἡ συνδρομὴ δὲ ὅλων γέγονεν. Ἱστορήθη δὲ καὶ χειρὸς (η)ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Μιχαὴλ Νικολάου. Ἔτος ΖΡΙδ.=(1605).*

Φαίνεται ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ ἀνοικοδομήσεως ναοῦ ἀρ-

χαιοτέρου, οὗτινος ἡ πρώτη κατασκευὴ δὲν θὰ ἀπεῖχε χρονολογικῶς τῆς κατασκευῆς τῶν προηγουμένων. Ἂν καὶ τὰ πάντα ἀνενεώθησαν ἐν τῷ ναῷ, διατηροῦνται ἐνιαχοῦ, λ. χ. παρὰ τὴν

Εἰκ. 9. Ζερβατίου ναοῦ τοιχογραφία.

πλαγίαν θύραν, ἴχνη τοίχου ὁμοίου πρὸς τὸν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Λαμπόβου. Σῴζεται δ' ἔτι ἐν τοῖς ἄνω χωρίοις ἡ παράδωσις καθ' ἣν συγχρόνως ᾠκοδομήθησαν οἱ τέσσαρες ναοὶ Λαμπόβου, Ἐπισκο-

πῆς, Βραχογοραντζῆ καὶ Ζερβατίου. Ἴσως νὰ ὑπῆρχον ἐν τούτοις ναοὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἤδη περιόδου, ἀντικατασταθέντες ἐν ταῖς ἑπομέναις περιόδοις δι᾿ ἄλλων.

Εἰκ. 10. Ζερβατίου ναοῦ ἀριστεροῦ κλίτους τοιχογραφία.

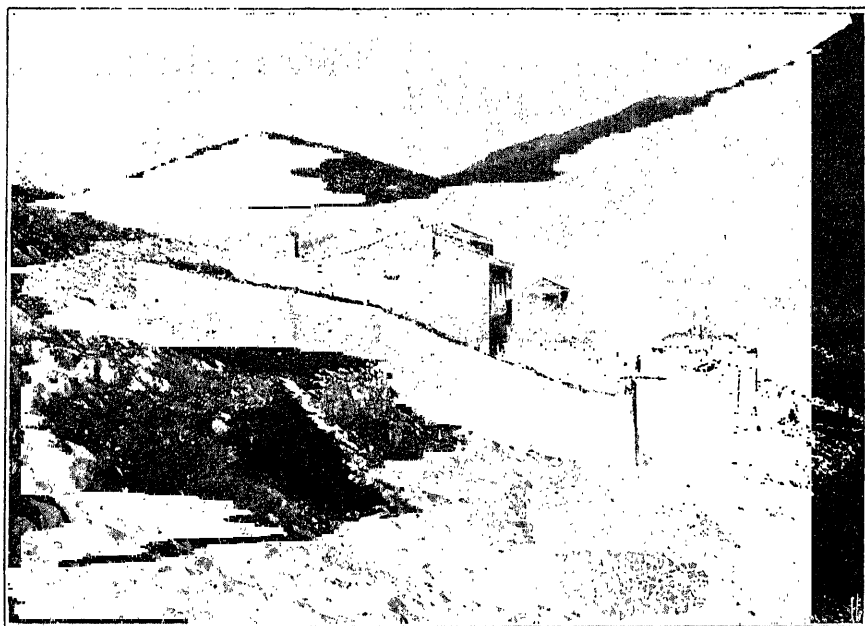
Καὶ μετὰ τοὺς χρόνους, καθ᾿ οὓς ἱστορήθη ὑπὸ τοῦ Νικολάου ὁ ναός, ἐπεσκευάσθη οὗτος καὶ μετεβλήθη διὰ προσθηκῶν προστῴων καὶ διαμερισμάτων ἐν τῷ μετώπῳ, δι᾿ ἀνυψώσεως ἐξω-

τερικῶς τῆς στέγης (εἰκ. 5) καὶ ἄλλων. Ἕνεκα τῶν ἐπισκευῶν τούτων, οὐδεμία ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια διετήρησε τὴν πρώτην κατασκευήν.

*
* *

Ὁ ναὸς τῆς Κοκαμιᾶς

Ἂν ἀμέσως μετὰ τὸ 70ὸν στάδιον τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων ἁμα-

Εἰκ. 11. Κοκαμιᾶς μονὴ καὶ ναός.

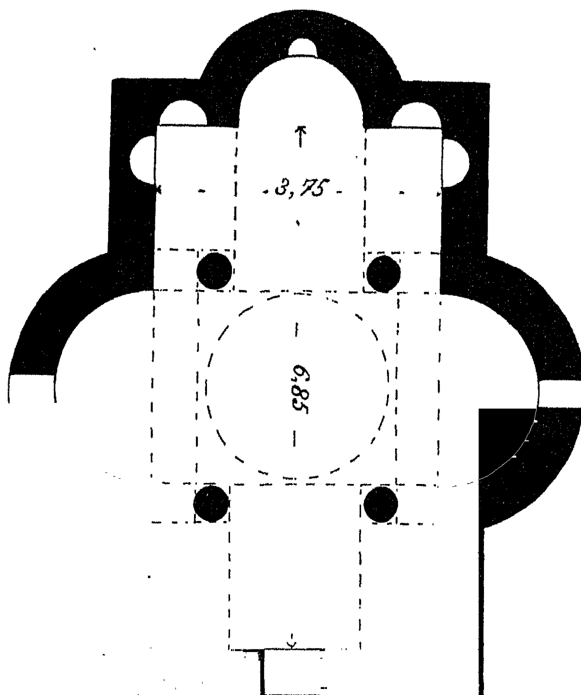
ξιτοῦ στραφῶμεν ἀριστερά, ἀκολουθοῦντες τὴν πρὸς τὸ Δέλβινον καὶ Ἁγίους Σαράντα ἄγουσαν μέχρι τοῦ 101ου περίπου σταδίου μετὰ τὸ Δέλβινον, καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἀκολουθήσωμεν ἡμιονικὴν ὁδὸν μέχρι βουνώδους παρὰ τὴν θάλασσαν τοποθεσίας νοτίως τῆς Νιβίτσης, θὰ εὕρωμεν μεταξὺ βραχωδῶν ὑπωρειῶν τὰ ἐρείπια τῆς μονῆς τῆς Κοκαμιᾶς μετὰ μικροσκοπικοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τῆς Θεοτόκου (εἰκ. 11.12).

Οὗτος εἶναι τρίκογχος (εἰκ. 13) καὶ ἔχει μέγεθος κατὰ τὸν μείζονα ἄξονα τοῦ τετραπλεύρου, ἐφ᾿ οὗ ἐρείδονται αἱ κόγχαι, 6. 85, κατὰ δὲ τὸν ἕτερον 3. 75. Διασχίζεται κατὰ μῆκος ὑπὸ ἑνὸς μόνου κλίτους καμαρωτοῦ πλάτους ἴσου πρὸς τὴν μέσην κόγχην, μικροτέραν οὖσαν τῶν πλαγίων. Αὗται συμπίπτουσι πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ναοῦ καὶ ἐκβάλλουσι πρὸς ἓν ἑκατέρωθεν τοξωτὸν

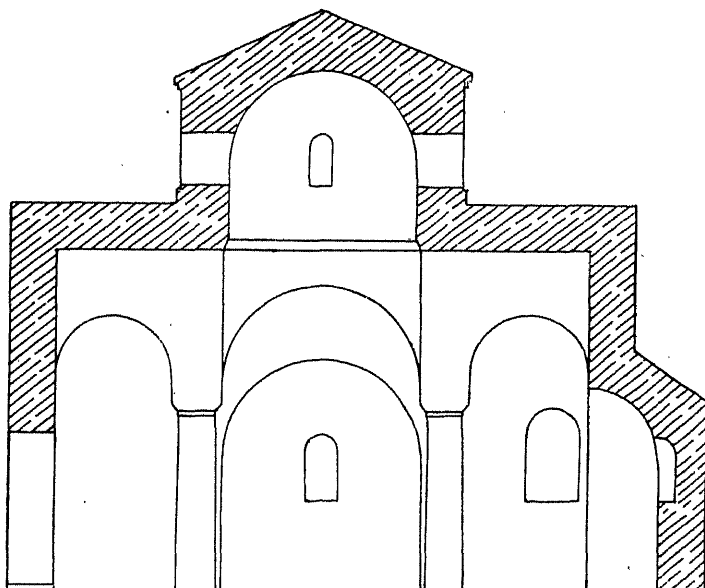

Εἰκ. 12. Κοκαμιᾶς ναοῦ ὀπισθία ὄψις.

ὀρθογώνιον τὴν τομὴν κοίλωμα. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων τοξωτῶν κοιλωμάτων ἀπόστασις εἶναι μείζων τοῦ πλάτους τοῦ μέσου κλίτους, σχηματίζουσι δὲ τὰ μέτωπα τῶν ἐξεχόντων ἑκατέρωθεν τοξωτῶν χειλέων, ἐξ ὧν ἐμετρήθη ἡ ἀπόστασις, τὰς δύο πλευρὰς τετραγώνου ἀνοίγματος. Διακοπτομένου τοῦ μέσου κλίτους κατ᾿ ἴσην ἀπόστασιν ἐν τῷ κέντρῳ, σχηματίζονται αἱ ἕτεραι δύο

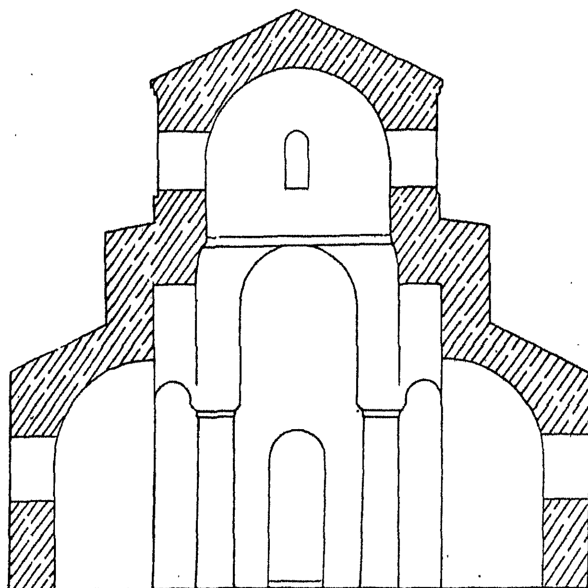
Εἰκ. 13. Κοκαμιᾶς ναοῦ κάτοψις.

Εἰκ. 14. Κοκαμιᾶς ναοῦ τομὴ κατὰ μῆκος.

πλευραὶ τοῦ τετραγώνου, ἐκτεινομένης τῆς διατεμνούσης γραμμῆς κατ' εὐθεῖαν μέχρι συναντήσεως τῶν τοξωτῶν χειλέων (εἰκ. 13, 14, 15).

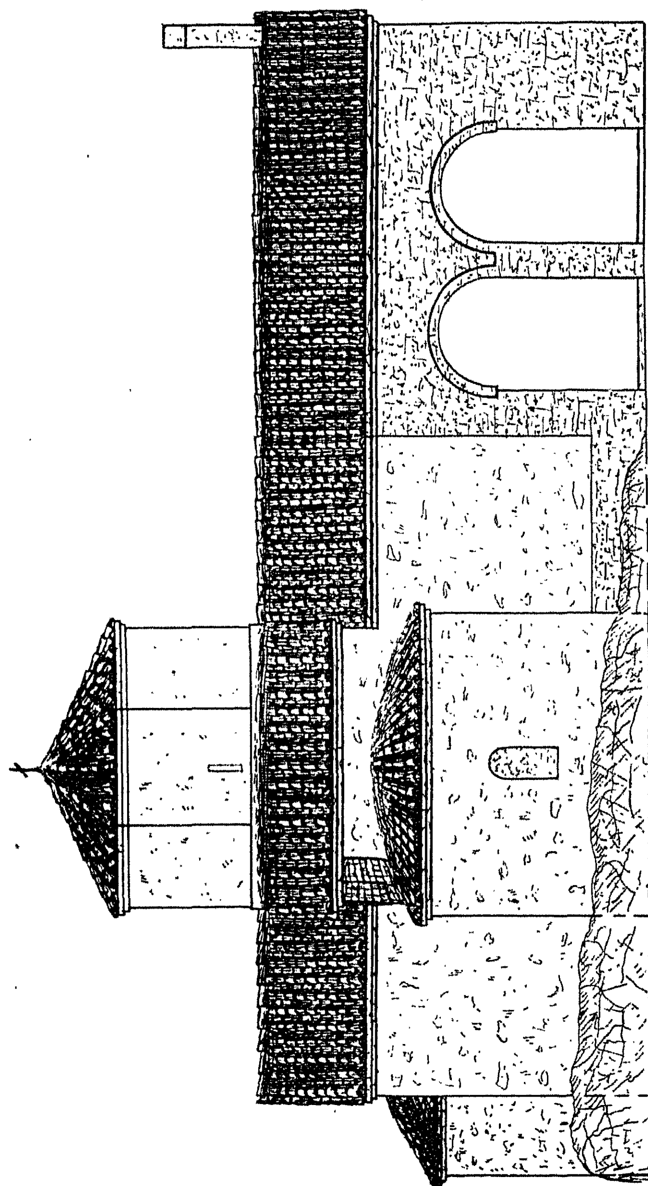
Αἱ πλάγιαι πλευραὶ τοῦ μέσου κλίτους δὲν διήκουσι συνεχεῖς μέχρι τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ μέχρι τῆς διαμέτρου ἢ τοῦ κέντρου τῶν δύο ὑπεράνω τῶν πλαγίων κογχῶν τοξωτῶν κοιλωμάτων, σχηματίζουσαι ἑκατέρωθεν τούτων ἕτερα δύο τοξωτὰ

Εἰκ. 15. Κοκαμιᾶς ναοῦ τομὴ ἐγκαρσία.

ὀρθογώνια τὴν τομὴν κοιλώματα (εἰκ. 15). Τὰ πρὸς τὰς μικρὰς πλευρὰς τοῦ ναοῦ μέρη τούτων συγχωνεύονται πρὸς τοὺς τοίχους, τὰ δὲ ἀντίστοιχα μέρη βαστάζονται ὑπὸ κιόνων. Τὸ μεταξὺ τῶν κιόνων καὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ναοῦ διάστημα, κενὸν μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ κίονος, περατοῦται ἄνω εἰς τόξον (εἰκ. 15).

Διὰ τῶν κιόνων τούτων καὶ τῶν πρὸ τῶν πλαγίων κογχῶν τοξωτῶν κοιλωμάτων, ἀντανακλώντων λανθάνον ἐγκάρσιον κλῖ-

Εἰκ. 16. Κοκαμιᾶς ναοῦ πλαγία ὄψις.

τος σταυροθολίου, παρέχεται ἡ ἀναγκαία βάσις πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ τρούλλου.

Ἡ τετράγωνος βάσις μεταβαίνει εἰς τὸν κύκλον τοῦ τυμπάνου διὰ τριγωνικῶν σφαιρικῶν τμημάτων. Τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου εἶναι ὀκταγώνιον μετὰ τεσσάρων τοξωτῶν παραθύρων, καλύπτεται δὲ ἄνω πυραμοειδῶς.

Παρὰ τὰς ὀπισθίας γωνίας τοῦ ναοῦ κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῆς μικρᾶς πλευρᾶς δύο κόγχαι, ἀνὰ μία δὲ ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν μεγάλων πλευρῶν.

Ἡ τοιχοδομία τοῦ ναοῦ ἦτο ὁμοία πρὸς ἐκείνην τοῦ ἐν Ἁγίοις Σαράντα κατεστραμμένου ναοῦ τῆς μονῆς, συνισταμένη ἐξ ὀρθογωνίων δόμων. Νῦν ὅμως οὐδὲν διαφαίνεται ταύτης, διότι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τοίχων ἐδιπλασιάσθη τὸ πάχος αὐτῶν δι᾽ ἐξωτερικῶν προσθηκῶν ἐκ μικρῶν λίθων καὶ κονιάματος. Προσετέθη μάλιστα καὶ προστῷον εἰς τὸ μέτωπον, ὅπερ ἐν τῇ εἰκόνι 16 διακρίνεται ἐκ τῆς διαφόρου σχεδιαγραφήσεως.

Καὶ τοῦ ναοῦ τούτου πᾶσα ἐπιφάνεια τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου, ἐκαλύφθη διὰ τοιχογραφιῶν, γραφεισῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙϚ′ αἰῶνος ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῆς ὑπεράνω τῆς εἰσόδου. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγεται καὶ ἡ πρώτη οἰκοδόμησις τοῦ ναοῦ

ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ ΒΕΡΣΑΚΗΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Α'

***Ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς*:**

1) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* τοῦ ἔτους 1913 τεῦχος γ'.-δ'. εἰς 500 ἀντίτυπα.

2) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* τοῦ ἔτους 1914 τεῦχος α'.-β'. εἰς 500 ἀντίτυπα.

Β'

***Ἐπωλήθησαν καὶ διετέθησαν τὰ ἑξῆς*:**

1) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς*. Περίοδος Α'. Ἐδωρήθη ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν φυλλαδίων 1, 2, 3, 4, 15, 17, 20-29, 50, 51, 53, 54 καὶ 55.

2) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς*. Περίοδος Β'. (1862 καὶ 1869-1874). Ἐδωρήθη ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν φυλλαδίων Α'-ΙΒ'.

3) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς*. Περίοδος Γ'. (1883-1914). Ἐπωλήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1883-1902, ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1903 καὶ 1904-1910, ἓν τεῦχος α'-β' τοῦ ἔτους 1910, δύο ἀντίτυπα τοῦ 1911 καὶ ἓν τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀνὰ πέντε ἀντίτυπα τοῦ 1912 καὶ ἓν τεῦχος γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ τέσσαρα τοῦ 1913, ἐνενήκοντα τέσσαρα ἀντίτυπα τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1913. Διενεμήθησαν δὲ διακόσια ἐννέα ἀντίτυπα τοῦ αὐτοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ 1913 καὶ διακόσια τέσσαρα τοῦ τεύχους α'-β' τοῦ ἔτους 1914. Ἐδωρήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1883-1901, 1905-1908, ἀνὰ δύο τῶν ἐτῶν 1909 καὶ 1910, ἓν ἀντίτυπον τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ 1910, δύο τοῦ 1911, 1912 καὶ 1913 καὶ δύο ἀντίτυπα τοῦ τεύχους α'-β' τοῦ 1913.

4) *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* 1842-1912. Ἐπωλήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1886, 1908-1910, τρία τοῦ 1911 καὶ ἑπτὰ τοῦ 1912. διενεμήθησαν δὲ ἀντίτυπα 40 τοῦ 1912. Ἐδωρήθησαν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1842, 1848-9, 1858-9, 1871-2, 1873-1899, ἀνὰ δύο τῶν ἐτῶν 1900-1906, τρία τοῦ 1907, ἀνὰ δύο τῶν ἐτῶν 1908-1910, τρία τοῦ 1911 καὶ δύο τοῦ 1912.

5) *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 3.

6) *Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου*. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 2.

7) *Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ*. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 2.

8) *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος*. Τόμος Α'. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον 1.

9) *Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως* 1885 1890 Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 6. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον 1.

10) *Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς Γ' Περιόδου*. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον 1.

11) *Comptes-rendus du Congrès International d'Archéologie 1re Session*. Athènes 1905. Ἐπωλήθη ἀντίτυπον 1 καὶ ἐδωρήθη ἓν ἀντίτυπον.

12) *Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου* ὑπὸ Χ. Τσούντα. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα τρία καὶ ἐδωρήθησαν δύο.

13) *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων* ὑπὸ Γ. Παπαβασιλείου. Ἐπωλήθη ἀντίτυπον ἓν καὶ ἐδωρήθησαν δύο.

14) *Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας* ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 10 καὶ ἐδωρήθησαν 2.

15) *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου Ἐπιτροπῆς* 1853. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον ἕν.

Γ'

Πίναξ τῶν πρὸς πώλησιν ὑπαρχόντων ἐντύπων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1912.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1837-1860)

Ἔτη		*Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν*
1837	1	148
1837	2	199
1837	3	188
1837	4	198
1839	11	1
1839	12	1
1839	15	1
1839	17	4
1840	18	1
1840	19	15
1840	20	6
1840	21	11

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1841	22	18
1841	23	23
1841	24	21
1042	25	40
1842	26	50
1842	27	43
1842	28	22
1843	29	29
1858	50	82
1859	51	316
1860	53	42
1860	54	11
1860	55	37

2) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.*

Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1862 καὶ 1869-1874).

Τοῦ ἔτους 1862 ὑπάρχουσι σειραὶ πλήρεις 268 ἑκάστη ἀποτελουμένη ἐκ δώδεκα τευχῶν ὑπὸ στοιχεῖα Α-ΙΒ΄. Τὰ μεμονωμένα τεύχη τοῦ 1862 καὶ τὰ τῶν ἐτῶν 1869-1874 ἔχουσιν οὕτω:

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν.
1862	β΄	13
1862	γ΄	4
1862	δ΄	19
1862	ε΄	7
1862	ς΄	16
1862	ζ΄	4
1862	η΄	6
1862	θ΄	28
1862	ι΄	24
1862	ια΄	19

Ἔτη	*Τεύχη*	*Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν*
1862	ιβ′	11
1869	ιγ′	161
1870	ιδ′	117
1872	ιε′	298
1873	ις′	298
1874	ιζ′	291

3) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.*

Γ′ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(ἀπὸ τοῦ ἔτους 1883 κ. ἑ.).

α′) Πλήρεις σειραί.

Ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς Ἑταιρείας ὑπάρχουσι πρὸς πώλησιν πεντήκοντα ἓξ πλήρεις σειραὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς Γ′ Περιόδου. Ἑκάστη τῶν σειρῶν τιμᾶται δραχμῶν 775.

β′) Μεμονωμένοι τόμοι καὶ τεύχη.

Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς τόμοι πωλούμενοι μεμονωμένοι ἕκαστος δραχμ. 25, ἕκαστον δὲ τεῦχος δραχμ. 6 25.

Ἔτη	*Ἀριθμὸς τόμων*	*Ἀριθμὸς τευχῶν* *α′*	*β′*	*γ′*	*δ′*
1883	106	—	—	7	7
1884	119	1	1	17	—
1885	27	2	2	—	2
1886	17	—	—	—	3
1887	24	1	—	—	1
1888	32	—	—	3	3
1889	34	—	—	—	—
1890	31	—	—	3	3
1891	36	—	—	—	—
1892	40	1	—	—	—

Ἔτη	Ἀριθμὸς τόμων	Ἀριθμὸς τευχῶν α'	β'	γ'	δ'
1893	59	1	1	—	1
1894	62	1	1	8	—
1895	18	29	4	4	—
1896	10	—	—	9	9
1897	14	1	1	—	—
1898	12	—	—	1	—
1899	4	—	8	8	20
1900	14	—	—	4	2
1901	7	—	—	4	4
1902	1	—	—	7	7
1903	—	—	—	2	2
1904	4	—	—	8	8
1905	99	—	—	3	3
1906	84	—	—	9	9
1907	69	10	10	—	—
1908	84	—	—	7	7
1909	106	—	—	—	29
1910	156	—	—	19	—
1911	170	8	8	—	—
1912	156	—	—	19	19
1913	182	—	—	7	7
1914	—	296	296	—	—

4) *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.*

Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων	Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων
1842	81	1891	150
1848—1849	173	1892	166
1858—1859	230	1893	207
1871—1872	607	1894	54
1872 – 1873	90	1895	54
1873—1874	249	1896	46

Ἔτος	*Ἀριθμὸς ἀντιτύπων*	*Ἔτος*	*Ἀριθμὸς ἀντιτύπων*
1874—1875	614	1897	61
1876—1877	496	1898	57
1877—1878	518	1899	55
1878—1879	639	1900	35
1879—1880	588	1901	14
1880—1881	559	1902	15
1881—1882	373	1903	11
1882—1883	103	1904	7
1883	53	1905	6
1884	11	1906	12
1885	117	1907	22
1886	73	1908	51
1887	56	1909	149
1888	133	1910	143
1889	128	1911	144
1890	83	1912	164

5) *Γενικαὶ Συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχ. Ἑταιρείας*
τῶν ἐτῶν 1860-1870.

Ἔτος	*Φυλλάδια*
1860	195
1861	345
1862	271
1863	244
1864	18
1866	314
1867	41
1868	72
1869	111
1870	171

6) ***Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου.*** Ἐν Ἀθήναις 1852-1855.

Ἔτος	*Φυλλάδιον*	*Ἀντίτυπα*
1852	β′	84
1855	γ′	237

7) ***Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου Ἐπιτροπῆς*** ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου. Ἐν Ἀθήναις 1853. Ἀντίτυπα 41, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1.

8) ***Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ*** κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι δαπάνῃ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1860. Ἀντίτυπα 135, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. μιᾶς.

9) ***Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.*** Τόμος πρῶτος. Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Τεῦχος πρῶτον. Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ ὑπὸ H. G. Lolling. Ἐν Ἀθήναις 1899, ἀντίτυπα 325, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 12.50.

10) ***Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ*** καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἀθήνησι 1900, ἀντίτυπα 127, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 5.

11) ***Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*** ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900 ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 620, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν τριῶν.

12) ***Εὑρετήριον Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος*** τῆς τρίτης περιόδου, συνταχθὲν ὑπὸ Ἀλεξ. Λαμπροπούλου. Τόμος πρῶτος, περιλαμβάνων τὰ ἔτη 1883-1887. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 308, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν 30.

13) *Τὰ εὑρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων.*

(Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς τεῦχος γ' καὶ δ' 1902).

Ἀντίτυπα 100, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν 5.

14) ***Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος.*** (Τόμος Α' 1906) Ἀντίτυπα 167, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 25.

15) Comptes-rendus du Congrès International d'Archéologie. 1re Session. Athènes 1905. Ἀντίτυπα 1384, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 6.

16) ***Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως*** ἀπὸ 1885-1890 ὑπὸ Π. Καββαδία καὶ Γ. Καβεράου. Ἐν Ἀθήναις 1907. Ἐν ὅλῳ ἀντίτυπα 190, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δρ. χρ. 50.

17) ***Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου*** ὑπὸ Χ. Τσούντα. Ἀντίτυπα 203, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δρ. χρ. 50.

18) ***Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων*** ὑπὸ Γ. Παπαβασιλείου. Ἐν Ἀθήναις 1910. Ἀντίτυπα 415, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχμῶν 10.

19) ***Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας*** ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου. Ἐν Ἀθήναις 1911. Ἀντίτυπα 519, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 4.

20) ***Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας*** ὑπὸ Γ. Π. Οἰκονόμου. Ἐν Ἀθήναις 1915. Ἀντίτυπα 400, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δρ. 4.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εὐεργέται τῆς Ἑταιρείας . . . . Σελ. 3
Διοικητικὸν Συμβούλιον . . . . » 5
Ἐπιτίμιοι Ἑταῖροι . . . . » 7
Τακτικοὶ Ἑταῖροι . . . . » 13
Γενικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1914 . . . . » 21
Ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους 1914 . . . . » 22
Ἀναλυτικὸς ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων » » » . . . . . » 24
Ἀναλυτικὸς ἀπολογισμὸς τῶν ἐξόδων » » » . . . . . » 27
Κίνησις τοῦ ταμείου κατὰ τὸ ἔτος 1914 . . . . » 36
Ἀνάλυσις τῆς μερίδος ἔσοδα καὶ ἔξοδα . . . . » 39
Γενικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1914 . . . . » 41
Γενικὴ Λογοδοσία τοῦ ἔτους 1914 . . . . » 43
Ἀνάλυσις τῶν γενικῶν λογαριασμῶν . . . . » 44
Πίναξ ἐμφαίνων τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας . . . . . . » 47
Ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας . . . . » 50
Συνελεύσεις τῶν Ἑταίρων . . . . » 55
Ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ 1914 . . . . » 57
Ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας . . . . » 67
Ἀνασκαφαὶ Ὠδείου τοῦ Περικλέους . . . . » 67, 81
» παρὰ τὸ Ὡρολόγιον Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου . » 69, 125
» Πέλλης τῆς Μακεδονίας . . . . » 71, 127
Ἔρευναι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ . . . . » 149
Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως . . . . » 70, 219
Ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου . . . . . . » 73
Δημοσιεύματα . . . . » 76

